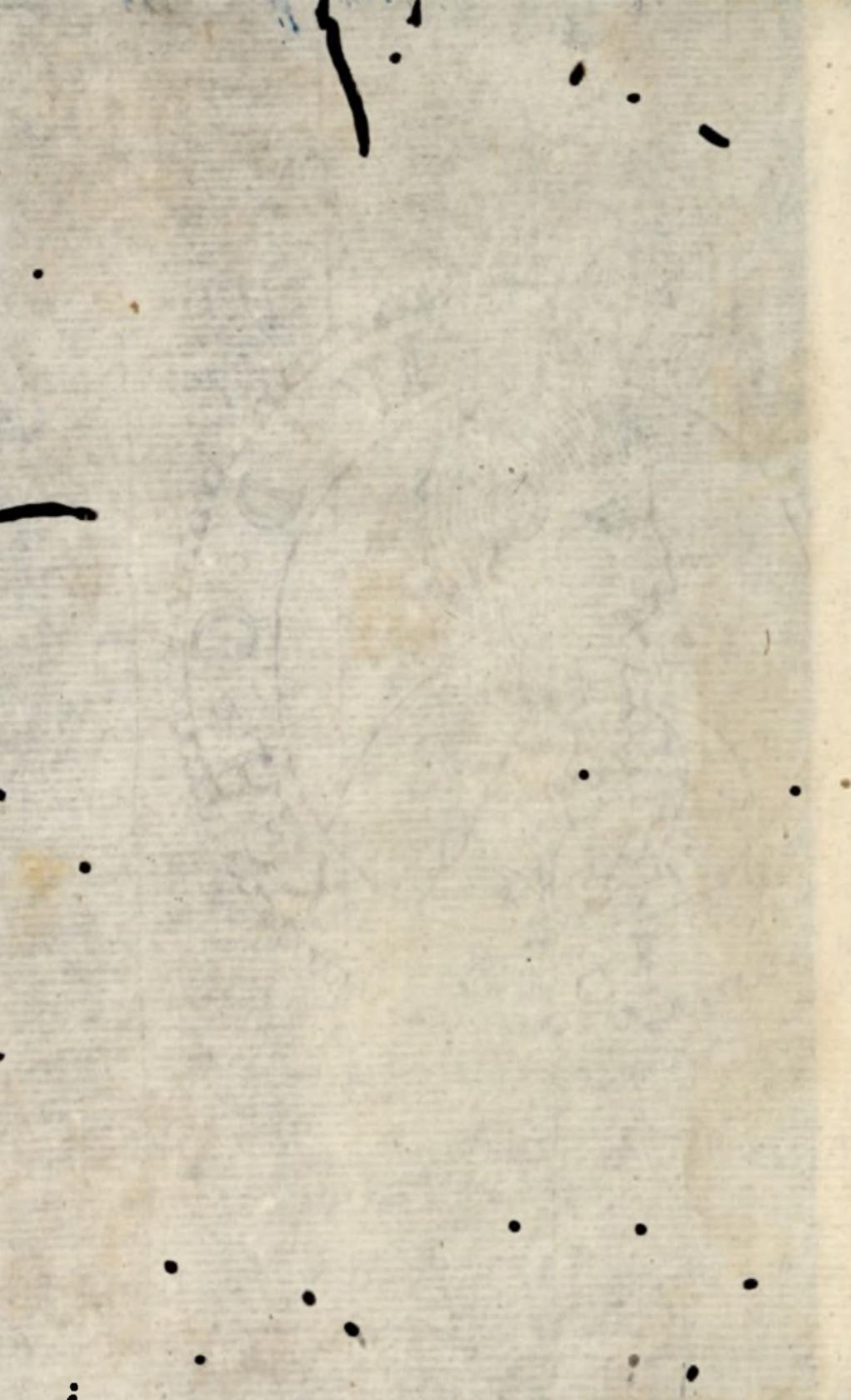
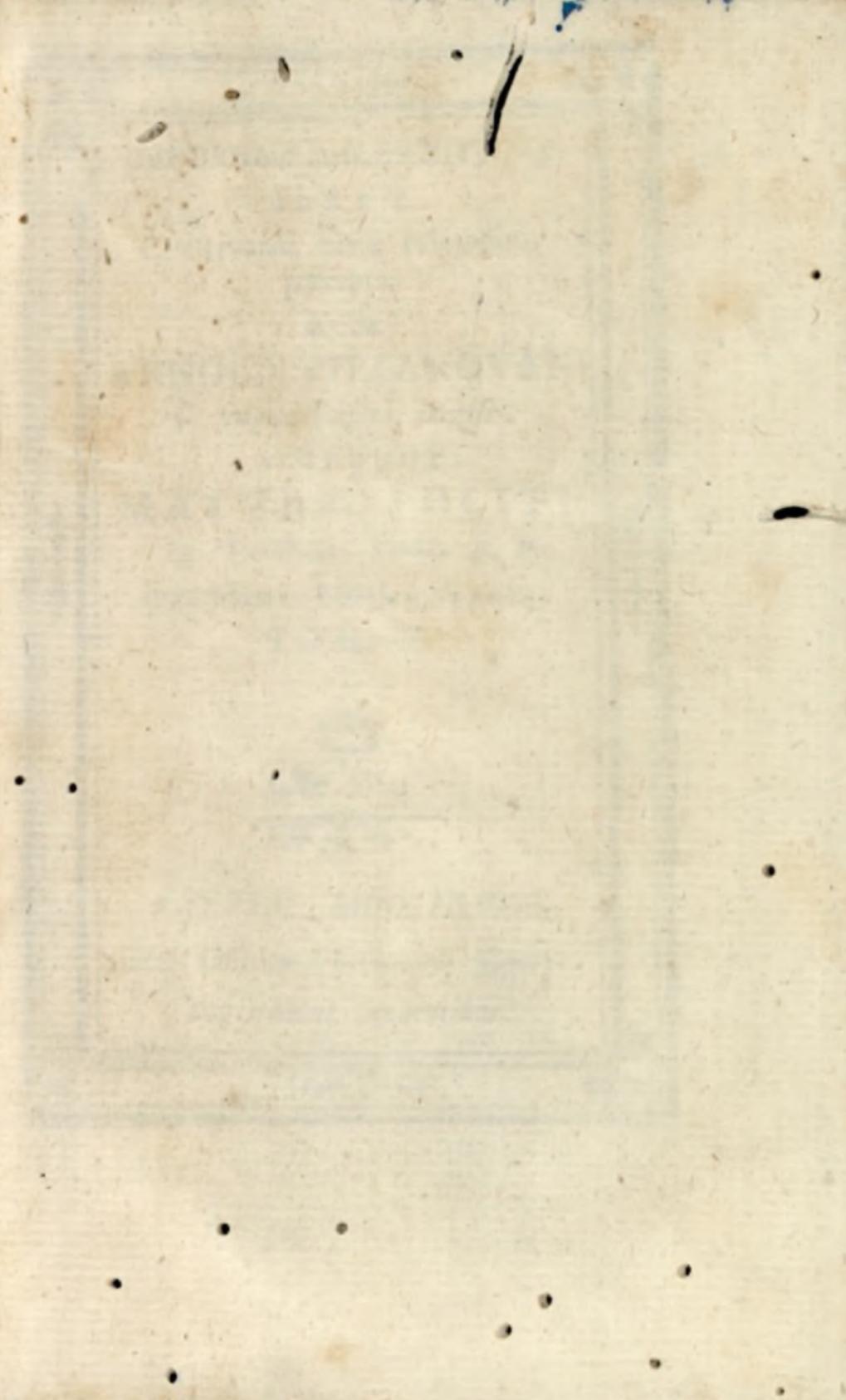

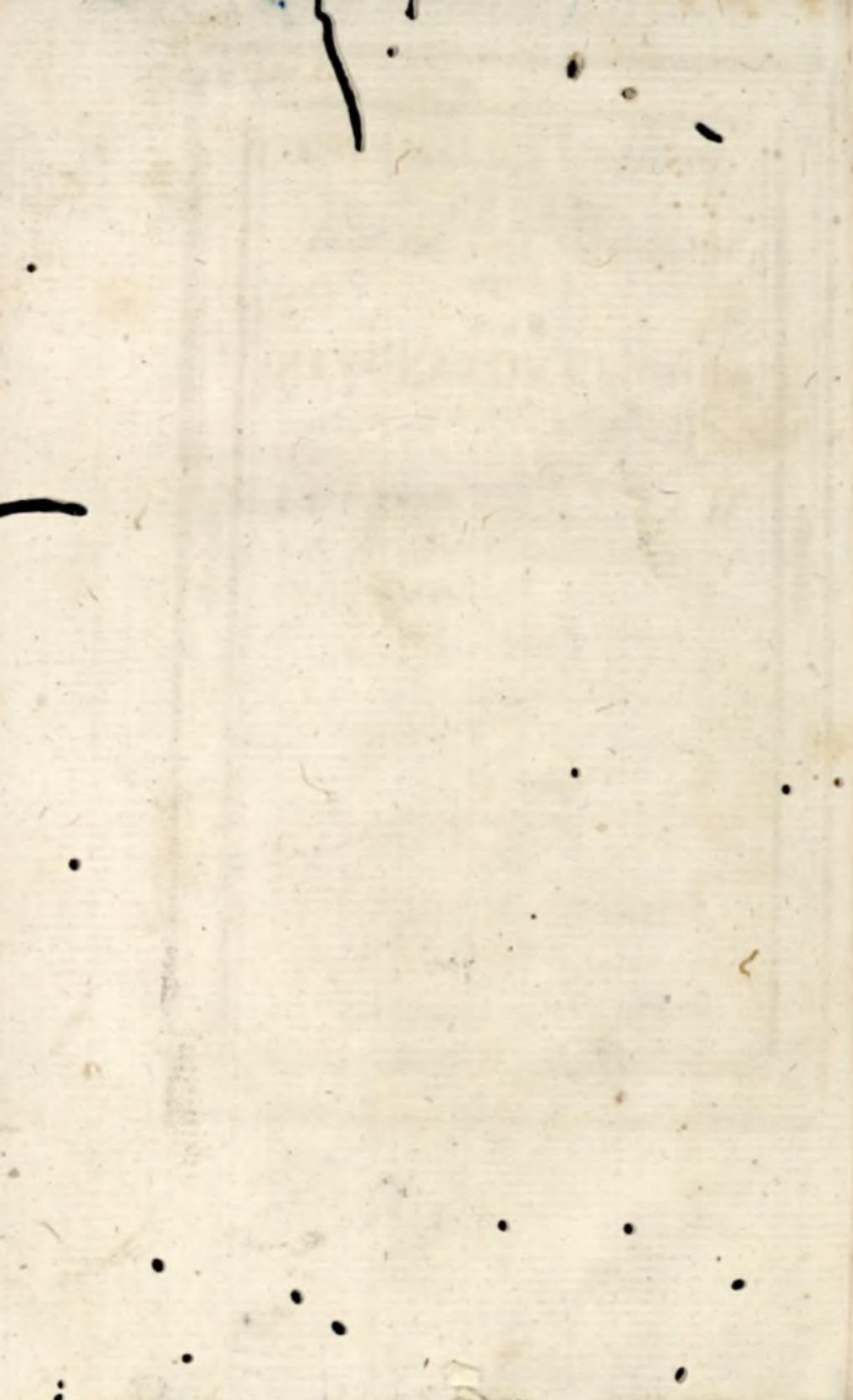

B
S
I
Sh

R

MEDICINA SALERNITANA

I D E S T

Conservanda bonæ valetudinis
præcepta,

C U M

ARNOLDI VILLANOVANI

In singula Capita exegesi.

A C C E D U N T

M A T T H Æ I P O L I T I

In Salernitana Schola P. P.

NOVISSIMA COMMENTARIA.

T O M. II.

S A L E R N I , M D C C L X X X I X .

Ex Officina Ferdinandi Campi

Superioribus annuentibus.

EXCELENTISSIMO DOMINO
D. VINCENTIO

PIGNATELLI DE ARAGONA

EX PRINCIPIBUS STRONGYLI, REGIIS AGMI-
NIBUS PRAEFECTO, AC IN PROVINCIA
PRINCIPATUS CITRA, PEDITUM,
EQUITUMQUE MAGISTRO, EJUS-
DEM PROVINCIAE PRAESIDI,
AC SUPREMO MODE-
RATORI

MATTHÆUS POLITI.

HOC, Salernitanæ Civita-
tis, vetustissimum, num-
quam satis cestimabile Mo-
numentum, tot saeculorum lapsu tenebris
Involutum, ita literarie, ac Medicæ

Rei publicæ delituit, ut boni Cives non
solum; sed exteræ pariter Nationes;
miserrimum ejus Fatum quotidie lu-
gerent; ut igitur omnium votis satisfa-
cerem; illud omni cura, & diligentia,
erutum, aliquibus Commentariis, meo qui-
dem maximo cum labore, jam adjectis,
ut boni Civis officium gererem, pro modulo,
iterum in lucem revocare conatus sum:
Quod cum vix in mentem mihi venit,
statim, hos meos, quicumque sint la-
bores, huic Salernitano Hippocratico
Collegio, in quo antiquissimæ Scholas
Honor, Decus, & Memoria viget adhuc,
ex integro, sano consilio dicandum pu-
tavi. Verum quia Opus hoc, honoris,
ac Patrocinii ergo, dignum Mæcena-
rem requirit, qui omni tempore, ab in-

vidis, malevolis, qui forte non deerunt,
omnibusque adversis, auctoritate, consi-
lio, vel fortasse etiam Nōmine, tueri
potuerit. Ideo cum jam sub Prælo To-
mus secundus esset, mox in lucem pro-
diturus, multa mecum ipse cogitans,
atquè evolvens, nulli alii, quam Tibi,
Vir amplissime, suprema non minus Au-
toritate munito, quam gentilitio splen-
dore, Generis Antiquitate, Morum Re-
situdine, Integritate, Religione, Chri-
stiana Pietate, omnibusque animi Do-
tibus, ac Virtutibus perbelle ornato, ad-
dicere arbitratus sum. Tibi ergo, Opus
hoc commendo, tuoque fido Tutamini com-
mitto, ratus, humillimis votis meis Animi
Tui Celsitudinem responsuram, Tu enim
Magnaminitate, Justitia, Comitate, to-

() o ()

to fere Orbi notissimus, spem meam
inanem dimittere non fines. Quæ omnia
Augustissimus Rex noster, quem Deus
Opt. Max. sospitet semper, ac tuetur, æ-
quo animo perpendens, supremam Pote-
statem suam, neconon Provinciæ hujus
Moderamen, tibi committere non est dedi-
gnatus. Quapropter Tuæ Benevolentiæ,
ac humantitati confisus, humiliter de-
precor, ut grato animo, hoc qualemcumque
sit, Opus excipias, acceptumque, a cun-
dis injuriis defendas. Vale.

ZACHA-

ZACHARIAE

S Y L V I I ,

MEDICI ROTERODAMENSIS

In Salernitanam Scholam , de laude Sanitatis

P R O L O C U T I O

*Quæ singulariter perstat in Editione ejusdem
Scholæ Hagæ-Comitum 1683. ex Officina
Arnoldi Leer.*

§. I.

QUOTIESCUMQUE arcana illa *Natura* in homine extra hominem, in tanto hoc Universo, impensis apud me volvo, non possum non admirari, Medicæque facultatis dignitatem, usum, necessitatem: Etenim, si dare vitam, proprium munus Dei est; certe datam tueri, & jani oppressam, penè restaurare, aut fugientem retinere, quod Medicorum est, Deo proximum fateamur oportet, & si quicquam certè in Medice

ii

Iocum habere Græcum illud Αὐθωπός,
αὐθωπός διηγούσιν, Homo, homini Deus:
Neque enim, corporis tantum, quae vior
hominis pars est, curam gerit, sed &
animi; immo, & Animæ: Quæ quia in
hoc corporis tugurio, labem sæpe trahit
a situ, non alia certior, atque efficacior,
ejus curandæ ratio, quam si corporis
morbis occurratur tempestive. Qui, ut
animæ vigorem, non raro, aut impedit,
aut etiam extinguit; ita i.s liberata,
alisque fidei subnixa, ad Cœlum tam
quam ad originis suæ sedem, libero
volatu contendit. Accedit, quod, quid-
quid in homine eximum est, Artes,
Scientiæ, Disciplinæ, quidquid in eo
virtutis, aut eruditiovis, id omne,
nobili huic facultati nos debere, quis
non videt? quatenus id servat, sine
quo, ne reliqua quidem queant consi-
stere. Quid enim hæc vita, si perpe-
tuis conflictetur morbis? Certe vivere
dici non possunt, qui mortuam, hic
vitam trahant.

Detracta Sanitate, quid potest in hac
vita esse gratum, & jucundum? vive-
re non est; sed valere vita: Sed fingi-

te, si placet, Creso, non Cyri, sed morbi tyrannide oppresso, Deum, sanitatis, aut opulentiae liberam dedisse optionem, cui dubium est, eum bona fortunæ, cum summo corporis bono, facile permutaturum? Non mirum est igitur, si Majores nostri, in publicis conviviis decantarent: *O sanitas, tu hominibus, maximum bonum!*

Græci respicientes magna dona, & dignitatem sanitatis, posuerunt eam in numero Dearum, atque unus eorum nomine Critias, eam esse dicebat, acceptissimam hominibus, inter Deos; In Sicaonia olim, simulacrum sanitatis, magno afficiebatur honore, ubi feminæ, capillos suos dissecabant, & huic Dæx offerebant. Comperimus etiam e scriptis Græcorum, quod in suis conviviis, post manuum lotionem, continuo sibi mutuo, haustum sanitatis propinarent, quos insigniter imitamus magno scypho, quem idcirco sanitatem, sive sanctè nominamus, in alterius sanitatem, & sepius in nostran insalubritatem ebibimus. Alii inter Ethnicos, quamvis sanitatem, non adoraverint pro Dea;

tamen ejus dignitatem, & necessitatem,
satis significavere. Cum Pyrrhus ma-
gnus Epiri Rex, Diis sacrificaret, non
solebat petere, plura regna, victo-
riam super inimicis, honorem, pe-
cuniam, divitias, aliaque, quibus fe-
re inhiant mortales; sed sanitatem
solummodo petebat, ac si, ea parta;
cetera quidem essent secutura: Regi
Antiocho, cum adversus Galatas cum
exercitu tenderet, videbatur Alexan-
der in somno adesse, ac monere, ut an-
te præium cum Hoste, sanitatem pro-
simbolo daret: quod securus, magnam vi-
ctoriam, super hostibus, consecutus est.
Sapiens Philosophus Pythagoras, non so-
lebat aliis salutationibus, in Epistolis suis
ad Amicos uti, nisi Vale: Quod etiam
postea Discipuli ejus secuti sunt, ut
potè quo, animo, & corpori nihil
præstantius, & in quo, omnis nostra
salus temporaria sita est: Immò si-
gnum, quo inter se utebantur, nomi-
nabant Hygieia, idest sanitatem, &
tribus circulis inter se nexis, id ex-
primebant, & certè sine sanitate nus-
quam perfectum gaudium esse poterit

Nam etiamsi fortua, è pleno sinu omnia sua dona liberliter in nos effunderet , ac sola sanitas deesset , a reliquis, nullus usus erat, nec delectatio ulla procederet . Quomodo delectabit aliquem , Mensa plena deliciarum , qui laborat infirm , & fastidienti stomacho ? Quid juvat decumbenti , Arcæ divitiarum plenæ ? optimè canit Poeta Horatius :

Sincerum est, si Vas , quodcumque infundis , accicit

Quo mihi fortuas , si non conceditur usus

. . . . Valat possessor oportet
Si comportatis rebus bene cogitat uti.

In prætio igitr habeamus sanitatem , ac serio cçitemus, nos nihil in Orbe prætiosius ossidere , hoc occulto Thesauro , ejusqæ doctrina : Hæc enim una , ut ait Hippocrates , ab ortu primo , ægra orpora , parte doloris lævat , & festinatia ad mortem , salubri vietus lege , emoratur : Hæc Galenum ab incunaulis , valetudinis virtio laborantem , d longam senectutem , absque ullo corbris tædio transmisit ;

Eadem ars , salutari victus ratione ,
Socratem a peste , quæ frequenter A-
thenas depopulabatur , immunem , &
illæsum servavit . Hac arte *Salvator*
mundi ipse , Discipulorum suorum om-
nium , & auctor , & Princeps , usus est ,
Medicum se professus , dum de se lo-
quens , negat opus esse Medico , iis ,
qui benè se habeant , dum sputum , ter-
ræ mixtum illinit oculis cæci : Quid ?
quod idem , hac potissimum commenda-
tione , cum adhuc Orbi esset ignotus , se
paulatim in Animos , atque affectum homi-
num insinuavit : *Paulus* ille Magnus dum
Timothæo suo , modicum Vini praescribit
usum , ad fulciendani stomiachi imbecilli-
tatem , nonne palam Medici partibus uti-
tur ? Sed quid mirum in Apostolo , cum
Raphael Angelus , *Tobiæ* caecitati medi-
cans , hinc nomen etiam invenerit apud
arcnarum rerum studiosos ? O cœlestem ,
verèque sacram disciplinam , cuius co-
gnomento , divinae illae mentes in-
signiuntur . Inter mortales , alii alias
artes , vel discunt , vel profitentur ,
hanc unam oportebat ab omnibus disci ,
quæ nulli , non est necessaria : Si qui-

dem sine sanitate nemo officium benè
 fecerit: Itaque p̄cepta ejus, magni
 faciamus, ac seremus: Sic enim cer-
 tam vitae rationem sequentibus, peri-
 cula, & aegritudines minus accident:
 Galenus lib. 5. &c sanitate tuenda glo-
 riatur se iis, qui prius assiduis pre-
 mebantur morbis, ea sanitatis p̄cep-
 ta tradidisse, quibus cum paruissent,
 prorsus morbi expertes multis annis
 permanserunt: addit praeterea, se qui-
 dem ex lassitudine, aliquando febrici-
 tasse; sed nullum praeterea morbum
 per multos annos expertum: „ Quin
 „ etiam, inquit, percussus certis corpo-
 „ ris partibus; inde alii, phlegmonis,
 „ Bubonibusque contractis, febricitarent,
 „ ipse numquān phlegmonem, bu-
 „ bonemve sensi, nec febre laboravi,
 „ non aliunde cette, quam ex servan-
 „ dae sanitatis arte, tanta comoda
 „ consecutus „ Sapienter Aristot. probl.
 38. sect. 19. observavit: Nos cum ordina-
 te, & laboramus, & edimus, Naturam,
 viresque nostras, servare, & augere;
 contra vero inordinatē cum agimus,
 depravare Naturam, atque de suo statu

dimovere. Quos autem cruciatus, & morbos inducat, praeposta victus ratio, copiose simul, & eleganter expressit moralis Sapientiae Coripheus Seneca Ep. 95. quam legere non pigeat. Senecæ vestigia premens Horatius lib. 2. serm. Sat. 2. cecinit:

Accipe nunc victus tenuis, quæ, quantaque, secum

Afferat, in primis valeas bene; nam variæ res,

Ut noceant homini credas, memor illius escæ

Quæ simplex olim tibi federit, at simul assis

Miscueris elixa, simul Conchylia Turdis Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum

Lenta feret pituita

Vis Medicinæ fructus, confirmari aliquot exemplis, eorum qui sanè viixerunt, & diu? Dabo. Pollio Romulus, senex ille, Augusti hospes, apud Plinium lib. 22. cap. 24. epit. 24. centesimum Annum excedens, cum ab Imperatore interrogaretur, quanam maxime ratione, vigorem illum, Animi,

corporisque custodisset, respondit, intus mullo, foris Oleo: Marcus Cato professus est, se, & conjugem, Medicinæ beneficio, usque ad longam senectutem perduxisse: Cyrus apud Xenofontem, eo sermone, quem moriens habuit admodum senex, negavit, se unquam sensisse senectutem suam, imbecilliores factam, quam Adolescentia fuisse. Lucius vero Marcellus post Consolatum, Pont. Max. ita bonis viribus, extremæ ætatis tempore fuisse narratur, ut adolescentiam, non requireret: Senectus Georgiæ Leontini, produci in adagium solet, de optima, nec annis exoluta; cum vero, ab eo quæreretur, quomodo annum tetigisset octavum supra centesimum, respondisse dicitur, quod voluptatis causa, nil sibi unquam permisisset, facere. Hero-dicus Medicus, teste Platone, omnium infirmissimus sui temporis, artis Medicæ opera, fermè centesimum annum implevit. Joannes, de temporibus apud Fulgoium, 240 annos vixisse narratur. Plutarchus notavit, multos, corpore alioqui parum firmo; vitam, sola dili-

gentia, longam consecutos; sed paucula hæc exempla, ex magno, & pleno Acervo, deponuisse sufficiat.

Supereft, ut videamus, a quibus præcipue ars Medicæ fuerit culta. Ars hæc, paucorum olim hominum fuit, & teste Diodoro Siculo, certarum familiarum; scribit enim lib. i. nemini licuisse apud Ægyptios, ullum in Republica munus aliud, vel artem profiteri, nisi a legibus definita, & a Parentibus, quasi per manus, tradita fuisset. Sic Asclepiadarum familia, Medicorum fuit, sic propagata hæc loquendi forma Ἰατρῶν πᾶδες, Medicorum filii, pro ipsis Medicis: Tunc temporis Medicorum penuria: at ubi Ars comunicata fuit, & caepit cibus, non ad tollendam; sed ad irritandam famem queri, & inventæ sunt mille conditæræ, quibus aviditas excitaretur, in hunc multiplicem, Medicorum, quem videntius, numerus crevit.

In ortu Academiæ Salernitanæ parcior erat Medicorum numerus, ac proinde hæc præcepta concinnata sunt ab ea, ut si forte Princeps Robertus, Comi-

tem Medicum, perpetuum non haberet,
cujus confilio uteretur, in illis præcep-
tis designata, sedulò observaret, ad sani-
tatem conservandam. Tuta vero, ac secu-
ra, sunt nostra sæcula, a paucitate Medi-
corum, tum propter Academias Medicas,
quæ nullo exaniine severo, nullo speci-
mine præmisso, ad Lauream Doctoralem,
quovis ignaros admittunt, tum prop-
ter Magistratum indulgentiam, qui cir-
culatores, Agyrtas Medicam Artem
profitentes, suis Civitatibus, non ex-
pellunt; sed graffati finunt, in publicam
Civium perniciem; adeout nostra æta-
te, Pliniana interpretatio, nimium quam
verissima est: • *Itaque me-Hercule, in-*
quit, in haec artium sola evenit, ut
cuicunque, Medicum se professo, statim
credatur, cum sit periculum, in nullo
mendacio majus. Nulla praeterea Lex,
quæ puniat inscitiam capitalem, nul-
lum exemplum vindictae: discunt, pericu-
lis Civium, & experimenta per mortes
agunt. Sed in viam redeamus ad Sche-
lam nostram Salernitanam.

§. II.

*De antiquitate, & dignitate Scholæ
Salernitanæ.*

Nullus Medicorum est, qui carmina Scholæ Salernitanæ ore non circumferset, & omni occasione non crepet: Hactenus tamen nemo est, qui nobis incunabula tradiderit, & quo tempore, tam egregium, opus, compositum, & editum, exposuerit: Nullus nobis primordia, Scholæ Salernitanæ, progressus, & incrementa designavit, vel eorum Medicorum nomina collegit, quorum virtute, & industria, Schola tam celebris inclaruif. Ne ipse quidem *Arnoldus Villanovanus* operis Salernitani, vindex, & illustrator, quicquam de dignitate hujus Academiæ, aut origine, monumentis tradidit, quod tamen ejus fuit officium, in ilia præsertim opportunitate, qua fruebatur apud eum Regem, qui Salernitanis imperabat.

Salernum, Picentinorum Civitas, in finu maris Tyrrheni posita ad Oltium

fluminis Silari vel a Salis, vel ab ipso
flumine Silaro denominata est: Vetus
illud, a Romans in Picentes, & Luca-
nos, qui societatem cum Hannibale
inierant munium, a tenui principio
sensim crevit non magis loci oppor-
tunitate, quam soli fœcunditate: flu-
minis, marisque vicinia, aeris bonitas,
& salubritas, incolas allexit: retinuit,
vini nigri, fructuumque omnium præ-
stantia, quorum tractus est ferax:
In tutta Ital'a, non eſſer più delizio-
ſa Città di Salerno, ajebat Antonius
Summonte, Histor. Neapolit. scriptor
eximius: Hujus vero Urbis incremen-
tum cœpit maximè anno Christi 974.
• *Tunc per Bonifacium VII. Pontificem*
Maximum, Regionis totius Metropo-
lis constituta est: in illa quidem flo-
rebant eo tempore Medicinæ studia,
sed nondum Regum, & Principum de-
cretis, fundata erat Academia: Mona-
chi Cassinensis Monasterii, & præfer-
tini Constantinus monachus, qui opera
sua Medica, Abbatì Desiderio, circa
annum Christi 1060. dedicavit, Me-
dicinæ rudimenta in ea Civitate, cuſ-

proximus est mons Cassinensis, posuerunt; sed nomine Academiae non fuit donata.

Rogerius Rex primus, Siciliæ & Salerni Princeps, cum annum Christi 1100., nonnullas Leges sanxisset, decimam octavam tulit, *de probabili experientia Medicorum*: qua cavebatur, ne quis Medicinam exerceret, nisi prius a Magistratibus, & Judicibus probatus: qui fecisset secus, bonis omnibus spoliaretur: Quam legem annis sequentibus, scilicet anno 1150. Fridericus Ænobarbus Rom. Imp. occupato Regno Neapolitano, amplificavit, atque confirmavit, prohibuitque „*Ne quis, ad faciendam Medicinam admittetur, nisi a Medicis Collegii Salerni, aut Neapolitanis probatus, ac consecutus effet potestatem medendi, quam, licentiam vocant, sub pena carceris anni, & proscriptio*n*is omnium fortunarum*. Quibus quidem privilegiis, & honoribus gaudens *Salernitana Schola*, in Academiam, tum demum ereta est, ob studia præsertim Medicinæ, quæ in ea vigebant plurimum. Quod Academiam Salernitanam,

maxime commendavit, & ejus gloriam transmisit posteris, opus est illud, de *Conservanda Valetudine*, Roberto Duci Nortmanniæ, & Regni Anglicani heredi consecratum, tum propter dignitatem ejus Principis, cui inscriptum est, tum propter utilitatem operis, & insolitum scribendi genus, utile simul, & jucundum,

§. III.

De Auctore Carminum Scholae Salernitanae, operis titulo, dedicatione, evulgatione, ratione Rhythmus, & qua de causa Scho. la Salernitana Rhythmis pracepta sua consignaverit.

Joannes Georgius Schenckius, in Bibliotheca Medica, notat Arnoldum Villanovanum, Opus Poeticum de *conservanda bona Valetudine*, commentariis suis enarravisse, & nomine Scholae totius Salernitanae, vero nomine dissi-

mulato, inscripsisse: Auctōrem vero libri facit Joannem de Mediolano, Medicum, & versificatorem int̄gnem iuso tempore, qui *Universum Medicinae florem, unanimi Scholae Salernitanae adprobatione ad Anglorum Regem, versibus conscripsit.* Consilium, quo, nomine totius Scholae, librum Villanovanus evulgaverit, hoc fuisse, credibile est, Agebat apud Fridericum, Aragoniae, Siciliae, Neapolis Regem, qui tunc in Sicilia, Apulia, & Calabria, commorabatur: quibus in locis, celeberrimum erat Academiae Salernitanae nomen, & ejus praecepta de *conservanda Valetudine*, apud Populares omnes, momenti maximi.

Gallia, & Italia profugus Villanova-nus, ut nonnullam benevolentiam, atque gratiam, sibi apud Regem, & eam gentem conciliaret, quam, jampridem prædictionibus astrologicis decoxerat, non opus modo proprium de *conservanda sanitate*; Regi Friderico dicavit, sed hoc alterum, magnae, propter Scholae Salernitanae, dignitatem auctoritatis, notis suis illustravit, tam, ut strictu-

ram doctrinae suac, & specimen aliquod exhiberet, quam, ne videretur hospes, & advena, aliam a Schola Salernitana, hoc est, ab usu communi, & recepto, doctrinam, medendique rationem obtinere: Totum vero opus Scholæ tribuit, non Joanni de Mediolano, quia Scholæ nomine, apud populares circumferebatur, & Regi Angliæ, nomine totius Scholæ, quam consuluerat, oblatam fuisse, primus hic Scholæ versiculus designabat:

*Anglorum Regi scribit Schola tota
Salerni.*

Quod quidem ut dilucidius evadat, realius repetenda est, & quoniam potuerit esse, Anglorum, cum Salernitanis commercium, atque conjunctio, explicandum.

Ex Chronicâ Cassinensis cap. 38. lib. 2. observatum habemus, quadraginta Equites Nortmannos, Hyerosolima, ubi sepulcrum Christi adoraverant, redeuntes, Salernum appulisse. Quo tempore, a Saracenis, Guimarus Salerni Princeps, admodum urgetur, impetratis a Principe copiis, Nortmanni Equites,

Christianæ fidei amore succensi , sic se
opposuere barbaris , ut in fugam ver-
terint , & in Siciliam usque expulserint ,
quò facinore , accepti humanissime a Sa-
lernitanis fuerunt , ac præterea invitati
multis præmiis a Principe , ut in ea
Civitate commorarentur , quod cuni-
non impetrasset Guimarus , nec ullis
propositis muneribus , ac dignitatibus
retinuisset , Legatos in Nortmanniam
misit , qui precibus , & variis muneri-
bus , maximeque fælicitate soli , omniuni-
rerum færacis , tercentos Northmannos ,
& inter eos Nobilissimos Princeps , ac
generosissimos , Salernum allexere : Huic
Nortmannorum Colonie , res in Apu-
lia , et Calabria , tam fæliciter suc-
cessere contra Mauritanos , ut anno 1032
Aversam Oppidum condiderint . *Salern-*
num deinde anno 1074 occupaverint ,
Regnum deinde *Neapolitanum* , atque
Siculum instituerint : eo ipso , ferme
tempore , quo , Duce Guilielmo Notho ,
è Gallia Nortmanni , in Angliam ir-
ruperunt , et in suam potestatem redu-
xerunt , anno circiter 1070 .

Quibus quidem ita breviter explicatis

minime obscurum est, vel intellectu difficile, quomodo commercium, et amicitiae inter Angos, et Salernitanos, per Normannorum Colonias, et irruptiones intercesserent, licet nondum perspectum sit, et manifestum, quis ex Regibus Anglie, Scholam Salernitanam de valetudine consuluerit.

Guglielmus Nothus Normanniæ Dux Regnum Anglicanum adeptus, tres filios heredes reliquit, Guilielmum Rufum, Robertum, et Henricum, Guilielmo Ruffo, Angiæ Regnum cessit, in quo obiit sine liberis, ipso tempore, quo Godefridus Bullonius Hyerosolimorum Regnum occupavit: Secutus erat Bulloniū, in bello sacro Robertus primogenitus Guilielmi Nothi, Normanniæ Dux a Patre constitutus, totaque Hyeme anni 1096 in Apulia, apud Consanguineos, Apuliæ, et Calabriæ, Principes commoratus, quo usque sequenti Vere, fe Mari committeret, et in Palestinam trajiceret: Capta tandem Hyerosolima, Regnum illud oblatum Roberto Normanniæ Duci, auctor Chro-nici Normannorum observat, recusatum.

que ab eo fuisse, quod illi nuntiatum
esset obiisse, Fratrem Guilielmum Rufum,
cujus proximus erat Hæres. Itaque
velut designatus *Anglia Rex*, tra-
jecit e Palestina in Apuliam ad Cognati-
tos, consuluitque Scholam Salernitanam
de vulnere in brachio dextro accepto
in obsidione Hyerosolimitana, quod in
fistulam degeneraverat: Scribit enim
laudatus Auctor Chronicorum Normanne-
rum: Quod vulnus illud, infictum
fuisse telo venenato, et in fistulam
abiiisset, quam curari posse Medici, ne-
gabant, nisi frequenti oris sustu. No-
lebat vero pius, et optimus Princeps
suggendam fistulam alicui committere,
ne quemquam, ob venenum, in vitæ
periculum vocaret. Eius nihilominus
Uxor, novo amoris exemplo excita-
ta, dicitur, Marito dormiente frequen-
ter fistulam suxisse, et obduxisse, si-
ne ullo saluti discrimine: Itaque
posicuam Rex, Medicos Scholæ Sa-
lernitanæ de *fistula* consuluisse, vixit
rationem præscripserunt, cur de Fistu-
la Caput adjunxerunt; sic in regimine
sanitatis, Friderico Arragonum Regi

a *Villanovino* praescripta, Hemorroia-
dum curatio instituta est, quod Rex,
eo fluxu tentaretur.

Observandum hic, quod opus, Regi
Angliae nuncupaverint, non Duci Nort-
maniae, qui nunquam Rex Angliae
fuit: Siquidem Robertus ille, redierat,
ut supra diximus e Palestina, velut
Rex proximè futurus Angliae, quae
illi, tanquam legitimo, et proximo haer-
redi debebatur; sed ejus frater mini-
mus Henricus, quod moriente Gui-
lielmo Russo fratre, esset in Anglia,
arrepta occasione, ob absentiam *Rober-*
ti fratris, in Palestina degentis, Imper-
rium occupavit, superavitque potest
Robertum, qui magno cum Exercitu
ad Regnum recuperandum in Angliam
trajecserat.

Haec fuit conscribendi hujus libri oc-
casio, hic ille Dux, cui liber inscrip-
tus: *Tempus*, quo evulgatus, anno vi-
delicet circiter 1100.: Auctor libri:
Joannes de Mediolano Salernitanus Me-
dicus, inscriptor totum *Collegium Sa-*
lernitanum; cuius nomine editus est,
non alicujus medici particularis, quen-

a dmodum hodie videmus Philosophorum Opus, a Collegio Conimbricensi emissum. Titulus Operis si Arnoldo Villa novano, et recentioribus editionibus credimus: *Medicina Salernitana*, seu de conservanda bona Valetudine: si Veteribus Editionibus *Regimen Sanitatis salerni*, si manuscriptis Codicibus *Flos Medicinæ*, sic in calce omnium manuscriptorum exemplarium, et Codicum primæ editionis, versus hic apponitur, libri titulum circumferens.

Hoc opus optatur, quod flos Medicinæ vocatur

Numerus capitum, et versuum, incertus, Codix Schenchinus 1239. versus complectitur: Vulgatus 372. Naudianus 383. Tullovianus 1096. M. S. quod in Bibliotheca Moreauiana adservatur 664. Notandum vero in calce Tulloviani Codicis, Titulum operis, Auctorem & inscriptorem contineri: Hæc enim verba illic leguntur: *Explicit Tractatus, qui dicitur Flores Medicinæ, compilatus in studio Salerni a Mag. Joanne de Mediolano, instituti Medicinalis Doctore egregio, compilationi cuius, concordarunt omnes Magistri illius studii.*

Perro typis mandatus est Liber, vel
conjunctim cum operibus Villanovani,
vel separatim, in Italia, Romae, Flo-
rentiae, Venetiis, Germania, Franco-
furti, Basileae, in Gallia, Parisiis,
Lugduni, Monspessuli, Genevae, & aliis
in locis passim, modo sine notis, alias
cum solius Arnoldi Villanovani com-
mentariis, frequentissime, cum enarratio-
nibus Ioanni Carionis, et Iacobi Crellii

Ratio, qua adducti fuerunt Medici
Salernitani ad præcepta sua carminibus
Rhythmicis consignanda: videtur fuisse
consideratio Principis, cui librum ador-
nabant. Is autem erat Nortmannus, at
apud Nortmannos, genus hoc carminis
tritum, familiare jucundum; nihil penitus
apud eos, æterna memoria dignum consi-
gnabatur, nisi eo carmine: Primi eorum
Ducis Rollonis Epitaphium, hujus est
compositionis

*Dux Nortmannorum, cunctorum nor-
ma bonorum*

*Rollo, ferus, fortis, quem Gens
Nortmannica mortis*

*Invocat articulo, hoc jacet in tumulo;
Ipsi provideat, tua sic clementia Christe*

*Ut semper videat, cum cætibus An-
glicis te
Filius, atque Dei propitietur ei.*

§ IV.

De Carmine Leonino.

Ut, quo in genere¹, Rhythmicorum versuum, Salernitani fuerint, facilius intelligatur, de Carmine Leonino breviter agemus, ne rem curiosam magis, quam utilem, & necessariam, rei Medicæ describere videamur. Carmen igitur Leoninum, alii dictum volunt. a Leonio, seu *Leonino* quodam Sancti Benedicti, Canonico Parisiensi, & Monasterio S. Victoris Religioso, qui eorum quidem, non fuit Auctor; sed eximus, & insignis artifex: Sunt qui a Leone dictum velint, quasi excelsum, & inter cæteros versus, primarium, ac veluti regium, vel quia Leonis instar, caudatum. Origo ejus, vetus, & incerta; Jucundior autem erit, differentiæ carminis Leonini investigatio, cum a nemine *exactè tradita sit: Sunt ergo

* Extat locupletior hujus rei tractatio in edit. Lut. Paris. ann. 1672 a Renate Morceau apud Lud. Billaine.

versus Rhythmici, artificiales, vel inartificiales: Artificiales, sunt consonantes, vel concordantes: Illi in solo Rhythmo consistunt; hi voces habent, aut Rhythmos comunes, duobus, aut pluribus versibus:

Consonantium species variæ sunt:
Alias venter caudæ respondet, spectaturque hujusmodi Rhythmus, in uno, & solitario versu, quemadmodum videre est in hoc Epitaphio Dux Sicilex: qui obiit anno 1101.

*Linqvens terrenas, migravit Dux, ad amœnas
Rogerius sedes, nam Cœli detinet ædes
& istud*

*Funde Vinum, funde, tamquam sint fluminis unde
Nec queras unde; sed fundas semper abundo
Eadēni ratio servatur in hoc tetrastico
in ludum Scaccorum composito*

*Ludus Scaccorum, datur bic, correctio morum,
Non tantum morum regimen, sed, & officiorum
Miles Regalis, & corrigitur popularis
Si ludi lusum, morum vertamus ad usum*

Alias Caput ventri, & caudæ consonat; ut in hoc disticho, trito, & vulgari

*O Valachi, vestris stomachi, sunt ampbora Bacchi
Vos estis, Deus est testis, teterima pestis
Alias Caput ventri respondet; sed requirit alium versum sequentem, cuius*

cauda , suæ caudæ respondeat , ut Theodo-
dorus , de contemptu mundi

*Pauper auabilis , & venerabilis est Benedictus .
Dives inutilis , insatiabilis , est maledictus &c.*

& hoc aliud

*Fœmina dira viri nex est , & terribilis lis
Exercet Mentas fraternalis , grata malis lis*

Hactenus de consonantibus , aliud sequuntur concordantes versus , qui voces habent , vel Rhythmos comunes , duobus , vel pluribus , hujus generis sunt , cum uni ventri ab uno principio enato , plures caudæ concordanter ; ut in hoc exemplo

<i>Dum manducatis</i>	<i>vultus bilares habe- sal cultello capi- quid edendum sit , ne pet- non depositum capi- rivas , murmur fugi- membra repte fede .</i>	}
	<i>Mappam mundam tene- ne scalptatis cave- nullis partem tribu- morsus non rejici- modicum , sed crebro bib- Grates Christo refer .</i>	

His versibus affines , sunt sequentes
ex Theodoro de contemptu Mundi

<i>in te terrena</i>	<i>(Nihil aliud est , nisi pœ- Labore eminet , atque cate- [na (Nec Lex , nec juris habet)</i>
----------------------	--

Est, & genus, ub voces, & Rhythmi duobus versibus sunt comunes, ut in hoc distico.

Et Canis in Sylvis, veatur, & omnia lustrat,

Et Lupus in Sylvis nuritur, & omnia vastat.

Hujus species etiam est, ubi omnes
fillabæ, & Rhythmi, iuobus ubique ver-
sibus communes conordant, ut in hoc
disticho.

Quos anguis dirus, triji mulcedine pavit

Hos sanguis mirus Christi, dulcedine lavit.

De versibus Rhythnicis artificialibus
actum: sequuntur inartificiales, qui nul-
lis pedibus adstringuntur, sed in solo
fillabarum numero atque Rhythmo
consistunt. Hoc artificio, plerosque ha-
bemus compositos iimnos Ecclesiasti-
cos, in quibus pia & feria tractantur;
verum, ferè ad nugas, & jecos detor-
quentur, ut in subiectis exemplis vi-
dere est

Meum est propositum in Taberna mori,

Et vinum apponere, fitienti ori

Ut dicant, cum reverint, Ebriorum chore

Baccus sit propitius, huic potatori.

Extat, & iusus, ubi post tres pedes,
nullo pede ligatos, quartus subjicitur
pedibus adstrictus

*Helicenis rivulo modice conspersus
Vereor ne, pondere sim verborum mersus ;
Sed quia, jam habitur Mundus Universus
Incipe Mænalias mecum, mea tibia versus
Rhythmis dum lascivio, versus dum propino
Rodet, sorsan aliquis dente me Canno,
Quia nec afflatus sum spiritu divino ,
Neque labra, prolui fonte Caballino .*

V.

De Materia Scholæ Salernitanae

Res quæ hoc libro continentur, sunt sex res naturales, sive quibus tota *Hygiene*, sanitatis doctrina comprehenditur; ea vero sex rebus constituitur, Aere ambiente, cibo, et potu, motu, et quiete, somno, et vigilia, excretis, et retentis, ac denique Animi pathematis: Quae omnia prout metri licentia permisit, satis dilucide, recensentur hoc exordio.

*Anglorum Regi scribit Schola tota Salerni ,
Si vis incolumem, si vis te reddere sanum
Parce mero, cœnato parum, non sit tibi vanum
Sugere post Epulas, somnum fuge meridianum
Nec mictum retine, nec comprime fortiter Anum
Curas tolle graves, irasci crede profanum ;
Hæc bene si serves, tu longo tempore vives.*

his enim verbis *Pace mero*, *cœnato parum* designatur moderatio cibi: et potus, et aeris, qui nomine cibi com. prehenditur: Est enim Hippoc. et Galeno testibus, triplex alimentum, *Spirituosum*, sive aereum, humidum, et solidum: *Principium*, inquit Hippocr. lib. de alim. art. 7 *alimenti spiritus*, *Nares*, *Os*, *gustus*, *Pulmo*, & *reliquæ perspiratio*. *Alimenti*, tum *humidi*, tum *succi principium*, *Os*, *Gula*, *Venter*: Verum antiquius, & primordiale *alimentum*, per *abdomen Umbilicus*. Hanc Hippocratis sententiam, amplexus est Galenus lib. de utilit. respirationis, ubi διατυού, seu perspiracionem, usum duplēm præbere refert, maximum quidem, ut calorē nativi Symmetriam conservet; minorem verò ut spiritum animalem nutriat. Ut ergo cœnæ nomine, quævis edendi occasio intelligi debet, sic, & quodvis edulii genus, sive sit potulentum, sive esculentum, sive spirituosum, quod vocatur Aer.

Istis vero *Non sit tibi vanum, surgere post epulas*, motus, seu exercita-

tio , & apposita quies significatur
sequentibus autem : *Somnum fuge me-
ridianum*, somnus , & vigilia.

*Nec mihi retine , nec comprime
fortiter anum , excreta , & retenta: Cu-
ras tolle graves , irasci crede profanum,
animi affectus , quos Græci πεθηκα
vocant , insinuantur .*

Cæteruni, hunc senarium numerum re-
rum , non naturalium [quæ sic dicun-
tur, quod non constituant naturam no-
stri corporis , ut septem res naturales:
Elementa , temperamenta, humores, par-
tes , facultates, functiones, & spiritus]
non inepte quidam colligunt ex nume-
ro facultatum nostri corporis , quorum
singulis, duas assignant: Naturali, cibum,
& potum , atque excrementorum eva-
cuationem . Vitali , aerem , & animi
perturbationes ; Animali denique , mo-
tum , & quietem, somnum, & vigiliam .

At Galenus , methodi , & ordinis
artifex , eas ad quatuor capita revoca-
vit lib. i. de sanit. tuend. , videlicet ad
assumenda , admovenda , facienda , &
educenda .

Affumuntur : Cibus , & potus.

- Admoventur* : Aer ambiens
Fiunt : Exercitationes , somni,
 vigilæ, perturbationes
Educuntur : Excrements .
-

ZACHARIE
 SYLVII,
CONSOLATIO AD MANES
 JOANNIS DE MEDIOLANO
 Scholæ Salernitanæ Auctor is

Non operæ periere tuæ , labor iste
 peribit
 Numquam : posteritas , non tua scri-
 pta negat .
 Hactenus incerti placuerunt carmina
 multis ;
 At tua, quæ posthæc, fama vigebit, erit

HENRICUS SPINÆUS

BERCHENSIS

Candido Lectori Salutem.

Quod male curarent Homines, languentia membra
 Viderat ex alto pulcher Apollo leco
 Tertius exclamat, quæ morbi quæritis ægri
 Phærmaca Mortales? quæ Medicina dari?
 Tenditis in morzem, tali ratione medendi
 Corruit, & labens, non reparatur Opus.
 Restitui in melius si vultis, corpora læsa,
 Vivendique frui, commodiore Via:
 Huic operi, vigiles oculos, imponite claro,
 Volvite tam doctum, tempus in omne librum.
 Discitis binc, certas, Medicandi saucia, Leges
 Integra, quoquo modo, sit retinenda salus:
 Præstítit hoc, artis Mædicæ, Curio Doctor.
 Curio Apollinei, gloria Magna C'ori
 Extensi vitam, qui longum vultis in ævum,
 Curio, Thiboni, dicide, vive dies.

C A P X VI.

DE MELORE VINO.

Gignit, & humores, melius vinum,
Gmeliores,
 Si fuerit nigrum, corpus reddet tibi
 pigrum.
 Vinum, sit, clarumque, vetus, subtile
 • maturum;
 Ac bene dilutum, saliens, modera-
 mine sumptum.

HIC docetur in primis, ex meliore vino, me-
 liores humores procreari (1), neque id sane immeri-

T[!] Capite 8. n. 2. probatum est, vinum
 numquam corpus humanum nutrire posse, a fortiori
 ergo, bonos humores pronutritionis materia, neque
 posse producere, concludendum est. Concurrit vero
 aliquando ad bonam nutritionem, uti eodem capi-

to. Nam quanto præstantior humorum materia fuerit, tanto ex ea etiam, meliores humores gigri, rationi consentaneum est. Subjungitur deinde, corpus, nigri vini potu, torpidum, ac pigrum reddi, & ne hoc quidem, citra rationem. Nam eum reliquis sit crassius, ac terrenæ naturæ magis particeps, spiritus etiam crassiores, inde produci necesse est. Similem esse, oportet, defluxum subjectæ substantiæ, ut locis supra aliquoties citatis, Galenus auctor est. Iam vero spiritus crassiores, corpus gravant, & ad voluntarios motus perficiendos, pigrum redundunt. Tertio loco, septem referuntur præcepta de electione vini.

PRIMUM, ut sit clarum: [2] hoc enim, utpote

te, vel roborando solidas partes, & stomachum præcipue, vel quedam alimenta præservando a spontanea corruptione.

[2] Oportet, ut bene fuerit fermentatum, atque simul longo tempore in vase bene clauso adservetur, ut omnes partes eterogeneas deponantur, que licet reliquo vino graviores, nunquam ab eo secederent, nisi omnis motus fermentationis integrecessaverit, que vigente, feces, & tartarum cum vi no commixta, confunduntur. Concurrit similiter, pro vini claritate, tenuitas partium componentium, que levissimæ, citius sedimentum deponuntur, uti sunt omnia vina oligophora, que brevi tempore clara sunt. Cæterum vinum austерum, vel etiam sulphureum, nonnisi longevè asservatum, clarescit, quia ejus partes reliquis posteriores, serius tartarum dimitunt, & reliquas impuritates.

subtile, spiritus etiam, claros, ac subtile generat.

SECUNDUM, ut sit vetus: Novum enim, sive mustum (3) [si cetera consentiant] facilius inebriat, alvum subducit, colicos crutiat, generat, & alia quædam adfert incoemoda, de quibus infra capite. 26. Neque ita tamen, hoc intelligendum venit, ut nobis admodum vetus eligendum videatur. Tale, enim juxta Avicennæ sententiam 3. 1. doct. 1. cap. 8. inter medicamenta (4) potius, quam potus, reponendum est.

¶ [3] Minus fortificare, nisi prorsus hoc effectu orbatur, quia caret spiritibus. Vid. tom. 6. praelect. academ. Boerbaev. pag. 297. Liquores vero, qui non fermentati sunt, minus inebriant &c. Et Hall. adnotat. n. 4. Mustum non inebriat, neque spiritum vini dat &c. De ejus noxa, in dictione Acrimonie Cap. 12. n. 4. dictum est.

¶ (4) Et revera vinum tamquam medicamentum baberi potest, eo autem uii ad gulam, indignum omnino esset, etiamsi nullum damnum sanitati adferret. Sufficit ergo, ut medicamenti vices gerat, stomachum nempe roborando, digestioni subveniendo, & quædam alimenta & corruptela præservando, uti carnes, pisces, ova, & bujusmodi alia, quapropter expedit, ut sit vetus, quantum fieri potest, ne forte, impurum adbuc, noceat, & stomachum gravet. Nam verum non est, fæces humanæ corpori nutrimentum adferre, sed stomach gravitatem, anxietatem, & nauseam, quia nullo modo digeri possunt.

Major siquidem ei, corp oris ad caliditatem, siccitatem alterandi, quam alendi facultas inest. Alimentum enim, quod ex ipso, corpori hominum accedit, exiguum est, eo quod, a sacibus, & viriditate, quibus perimitum, & consusum fuit, jam repurgatum, leque ipso calidius, quodammodo esse etum sit. Vinum namque, sicuti libro S. capit. 14. de simpl. medicam. facult. a Galeno scribitur, ex secundo est ordine excalcentium; sed, quod admodum vetus est, ex tertio: sicut mustum, quod vocant, ex primo. Caliditati eius, proportione, respondet siccitas.

TERTIUM, ut sit subtile: (5) tale enim, spiritus procreat multos, atque subtiles: cum e diverso, cressum, crassos generet.

QUARTUM, ut sit maturum, non austereum, sive stypticum. Austerum namque vinum, quemadmedium comment. 8. lib. 3. de viet. rat. in morb. acut. Galenus attestatur, excretiones omnes cohabet (6). Quare laedit ea corpo-

¶ [5] Hec proprietas ut plurimum a vetustate venit, per quam vinum, tractu temporis, ab omnibus impuritatibus expoliatur, vel a locis, in quibus producitur, quales sunt montes, aut colles, qui ad meridiem vergunt in aere puro, & ventilato.

¶ [6] Adjungunt quaedam vina, quae, licet, sedimentum deposuerint, quandam partium asperitatem retinent, cujus ope, stiptica evadunt, & ita fortius vase roborant, & adstringunt, us uirinam

ra, quibus per urinas expurgari est opus, lœdit quoque superiora omnia. Sed tamen ipsa astrictionis ratione, omnino juvamentum præstat ægritudinibus intestinorum. Verum hujusmodi astrictionem labefactat, exolvitque, si aqua temperatum fuerit.

QUINTUM, ut sit dilutum; vinum enim, cum diluitur, hoc est, aqua temperatur, remittit fumositatem suam, atque ob eam rem, minus, cum caput gravat, tum inebriat. Sed hoc ipsum de vino subtili, potissimum intelligendum videtur; Nempe crassum diluendo, subtilius, ac

fere intercipiant, etiam quia exilissimos tubulos urinarios nequeunt subire, ob partes satis rudes. Hoc eadem difficultate digeruntur, quia, ut eorum asperitas possit amendari, longius quam reliqua circumvehi debent per vasorum a vasorum momento fortius pariter adtersi. Ob eandem rationem caput potius, quam renes petunt, quia mechanica ratione per vasorum majora feruntur, & recto trahente caput ferunt, non vero per sectiones laterales, quarum via aquæ patet solummodo, & oligophoraris, a quibus, uti ante dictum est, promovetur urina. Verum diu asseverari debent, quia raro, tractu temporis, partes adtentuantur, & asperitas corrigitur, neque unquam spiritu destituuntur, quem per biennium, & ultra retinent. Si vero quis ea bibere voluerit, non abs re erit, sufficienzi aquæ quantitate diluere, ad emerwandam vim astringam, ne forte noceant.

magis fumosum efficaciter; atque ob id, citius
inebriat. De eo igitur Avicennam intellexisse
censendum est 3. doctr. 2. cap. 8. dum inquit:
Mixtum velocius inebriat.

SEXTUM, ut infundendo, quasi subsiliat, &
est una, de boni vini conditionibus, de quibus
cap. 10. dictum est.

SEPTIMUM, ut modicè sumatur. Vinum
enim modicè sumptum acuit ingenium (7). Excitat
enim vini calor, inveniendi vim, quæ torpet non-
numquam in jejunis. Extat hæ sententia libro
de disciplina scholarium, qui Severino Bohetio
adscribitur, cap. 2. Vinum, inquit, modicè sum-
ptum, intellectui videtur conferre acumen; non
autem modicè sumptum, rationem perturbat, in-
tellectum hebetat, memoriam enervat, oblivionem
immittit, errorem infundit, ad ignorantiam per-
ducit. Ex omnibus jam dictis colligitur, pro
conservanda bona valetudine, eligendum esse vi-
num ætate medium, clarum, rubedine nonnulla
participans, odoratum, sapore æquale, ita ut non
acre sit, nec acutum, neque subtile nimis; sed
ad subtilitatem inclinans, neque excellenter po-
tent, neque plus æquo imbecillum; sed medium,
natum in colle aperto, ita Virg. in Georg. & Aper-
tos Baccus amat colles &c., meridiem spectante, re-
gionem inter caliditatem, ac frigiditatem tempe-

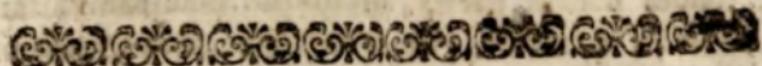
(7) Quod probatum volumus Cap. 8. n. 22.
dictione adserunt, atque antea de omnibus ejus
utilitatibus satis dictum est.

rata . Hæc ferè Avicenn. loco cit. Porro circu-
ea vini usum , pro ætatis ratione , tres notandæ
sunt regulæ . Prima , ne pueris (8) detur vinum in
potu nam perinde hoc idem esset , ac si ignem , igni
adderes . Quippe quum , haustum , & humectat ni-
mum , & calefacit corpus , tum caput halitu re-
plet iis , qui humido , calidoque temperamento
sunt , quale est , ejusmodi puerorum . At quo-
niam , nec repleri his caput est utile , nec supra
quod par est , humidos , calidosque fieri , quum eo
jam caloris humorisq[ue] pervenerant ; ut si pau-
lulum ultramvis qualitatem auxeris , jam modum
excesserit . Cum autem sit omnis excessus fu-
giendus , maximè hunc fugere expedit , ex quo ,
non corpori modo , verum etiam animo damnum
accidit . Gal. lib. I. c. 15. de sanit. tuend. Se-
cunda , ut feni detur , quantum extra dispensandum
valetudinis ferre queat , hoc est quantum appetit
• genuina , ac regulari appetentia . Quemadmodum
enim ocreæ veteres , aridæ , & corrugatæ , oleo ;
ita corpora senum , vino electo , quale est Bello-

[8] Non obstat ætas moderato vini usui ,
immo hæc aliquando indispensabili necessitate vi-
num requirit , vel ad stomaci calorem excitandum ,
vel ad ciborum corruptelam impediendum , ex qua
febres putridæ , vermis , & non raro convulsiones
adortiuntur . Meriende vero sunt vires digestionis
in Pueris , ut datam vini quantitatem ferre possint ,
ne forte , ob ebrium inbecillitatem ebrii evadant ,
unde beberudo sensuum internorum , & desipientia .

vacense, reficiuntur ac revocantur. Senibus [9] enim cum exangues, & frigidi sint, unum illud maximum commodum ex vino accidit, quod ætatis frigiditatem, ad symmetriam, & mediocritatem caloris reducat, tristitiam, & melancoliam, quibus abundant, expellat, & soporem, quo ferè destituuntur, revocet; obstrunctiones item, quibus iidem obnoxii sunt, tollat. Sane vinum, sicuti pueris alienissimum, ita senibus aptissimum est. Galen. lib. 5. de sanit. tuend. c. 7. Tertia, ut juvenibus non exhibeatur, nisi temperatè. Nam, ut Galenus inquit, lib. 1. de sanit. tuend. c. 16. Neque jam adultis, vinum, nisi modicè sumptum, existimandum est utile esse: quod videlicet, & ad iram, & ad libidinem præcipites facit, & partem animi rationalem hæbentem, turbidamque reddit. Cæterum his ipsis, ad bilis excrementa, vel expellenda, est sane non inutile. Corpus eorroborat, & ingerium, ob subtiliut, & tenuium spirituum copiam exacuit. Plura Plato. l. 2. de le-
gibus, Seneca lib. 2. c. 20. de Ira, & Galenus in libro, quod animi mores corporis, temperaturam sequantur. cap. 10.

T (9) Senes vinum adpetunt, neque eo carere possunt in prandio, quia ab ejus usu digestio facilitatur, & sanguinis circulatio, tarda nimis, & lenta, promovetur. Verum vina satis austera, & roborantia vitanda sunt, quia majorem exiccationem inferunt, unde vice destructio. Vid. Boerhaau. tom. 6. prælect. academ. paragr. 1058. In senectute vinum molle edentulum.

C A P. XVII.

DE CIREUISIA.

Non acidum sapiat ceruisia, sit bene clara,
Et granis sit cocta bonis, satis, ac veterata.

Hic quinque traduntur notæ, eligendæ ceru-
sia [1].

PRIMA, ut non sit acida: hæc enim ven-
triculo inimica est. Aceum, namque, quemad-
modum comment. 36. lib. 3, de vietut ration. in
morb. acut. Galenus docet, suapte natura, nervos
effendit, idque sanè, experimentum tessatur, &
demonstrat ratio. Nempe exangues (2) sunt, & ideo
frigidi, facileque ab iis, quæ refrigerant simul,

T [1] Petus ab orde, avena, vel a frumento
paratus, prævia ebullitione, usitatissimus septen-
trionalibus, apud nos nullius fere usus.

T (2) Licet nervi, spiritibus tanummodo trans-
mittendis a capite ad omnes corporis partes fac-
rint destinati, non vero sanguinis circulationi, ni-
bilominus, a teca pia matris, arde teguntur, que
copiosissimis vasis sanguiferis constat, lices tenuis-

& tenues habent partes, afficiuntur medicamentis: Læduntur præterea, & a reliquo perfrigerantibus omnibus, sed substantia aceti, quod tenuum est partium, in eorum mergitur (3) profundum, atque in omnes, ita irrumptit partes, ut ne minimum quidem eis illæsum maneat: Sic igitur acetum nervosas offendit partes. Ventriculus autem nervosus est. Ergo &c.

SECUNDA, ut sit clara: turbida enim, impinguat quidem; sed urinarum incatus obstruit, atque, ob id, calculosis plurimum nocet, flatus gignit, difficultem, atque brevem spirationem efficit, & pituitam auget.

TERTIA, ut sit cœcta ex bonis, ac validis, & minime corruptis granis, nempe ex optimo hordeo, tritico, vel avena: quanto enim grana meliora fuerint, tanto, & meliorem inde humorum gigni par est.

QUARTA, ut sit benè, ac perfectè cocta. Hæc enim melius concoquitur, & naturæ

simis; Imo prout motibus omnibus inservientes, sive naturalibus, sive voluntariis, calorem excitant in toto corpore, qui ligatis, vel dissectis nervis, perit continuo. Hemiplecticis, enormiter frigent arsus affecti, qui neque frictionibus, neque fomentis, neque ulla arte calent, nisi nervorum actionem iterum accesserit.

¶ [2] Acetum numquam, nervorum profundum peruidit, neque eorum principium attingit, prater solas extremitates, quas mirifice roborat, & sen-

convenientior existit ; male vero cocta , ventris inflationes , tomina . & colicos cruciatus generat.

QUINTA , ut si eris , & a fecibus repurgata . Recens enim , asterquam quod , iisdem malis , quibus male ecclia abrochia est , stranguliam etiam facit . Plus infra cap. 46.

sum accuit , quia spiritus caret , qui solummodo ad caput fertur , uti de vino dictum est . Ob eandem rationem , neque partibus tenuibus constat , quia omnia acida spiritibus restituuntur . Acetum insuper non ab omnibus aequis fertur ; biliois vero praestat summopere , ad calorem , & Bilem temperandom , que nimis effrena ad corruptionem vergit ; phlegmaticis est inimicum

C A P . XVIII.

DE UU CEREUISIAE.

DE qua potetur , stomachus non inde graveur .

HIC , unicum e ceruisiae usu , præceptum traditur , nempe ut iudice sumatur , neque ea stomachus prægraveur , vel ebrietas concilietur .

Ebrietas enim ex ceruisia, [1] quæ vino deterior est, & diutius perdurat, quod crassior, concoctuque difficulter sit, quam vinum. Fumi namque crassiores, inde ad caput elevantur, quam ex vino; quare tardius etiam discutiuntur. Ex quo sane loco, sequitur etiam, in principio prandii, vel coenæ potum, a ceruisia utilius, quam a vino inchoari; Ventriculus etenim, ante cibi sumptionem vacuus, & nutrimenti indigus, e proximis, haud dubie visceribus attrahit [2]. Illa vero,

¶ (1) Cerevisia minus inebriat; quam vinum; quia minus spirituosa est, spiritus autem, quos continet, spiritibus vini, crassiores sunt, & difficile digeruntur, unde longior ebrietas. Vid. tom. IV. prælect. academ. Boerhaav. pag. 297. de somno: Ediverlo, cerevisia Meræ, qualis membra est majori quantitate epotæ, Veterum faciunt, bido, et triduo superfuturum: Nempe spirituolæ particulæ ex cerevisia lentius se expedient &c.

¶ [2] Nullam attractionis vim adhuc, cognovimus in fluidis, quæ a voorum momento, ita continuo agitantur, ut neque momento temporis possint quiescere. Oporteret autem, ut vis attrabens, motum ipsum longe excederet, quod in fluidis corporis humani nequit verificari, & fortasse, neque in reliquis corporibus inertibus, quomodolibet motis. Praeterea, neque superfluitates in ventriculum inanem confiunt a proximis aliis visceribus, praeter humorum gastricum, ab arteriis gastricis paratum, neque eo adfluentius, quo alimenta digerenda co-

ut copiose admodum lib. 3. de facult. natur. & 13. Galenus docet, nihil præter superfluitates, & excrementa retribuisse certum est: quo fit, ut superfluitatibus jam, atque excrementis abundet. Quæ certe potissima causa est, cur in maxima fame (3), Medici consulant, ut ante cibi sum-

piosiora erunt, quia jan constat, humorum hanc digestioni potius, quam illis stomaci necessitatibus esse dicatum, ut ab eo nempe alimenta, melius emolitæ, sub viribus digestionis, in partes tenuissimas abire possint. Solummodo Bilis aliquando in ventricum pervenit, supeata resistentia valvulae pilori, vel per emeticum vel per aliam adbuc reconditam causam, ut in Febribus putridis biliosis.

[3] Alibi probatum est, omnia acida famem excitare posse, atque saxis molestam, quoties acidum intentius eraserit ad morbum usque. Vid. tom. 6. prælect. academ. Boerhaav. pag. 195. ad 196. §. 913. Signa zimoniaæ acidæ appetitus saxe ingens, digestio celerrima, validus appetitus rerum terretrium, & absorbentium &c. Tunc enim Medici præipiunt emeticum, cuius ope, humores acidi, qui inernam famis causam constituant, educti, fensis ipsa cessat. Idem fortasse fieri potest per absorbentia, & alcalina. Vinum autem nocet, quia aedo satis favet, nec non cerevisia, in qua acidum, plus quam in ipso vino eminet. Similiter jeuno stomacho epotum, faciliter inebriat, non quia superfluitates secum ad caput ferat, sed quia ventriculi nervos immediate, &

ptionem, vomitus eliciatur: quo nimirum superfluitates illæ, a ventriculo attractæ evancentur prius, minimeque cum χολῶ in sceantur. Si igitur in principio mensæ biberetur vinum, quo natura præcipue delectatur, quoique avidissime, ob ea, quæ visceribus inest, trahendi vi, rapitur: superfluitates a ventriculo attractæ, una cum vi-
no, in omnia statim corporis membra, non sine sanitatis dispendio distraherentur. Atque ob hoc fortassis Ioannes Matthæus de Gadi consilio 90. non in principio solum mensæ, sed in maxima quoque siti, & post quamlibet actionem fortem, ac vehementem, a vino abstinendum cenlet: quippe quod ita sumptum, incoctum adhuc, ac crudum, ad nervos facile penetret, atque inibi in acetum commutetur. Ceruisia vero, utpote crassi-
or, & ad concoctionem pertinacior, non tam avide rapitur; quare ab ea, potus, in principio prandii, vel cœnæ, utilius inchoatur. Ceruisia, humores etiam, orificio stomacki incidentes absuit, & sitim, quæ ex nimia vini potatione timetur, præterea, & quamlibet aliam mendosam, coer-
cit, ac reprimit.

*absque intermedio cibo undeque pervadit, unde
spiritus, expeditissimo itinere caput feriuat.*

C A P. XIX.

QUAE VICTUS RATIO, QUOLIBET ANNI TEM-
PORE, SIT UTILIS.

TEmporibus veris, modicum prande-
Lre juberis,
Sed calor aestatis, dapibus nocet im-
moderatis,
Autumni fructus, caveas ne sint tibi
luctus,
De mensa sume, quantumvis, tem-
pore brumae.

HIC, pro singulis anni temporibus conveniens
instituitur victus ratio. Et primo quidem, de
Vere agitur. Verno (1) siq uidem tempore modice
prandendum est, idest paulem cibo demendum,
adiiciendumque potioai. Cornelio Cello lib. 1.
capite 3. & Avicenna 2. 1. doct. 2. cap. 6.

T(1) Vid. p̄elect. academ. Boerhaav. tom. 6.
pag. 252. §. 1052. Vere, &, Autumno, victus
moderandus, media, quasi inter aestivum, & hi-
bernū, temperie, considerando simul in quodam
horum temporum, plus, minusve inclinaverit.

testibus. Hyeme enim ob temporis gulositatem, exercitii parvitatem, [2] & resolutionis prohibitionem humores crudi, maximeque phlegmatici, ex temporis proportione generati, in interioribus corporis, ob ambientis aeris frigiditatem, sive aëritatem, adunantur. Ver autem superveniens, illos cliquet, & per totum corpus diffundit: Quare natura, per id tempus, plurimum circa illorum concoctionem occupata est (3). Si itaque in vere

¶ (2) Cui supplet aer satis frigidus, qui omnia vasa roborando, momentum auget, & omnes excretiones, tum sensibiles, tum etiam insensibilem perspirationem proprius promovet. Vid. praelect. academ. Boerhaav. tom. 3. de Sanctorian. perspirat. pag. 307: §. 340. efficiunt, conservant &c. aer purus, serenus, siccus, gravis, frigidus.

¶ [3] Hyeme potius, quam quavis alio anni tempore, borea potissimum flante, vasorum omnium viget validissimum momentum, humoribus parandis aptissimum, quod omnes excludit cruditates; Quia autem, in aliquibus temperamentis, sudor toto hyeme silet, unguen cutaneum in suis folliculis diu affervatum, quamdam concipit acrimoniam; Vere autem adveniente, propter calorem adactum in motum concitatur, & dum in sudorem abit, satis molestum pruritum i.e. tota excitat cute, nunquam sedandum, nisi omnino fuerit expulsum. Si militer omnes fere humoris, neque sanguine excepto ab eodem calore rarefacti, vasa eadem distendunt, & pleroram ad vasa faciunt, quæ non raro magna

magna daretur cibi copia, natura impedita a
prædictorum humorum concoctione diverteretur,
utpote humoribus, & magna ciborum copia plus
æquo gravata: unde relieti in corpore humores
cudi [4] & incœti facile, in membrum aliquod de-
cumbentes, ægritudinem inducerent. Quare sum-
mopere cavendum est, ut id temporis cibo non-
nihil demetur. Ciborum enim diminutio ab ægri-
tudinibus Veris maxime præservat, Avicenna ibi-
dem teste. Et hoc quidem de adulto, & extre-
mo Vere intelligendum. Novum enim, hyemi
adsimilatur, unde & hyemis ritu, per id tempus
cibus administrandus est. Intelligendum item de
corpore crudis, & phlegmaticis humoribus referto.
Corpore namque in humoribus temperato cibus
juxta caloris innati, atque ejus, quæ a corpore
fit resolutionis proportionem exhibendus est; abla-
ta enim causa est, diminutionis cibi. Unde Hip-

bos inflammatorios gignit, per phlebotomiam præ-
cipue curandos.

¶ (4) Potius ad expulsionem, cum jam asseve-
rare liceat, omnes humores, & sanguinem, licet
ad maximam perfectionem paratos, nihilominus ob-
frigus satis notabiliter inter se concrescere, & den-
sari, qui, dum caloris ope soluti de corpore expel-
luntur, novi potius alimenti adpetentiam inferunt,
que ne forte excesserit, omni industria moderanda
est. Neque enim talis cruditas in stomacho contine-
ri posset; quia, tunc temporis, digestio facillime
absolvitur, & omnia duriora alimenta digeruntur.

pocates lib. I. aphor. 15. Ventres, hyeme, & Vere, natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tempora, alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus, plurimus est, unde, & pluribus egent alimentis.

SECUNDQ, de æstate: nempe quod immoderata cibi sumptio æstate noceat. Siquidem virtus concoctrix tunc debilis existit: Calor enim innatus, qui omnium operum naturalium causa est, propter extrinsecus circumstantis coloris excessum, ad sibi affinem, extra protenditur, atque ita contingit, dissolvi, ac dissipari ejus substantiam: ob hoc igitur debilior redditur, quam ut multum cibum confidere queat: Galenus comment. 15. lib. I. aphor. Ubi minime tamen silentio prætereundum est, ob maximam, humiditatem corporis, tam substantialium, quam nutrimentalium, quæ per æstatem fieri solet, difflationem: plurimum quidem, ac crassius (5) alimentum

¶ [5] Filum calybeum, igni admotum, vel quomodolibet calefactum elongatur, & parva viflectitur; sub frigore autem rigescit: eo magis vaſa, & fibræ corporis humani, quæ ob eorum flexibilitatem, in frigore tenduntur, & in calore concidunt, hinc momentum debilius. Hoc enim posito, æstivo tempore, duris, & crassis alimentis stomachum gravare non expedit, neque nimis implere etiam levissimis, uti infra Galenus ipſe monet. Utendum ergo est viclu humido, frigido, facilis digestionis, ut facile reparetur humorum dispen-

exhibendum esse, si virtus concoctioni sufficeret. Verum cum uno, eodemque tempore multum conficere non sufficiat, parum de eo, ac s^epⁱus exhibendum est. Id quod comment. 17. libro 1. aphor. Galenus iis significavit verbis: Aestivo quidem tempore, quantum ad temporis rationem attinet, s^epⁱius pauca danda sunt, quoniam, & plurima egent adi^ctione, ut qui sunt dissoluti, & vires habeant imbecilles. Idem Cornelius Celsus lib. 1. cap. 3 sic scribens confirmat: Aestate, ut s^epⁱius cibo utendum, sic exiguo est. Quanquam vero cibo nonnihil per aestatem demendum est; potioni tamen adjciendum videtur. Maxima siquidem tum sit di^sflatio, & exiccatio corporis, & calor, humidum longe exuperat, unde major etiam sitis exoritur. Elixir itaque frigidisque cibis, ac potionē, tum multa, tum diluta utendum

dium, quod per sudorem fit. Vid. tom. 6. praelect. academ. Boerbaav. pag. 151. §. 1052. Eodem . . . Aestate conductit vietus levis, mollis, laxans, humidus, lenis, ex oleribus, fructibus, lacte, jusculis, cum potu, copioso, aquoso, vel admodum diluto &c. Quod pariter Galenus, & Celsus suadent mox infra. Ruris autem hominibus, qui quotidianis laboribus exercentur, duriora alimenta concedenda sunt, humidis quoque, & frigidis non denegatis, alioquin sub vietu leni, & laxante, non sufficerent exercitiis peragendis, nam in sudorem profusissimum solverentur cum magno virium dispendio.

Vinum vero purum, ac vinofum, ut quod faciliter inflammetur, & violento ardore vehementer calorem incendat, vitandum.

TERTIO, de Autumno: ut scilicet in eo a pomis, ac cæteris autumnalibus fructibus, nimisrum uvis, persicis, ficubus, & similibus abstineatur (6), vel parce saltem de ipsis assumatur, ob bullitionem enim quam corpore, & humoribus

¶ [6] Hoc anni tempore, nec non estate, hoc dedit fructus sagax natura omnibus hominibus, non solum ad solatium, & delectationem, verum etiam ad utilitatem. Post fervidam insolationem per sudorem, & insensibilem perspirationem, sanguinis parte fluidiori dissipata, lensor omnia invagdit liquida, in quibus autumnali febre enata, ita morbi causa adhaeret, ut longissimam febrim faciat, atque facilem recidivam. Huic vero lensori, horum fructuum usus mirabiliter supplet, humorem uenpe suppeditando, qui sanguinem fluidiorem reddit, omnesque humorum asperitates temperat, atque tandem bilis acrimoniam, que putridas febres quandoque suscitat. Verum negari non potest, ilorum abusum notabiliter laedere, quoties propter nimiam acescentiam bilis ipsa iners, & lenta evaserit suis muneribus subeundis satis impar. Ut sanitas ergo diutius feruerit, curandum est, quod neque bilis nimis acrior evadat, ut reliquos corrumpat humores; neque ab aëdis ita, enervetur, ut omni efficacia prorsus destituatur. Cæteruis de his fructibus satis in Cap. 7. dictum est.

faciunt, sanguinem nimis fluidum, & putrefactio-
 ni accommodum generant, idque maxime in ven-
 triculo impuro, & corporibus ιχνοχύμοις, qualia
 per autumnum saepius occurunt: quæ, ob id etiam
 malis corripiuntur ægritudinibus, cùjusmodi ha-
 bentur in primis, variolæ, morbilli, & pustolæ.
 Quod palam etiam Paulus Ægineta libro 1. cap.
 53. ita scribens attestatur: Poma autumno affas-
 tim assument noxiū est, ut quæ, non copia
 tantum obsint, verum etiam vitiolos procreent
 humores, & inflationes. Etenim præstantissima,
 nempe ficus, & uvæ, flatu pariunt, corrump-
 tique cibos, nisi ante alios præsumantur, ita
 verd, neque inflant neque corruptunt. Cæterum qua
 exactior vietus ratio per autumnum habeatur, unicè
 hoc omnibus, qui sanitatis tuendæ curam suscepérint,
 cavendum est, quemadmodum lib. 4. ad Almans.
 cap. 26. Rhazes præcipit, ne famem, vel sitim
 patientur, vel cibæ una hora repleantur, vel a-
 qua. Vinum autem bibendum est paulo liberius,
 non tamen immodicè, cœu in æstate dilutum:
 nempe, ut corpus humectet, & calorem repri-
 mat. Quod enim aqua immodicè temperatum est,
 calorem obtundit, inflationes, ac inde colicos
 cruciatus procreat. Minus etiam ejus, quam per
 æstatem sumendum est. Siquidem natura, tunc
 imbecillior existit, quam ut magnam vini co-
 piam concoquere queat. Sunt apud Galenum in
 libro de cibis boni, & mali succi, cap. 3. pul-
 cherrima quædam, ac utilissima de horræis fru-
 etibus præcepta, quem lanè lòcum, quia valde
 eruditus est, hic integrum subiicere placuit. Pa-
 ter meus, inquit, geometriæ, architectoniæ, astro-

nomiæ, arithmeticæ, logistices studiis plurimum
 valuit. Maximeque omnibus, quibus erat notus,
 ob ipsius justitiam, modestiam, bonitatem, ut
 cuivis ex philosophis, admirationi fuit. Is cum
 puer ipse adhuc esset, eam mihi vietus ratio-
 nem instituit, ut nullis per id tempus, obnoxius
 morbis vixerim. Ubi vero adolescentiam sum
 ingressus, ille in agrum, rei rusticæ studiosus con-
 cessit, ego vero doctrinæ studiis ardentius, quam
 cæteri condiscipuli, die, noctuque operam dabam;
 sed cum per totum id tempus, quod ὥρας vo-
 cant, horæs, hoc est, temporariis, vel fugacibus
 fructibus, una cum æqualibus meis uberior usus
 esset, adveniente autumno, acuto morbo cor-
 reptus sum, venamque incidere opus fuit. Cum-
 que ergo in urbem pater reverteretur, ad me ob-
 jurgandum se convertit, ejusque generis vietus
 admonuit, quo eodem suadente, & usus antea
 fueram, atque ab illo in posterum minimè di-
 scederem, vitaremque sodalium incontinentium
 consuetudinem, præcepit. Tum sequenti etiam
 anno operam curamque adhibuit ut sobriè vive-
 rem, atque horæos fructus cum moderatione gu-
 starem. Atque ita in eo anno qui erat ætatis
 meæ undevicesimus, incolumis vixi. Sed cum
 altero deinde anno pater excessisset è vita, ipse
 que, una cum ejusdem ætatis amicis, fru-
 etus ad satietatem sumerem, in ægritudinem su-
 periori consimilem incidi, ut tunc quoque langui-
 nis missione opus esset: Deinde vero, vel
 singulis annis, alternis nonnunquam, ad ecta-
 rum usque vicesimum annum morbo aliquo
 laborabam. Cumque, tunc temporis periculum

effet, ne ea pars mihi, qua jecur septo trasverso annexum est, abscessu corriperetur, ab esu horizontum omnium, mihi penitus abstinentem proposui, exceptis sicubus, usque omnino maturis, quas, neque intemperanter, ut antea, sed cum moderatione sumebam. Quam sane vixit rationem, cum quidam ex sodalibus, natu me duobus annis major, comprobaret, curam ambo adhibuimus, ut exerceretur, cruditatesque omnino vitaremus, ob idque, ad hanc usque diem, multos iam annos, incolues viximus. Reliqui quoque ex amicis, qui me hortante, exercitatione usi sunt, moderanteque cibum sumplerant, recte omnes semper valuerunt, sed alii quidem, a quinto jam, & vice-simo, alii ab aliquanto paucioribus annis, ut cuique scilicet persuasum fuit, horæ & fructus, cibosque alios mali succi, vitari oportere. Hæc ille.

QUARTO, de hyeme: Hyberno siquidem tempore, Avicen. 2. 1. doct. 2. cap. 6, teste, quantum volumus, hoc est, plus quam cæteris temporibus edendum 7) est. Quod Gal. etiam testimonio confirmatur, qui comment. 17. lib. 1. aphor. in eum scribit modum: Hyberno tempo-

¶ [7] Ob vires omnes musculares majores, que sub frigore satis intenduntur, unde etiam duriora conveniunt alimenta. Vid. secund. part. § mox supra citat. Hyeme prodest vixit, durus, siccus, aromate, vel sale acrior, caro assa, panis plus coctus &c.

re, multa quidem danda sunt propter robur vi-
rium, sed raro, & quia non valde multa indigent
adjectione, laborantes, ut quibus non, multa fiat
evacuatio. Et ratio quidem est, quia calor in-
natus, hyeme intensior [8] est, tum quia unitus,
tum quia corroboratus, διατήρηστης αστιν, idest,
juxta positionem fui contrarii, nempe aeris fri-
gidi corpora ambientis. De qua plura Aristoteles
lib. I. c. 12. μετεωρολογίαν. Sed hoc verita-
tem habet in robustis & corpulentis, non autem
in raris, & debilibus. [9] In his enim, intensus

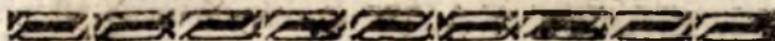
¶ (8) Quoties calor innatus ciborum digestionem
absolvit, idem calor eorumdem eductionem, sive
fensibilem, sive insensibilem provocaret. Neque fri-
gidus aer exterior obstat evacuationibus omnibus,
neque, perspiratione excepta, potissimum in athle-
ticis, imo potius propter robur, quod vasis conci-
liat, eis opitulatur. Vid. Boerhaav. tom. 3. præ-
lect. academ. §. 430. Efficiunt &c. Aer purus,
serenus, siccus, gravis, frigidus.

¶ (9) Nimirum senibus, atque omnibus phleg-
maticis, quorum humores nimia praestant densitate,
que sub frigore magis, magisque augetur. Nam
sicuti frigus clementis solidis fibrarum, & vaso-
rum majorem cohesionem adfert, ita humores den-
sat, praesertim illos, qui tardissimo motu incedunt,
unde perspiratio supprimitur, corporis pondus au-
getur, adpetitus remittitur, atque tandem reuma-
tismi, peripneumonia, & febres lente sequuntur,
per frictiones, balnea calida, & fatus curande.

hyemis frigus non modo non corroborat calorem innatum ; sed magis debilitat. Quod vero hyberno tempore calor plurimus sit , innuit Hyp. poc. aphor. 15. lib. 1. Ventres hyeme , & Vere natura calidissimi sunt , & somni longissimi : quare per ea tempora, alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus, plurimus est , unde, & pluribus egent alimentis . Quæ quidem , & crassiora , & concoctu difficultiora exhibere licet , eo quod calor intensior sit . Vins autem utendum est , tum meraciore , tum rubicundiore . Quanquam vero in hyeme , ob robur caloris innati , & fortitudinem virtutis concoctricis , cibi crassiores , ac densiores convenient , quia tamen tunc temporis , ob phlegmatis abundantiam corpora facillime replentur & obstruuntur , & parva fit a consistente resolutio : tutius est , uti cibis , inter solidum , & rarum mediis : qualis est caro hœdina , vitulina , vervecina , luciorum , percarum , & cancriorum . Crassioribus vero , ut bovina , cervina , porcina , concharum , ostrarum , carpionum , & similium , abstinentium , aut certe cum moderatione utendum : adhibitis semper , rebus aperitivis , & diureticis , nimicum petrolelino , nasturtio , apio , & exercitio fortis . Cæterum circa victus rationem , pro singulis anni temporibus convenientem , hoc etiam notandum venit : Quod autumno quidem , melancholicis cibis , ac siccantibus abstinere

Vidi quamplurimos senes, Asthmate laborare in intenso frigore .

aporteat, hyeme vero, eis uti, quemadmodum
saneestate, hymenstantibus, & refrigerantibus: Ve-
re autem, quod medii sit temperamenti, mediae
facultatis cibos edere, quemadmodum lib. I. cap.
25. de aliment. facult. Galenus attestatur.

C A P. XX.

DE PRAVO POTU CORRIGENDO,

SAlvia cum ruta, faciunt tibi pocula
tuta,
Adde rosæ florem, minuantque poten-
ter amorem.

Duo traduntur hoc loco, pravi potus remedia.
PRIMUM, *Salvia*, cuius folia, potibus im-
mersa, vitia eorum, proprietate quadam tollunt.
Peculiarem præterea habent gratiam roborandi [1]

¶ (1) Mirabile a *Salvia* paratur remedium, ad
cerebrum, & nervos roborandos, discutendosque
simil in *Apoplepsia*, *Epilepsia*, aliisque, Eleosac-
carum nempe, cuius dragma semis aegro exhibita,
destitutos sensus reficit, & motus excitat, Simili-
zer ejus essentia exterius per frictiones, & inun-
dationes applicata, artibus resolutis summopere pro-
stat. In appetitu remisso, difficiли digestione, sto-
maci frigiditate, aliisque similibus affectionibus

cerebrum, ac nervos; iis vero roboratis, malis sumis ex pravo potu procedentibus, melius restitutur.

SECUNDUM, Ruta. Huius namque folia integra, ac citra contritionem ullam potionis imposita, auxiliarem vim contra perniciem eius praestant. Etenim caliditate, proprietate sua, potus vitia emendant. De ruta, quomodo aduersus venenam conferat, satis dictum est supra capite 13. Additur in posteriore versu, quod flos rosae superioribus adjunctus, non modo dictam carum vim augeat, sed Veneris insuper appetitum cohipeat, (2) atque tollat. Quod sane de rosis potissimum intelligendum est, quae puniceo colore rubent: haec namque fraganti, ac styptico suo sapore, potus nocumentum removent.

mirabiliter confert. Quapropter omnia indigesta, que stomacho adherent, sive a fluidis, sive a solidis alimentis discutiantur, & digeruntur quam facile. De Ruta, idem potest adfirmari.

[2] Si virtutem illarum auget, eadem quoque virtute nervina. & robore donatur, unde repugnat veneris appetitum cohibere. Omnes enim odores, cor reficiunt, & vires erigunt. Vid. tom. 6. pralect. Academ. Boerhaav. pag. 276. Ad Classem . . . Flores Granatorum, Rosarum &c.

C A P. XXI.

DE NAUSEA MARINA.

NAusea non poterit haec, quam vexare, marinam
Undam, cum vino mixtam, qui sumpserit ante.

Cum plerisque necessitas incidat, navigio per mare proficisci, hic etiam remedia quædam adverlus nauseas, & vomitiones, (i) quibus premis-

(i) *Omnia emetica, non nisi per convulsionem, licet lenem, vomitam carent, nervos nemp̄ ventriculi vellicando, quibus lacescitis, ita abreviatur ventriculi cavea, ut contenta per os ejiciat. Fluminis attente inspicienti, aut corpora rotantia, accidit vertigo, mox stomachi nausea, tandem vomitus. Irregularis radiorum actio in oculorum retinam, equabilem spirituum motum turbat in cerebro, unde momentanea convulsio in toto nervorum sistmate, & præsertim in ventriculo. Verum talis arcanus effectus, in debilibus potius, & exquisitissimo nervorum sensu donati, atque insuetis, quam in robustis accidit, qui per roborantia tolli potest. Aqua enim marina, ob sal, quod continet, ventriculi nervos roborare valet, & a tali sensatione ser-*

solent, qui navium inlucti, primum jam navigare incipiunt, enumerare placuit: Nempe si divites illi fuerint, ut per dies aliquot, antequam navelm descendant, vinum suum, aqua marina temperent: sin pauperes, aquam marinam absque mistione bibant. Sic enim fiet, ut naureas circa ullum negotium evitent. Nam vinum, & praecipue aquolum, quod Paulo Aeginetæ οἰνάριον Graece dicitur, stomacho, vomitionibus turbato, maxime convenit. Aqua vero marina salsa, & astrictoria sua vi, os ventriculi claudens, vomitiones praecidit, atque impedit. Porro vomitionibus primum jam oborientibus, nec facile, nec utiliter resistitur: ut quæ omnino, magna ex parte, praesidio esse soleant contra magnas, & vehementes ægritudines, nimirum elephantiasin, (2) aquam in

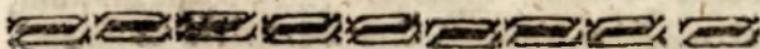
vare. Probabilius vero crediderim, hoc evenire posse, ob vim solutivam, nam, depletis visceribus, per inferiora etiam ipse stomachus exinanitur, & dum motus centrum per inferiora prævalet, per superiora filet. Vinum generosum, acetum, omnia acida, & roborantia, idem efficiunt.

¶ (2) Omni prorsus rationi repugnat, morbum hunc per vomitum solum, licet satis profusum, curari posse, cuius causa in dira, & invincibili humorum, & sanguinis dyscrasia scorbutica muriatica reposita est: quem Arabi Lepram dixerunt, licet quamplurimi, ab elephantiasi notabiliter differre vident, saltem ratione intensitatis; in Lepra enim sola cutis, in elephantiasi vero tota caro ab

tercūtem, apoplexiā, & stōmachi, tūm frigiditatem, tūm inflationem. Siquidem ab his, non solum præservant; sed easdem etiam, jam obortas, vel curant, vel certe lavant. At si diutius, creibiusque urgeant, adeo ut, nāvigantes vehementer debilitentur, comestione stypticorum, & acidorum fructuum, cuiusmodi sunt mala cydonia, mala Matiana (hoc est, ut interpretatur Iacobus Sylvius, poma Sylvestria, ut vero Ianus Coronarius, poma Arentia) & nostra orbicularia poma, quæ Epiroticis malis respondere putantur, vulgo Capenduta, sive Pommes de Capennus Gallicæ vocantur, & punica, sive granata acida, refinguenda sunt. Hæc enim, os ventriculi corroborant, & humorem sursum repensem deorsum repellunt, ac inferne per ventrem evacuant, fluentemque stōmachum sikkunt. Quin, & ipse stōchus, ab hisce roboratus fructibus, humores ad se

enormi muria obsessa est, neque cuto excepta, quæ, adulto morbo, ita duris tegitur squamulis, & stupet, ut aquæ ferventis adfusionem, aut aculei puncturam, non sensiat. Ad hunc gradum evecta, omnem curationis spem amittit, quia non solum fluida, sed etiam solidas partes organicas lœdit, atque deturpat, nam mutatur facies, labia crassa evadunt, aures extenuantur, & elongantur, ut in satyris, media nasi pars subcidet, & irrefrenabilis coundi voluptas adoritur. Reliquos vero morbos nisi omnino sanari, saltem emendari posse, probabile videtur.

undarum exagitatione confluentes, reprimit. Apii quoque semen torrefactum, ac in vino potum, confert. Absinthium quoque, tam in eibo, quam in potu sumptum, nauseas tollit. Panis item assatus, si ex vino aquoso, & odoro maceratusingeratur, prodest. In summa, tota victus ratio, tum ex acidis, & ventriculum roborantibus, tum vapores etiam, sive fumos ad caput ascendere prohibentibus, constituenda est; In quorum numero & lenticulae cum primis in aceto, vel succo uvæ acerbæ incoctæ, reponenda sunt. Plura Paulus Aegineta lib. I. cap. 56. & Avicenna 3. I. doct. 5. cap. 8.

C A P. XXII.

DE GENERALI CONDIMENTO.

SAlvia, sal, vinum, piper, allia, petroselinum.

Ex his, fac salsa, ne sit commixtio falsa.

Communes recensentur hoc loco materiæ, ex quibus in mensa quotidianæ, hoc est, intinctus, condimenta, sive salmenta ex tempore parari possint, si specialia defuerint. (1) Sunt

¶ [1] Satis nota, etiam vulgo, atque in arte

autem ex numero sex. Et prima quidem, salvia est: Ex hac enim fit condimentum in assatione sive coctura anserum & porcellorum. Hi namque salvia per sepe sarciri solent, antequam assentur: ut nimis superfluis, ac glutinosis iplorum humiditatibus relolutis, atque dissipatis, salviæ penitus sibi, cum odorem, tum saporem induant. Salvia tamen, post assationem rejicienda, & non comedenda est: Quinetiam ruricole, & plebei homines, condimentum ex salvia conficiunt, quo in anserum elu utuntur. Allium enim, cum salvia contundunt, ut acrimoniani deponat, & vino comiscent. Secunda Sal: de quo infra cap. 52. Tertia, Vinum: Quod sane extempore dicitur, vel nobilium condimentum est. Nam in sinapij, aut veriuti desectu, vinum cum sale temperatum pro fassamento ingerunt. Porro veriutum (ut hoc, obiter etiam hic explicetur) Gallicum

culinaria usitatisima, ad digestionem promovendam, stomachum roborandum, & nauseas arcendum, quam tot varia, & composita alimenta sequuntur, non raro cum corruptelæ metu, aliisque stomachi cruciatibus. Concurrunt pariter ad appetitum excitandum, ut gula libidini, ultra temperantiana satisfaciendum sit: quo casu omnino dannanda essent, quia non semper ciborum excessui feliciter supplent, ne forte noceant. Saltus eorum abusus acrimoniam producit, quia licet digestionem facilitare valeant, ipsa tamen, non semper aque digeruntur, atque ita ut innocia evadant.

vocabulum est idem significans, quod *εὐφάντιον* [2] quod est succus acerbæ uvæ, notandum mature-scentis. Italice *Agresto*, Officinalis *agresta*, Galli-ce *Veriust*. Hispanice *Agraz*, & hinc, facta La-tina nominis terminatione, *Veriutum*. Quarta, piper. [3] Estque rusticorum, & agrestium ho-minum saltamentum: quippe quibus, fabæ, atque pisa, pipere condita in quotidiano sint usu. Quin-etiā ex pane tosto cum cervisia, sive vino, jus nigrum, pipere conditum, pultis instar confi-citur, quod ob ita, vulgato jam fere ubique nomi-ne piperatum etiam appellatur. Hoc, super carnes, aut pilces effatum, in deliciis habetur. Quinta

(2) *Gratissimum* saltem *salsamentum* aestivo tempore, ad carnis indolem corruptoriam, aliorumque similiūm alimentarum corrigendam, cui male substi-tutur vinum cum sale, ob maximam dissimilitu-dinem, que inter utrumque intercedit. Sal enim in vino solutum liberius cum ejus spiritu per vasa inbalantia, & per vasa lactea in sanguinem tran-sit, atque gravissima mala producit. Nil enim sale, humano corpori, inimicus, a quo abstinere me-lius esset, nisi alimentis condiendis inserviret.

(3) Hec omnia aromata, larga manu adhi-bitæ, ad scorbutum disponunt, adpetitum proster-nunt, & nutritionem impediunt, sanguinem sol-vunt, unde maculas scorbuticas, urinæ ardorem, & dentium erosionem faciunt. Nibilominus virtus refrigerans a quā plurimis, licet imperitis, eis tribuitur, quod omnino falsum est; neque ad con-

allium : (4) hinc quoque salsamentum rustici conficiunt, quod cum omnibus prope cibis suis, sive assi illi fuerint, sive elixi, sive dulces, sive salsti; imo vero, &c cum induratis ovis esitant. Allium namque tritum cum molli caseo, ac lacte commiscent, atque epulis deinde apponunt. Sexta, petroselinum: Siquidem ex foliis ejus contulisti, cumque veriuto, vel vino albo commisisti, sit salsa viridis, quæ cum assis fere manditur. Cæterum silentio minime prætereundum hoc loco, quod pro ratione temporum sibi invicem succedentium, tum cibariorum etiam, quibuscum apponuntur, salsamenta variari conveniat. Calidis siquidem temporibus, frigida, aut minima certe caliditate participantia; e contrario vero frigidis calida conferunt. Salsamentorum igitur statuenda materia est in estate, omphacium, turiones vitis, acetum, succus malorum, limoniorum, vel citranglerorum, vel Punicorum, sive granatorum, cum saccharo, stillatitio rosarum liquore, qui

trarium probandum, argumentis, aut tentamine indigemus, quia veritas ex se patet. Inserviunt saltem ad calorem excitandum tempore hyemali, & ad digestionem, illis potissimum, qui stomacho frigidiores sunt, & flagitate abundant, quoties parce nimis utantur; licet tutius vinum generosum eo tempore eis substitutum, idem pariat effectum absque noxa, aut omnia acida, præsertim temperamentis siccis, & biliosis.

I [4] De quo dictum est satis Cap. 13.

ροδόσαγης Græcis dicitur, & amygdalis. Quibus tamen interdum, serpilli non nihil, ac petroleini, ad frigiditatis commotionem addi potest. Temporibus frigidis aptissima constituetur salsamentorum materia, sinapi, eruca, zingiber, piper, cinnamomum, caryophillon, allium, salvia, ^{et} pylum, mentha, petroselinum, juscula car, vinum, & acetum, idque non acre nimis, sed vini naturæ propinquum. Temperatis autem temporibus, inter caliditatem, & frigiditatem media, magis congruent. Porro quod ad cibaria ipsa attinet, alia aliis, quemadmodum sane coqui non ignorant, egent condimentis. Carni namque vervecinæ, similiter, & vitulinæ, atque capreolinæ, salsa viridis apponi solet, in æstate quidem ex aceto, & omphacio, cum paucis speciebus, nempe cum petroselino, zngibere albo, omphacio, & pane tosto eoque in aceto, vel agresta mace-rato, sine allii admitione: In hyeme vero ea-dem, sed cum largiore aromatum copia, paucō allio, optimo vino, & pauca agresta, apponitur. Nonnunquam vero, sinapium, & eruca sufficiunt. Carnibus bubalis elixatis perquam utile pro con-dimento est, dumtaxat ad usus eorum, qui recte valent, jusculum nigrum ex pane tosto, cumque jure carnium, paucō onphacio, & pipere coctum, quod piperatum etiam appellari diximus. Hoc idem, & pro suillis [5] non inutile hyberno tem-

T (5) In his enim, præter nimiam humidita-tem, que corruptioni satis favet, pinguedo abun-

pore fuerit. Nihil porro vetat in principio refec-
tionis per aestatem, carnes suillas, etiam frigidas,
cum aceto, ac petroselino mandi. Quod si tamen
eadem carnes, nempe bovina, atque sailla, pastil-
latæ fuerint, hyeme quidem, cæpe, atque allium
cum exiguo specierum dulcium pondere: aestate
vero ὄμφακιον, sive cæpis, aut parvulas cæpas,
sed minuta plane copia, assumere alienum non
est. Sin vero ex carnibus concisis minutal
constiterit, repudiato per aestatem cæparum lu-
su, lac amygdalarum cum omphacio, & exiguo
specierum dulcium pulvere apponendum est. Ovum
etiam conquassatum cum omphacio in fine con-
ceditur. Hyeme vero, vinum in omphacii lo-
cum sufficiere, adeoque species augere operæ precium
erit. Cuniculorum, & pullorum affaturæ convenit
condimentum ex cinnamomo, & mica panis, æsta-
te quidem cum omphacio, sed hyeme cum vi-

dat per falsamenta prudenti consilio corrigenda,
ne forte rancescat, præsertim in illis, qui stomacha
sunt debiliores. Etiam quo ad anni tempus præ-
stant piperata, & alia bujus generis: licet nil
efficacius omnia piagaria corrigit, & rascidum aver-
tit, quam acetum, succus limoniorum, aliaque si-
milia. Verum relate ad varia hominum tempera-
menta, nunc acida, nunc piperata sunt eligenda.
Hec enim a biliosis, & calidis, omnino sunt vi-
tanda, acida vero anteponenda. Secus in phleg-
maticis. Vid. adnotas. in dict. Piper. n. 3.

no: Suillæ carni assatæ per hyemem conveniat liquor, qui inde assando desillaverit, cum cæpis contusis, & optimo vino temperatus; per æstatem vero, salsa viridis, cuius supra mentionem fecimus, ex usu magis erit, Phasianorum, perdicum, & turturum assatæ, præter saltem, aliud non requirunt condimentum; Caponibus vero, & gallinis elixatis non inutile condimentum est per hyemem, proprium decoctionis earundem jus cum pauco specierum dulcium pulvere; & maxime quidem si salvia, (6) hyssopus, ac petrofelicum juri simul inceda fuerint, æstate, jus ipsum per se cum momento, croci, & succo turionum vitis sufficit. Cæterum pro caponum, & gallinarum pinguium pastillatarum condimento, præter exiguum specierum dulcium copiam, nihil penitus apponendum est, idque in fine tantum, per æstatem quidem cum omphacio: per hyemem vero cum optimo vino. Pilces (7) vero tanto calidioribus, at-

¶ (6) Non credo bujusmodi herbas gratum saporem bis ferculis conciliare posse, quoties sub classe Pharmacorum continentur, neque de earum virtute dubium supereft, cum satis constet, quod digestionem, & appetitum excitare valeant, salvia præsertim.

¶ (7) Longe minor est coherentia substantiae Piscium, quam cuiuscumque carnis, longe facilior illorum corruptio, unde condimentis, longe quoque validioribus, opus est ad talē corruptionem avertemen, licet semper ea præstare videntur, que

que actioribus opus habent condimentis, quanto crassiore, magisque excrementitia carne, & humidiore natura constiterint, concoctuque pertinaciores fuerint. Eadem, in carnibus quoque habenda est ratio. Plura Magninus de conservanda sanitate, part. 3. capite 20. & 21.

variis temperamentis consentanea sunt. Audivi sapientem, nonnullos conqueri de difficulti digestione piscium, dum carnes facilius ferebant, credentes, hoc a stomaci validitate evenire, duriora tantum digerentis. Verum si hoc esset, sequeretur, quod ea potentia, quae magnam subigit resistentiam, subigeret pariter, & minorem, majori facilitate. Hoc autem arcanum sequens solvit ratio, quia Pisces constant fluida ut plurimum substantia, nisi continuo post comedionem digerantur, facillime corrumpuntur, quod carnibus, praesertim rudioribus, non accidit, quae etiam si per aliquod tempus indigestae in stomaco retineantur, non adhuc in corruptelam abeunt. Ideo stomacho debiliores, vel qui acido spontaneo laborant, duriora tantum alimenta ferunt; a frugalibus vero male se habent, atque ab illis, quae facile corrumpuntur; imo pejus ab illis, quae aescunt.

C A P. XXIII.

DE UTILITATE LOTIONIS MANUUM.

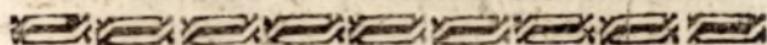
L Otio post mensam, tibi confert munera bina,
Mundificat palmas, & lumina reddit
acuta.
Si fore vis sanus, ablue s^epe manus.

Duæ hic referuntur commoditates ex lotione manuum a sumpto ciso. Primo nanque manus ipsas puras, atque mundas efficit: Deinde vero lumina etiam reddit acuta, id est, visus aciem excitat: [i] Et hoc quidem non per se, sed ex

¶. [i] Strictius enim loquendo, omnis lotio per aquam frigidam, dummodo sanguis, & humores perfecta gaudeant temperie, perspirationem insensibilem excitat, non solum quia sordes pellit, quæ fortasse vasa oppleve possunt, verum etiam, quia fibrarum oscillationem auget. Præterea duo corpora, calidum unum, frigidum alterum, in reciproco contactu, sibi invicem, & calorem, & frigiditatem comunicant. Manus enim, nisi integrum corpus, aquæ calorem impertiuntur, qui nonnisi ab insensibili perspirabili, magis fortasse adacto, pro-

accidenti. Manus enim instrumenta sunt, quibus purgantur oculi. Quare puras eas, atque mundas esse convenit. Sed de hoc abunde supra cap. 2.

venerire debet. Adaucta igitur perspiratione, non repugnat una cum reliquis humoribus, & corpori partibus, oculos etiam repurgari, & nitidiora fieri.

C A P. XXIV.

DE PANE.

Panis non calidus, nec sit nimis inveteratus,

Sed fermentatusque, oculatus, sit bene coctus,

Et falsus modice, ex granis validis electus.

Non comedas crustam, choleram quia gignit adustam

Et panis falsus, fermentatus, bene coctus.

Purus sit, sanus, non talis, sit tibi vanus.

Duo circa panis electionem tenenda esse, hoc

loco præcipitur. Primum, ne actu calidus inge-
ratur: talis autem maxime existit recentior, &
primum jam e fурno extractus, Nam cum len-
torem (1) quemdam adhuc retineat, vehementer
inflet, visceraque obstruat, necesse est: ideoque
ad sanitatem inutilis habetur. Quod 2. Canon.
tract. 2. cap. 572. in eum prope modum scribens
Avicenna, innuere etiam voluit. Non comedatur
calidus, sicut est, quando vide'cet e fурno extra-
hitur; hujus enim, quemadmodum, & reliquorum
similium usus, propterea quod inflet, & immo-

(1) Constat ex physiologicis, digestionem per
salivam, & reliquos humores digestioni dicatos,
maxima parte absolvit. Verum panis adhuc cali-
dus, cum magna humiditate præpollat, ab hisce
humoribus nequit coenpenetrari pro facilitiori diges-
tione. Idem fortasse verificatur de Pastillis, aliis-
que ferculis, qui a farina parantur, & per ebula-
tionem, ita nimia aqua turgent, ut salivam fere
omnem ejiciant. Hinc difficile digeruntur, & post
digestionem lentissimum humorem gignunt, unde
hypocondria inflant, & anxietatem, gravedinem,
& pigritiam causant. Vidi Juvenem, lenta febre
cum anxietatibus detentum, alvo adstricto, urina
parca, sudore, & perspiratione suppressa per plu-
ros dies, qui ultra satietatem hujusmodi Pastillos
comederat, et si plures emeticum sumpsisset, &
purgationes varias, non vomuit unquam; neque,
nisi peracta coctione, decimo octavo die, alvum de-
posuit.

dice viscera obsepiat atque obstruat , naturæ aduersus , infensusque est . Hic idem , ut lib. 2. de viet. rat. in morbis acut. aphor. 34. Hippocrates scriptum reliquit , & loco citato Avicenna confirmat , n an ifesta caliditate , & recenti fuligine sitim facit , teleriterque vaporosa humiditate satiat , sed supra suspenditur , & tarde descendit . vetere tamen facilius concoquitur ; est enim humidior . Idque duobus potissimum modis cognoscitur . Primum ex pueris , fere enim ii maxime eo delectantur , utpote simili . Alterum testimoniun ab ætate sumitur ; Nam si vetus est siccissimus , qui recentissimus est , eum humidissimum esse oportet . Qui quidem & si vietus salubris rationi , ut alimentum minus congruit , odoratu tamen præstantissimus habetur . Valenti namque , ac suaveolenti vino imbutus , & naribus admotus , cor ipsum mirum in modum recreat , (2)

[2] Non nutrimur , nisi a partibus extreme tenuissimis , quæ a longa , & multiplice digestione resultant ; Vapores enim , qui a pane calido assurgunt , partes satis pro nutritione aptas , continent , quæ naribus exceptæ , nervos , & cerebrum reficiunt . Jam enim nervi olfactorii , cerebro proximiores sunt , & exquisitiiori sensu donati . Ideo qui animo deficiunt , faciliter per odorem discutiuntur , quam per alia auxilia , licet valentiora ; Cæterum varia persistant exempla , corpora , per exteriora etiam nutriti possse . Vid . P rælect . Boerhaav . tom . 4 . de function . cutis pag . 289 . Is ergo scripsit

ac roborat, atque hac lane ratione syncope cor-
reptis utilissime adhibetur. Imo vero & solo
ejus olsadu vitam prorogari nonnulli memorie
prodiderunt. Quod proinde a Democrito factum
esse, Diogenes Laertius lib. 9. in ejus vita his
testatur verbis: Cum jam ex senio deficeret, &
propinquus videretur morti, moerentem sororem,
quod ille in celebritate Cereris moriturus, ipsa
deae vota exolvere nequiret, bono animo esse
jussit, panesque calidos sibi quotidie afferre, eos
igitur naribus cum admovisset, vivum se, dum ea
celebritas transiret servavit. Ubi vero dies illi tran-
sierunt, tres autem erant, quietissime, ac minimo
dolore conclusit vitam 109. aetatis anno, Extat
super hac re Græcum eisdem Laertii epigra-
ma tale.

Kxi τιςέρυ οφός ὁ δε, τιστέργου ἐρεξε το-
σοῦτον,

ὅτου ὁ πκυπδχής μήνυσε Δεμόκριτος:
ὅς θάνατον πκρέοντα, τρίηματα διῆγετιν ετχεύ-
κει τεμοῖς ἄρτων αδαμαντίου εξεγίτεν.

*Quisnam tam sapiens visus, qui tale patravit
Unquam, quile sciens omnia Democritus?
Qui per tres tenuit praesentia fata dies, O
Illa recens, colti panis odore aluit.*

Plura hac de re Conciliator, differentia 155.
& Monardus lib. 18. epist. 6. Secundum, na

[Paracelsus] uti totum corpus . . . nutriti,
inquit, homines per plurimos dies admotis ad nua-
dum corpus liquidis embamoratibus.

Vetustate induratus, sive mucidus edatur. Naturæ enim humanæ, propterea quod nimium excacet, melancholicumque succum generet, pro aliamento non convenit.

SECUNDÒ loco quinque enumerantur panis electi conditiones. Prima, ut sit bene fermentatus. [3] Siquidem, concoctu, inter panes, ut lib. 1. de aliment. facult. cap. 9. Galenus attestatur, sunt facillimi, qui plurimum sunt fermentati, & pulcherrime subacti, quique in cibano, igne moderato fuerunt assati, Porro, qui fermento omnino caret, nemini prorsus est accommododus. Qui vero parum habet fermenti, hic, juxta Avicennæ sententiam, ubertim quidem nutrit; sed nisi multo exercitio, ac labore fatigetur, qui eo utitur, prompte laeditur; Jecoris enim meatus, per quos fertur alimentum, ebilruit, lienis imbecillitatem auget, calculos

(3) Plures dictum est, nutritionem per exiliissimas particulas fieri (licet alimenta rudiora sint) que, digestioni, omnibusque corporis nostri facultatibus, debentur, sequitur ergo, quod alimenta tenuia, nutritioni accommodationa sunt. Panis autem bene fermentatus, sub ipsa fermenti actione, jam partium divisionem obtinuit, que primam partem digestionis, ut ita dicam, absolvit. Praeterea aer, qui in frumento notabiliter continetur, per fermentationem excutitur, & partes rariores relinquit: Hinc, bene fermentatus, sub maxima mole, parum ponderis exhibet.

denique in renibus gignit. Secunda, ut sit ocellatus, idest, rarus, porosus, & minimum pondus, magna mole, nobis praestans: Huic enim viscositatem omnem, sublatam esse, perspicuum est. Parum tamen, si Avicennæ credimus; alit, ventrem excrementis implet, (4) & facile per intestina descendit, quemadmodum ille quoque, qui, quod ex farina, a furfure non separata, & furfure a pura farina non separato fiat, ~~εὐτόπος~~
~~συγχριτός~~ a Græcis, a Galeno vero ~~τιτυπεῖς~~, idest, furfuraceus, & a Cicerone, cibarius appellatur; Furfur enim, cum nonnihil facultatis habeat absteriorum, merito, intestinis irritatis, (5) velox fit ejus dejecto. Iis autem, contrarii, quidem sunt, panes purissimi, plurimum ponderis, exigua mole habentes; omnium vero panum, tardissime dejiciuntur. Tertia, ut plurimum ab artifice sit subactus, (6) & in cibano

¶ [4] Ex antedictis liquet, totum in alimonianis abire posse, quam excrementis ventrem implere, cum sit de classe ciborum tenuvium.

¶ (5) Non video furfur bac facultate pollere; sed partibus omnino excrementiis constare, que cum nullo modo digeri possint, & corpus nutritre, tanquam inutiles, una cum reliquis fæcibus ejiciuntur.

¶ (6) Atque quo fortius, eo partes melius dividuntur, & attenuantur. Insuper requisita coelio, admodum necessaria est, nam Panis, qui nimiam humiditatem retinet, difficile digeritur, & lento rem gignit, plus quam calidus. Vide supra n. 1.

mediocriter calido, belle percoctus: male namque coctus, cum ægre conficitur, tum ventriculum etiam gravat. Quod Avicennæ etiam testimonio confirmatur, qui loco citato, ita fere inquit: Panis, qui non probe percoquitur; plurimum quidem nutrit; sed si quis privatus, & ab exercitatione alienus, eo uti voluerit, celerime in obstructionis periculum incurret. Hujus etiam generis est, in patella coctus. Non partes ipsius intimæ, minus belle elaborantur: Sed de hac conditione, abunde supra cap. 9. in tritico dictum est. Quarta, ut mediocri sit sale conditus; dulcior enim obstruit, salior exiccat; qui vero in utriusque excessu medio consistit, si ipsi cætera omnia antedicta pariter adfuerint, optimum præbet alimento. Modus vero salis gustu judicandus est, qui namque in longiori hujus mistura offendetur, pravus existit. Quatenus igitur, gustus, nullum adhuc sensum tritum, ex ea mistura percipit, ceterus, ipsius copiam augere præstiterit. Quinta, ut ex optimis granis, laudatissimo nimirum tritico, sit confectus: de quo, satis superque dictum est cap. 9. Tertio demum loco præcipitur, ut ab elu crustæ (7)

T (7) Quoties panis calidus damnatur, quia propter humiditatem, lentorem facit, sequitur ui crustæ, bonos bimores producat. Verum consideranti patet, crustam, atque Panem plusquam justè induratum, obstructionem, vel saltem stipticitatem inferre. Nam sicuti calidus, vel humidus, humo-

panis, propterea quod, choleram adustam, atque
succos melancholicos generet, abstineamus; qua-
tenus enim ipsa, adusta, & sicca est, succum
etiam inde genitum, adustum, & siccum esse
oportet. Quod Galeni testimonio confirmatur,
qui in 4. Hipp. lib. de viet. rat. in morb. acut.
comm. 103. ita scriptum reliquit: Ob assatio-
nem ambusta, tum ad succi bonitatem, tum ad
concoctionem sunt inhabilia, choleramque pariunt
propter eam, quæ his accedit, acrimoniam. Me-
rito igitur nobiles, qui natura biliosi sunt, utram-
que sibi crustam, tam superiorem, quam infe-
riorem auferri a pane curant. Deligenda itaque
e pane medulla est: quippe quæ melius, firmius,
atque velocius, quam crusta, præstet alimentum:
Iis tamen qui sanii adhuc sunt, sed ventriculum
habent humidiorum, quique extenuari cupiunt,
crusta nonnunquam, post alios cibos, velci conce-
ditur, ut quæ præsumptos cibos deorsum subdu-

res pro digestione non admittit, uti eodem num.
1. ita, exiccatus omnes, vel maximam partem ab-
sorbet, ut inde possit, pro facilitiori digestione, pro-
be dissociari, atque, quia majori humiditate indi-
get, ut per vasa lactea transeat, viscera exicca-
bit, unde stiptica fient; Nec non, si humorum
defectui, aquæ potus non suppleat, obstruclio ado-
rietur. Hinc factum est, omnes Medicos consulero
victum durum, & siccum in nimia lubricitate, &
levitate intestinorum, ac abstinentia a potu, ut
superflua humiditas absorbeatur.

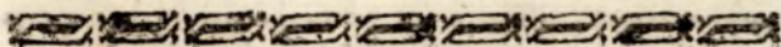
eat, & os ventriculi reboret. Ultimi duo ver-
sus optimi, ac saluberrimi panis, quinque notas
continent: nempe ut si probe salitus, & fermenta-
tatus, ut bene percoctus, ut purus, ac sanus
id est, confectus, ex granis mundis, & validis
ac bonam esse collectis, que imbrium multitudi-
ne vitiata non sint. Quid Avicenna loco citato-
ris fere verbis innuere etiam voluit: Oportet
inquiens, ut panis sit mundus, salitus, belle su-
bactus, fermentatus, probe coctus, & hesternu-
hoc est, post biduum non repositus. Minim
præterea silentio prætermittendum, quod major
panis portio, ex comparatione semper sumenda
sit, ad pisces, herbas, & fructus humidiores,
quam ad carnes, & ova: (8) rursum ad carne
major, quam ad ova, & ad mollia ova copio-

¶ [8] Omnes victus animales, quatenus in cor-
ruptionem inclinant, sicuti jura notum est, expi-
dit, ut ab oppositis corriganter, veluti ab illis,
qui aescunt, atque a Pane præfertim. Quia ve-
caro, ova, & pisces, præterpropter, sub paru-
mole magnam nutrimenti quantitatem compreben-
dunt, ideo factum est, Medicos antiquiores, corre-
spondentem panis quantitatem denegasse, ne forte
ex repletione, indigestio sequeretur, quod sanum
consilium esset, nisi corruptio ex panis defectu eve-
niret. Qui autem hoc consilium sequuntur, opor-
tet, ut sciant aliis acidis indigere, ad corruptio-
nem arcedam, uti aceto, succo limoniorum, alijs
que.

sior, quam ad dura. *Additio.* Tritum in Scholis Medicorum est dictum, Dissertationem utique omnem, incommodam; verum, quæ ex pane fiat, pessimam. [9] Quod sane desumptum est ex 3. i. doct. 2. cap. 7. Avicennæ, ubi inter reliqua, sic ferme scribit: Panis, impedimentum, ubi non percoquat venter, maximum censeret debet; Carnis vero non ita. In Stomacho quippe residet diu, onere imprimis molestio, quod si non concoctus satis tandem dilapsus fuerit, hepar præfarcit, ac mœsteraicas; Caro autem, majorem

¶ [9] *Panis repletio, nulli dubium, maximam adfert noxiam, non sedum quia lentorem, parit, verum etiam, quia bilis virtutem enervat ob excessum suum, & indigestionem longiorem facit, atque aliquando febrem lentam difficultis curationis, ut in exemplo n. 2. citato. A carnis autem repletione, pejora mala sunt timenda, ob corrupti- nem, in quam vergit, naturæ viribus satis inimi- cam, atque humoribus, unde febres putride, ma- lignæ, petechiales, quæ longe periculosiores sunt, curatu difficultiores. Vidi nonnullos, carnibus nimis indulgentes in acrimoniam alkalinam incidisse, in scorbutum, & tandem in bujusmodi febres. Non erga verum est quod: Caro autem majorem dicit cum humano corpore similitudinem, uti infra &c. Quia vero, caro in corruptionem inclinat, & hu- mores nostri, data occasione, eodem vitio laborare solent, ideo evitanda erit, vel parca tantum quan- titate ingerenda.*

ducit cum humano corpore similitudinem, proinde ex ea, mihius provenit nocumenti, & hepatis, aut meleraicarum, præfartio levior, ac curationi minus, minusque obsistens, imbibentibus membris longe proclivius, ob cognitionem quamdam, carnis succum, quam panis. Hæc Cælius Rhodiginus lib. 5. cap. 36. lect. antiqu. Scendum præterea, quod panis ex farina cribro succreta, & a surture repurgata, majus, ac purius præstet alimentum; surfuraceus vero, id est, cui surfuris nonnihil commixtum est; minimum quidem opium nutriat, sed facilius, ceu antea etiam diximus, per alvum subeat. De Pane, plura Galenus lib. 1. cap. 9. & 10. de aliment. facult. & lib. 5. cap. 8. de sanitate tuenda.

C A P. XXV.

DE CARNE PORCINA.

Est porcina caro, sine vino, pejor ovina,
Si tribuas vinum, fuerit cibus, ac medicina.

Priore versu, carnis porcinæ instituitur cum ovilla comparatio; nempe quod porcina, absque vino sumpta, quam ovilla, pejor habeatur. Porro, quod prava sit ovilla, Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap. 1. iis confirmat verbis: Agni,

carnem habent, humidissimam, ac pituitosara: Ovium vero excrementosior est, ac succi deterioris; Hac ipsa tamen, suilla, quæ borum aliqui succum generat, pejor esse, si absque vino edatur, hoc loco afferitur. Idque non aliam certe ob caulam, nisi quod, & ipsa pituitolam habeat substantiam, quæ quidem, vino corrigitur, & ad συμμετρίαν perducitur. Altero deinde verlu innuitur, eamdem, cum vino sumptam, supra quam quod valentissime nutrit, facultatem etiam habere, ceu medicamenti, ut quæ humectando corpus inalteret: Id quod de porcellis assis potissimum, atque apris, pulcherrime apparatis, intelligendum est; Cæterum carnes porcinæ, quæ sale conduntur, ac Sole deinde, vel fumo excantur (quemadmodum apud nos, in annum respondet, a rusticis, ac plebeis hominibus apparentur) ovillis nihilo meliores censendæ sunt, sive cum vino, sive absque viro mandantur. Quare de assatis porcellorum carnibus, sive aprgnis, hoc ipsum quoc hic traditur, eo videlicet, quo diximus modo, accipiendum est.

Ilia porcorum, bona sunt, mala sunt reliquorum,

Ilia, sive omasa, id est, pinguiora porcorum intestina, cum reliquum animalium intestinis, hoc versiculo conferuntur, quantumque ad vietus salubris rationem attinet, aliorum animalium intestinis, natura, mulo, cum præstantiora, tum suaviora sunt, ut tesis est cap. II. lib. 3. de

aliment. facult. Galen. Neque ullius etiam animalis intestinis libenter, quam eorum, quæ sanguine [1] referta, vel pinguis admodum sunt, vesicimur. Eiusmodi autem porci, cum primis habentur. Iam vero, & sanguis suillus, humidus est, & minus calidus, humano, maxime temperie similis: siquidem, & carnes suillæ, humanis sunt similes. Cum itaque pororum intestina, sanguine plena [2] sint, neque aliud animal ex brutis facilis, tum laginetur, tum pinguescat, non absere, intestinis ejus libenter vesicimur. De carne suilla abunde supra cap. 7.

¶ [1] Nil tam facile in corruptionem abit, quam sanguis, non ergo minus calidus est. Immodum in motum circulationis agitur, nimis calet, & plus quam homo, a quo per plebotomias educitur: interim sub hoc calore, non solum non putreficit, sed incorruptus servatur; Cum enim in patena quiescat, abit primum in serum, & ruberrima pars, subsidet grumosa, quæ etiam liquatur, & putrescere incipit.

¶ (2) Omnia viscera naturalia, quæ continuo motu excentur, ut intestina, & ventriculus, ut magna robore praedita sunt, ita nimio sanguine carent. Robur enim non a sanguine, neque a aliorum humorum plenitudine; sed a nervis, & fibris tendineis venit. Insuper vis motrix, est in directa ratione distantiarum a corde; motus vero sanguinis in inversa ratione. De carne suilla, atque de reliquis in Cap. 7. satis dictum est.

C A P. XXVI.

De Musto.

Mpedit urinam mustum, solvit cito
ventrem.

Hepatis, ἀφραξι, splenis generat
lapidemque.

Quinque referuntur hoc loco incommoda, quæ
vini recentis, sive musti potum, saepius excipiunt.

PRIMUM quidem, reddendæ urinæ impedi-
mentum [i] est, quod dupliciter lane intelligendum

[i] Facilius in debilioribus, non quia pars
terrea, vel crassa, per vasa lactea transire possit,
cum sanguine circumvestita tubulos urinarios per-
adere, & oppleve, quia satis constat, banc viam
rudioribus partibus denegari, solo chylo, & reli-
quis humoribus innoxii patere; Verum quia mu-
stum in visceribus etiam ebullire potest, ideo per
ebullitionem, maximam partem aeris elastici exclu-
dit, qui viscerum calore enormiter rarefactus, ipsa
viscera distractabit, & omnia vasa ita comprimit,
ut circulationem, & sequestrationem humorum im-
pediat. Hinc ureteres, urinam transmittere ne-
queunt, nisi ipsi tubuli urinarii ab eadem pressio-

est. Vel enim crassitudine, quam ex multa tetraenæ fæcis admistione obtinuit, usque eo hepar, adeoque renes ipsos obsepit, atque obstruit, ut urina penitus supprimatur, vel certe, consuetum ejus reddendæ morem, ac ordinem immutat: Id quod de multis nonnullis Rhenensibus, ac aliis quibusdam subtilioribus, nemini dubium est. Si quidem fæces eorum, terrena, & nitrola qualitate præditæ sunt; atque eam ob rem, ubi in vesicam descenderint, ipsam mordicant, urinamque inordinate, ac præter morem consuetum, profundere cogunt.

SECUNDUM, facilis, ac cita ventris solutio; (2) viscera enim, nitrofa, sive falsa fæcis suæ

ne suffocentur. Ab eadem causa, viscerum dolores, colica, vomitus, frigus extremorum, & alia hujusmodi.

T [2] Vel quis viscera distrahendo debilitatem indigestionem facit, unde venter solvitur; vel ob tartari quantitatem, quod mustum adhuc continet, neque, ante absolutam fermentationem depnit. Opponi autem potest, urinam promoveri potius, quam supprimi, ob contentum tartarum, cuius virtus ad hanc excretionem facilitandam satis constat. Verum respondetur, quod ad hoc, ut tartarum diuresim ciere possit, oportet ab indole musti fermentante, non turbari, præterquam quod, pars tartarea, que in determinata musti quantitate reveritur, relate ad illud satis parva est, & ad fermentationem, quam excitat. Præterea idem mustum difficile digeritur.

qualitate , abstergens , ad dejectionem incitat : id
qua præstat ; primo quidem fæcis acrimonia ,
deinde flatuum etiam , quos progignit , multitu-
dine . tertio vero propterea quod , ad coquendum
sit difficile , ac stomachum gravet : cito deorsum
subit , inferioremque ventriculi meatum , qui Græ-
cis πυλ'ωρος , nobis autem Ianitor , & inferius os
ventriculi , Barbaris , Portonarius appellatur , com-
pressum , arctissimeque coactum , & contractum
aperit . Quæ de causa etiam , promptius alvum
subducat ; sed potior tamen ea est , quod nitrolum
quippiam ipsi insit ; ac tergendi facultate prædi-
tum sit .

TERTIUM , bonæ hepatis [3] temperaturæ
noxa ; Hepar enim quemadmodum 3. i. doct. 2.
cap. 8. Avicenna confirmat , plurima fæcis com-
millatione , obstruit , flatum multitudine debilitat ,
& dysenteriam hepaticam inducit . Pari modo ,
& καχεξία , ac reliquas pravas hepatis ægritu-
dines , diversas , nimitem , hydropis species generat .

QUARTUM , Splenis , ac constitutionis ejus-
dem offensio . Siquidem hoc viscer , æque ob-

¶ [3] Tam potus , quam alimenta non immedia-
te ad Hepar veniunt , quia ad illud , nulla patet
via a ventriculo , & ab intestinis . Vene tantum
mesentericæ , & intestinales , humorem acrem , for-
tasse redundantem a separatione succi antevici , ad
Hepar convehant pro Biliis præparatione . His ergo
positis , nequit hoc viscus infarciri , nisi reliqua ,
imo , & ipse sanguis , inficiatur .

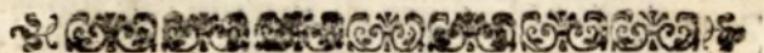
fruitur musto, atque hepar, imo vero, & duro
insuper tumore, quem στίφην Græci dicunt, haud
raro corripiunt.

QUINTUM, calculi generatio, [4] & potissimum in renibus, qui colore ruber est, & friabilis. Hunc, eam maxime, ob causam, mustum generare dicitur, quo substantia constet crassiore, adeoque crassitudine renes offeriat; Et hoc vere quidem, de musto dulcioris vini, cui nitrosæ, ac mordicantes fæces admistæ non sunt, intelligitur. Nam cui eæ admistæ sunt, tantum abest a generatione calculi, ut nihil ei magis possit esse contrarium, [5] quippe quod urinam vehementer moveat, ac provocet. Ejusmodi vero nonnulla ex Rhenensibus invenias, quæ non modo arenulas secum per urinam agant; sed mejere etiam frequentius cogant; Frequens porro mictio, are-

¶ (4) De lapidum generatione jam quedam dicta sunt in antecedenti, tom. I. pag. 143. n. 8. atque probatum fuit, omnia esculenta, & potulenta, quæ sanguini quamcumque acrimoniam conciliant, calculis, & arenulis quoque primordia suppeditare.

¶ [5] Vina omnia oligophora, & acida diuresin promovent. (Vid. Cap. 8. n. 16.) ideoque lapidum concretionem non solum impediunt, verum, & si forte adsint, foras pellunt. Hæc enim vina calorem temperant, & adtritum impediunt, eo magis, quia vix epota, per tubulos urinarios difficiunt.

nulas jam adhæfcentes motu suo abstergit, & aufert. Quare, &c. Plura infra capite quadragesimo quinto.

C A P. XXVII.

DE AQUAE POTU.

Potus aquæ sumptus, comedenti in commoda præstat.

Hinc friget stomachus, crudus, & inde cibus.

Duplex noxæ genus, inter edendum, aquæ potu, consequi, hoc loco afferitur. Primo namque, ventriculum infrigidat, (1) & relaxat, maxi-

T (1) Quod verificari nequit, quia stomaci calor a perenni, & continua causa renovatur, nimurum, ab oscillatione cordis, quod ei incusbat, & solum distat per septum transversum; a pulsatione arteriarum, & ab ipsa stomaci oscillatione. Aquæ frigidissima, vix epota, continuo incalescit, & illico per vomitum educta, calidissima est. In aquæ penuria, silet fames, & sola sitis molesta urget, atque ciborum fastidium invadit, neque redit appetitus, nisi prius stomachus sufficienti aqua irroreatur. Verum si quis, eam, ad nauseam usque bibe-

meque omnium, cibi appetentiam dejicit. Deinde concoctionem interrumpens, cruditatem generat; Pendent autem ea, potissimum, ut testis est lib. 7. method. medend. cap. 6. Galenus, ex frigiditate ejus, omnia, cuius culpa, & in praecordiis diutissime moratur, & fluctuationes excitat, & in flatum mutatur, & corruptitur, & ita ventriculi resolvit robur, sic, ut deterius, ob id, concoquat. Proinde eodem in loco Galenus etiam præcipit, ne illico post cibum largius bibatur, videlicet antequam cibus fuerit concoctus. Siquidem innatant cibi, si bibatur, ita ut eos, ventriculi corpus, propter interpositum humorem, non contingat. Quod innuere etiam 3. i. doct. 2. cap. 7. His fere verbis Avicenna voluit. Neque post cibum multa bibenda est aqua, quæ

vit, certe ad vomitum concitatitur: Ideo post emeticum assumptum, solent Medici consulere, aquam largiori batatu, bibere, ut vomitus facilitetur. Similiter post prandium, incoatham digestionem, largior aquæ potus impedit, & cruditatem facit; qui vero stomacho validiori prestant, facile ferunt, & non solum ab aquæ potionē, verum etiam ab ipso jentaculo bene se habent. Ceterum aqua frigida, glacies, & Nix, digestionem citissime expediunt, & corruptelam avertunt. Quapropter in lauris epulis ultimo loco gelidum limonatum, vel alia similia in usu sunt. In Diarrhea, stomacho languore, appetitus defectu, eadem mirabiliter proficiunt, presertim, si sola Nix, integra deglutiantur.

Inter ipsum, videlicet cibum, & ventriculi corporis, separationem faciat, & fluctuationis sesum invehat. Hoc idem, sequente etiam capite, nempe octavo, in hunc prope modum scribens attestatur: **Cum** a comedione, natura concoctioni studet, si tantum aquæ exhaustum prius fuerit, quantum commodæ ciborum permissioni sufficit, tum ea, quæ succedit aquæ potio, inchoatam concoctionem turbat, atque impedit. Idem in Canticis section. 2. aphor. 29. & 30. Aquæ potu, in mensa utendum non est, nisi ratione adhærentiæ, & tardioris descensus buccellæ; Aqua enim, cum cibo sumenda non est. Quem locum Averrhoes exponens, inquit; Causa quidem hujus est, quoniam aqua, quæ statim a comedione bibitur, antequam ingestus cibus a ventriculo, incalescat, infrigidat, concoctionem impedit, & cruditatem parit. Eadem etiam causa est, cur ingestus cibus, ventriculo innatet, neque eidem adhæreat, nec uniatur, ut ipsum, sicuti par est, conterat; Actio namque ventriculi in sumptum cibum fit, conterendo simul, & coquendo. Unde simile quiddam succedit, quale solet, cum multum aquæ in lebetem serventem insundimus: nam tum, caloris vis, in elixando hebetatur. Ita, & in ventriculo contingit. Nam, & cibi in corpore concoctio, elixioni similis est, ut diserte admodum docet Aristoteles lib. 4. meteorolog. cap. 3. & post eum Galenus lib. 3. de facultatibus natural. cap. 7. Exigua tamen aquæ potio, quæ paulatim, & quasi sugendo sumitur, ante cibi descentiam, concedi potest, nempe ut per

nam, cibi promptius ventrem permeant, & ad inferiora descendant, idque magis adhuc, si sitis etiam molestans ad bibendum urgeat. Exigua enim frigidæ potio, eo, quo diximus, modo sumpta, ventriculum allevat, ac colligit. Allevat quidem, quia sitim extinguit, & cibi descensum promovet. Colligit vero, quia partes ejus in unum cogit. Et hoc, ex locis Avicennæ jam citatis, satis liquet. Ceterum notandum, quod quamvis in depulsione sitis, aquæ, quam vini potus, magis conveniat; omnibus tamen, quæ valetudinis tuendas sunt, consideratis, vinum haud dubie præferendum est. Nam dato, ac concesso, quod in sitis extinctione (quæ, ex Ari. stotelis, & Galeni sententia, est appetitus frigidi simul, & humidi, aut alterutrius), aqua in universum sit melior, quia frigida, & humida, naturaliter tamen in cibi permisitione, & ejusdem ad omnes corporis partes delatione (2), vi-

¶ (2) *Vinum, ad meliorem digestionem concurrens nulli dubium [Vid. Cap. 8. n. 2. tom. 1.] eo magis si cibi animales fuerint. Non autem verum est ratione, & experientia, vinum, alimenta ad omnes corporis partes deferre: Opus hoc aqua sola adsequitur, quæ vino longe tenuior est, & insigni facultate aperiendi vasa, & concertos humores diluendi, satis præstat. Inconcussum enim est, nutritionem per tenuissimas partes fieri, & per varias digestiones iterum attenuatas, quis, aqua sola ad omnia corporis penetralia convebit, ipsa*

num præstantius habetur. Siquidem facilius, quam propter substancialiæ tenuitatem, tum actionis celeritatem, cibis permiscetur. Quinetiam, natura, eo magis delectatur, adeoque citius attrahit, & aliis cibis permiscet: idque eo excellentius etiam, quod hæc mistio, per modum quemdam fiat ebullitionis, quam vinum utique, cum sit potestate calidum, adjuvat: aqua vero ob innatam frigiditatem turbat, atque impedit. Et sic omnibus perspicuum sit, vinum in ciborum, tum permissione, tum delatione, aquæ preferendum esse: quippe quod, substancialiæ tenuitate, & genuina caliditate prompte permeat, & penetrat. Nam, quæ calida simul, & tenuia sunt, facile penetrant: quo sit, ut vinum etiam, quam aqua, magis ad omnes corporis partes ducatur. Aquæ nihil inest, potestate, calidi, nihil substancialiæ aereæ, nihil igneæ: unde tardiuscula sit, & plurimum temporis moretur, [3] adeoque, omnem

autem recedit, pro nutritione inutilis. Vid. Cap. 8.
n. 16. tom. I.

¶ [3] Nihil tam facile de corpore ereditur, quam aqua, & dupli ratione: primo, quia viribus digestionis parum resistit, facile digestibilis, propter parvam coagulationem suarum partium, & facilis per vascula lactea transitura; secundo quia, cum in nutrimentum mutari non valeat, expedit, ut excernatur, alioquin intra vascula retenta, hydropem efficeret. Hanc enim rationem Dynamica probat. Si globuli diversæ densitatis a

cursum impedit, necesse est. Adsignatur prærea, & alia ratio, cur aqua, vino in potu, si postponenda. nempe hæc, quod aqua, cum per se neque concoquat, neque nutriat; alimenti tamen nutritionem, vel maxime impedit. Atque inde sane, cibi omnes, quanto aquæ naturæ magis participes sunt, tanto minus nutriunt; Vinum igitur, commodius cum cibo bibitur, quippe quod, non solum, non impedit nutritionem, sed multum etiam juvet. Maxime enim, celerissimeque, tum nutrit, tum instaurat, quemadmodum supra cap. 8. & 11. abunde ostendimus. Insuper, & hoc notandum, quod Aquæ potio, Avicenna 3. i. doct. 2. cap. 8. teste, non intercedendum modo; sed in aliis quoque certis quibusdam vitæ studiis, noxia existit. Et primo quidem, si jejuno stomacho sumatur: tunc enim libere, ceu nullo retinaculo præpedita, ad prin-

catapulta ejiciantur eadem potentia; Qui gravitate majori donantur, longius spatiū percurret, majori celeritate, & in lineam rectam, reliqui leviores, in lineas divergentes: celeritate quidem minori, brevius spatiū describentes. A corde per arterias impulsi, varii globuli egrediuntur, sanguinei, serosi, lymphatici, omnes dispari celeritate, & varia direccione: primi per vasorum axim seruntur, & per majora vasa, que recto itinere, vel saltē rectiore, progrediuntur; reliqui vero, vasa lateralia ingressi, que, ut plurimum, in emissaria terminari solent, citissime excernuntur.

cipaliora membra penetrans, insita sua frigiditas.
te, [4] calorem innatum, aut extinguit, aut certe
debilitat. Et hoc potissimum in homine, vere
jejuno. Nam ebrio, maximum quandoque leva-
men adfert, neque ipse quicquam inde læsionis
percipit, si jejunus aquam bibat. Idque, eam ma-
xime ob rem, quod jejunus ebrius, non sit om-
nino jejunus, aut stomacho vacuo, sed nonnullas
etiam, tum retinet hæsternæ crapulæ reliquias;
eas igitur, cum nitrola qualitate præditæ, ac ob
id, per quam molestæ sint, aqua contemperans,
stomacho absterget; quinetiam vapores ad caput
tendentes, deorsum repellit, ac totum ventricu-
li habitum in pristinum, quodammodo, statum
reponit, corroboratque, ita ut, alimentum rursus
adpetat, contineat, & concoquat. Secundo, si
ab exercitatione [5] vehementiore, aut statim a

[4] Si statim post potum calorem concipit;
(Vid. n. I.) sanguini enim adfusa, & in cir-
culum acta, ferret fere.

[5] In maxima astuatione, per aquæ potionem,
sanguinis motus illico remittitur: Hinc impetus
humorum ad cutim minuitur, & perspiratio intra
vasa retinetur, dum exitum moliebatur, unde sta-
ses, dolores, reumatismum, & febrem etiam pa-
rit: non quia aqua, momento temporis, patulos
poros attingat, verum quia stomachum invadens,
latissima quidem superficie, calorem illico tempe-
rat, unde ipsa quoque incalescit, & vasorum oscil-
lationem minuit. Cor, & præcordia ob viciniam

coitu fumatur: tunc enim pori corporis aperti, ac robur non nihil dissolutum est: aqua igitur in profundum penetrans, calorem innatum aut extinguit, aut certe deteriorem reddit. Tertio, si mox a balneo fumatur; idque eis potissimum, qui vacuo ventre loti fuerint. Siquidem cutis ipsorum, laxata jam, & meatus immodece aperti sunt: quare aqua, ut dictum est, libere, ac circa ullum obstaculum penetrans, in summum vitæ discrimen, perducit. Hinc est quod Avicenna 6. 4. tract. I. Sum. I. cap. 12. ita fere scriptum reliquit: Ex aqua frigida, quæ jejuno stomacho, aut illico post balneum, sive coitum bibitur, bona temperaturæ corruptio & vðpwte timenda est. Quarto, si depravatae sitis, quæ ebriis saepe, ac aliis quibusdam, ventri, ac gulæ servientibus, media nocte, aut summo, mane oboritur, depellendæ gratia fumatur. Frigidæ enim potu, tum concordio impeditur, (6)

eodem modo se habebunt. Accidit non raro, post aquæ potionem, sudorem liberiorem promoveri, eo quod, licet motus aliquantulum sedatur, vasa vere magis surgent, ab aqua, quæ a venis bibulis facile absorbetur, dum corpus aestuat, & absorptam arteriis sosiis comunicant, quia motus centrum, fit ab intra, extra; Hinc perspiratio insensibilis, potius impeditur, quam augetur, & sudor sequitur copiosior.

T (6) Quoties sitis molesta ab ebrietate, vel erupula producatur, expedit aquam censedere, nec

tum resolutio, ac dissipatio, vini potentis, vel salsi, aut biliosi humoris in ore ventriculi contenti, prohibetur. Quo sit, ut sitis, æque, vehemens statim urgeat, & temporis spatio magis augeatur. Proinde hæc sitis, somno tutius placabitur; per hunc eam, humores prædicti, sitim excitantes, concoquuntur, & descendunt, ideoque, ut subinde cesseret sitis, necesse est. Quod si vero sitis vehementior fuerit, quam, ut frigidi aeris inspiratu, aut oris colbutione sedari possit, aquæ frigidæ potu refinguenda est: nam melius est, concoctionem aliquantis per impediri, quam multa siti ventriculum accendi, præsertim ex meraciore vino. Aqua igitur frigida, ex vase stricti orificii, sive gracilis (7) colli bibenda est, ut, plurimum temporis moretur in orificio stomachi, valentiusque sitim mitigeret: ac de ea saepius etiam, sed paululum sumendum est, ne conco-

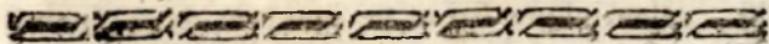
forte febris accendatur, vel Cardialgia, aliaque huiusmodi. Necesse enim est calorem, a nimio vi-
no excitatum, refrigerare; & alimentis digerendis
vebiculum præbere, ut facile diluantur. Jam om-
nibus notum est, solida alimenta, fluidum corre-
spondens requirere pro digestione, ubi vero alteru-
trum exceferit, impeditur digestio, sed magis ab
aquæ penuria.

T (7) Sanum certe consilium. Verum sufficaret
ut modice bibatur, nam aqua pleno haustu epota
sub sitis ardore, digestionem turbaret [Vid. nu-
mer. i.]

etio penitus excludatur. Quinto, generaliter, ac communi ratione, sanis obest, si multum aquæ frigidæ bibant: Calorem enim innatum extinguit, pectus offendit, ciborum adpetentiam dejicit, & nervosis omnibus adversatur partibus, ut testis est lib. 15. aphor. 18. & 24. Hippocrates. Prudentissime igitur, monuisse videtur, quisquis ille fuerit, qui ita cecinit:

*Vina bibant homines, animantia cætera fontes,
Absit ab humano pectori, potus aquæ.*

Veruntamen, aqua temperate frigida, adpetentiam amissam revocat nonnumquam; non per se quidem, sed ex accidente. Ventriculum namque, ac una villos ejus in unum cogendo, firmat, ac roborat.

C A P. XXVIII.

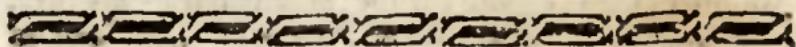
DE CARNE VITULINA.

Sunt nutritivæ multum carnes vitulinæ.

Laudibus hic effreruntur carnes vitulinæ, (1) eo quod alimentum corpori fuggerant, non me-

T (1) *De quibus satis dictum est; sicut pariter de reliquis [Vid. Cap. 8. n. 32.]*

diocre. Et hoc satis ex Avicenna constat. Nam
 3. 1. doct. 2. cap. 7. inter cætera præcipit, ut
 cibus, sanitatis tutelæ conveniens, sit talis, quales
 sunt carnes, & proprie hædorum, & vitulorum
 lactentium parvorum, & agnorum anniculorum:
 ut quæ consimilis fere sint naturæ, & facile in
 sanguine commutentur. Galenus quoque lib. 3.
 capite 1. de aliment. facult. Carnes vituli la-
 centis, sex, vel octo hebdomadarum, assatas, ut
 optimas, tum ad coquendum, tum ad succum
 bonum generandum, tum ad nutriendum, com-
 mendat, Sed de his abunde dictum est supra cap.
 7. Ideo non est, cur hic plura referantur.

C A P. XXIX.

DE AVIBUS ESUI APTIS.

Sunt bona, gallina, & capo, tur-
 tur, sturna, columba.

Quiscula, phasiades, merula, simul
 ortygometra,

Perdix, frigellusque, w̄tis, tremu-
 lusque, amarellus.

Agitur hoc loco de præstantia alimenti, quod
 ab avium genere sumitur; enumerantur autem
 quatuordecim; sed ita quidem, ut inde, & reli-
 quarum judicia, facile colligas.

PRIMA, Gallina est, quo nomine non solum gallinæ juvenes mediocriter pingues; sed galli etiam gallinacei, hoc loco intelligendi veniunt. Siquidem horum omnium caro (ut copiose admodum , differentia 68. Conciliator ex Haly, Avenzoaris, Averrhois, & Mesuæ sententia probat) alimenti est, inter aves, optimi: quia facile in sanguinem vertitur, & parum excrementosa est. Caro autem gallinarum, est melior, quam Gallorum, nisi sint castrati. Nigrarum quoque, & quæ nondum pepererunt, est melior, & levior, ut gallorum, qui nondum cojerunt. Miram in corpore obtinet, tum iplius temperamenti, tum humorum æquandorum facultatem. Iis maxime convenit, qui vitam, in otio, ac quiete degunt, quique leviori ingenio, ac mente sunt. Colorem vividum comparat, vocem clarificat, genitali semini adjicit, & cerebri substantiam auget. Juscum eorum, optima leprosis medicina est. Ad hæc gallorum, cum gallinis nondum coenatum testes, deperditas in morbis vires, mirifice restituunt, quam ob causam hecticas, & marasma laborantibus, morborumque diutinitate macrefactis, utiliter exhibentur. Insuper, & semen prolificum suppeditant, & Venereas roborant vires; Decrepitorum autem, præcipue gallorum, caro, nitrofa, & salsa (1), cibo

¶ [1] Neque nitrum, neque sal in sanguine Gallorum, aliorumque Animalium admitti potest, quia non datur casus, hæc unquam scorbuto quovis

Inepta, medicamentosa est, jure suo maxime, potissimum vero gallorum rufforum, qui ad motum sint alacres, ad coitum ardentes, ad dimicandum fortes, obesorum, & macrorum medii: quoque vetustiores; eo magis sunt medicamenta si. Plura Melues lib. 2. de medicamentis simpl. purgant. distinct. 1. capite 23. Simeon Sethi in Syntagma, & Avicenna 2. Canon. capite 296.

SECUNDA, Capo sive Capus: hoc nomine, seminarem gallum vocant, cum fuerit castratus: sicuti, & a M. Varrone libro 3. capite 9. & Columella libro 8. capite 2. de re rustica traditur.

laborare, praesertim muriatico. Solis Hominibus hec mala accidere solent, propter errores in vi-
tu, ab usu nempe carnis, sale, & fumo exiccatae,
uti in longis navigationibus evenit, & ab ipso
aire, qui salcis vaporibus suis, pulmones perva-
dit, dum respiratur, & totam cutem per insen-
sibilem inhalationem obsider. Chemici vero, ignis mi-
nisterio ab humino sanguine sal, & oleum empia-
reumaticum elicant, etiam in optima crassi consti-
tuto, quod etiam a sanguine Brutorum elici po-
tuisset, quia ignis, virtute sua, omnia dextruit cor-
pora, & nova quidem reproduct, que nunquam
extiterunt. Verum asseverare possumus, Gallos an-
nossimos, alkali potius, quam acidum continere,
quia facile vertrem solvunt, & juscula, que ab
illis parantur, sere virtute specifica, urinam pro-
movent; Unde Hydropicis, tamquam arcanum me-
dicamentum, a medicis prescribuntur.

Hic enim, in cibis gratior est, utpote remoto Veneris usu, pinguior, atque salubrioris alimenti redditus. Quare cum voluptate assumitur a ventriculo, ac facilius concoquitur. De hoc Platinus lib. 5. de honest. volupt. Omnium avium laudes, quantum ad obsonia pertinet, una caro gallinacea comprehensa est; quid enim popinis afferunt reliquæ altiles, quod non unus Capus in se habeat, sive elixum, sive assūm velis? Ejus avis, patina, stomachum juvat, pectus lenit, vocem sonoram facit, corpus obesat, &c.

TERTIA, Turtur: hujus quoque caro, cibis adnumeranda est, nulla omnino ex parte damnandis, qui neque tenues, neque crassi sunt, sed veluti in συμμετρίᾳ, omnisque excessus mediocritate consistunt. De ea Galen. cap. 7. libri de attenuante diæta, in hunc scribit modum: Qui non exercetur, mandendæ ei erunt modice, non modo gallinæ; sed columbæ etiam, ac turtures, tamesi turtur, temperamento est sicco, (2) & portissimum, quæ in montibus degit, itaque, vesci quis poterit eis innoxie; recens (3) tamen tur-

¶ (2) Carnem quæ nimia humiditate turget, facile in corruptelam abire posse probavimus (Cap. 8. n. 27.) liquet ergo illam, quæ siccitate præstat, præservari. Omnes Aves, plus, minusve sicciorē, & teneriore carnem habent. Qua de ré dum facile digeruntur, a corruptione præservantur. Ideo valetudinariis, & sedentariis conceduntur.

¶ [3] Apud nonnullos hic mos invaluit, nul-

tur, non modo, non est mandenda, sed nec per-
dix, nec alia omnia, quæ carnem habent mo-
derate sicciam, sed ubi unum diens, ad minus su-
spenderis, ita demum mandas, licet. Porro pa-
lumbes, (4) præterquamquod, carnem habent co-
lumbis, & perdicibus, & turturibus duriorem;
difficilem etiam ad coquendum, & excrementi-
tiam habent. Perdices vero, ac turtures, ne-
que durissimas habent carnes, neque concoctu
difficiles, neque pravo succo vitiolas; sed, &
iplarum durities, si mortuæ, uno die asser-
ventur, facile vincitur, fiuntque friabiles om-
nino, atque inculpatæ; Alimentum enim cor-
pori dant laudabile, sanguinemque minime vi-
scolum generant, & crassæ, ac tenuis, medium.

lam comedere carnem, nisi prius, per aliquos dies
in loco frigido asservatam, byemali tempore præ-
fertim, credentes majorem teneritatem acquirere.
Quod sicuti veram est, ita negari non potest ex
adverso, hoc fieri a quodam recondito principio
putrefactionis, nam quando fibræ carneæ minus
viribus resistunt, & facile solvuntur, tunc immi-
net putredo, licet a frigore adhuc supprimatur,
unde sequitur facilis eius digestio.

¶ (4) Licet carnem duriorem habeant, nibile-
minus facile digeruntur, quia ob duritatem, a cor-
ruptela præservantur, etiam quia pinguedine carent.
Vid. Boerhaav. prælect. acad. tom. I. pag. 312.
Caro Vervecum, Gallinarum, Palumbum cito
digeritur, præfertim si cæpas, & allia addideris,
aut alia hujusmodi condimenta.

Proinde, quibus salubris cibus caro est, eos, ut arbitror, h̄is uti conveniet. Hæc ille. Plura Galenus in libro de cibis boni, & mali succi capite 5. & Rhazes aphorism. lib. 3. aphor. 17.

QUARTA, quorumdam opinione sturnus est, quem φωπον Græci vocant: avis nigra, albis maculis distincta, magnitudine merulæ. Ejus generi proprium, catervatim volare, & quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus, sicuti ab Aristotele lib. 9. cap. 29. de historia animalium, & a Plinio lib. 10. cap. 24. traditur, Germanice een Spreen. Gallice un Esprewiter. Hispanice. Estornino. Galenus lib. 6. cap. 16. de sanitate tuenda, inter perdices, attagenas, merulas, & turdos, quæ quidem boni succi esse, ab omnibus existimantur, sturnos etiam commemorat: cum tamen a multis illaudabilis esse alimenti judicentur, quippe qui, melancholicum, atque vitiosum generent succum, [5] & cicuta, quæ venenum esse ab omnibus statuitur, vescantur, ut est apud Galen. lib. 1. cap. 2. & lib. 3. cap. 17. de simpl. medic. facult. Huic objectioni Aloisius Mundella sic occurrendum putat. Nempe. Galenum in 6. de sanitat. tuend. in calculi renum vitio, sturnos, tanquam

¶ [5] Apud nos nullius fere existimationis, quia sapore, & teneritate, vel quavis alia jucunditate deficiuntur. Non vero quia cicuta vescantur, quæ, licet tunc temporis, venenum credebatur, hodie in medicinæ usum feliciter conversa est.

tenuis alimenti apiroballe, itemque palumbes;
& passerculos, qui in turribus nidificant, πυρι-
τας Græci vocant: Vel sturnos, non ita for-
tasse, improbi succi esse, præsertim juvenculos,
ut vulpis putat: quædam namque sunt animalia,
quæ adhuc in tenella ætate existentia, boni sunt
succii, ut vituli, & hædi; si vero annosa fiant,
pravi. Hæc enim, ut ait Galen. lib. 3. de ali-
ment. facult. cap. 1. & concoctionis, & boni
succii, & nutritionis laude carent. Multo autem
magis, Galeno credendum est, quam vulgo, ita
inconsulite aliquam generalem proferenti senten-
tiam. Neque etiam, quod veneno pascantur, ab
horum clu abstineendum est. Nonnulla enim ani-
malia sunt, quæ licet venenis quandoque nutriantur,
boni tamen sunt succi, quemadmodum de
sturnis, jūm commemoratis constat. His enim
cicuta nutrimentum est, homini medicamen-
tum, imo etiam venenum. Siquidem sturno-
rum natura, cicutam in substantiam suam ver-
tere potest, quod hominum non potest; Sunt
tamen, quibus Sterna (6) hoc loco magis ar-
rideat, ut per eam avis accipiat grandiuscula,
magnitudine anseris, colore cinereo, cu-
jus caro succi sit laudabilis, præsertim juven-

T [6] Avis numquam satis extollenda, cum
quoad saporem, tum quoad substantię bonitatem,
que simul digeritur, ac in bonum nutrimentum
abit. Hinc Principibus tantum, de ea uesti dan-
tum est.

eulx. Atque ita sāne Rhazes lib. 3. ad Alman-
forem cap. 10. intelligisse videtur, ubi hanc,
reliquo avium generi præferens, in hunc prope
modum, scriptum reliquit. Starnæ caro, inter
aves levissima, atque his, qui attenuante victus
ratione delectantur, convenientissima invenitur.
Vel per Starnam, avis forma, & magnitudine
pusillæ perdicis intelligenda est. Sic Rabbi Mo-
ses accepisse videtur, ita ad Iudæos inquiens: Pa-
tri modo, nec starnæ domino nostro convenire
putandæ sunt, quia ventrem constringunt. Sed hanc
proprietatem alii, ipsis perdicibus adscribunt. Nam
carnes earum, ficuti a Simeone Sethi, & Rhaze
loco paulo ante citato, asseritur, ventrem fistunt.
Quinetiam Baldachus quidam, non contemnendus
auctor, starnas mirifice commendans, tabula 15.
de rebus non naturalibus; ita fere scribit, Star-
næ, phasianorum, ac perdicum naturæ propinquæ
sunt, & secundum ordinem sese in temperamen-
to, & subtilitate habent; Præstantissimæ enim
sunt starnæ, mox phasiani, deinde perduces, ut
quæ reliquis, excellentius desiccent. Docet præ-
terea Ioannes Michael Savonarola, ab harum
trium esu, abstinendum esse, tum iis, qui quam-
libet actionem fortem, ac vehementem obeunt,
tum sanis etiam; ut si quando morbus aliquis
inciderit, habeant quod ultra consuetudinem ad
edendum invitent.

QUINTA, columba: avis vulgo nota, qua
cum biliolam [7] admodum habeat carnem, san-

¶ [7] Nescio qua ratione Vulgus credit, G.

guinem moderato crassorem, & calidiorern necessario gignit: atque ob id, febres nonnunquam facit. Quare in pastills potius, cum aceto, aut omphacio, & corianco præparata, quam assa, mandenda est; ita nanque exuperantia caliditatis ejus, ad συμμετρίαν, commoderationemque reducitur. Renes frigiditate dolentes juvat, semini genitali, & sanguini adjicit; sed caput atque oculos lœdit. Quinetim lepram, si frequentius usurpetur, generare fetur. Non minimum vero reliquis, pulli ejus visceres, tum succi probitate, tum concoctionis facilitate præstant; involucres enim, calidam, a humidam habent carnem, atque excrementitiam & maxime domestici. Ex columbis enim, ut Cribasius tradit libro 4. ad

lumbam felle carere, cum revera nullana detur Animal, quod hoc humore, tam necessario vitæ functionibus, destituatur. Simili modo, neque credendum est, ita Bilen in ea abundare, ut biliassam carnem dare possit, quod si verum esset, sequeretur facilis corruptio, & a corruptione, facilis febris produceretur. Jam enim, uti constat, omnis caro in corruptelam inclinat, eo magis, si Biliis abundaverit, quæ plus, quam caro ipsa putreficit. Ex adverso experientia compertum habemus, omnes Aves, plus, minusve facile digeri, & bonum alimentum tribuere. Verumtamen Pulli, gustu delicatores sunt, sed quia pinguedine abundant, facile ranceescunt, & quia carnem teneriorem habent, in corruptelam abire possunt, nisi illico digerantur.

Eustathium capite 1. agrestes, domesticis præstantiores sunt, & omnino, agrestia, domesticis præcellunt. Electiores quoque pulli sunt, per Ver, & Autumnum, quam per Aestatem, atque Hyemem, exclusi, fotique. Porro antiquæ, & annosæ, non solum columbae, verum, & turtures, tum ob caliditatis, & siccitatis excessum, tum vero, & coctionis difficultatem, vitandæ sunt. Plura Simeon Sethi in Syntag. Rhazes libro 3. cap. 10. ad Almans. Avicenna lib. 2. Can. cap. 135. & Averrhoes lib. 5. collectaneor. cap. 32.

SEXTA, Quiscula: vulgare nomen a fono fictum. Neoterici Qualeam vocant: Latinis [ut Festus ait] diæta est Coturnix, itidem a voce, a qua multis avibus nomina indita sunt, ὄπη, a Græcis appellatur, Germanice, *ee Quackel*. Gal. *une Caille*, Hisp. *Codorniz*. Caro ejus juxta Averrhois sententiam, temperata est, ad caliditatem tamen paulo propensior, ac tenuis substantia, optimique succi: quare sanis, ac iis, qui convalescunt, alimentum est, ad bonam valetudinem accommodatissimum. Verum Pſello, Haaco, atque aliis quibusdam, non alpernendis Medicinæ scriptoribus, Coturnix avis est, tum ad concoctionem, tum ad succi bonitatem inhabilis: ut quæ, & veratrum comedat, & morbo comitiali (8) corripiatur: unde Avicenaa & Canon. cap.

T (8) Vidi aliquando Coturnicem, cardialgiam; vomitum, Diarrbeam, excitasse, morbum comitiam vero numquam: quod non ab indole proprietate.

153. ab ejus esu suadet abstinentum, veluti a tetanum, & spasmum, inducente. Ubi notandum tamen, Avicennam, non ob ib solum, coturnicis cibum improbare, quod elleboro nutriatur; sed etiam, quod talis facultas, spasmum, ac tetanum generandi, illius insit substantia. Hac ratione igitur Galli, coturnices, cum molli, ac pingui caleo pastillatas, edere consueverunt. Potest etiam per coturnicem, intelligi alia quædam avis, perdice aliquantulum major, genis, rostro, & pedibus rubenti colore, (9) reliqua vero peniarum facie, ad leucopæum vergente, quæ Italorum vulgo Coturnix appellatur: estque de Alpinarum volucrum genere, & in sylvestribus, & frigidis locis, montibusque versatur, & degit, neque ab Italicis regionibus unquam recedit. Cujus

substantia; sed a semipibus, sive herbis malis moris, & fortasse venenata naturæ, quorum succum, adhuc in intestinis retinebant dam enecatae fuerunt. Ceterum, licet ut plurimum purissimo, atque elektissimo cibo vescantur, nihilominus rudi carne, & graveolente constare videntur, que neque gustum allicit, neque bonum nutrimentum præbent.

[9] Quæ vera Perdix esset, nisi solo colore differret: nam leucophæon, est compositum, ex albo, & nigro simul commixtis, & per parvas maculas vix conspicuas dividuum, reliqua demum descriptio illam esse denotat, tum circa locum, quem degit, tum quia ab his nostris regionibus, ad alias non transit.

avium speciei apud veteres fuerit, nondum satis compertum habetur: sed ex gustu, & odoratu, & loci natura, in quo continue commemoratur, & ex iis, quibus pascitur [nam illa grati admodum sunt odoris] boni, & laudabilis esse alimenti judicanda est, & propterea in cibis merito expetenda. Quo sane modo Rhazes etiam lib. 3. cap. 10. Ad Almans. coturnicem accepisse videtur, cum ei secundam post starnam, boni tatis locum tribuit. De utraque coturnice, cum plurima, tum cognitu pulcherrima habet Aloisii Mundella epist. 6.

SEPTIMA, Phasianus: (10) quem a Phasiane apud Colchos, ubi primum cognitus est ita nuncuparunt. Haec est, decantata omnium libris, avis, quam, primam fere, in mensis est judicant, propter carnis bonitatem, a qua medicinæ professores, veluti a scopo, de temperamentis ciborum, judicia auspicantur; succi enim probitate, & jucunditate, loäge cæteris ansecellit neque solum ad viëtus salubris rationem, verum ad robur quoque conciliandum, accommodatissima est. Caro enim juvenculi, ac pinguis, convalescentibus, & morborum diuturnitate macræstis, optimus cibus est. Sed ob nimium, atque immensum pretium, Principum duntaxat mensis atque magnatum dicata est. Meminit Phasian

¶ (10) Nunquam satis extollendus, ab illis saltet, cuius gustui dicatus est. Alii vero, viæ ejus nomen norunt, saporis omnino ignari.

Galenus lib. 3. de alim. facult. cap. 18. sic
 inquiens: Caro Phasianum, quod ad conco-
 ctionem, & nutrimentum attinet; gallinis est
 similis; voluptate tamen i edendo superat, quia, &
 ficiore constant temperamento, ut qui in sic-
 ciore degat aere, & maiis exeretur. Lege plu-
 ra de hoc, apud Simeonem Sethi, & Rhazen
 aphor. lib. 3. aphor. 15

OCTAVA, Merula. quæ quidem avis est,
 nigro pennarum colore, rostro rutilo, & sterni
 magnitudine Κόττυρος i Græcis dicitur, Ge-
 manice, een Merle, Galice, une Merle, Hispa-
 nica, Mierla. Quanquam vero hæc, a Galeno,
 Oribasio, atque Aegineta, inter optimi succi ali-
 menta connumeratur, ornem tamen, quam per-
 dicis, & attagenis est, duriorem obtinet. Quare
 & ipsa, juvencula, ac pinguis, mandenda est.
 Turdi quoque, & reliqæ id genus aviculæ mon-
 tanæ, cænes in hanc lassem referendæ sunt.

NONA, δρυγωνιτα: [11] ea avis est tur-
 turis magnitudine, pennarum colore, nequic-
 quam a coturnice differt, rostrum longius est,
 & acutius, crura, pelelque, satis etiam, pro-
 ratione longos obtinet, quinetiam frugivora est,
 & advena, antequerat coturnices, haud uspiam

[11] Avis notissima, licet advena, quæ Co-
 turnices sequitur, & eorum Rex appellatur, quæ
 cum apparuerit, illæ jum desinunt. Eius caro nil
 boni babet, neque coturnicibus anteponenda est,
 nisi prorsus sit deterior.

audias: neque coturnices te amplius visurum spes-
res, ubi hæc audiri desit. Vox mirifica est coa-
xantium ranarum clamori non absimilis, nisi
quod subtilior multo, & acutior sit. Caro ejus
optimum gignit succum, ubi per diem suspen-
deris. Gybertus Longolius in eruditissimo suo
de avibus Dialogo, eandem esse putat cum λο-
κρημω, quem Seccrecum Germanice, id est, een
Smertze oft Screcke nuncupamus, ὅπτυγωνήτρα
autem Græcis δίδα est, quod coturnicibus per
maria, terrasque advolantibus, dux, & rex itineris
esse soleat, ab ὅπτυξ, id est coturnix, & μῆτρα,
id est, matrix. Plurs Aristoteles libro 8. capite
12. de historia animal. Plinius lib. 10. capite
23. natural. histor. Solinus capite 18. & Athe-
næus lib. 9. dipnosophist.

DECIMA, Perdix, [12] hujus quoque caro
medii fere temperamenti est, & concoctu facilis,
probumque succum gignit; præsertim, si non il-
lico post occisionem; sed unum ad minus diem,
suspensa comedatur. Sic enim, quod durum in-
se continet, abjicit, & friabilis redditur, que-
madmodum ex Galeno paulo ante ostensum est.
Sanguinem copiosum, ac tenuem generat, adeo-
que crassiorem, si forte in corpore invenerit,

(12) Cuius caro sanissima est, & optimum
nutrimentum dat, licet aliquantulum duriuscula,
ideo facile a corruptela servatur, unde otiosis, &
stomaco debilioribus consentanea [Vid. Cap. 22.
num. 7.]

extenuat: (13) idque alæ potissimum præstant: quæ, ut in reliquo avium genere, ita in hoc quoque, facilius concoquuntur. Et uno verbo, optimæ quidem alæ sunt, avium juvenum saginatarum, pessimæ vero, macilentarum, & antiquarum. Alimentum autem perdicum, optimum est iis, qui se non exercent, & qui vitam degunt otiosam, quique imbecilliores, & invalidi sunt, tum etiam attenuante victus ratione assuetis, & hydropicis, quique humido sunt ventriculo; Vitosos enim, & corruptos iplius humores conludit, atque abstergit. Memoriam, assidue mania, corroborat, impinguat, semen auget, & Ventrem stimulat, sed eundem cohibet: unde accommodatissimum diarrhœa [14] laborantibus fit

¶ [13] Fortasse relate ad carnes animalium ruidorum, quæ dummodo non corrumpantur, (quo casu omnes humores eodem vitio quoque laborarent) sanguinem crassum, & lentum efficerent, præsertim in debilioribus, & otiosis. E contra, non videtur lentores, ita in corpore attenuare posse, ut idem, imo melius, per victum tenuem vegetabile obtineri non possit.

¶ (14) Non credo, dummodo a corruptione fucrit producta. Probabilius vero curatur ejus carnis, si causam cognoverit ab acido, cui cero omnis directe opponitur. Hæc autem etiam in sanis aliquando ventrem solvit; non ergo Diarrhœam curare potest. Ideo in Textu: Ventrem stimulat, sed eundem cohibet, quod de omni carne credere

edulium, si affa, cum aceto ingeratur. Medulla cum vino prælumpta, iætericos sanat. Jecori, comitali morbo correptis, auxilio est. Fel quoque suffusionibus oculorum a principio mirifice prodet; facit, & ad ipsorum hebetudinem. Si tempora, singulis mensibus, eodem felle perungantur, memorie confert. Plura Galenus libro 3. capite 18. de aliment. facult. & libro 8. capite 2. method. medend. & Simeon Sethi in Syntag.

UNDECIMA, Frigellus. Ea, ex turdorum genere, avis est, cuius Aristoteles lib. 9. capite 20. de historia animalium, tres constituit species. Una vifcivora, quæ nisi visco, & resina non vescitur, & magnitudine paulo minor, quam pica est: Germanice, een Krammetuebel. Altera pilaris, quæ forum ædit acutum, & magnitudine merulæ est. Vulgo een Drossel. Tertia, quam iliacam vocant nonnulli, minima inter has, minusque maculis distincta, a Germanis een Wyn. drossel nuncupatur: de qua sane intelligenda sunt, quæ de frigello hoc loco dicuntur. Hæc utrinquæ juxta oculos, & in pectore, & in ipso alæ flexu, intus, & foris maculas habet lati- sculas, rubras. Primum genus, non nisi hyeme, apud nos cernitur, aut si videatur, raro est. Secundum per totum annum appareat, maculofo

possimus. De reliquis vero Avibus nihil superest. Verum si quis eorum accuratiorem notitiam voluerit, adeat Autores, qui de illis ex professo trattant.

valde pectora, & cantus sui gratia a multis in
caveis alitur. Tertium per æstatem apud nos
nisi quā videtur, sed vindemiæ tempore, atque
instante hyeme, primum cernitur, adeoque ob id,
frigellus, nempe quod adventu suo frigus instare
prænunciet, nominatur. In vineis potissimum
reperitur, ac dulcium uvarum esu, tamen
inebriatur, velociter volat, & optimi est luc-
ci, præsertim circa festum omnium Sanctorum.
lege Guilielmum Turnerum in libello de avi-
bus.

DUODECIMA, Otis, quæ, & ipsa in cibis
gratissima, atque optimi succi est, nempe ex syl-
vestrium gallinarum genere perdicum similis; sed
obesitate, corporisque pondere parum se alis tol-
lit; quapropter canibus se obnoxiam quodammodo
cognoscens, ad eorum latratum extemplo pro-
reptit, sese latitans inter frutices: lege Ælianum,
& Oppianum: Gylbertus Long. eam esse adserit,
quam bonosam vulgo, nuncupant, Germanice,
een H. selboen nuncupamus, Gallice, une Ostarde.
Hispan. Abutarda. De qua Galen. libro 3. de
aliment. facult. cap. 19. & Atheneus libro 9.
dipnol. Sunt tamen, quibus orex, hoc loco magis
placeat, ut gallina phasiani, per eam accipiatur.
Allii vero gallinam aquaticam interpretantur.
Sive igitur gallina sit aquatica, sive phasiani,
caro ejus, bonum gignit succum.

DECIMATERTIA, Tremulus: quæ quidem
avis, est fusco pennarum colore, magnitudine,
quasi gallina minor, velocissimi volatus, alte
vociferans, ac clamosa, in cuius capite crista

plumea, ex earum avium genere, quas *σειροτονίδες* Græci vocant: caudam enim, cum pedibus incedit, assidue quatit, & ob id tremulus vocatur. Semper fere juxta maria versatur. Ne quis parvam illam aviculam, longæ caudæ, quæ *Codatremula* vulgo, sive matacilla, & Germanice *een Bacœfi Water Steliz* dicitur, per tremulum, hoc loco, intelligendum puteat. Huc etiam referri possit (si non eadem est) avis quædam cornice minor, plumbis fere viridibus, & nigris, per totum dorsum, caput, & collum: ventre albo, longa, & semper erecta in capite crista plumea, alis obtusioribus, & inter volandum, magnum strepitum edentibus, unde, & vannellus a barbaris dicitur, clamosa admodum, & querula: quæ aquis vermium gratia, quibus solis vietitat, apopinquit, sed ipsas non ingreditur, in planis, & locis circa consitis plurimum degit. Teutonicae, *een Kievit.*

DECIMAQUARTA, Amarellus avis aquatica, forma, perinde, ac *anas*, sed minor: Ab Aristotele lib. 8. cap. 3. de animalium histor., *Bosca* appellatur, Germanice, *een Smelente*. Illud porro nosse in universum expedit, quod præstantius alimentum ab iis sumatur, avibus, quæ volatu magis nituntur, celeriusque volant. Et quemadmodum prædictarum avium caro concoctu facilis, & ab bonam valetudinem accommodatissima, sic e diverso, quorundam, excrementia est, ac mali succi, multoque ad coquendum difficultior, atque inæqualis temperamenti; ejusmodi imprimis existit pavonum, anserum, gruum, ma-

lādorum , & quotquot oblongum habent cōl-
 lum, ac rostrum, inque paludibus nutriuntur .
 Huc, quod ad succi pravitatem attinet, passeres
 etiam referendi sunt, qui in turribus nidificant,
 pyrgitæ appellati: nam, & calidissimi sunt, &
 longius a temperamento recedunt, ac durius ali-
 mentum dant, Veneremque impensis stimulant.
 Circa electionem vero alimenti, quod ab avium
 genere sumitur, sciendum est, juxta diversas præ-
 stantioris alimenti proprietates [si ejus quod nu-
 tritur, sanitatem vel robur spectat] carnes varie
 laudari. Sic Galenus, ad facilem concepcionem,
 & subtilitatem respiciens, bonitatis palmam per-
 dicibus attribuit. Rhazes, & Isaacus, ob levi-
 tatem, & subtilitatem, sternam prætulerunt: Idem
 quoque Isaacus, diversa ductus ratione, diversa
 rum avium carnes laudavit. Avicenna torturis
 carnem, quod mentis aciem, atque intellectum
 roboret, mirifice commendat. Avium porro
 omnium volucrum genus, paucissimum præstat
 alimentum, si ad genus gressilium conferatur,
 potissimum si ad suillam, qua non aliud inve-
 nias, quod copiosioris sit nutrimenti: volucrum
 tamen caro, ad coquendum est facilior: quare
 iis, qui neglecto corporis exercitio, consiliis po-
 tissimum, & studiis, ac contemplationi vacant,
 convenientissima est, præcipue perdicis, attagē-
 nis, columbae, galli gallinacei, & gallinæ, que
 madmodum libro tertio de alimento facult. capi-
 te 18. Galenus testatur; Sanguinem enim pro-
 creat clarum, atque mundum, & spirituum gene-
 rationi, ac mentis exercitiis, & intellectui ap-

sissimum. Siccus namque alimentum, quale di-
tarum avium est, studio, contemplationique in-
tentis convenit; Siccitas enim, prudentiae fami-
liaris est, sicuti succulenter, & perspicue docuit
Galenus in libro, cui titulus. Quod animi mo-
res, corporis temperaturam sequantur, cap. 5.
lege plura apud eundem libro 8. capite 2. me-
thod. medendi, & in libro de attenuante diaeta
cap. 6. De attagene, quem een *Birchoen* Germa-
nicae vocamus, pulcherrima quædam, & scitu di-
gnissima, Gybertus Longolius in dialogo de avi-
bus prodidit.

C A P. XXX.

DE PISCIBUS.

Si pisces molles sunt, magno corpo-
re tolles.

Si pisces duri, parvi, sunt plus va-
lituri.

Hic duæ traduntur laudabilem piscium notæ.
Pisces enim, aut dura carne, suapte natura sunt,
aut molli. Ex his igitur, qui molles (1) sunt,

(1) Pisces ob flacc escentiam propriæ substanciæ facile corrumpi posse ex cap. 22. n. 7. clare

vetuli, junioribus præstant. Carnis namque mol-lities, pro modo humiditatis respondeat, quæ crudi-or in novello pisce; in vetulo vero concoctio exigit. Quare novelli pisces, lento, ac pituitoso succo magis, quam vetuli abundant. Atque hac certe ratione nonnulli, anguillam etiam vetulam juniori præf. runt: Ex iis vero, qui dura carne prædicti sunt, juniores longe præstantiores, & concoctu faciliores habentur; ejusmodi porro lucii, cum primis sunt, & percæ. Carnis enim duri-ties concoctioni resistit. (2) Quæ sane sententia

fatis constat; quapropter duriusculi, mollieribus sunt præferendi, non solum quia a putredine plus quam reliqui distant, sed etiam quia magis delestant, & efficacius alunt. Ob eamdem rationem inter molles eligendi sunt annosiores, quid quid de junioribus dici possit, quatenus minus corrupti-biles.

(2) Melius purrefactioni; stomachus enim in suo vigore constitutus, citissime alimentorum diges-tionem absolvit, eo magis, si alimenta tenuiæ fuerint, & flaccidae substantiae, quia minus viribus digestio resistunt. Hæc eadem in stomachi languore, mora, & quiete, putrescent, quia protinus non digeruntur [eod. Num. sup. cit.] Pis-ciuum tandem species variæ sunt, non omnibus no-tæ. Hic autem dixisse sufficit, quod omnes, qui squamulis teguntur duriori substantia constant, & quoad saporem, & nutriti-menti bonitatem, omnibus præstant. Qui enim tenui, & molli membranula

ex 2. Canon. capite 555. Avicennæ desumpta est, ubi sic ferme scriptum reliquit: Ex piscibus dura carne præditis, eligendi sunt minores; ex molli vero majores, ad terminum aliquem. Plura Galenus libro 3. de aliment. facult. cap. 29. & 30.

Lucius, & perca, & saxatilis, albica tencha,
Gornus, plagitia, cum carpa, galbio, truta.

Hic decem recensentur pisces, quorum alimento, hominum corporibus saluberrimum esse putatur.

PRIMUS, Lucius est: piscis vulgo notus, qui, quod non modo in alterius; sed suæ etiam speciei pisces, graffetur, tyranni appellationem, vulgato versiculo sortitus est.

reguntur, carne sunt duriores; imo aliquando atro sanguine abundant, & ventrem enormiter solvunt, quia sanguis ipse putredinem provocat: [Vide capite 25. numero primo] Adsunt verumtamen quidam Pisciculi, qui licet squamulis careant, nihilominus satis bonitatis præstant, & facile digeruntur, sanguine prorsus destituti, & nunquam crescunt. Præstant pariter, qui dura testa reguntur, & licet a corruptione servantur, agre digeruntur, & comodum afferunt nutrimentum, satis durabile.

Lucius est pisces, rex, atque tyrannus aquarum.
Natatu velox, ac duræ carnis est, sed omnium
medicorum judicio εὐπεπτός, atque optimi suc-
ci, Germanice, een Hecht oft Snocke. Gall. un-
Brochet.

SECUNDUS, Perca: qui branchiis subrufus
 est: dorso, spinis armatus: unde ἀκαρδοσεφή,
 Εἰναι, χρὴ ποτηλούρος ex Aristotele Athenaeus
 scribit libro δειπνοτέφριστον capite 7. Duræ quo-
 que carnis est, & vulgo cognitus, Germanice
 een Baers. Gall. une Perche. Porro alimentum,
 quod ex eo sumitur, non modo ad coquendum
 est facile; sed gustui etiam gratum est, atque
 hominum corporibus saluberrimum, ut quod san-
 guinem, medium consentia, generet. Medium
 autem voco (inquit Galen. lib. 4. de aliment.
 facult. cap. 27.) qui neque admodum tenuis
 est, neque aquosus, neque vehementer crassus.
 Unde maximo in pretio, hic pisces semper est
 habitus. Ausonius in Mosella, sic de eo canit:
Nec te, delicias mensarum, perca silebo,
Amnigenos inter pisces, dignande marinis,
Quamque certe, τὸ περὶ antiquissimis etiam Græ-
corum, usitatum sit; reperiuntur tamen, quibus
per ὀγκίστην, quod nulli piscium parcat, a
parcendo, sic dictus esse videatur: ut qui iratus
alios pisces pinnis suis, quas supra dorsum ha-
bet, vulneret. Qua ratione a Lucio quoque im-
munis est. Imo, ut Albertus refert, naturalis
quædam lucio cum perca amicitia est; læsus
enim Lucius, non tam facile a quovis alio pi-
scium sanatur, quam a perca.

*Solum igitur, liquidis percum, laceratus in undis:
Vestigat, lustrans, solum hunc, medicamine poscit.*

*Qui sic inventus, vulnera ejus tangendo lenit,
atque sanat.*

TERTIUS, *Saxatilis*: quo quidem nomine, pilcis a nonnullis, hoc loco accipitur, ex eorum numero, qui parvi perpetuo manent, Latine etiam fundulus, & Germanice *een Gründel* nuncupatur. Cujus alimentum [licet squamis careat] ad voluptatem, concoctionem, simul ac distributionem, & succi bonitatem, præstantissimum est. Multos tamen invenies, quibus *Saxaulus* potius, live *saxaulis*, hic legendum esse videatur, ut hoc nomine, ex planorum piscium genere eum intelligamus, qui Βέγλωτθος; ήγι Βέγλωττος a Græcis dicitur, hodie γλωττα nuncupatur. A Varone & Plauto *lingulaca*; a *linguae* figura, quæ Græcis est γλῶττα, cui βω particula addita est, ut magnitudinem potius, quam bubulæ *linguae* figuram significet. A Plinio *Solea*. Item que ab Ovidio, in *Halieutico*.

Fulgentes soleæ candore, & concolor illis, Passer.

A figura Soleæ, quæ solo pedis subjicitur, Germanice, *een Tonge*, Gallice, *une Sole*, Hispanice, *Lenguado*: qui, & ipse, inter marinos pilces, alimenti est haudquaquam contemnendi. Gal. lib. 3. de aliment. facult. cap. 29. similes quodammodo inter se, esse passerem, & Soleam scribit, non tamen omnino ejusdem esse speciei: Soleam enim molliorem esse, ciboque suaviorem, ac in totum, passere præstantiorem. *Suavitatem* quidem, alimenti copia, succi bonitate, Solei

præstantior est, at carne duriore, solidioreque esse, experientia, sensusque convincunt. Plura Guilielmus Rondeletius lib. II. cap. II. de piscibus marinis.

QUARTUS, albica, qui, & ipse marinus, reponendus in numerum sale conditorum, & in fumo deinde, vel in aere exiccatorum, qui a baculo, quo ante cocturam contunduntur, *Stockvisch* Germanorum lingua appellatur. Albica autem ex eo dictus videtur, quod molli, humida, atque candida admodum sit carne: unde Germanice queque, *een Weiszling* & Saxonice, *een Weittig* oft *Weitling* nominatur, Italis Mollo a carnis mollitie, Gallis Merlus, Asellus est Veterum, vel ei omnino cognatus, ex Gesneri sententia, & pro bono gratoque cibo habetur.

QUINTUS, Tinca, vel tencha: piscis aquæ dulcis, notus, pelle lubrica mucosa, ad nigredinem tendente, ac carne dura: unde ab his tribus, nempe lucio, perca, & tinca, post coctionem, pellis auferri solet. Ausonius in mosella vulgi solatium vocat, quod pauperibus tantum apponatur. Excrementarius est, & totus lutosus. Teutonicae, *een tincbe*, *scheleibe*, oft *sleig*, Gallice, *un Tencbe*, Hispanice, *Tenca*.

SEXTUS, Cornus, gornatus, sive gernadus - piscis marinus albus, atque minimus, medii digiti longitudinem non excedens: una cum capite, ac spinis manditur, Teutonicae, *een voerne*.

SEPTIMUS, Plagitia: piscis marinus planorum generi subjiciendus, rhombo figura similis, sed contractior, lingulata latior. Hic piscis su-

pīna parte albicat , prona fuscus est , & terrei coloris , instar passerum avium , unde a Latinis passer etiam dicitur , a Græcis φῆτης Guilielm. Rondelet. lib. 11. capite 7. Germanice , een Pla diis , Gallice , une Playe .

OCTAVUS , Carpa , sive Carpio : Cyprinus , quorundam opinione : piscis fluviatilis , notus squamosus , cuius caro excrementitia est , ac mucosa , quare a magnatibus in vino decoquitur . Namque , multo quam ante , præstantior evadit : quicquid enim mucosum , aut virolum guste refert , id totum deponit , Germanice , een Caper , Gallice , une Carpe .

NONUS , Galbio : piscis marinus , notus cartilagineus , corpore tenui , & in amplissimam alas expanso , Raja Latine dicitur , & a quibusdam Rochetus , sive Rochus , a Græci βάτης ή βάτις a rubi , quem βάτον vocant , similitudine . Quemadmodum enim spinosus est , aculeatusque rubus , ita raja omnis , aculeis aspera non quidem toto corpore ; sunt enim λειοβάτη idest leves , rajæ , quibus nulli sunt in corpori aculei ; sed sive leves sint rajæ , sive asperæ , omnes , uncos aculeos in cauda gestant , sicuti in rubo , cynæbato , & rosis cernuntur . Piscis est , duræ carnis , concoctu difficilis , sed alimenti firmi , & fani . Germ. een Rœch , Gall. une Raye . Hispan. Raya . Vide Guliel. Rondelet. lib. 12. cap. 3. Nonnulli Galbionem referunt , in baculo contundi solitorum piscium classem , ut eum hoc nomine intelligamus , qui Germ. Rotscher vocatur , qui & ipse duræ carnis est , ac fanus . Alii

textus habent Gobio, de quo Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap. 28. Gobio, inquit, littoralis est piscis, ex eorum numero, qui parvi perpetuo manent, suavissimus, ac concoctu facillimus, simulque ad distributionem, & succi bonitatem, optime comparatus, Gall. *Govion* Teutonice, een *Govie*. Huc referendi videntur pisciculi omnes, quos *Ffrellen* ost *Erlytzen* Germanice vocamus, & quotquot tales occurunt, nempe jucundi, boni succi, & ad coquendum faciles.

DECIMUS, Truta: Hic omnium, qui in dulcibus aquis generantur, piscium, æquali cunctarum gentium judicio, longe nobilissimus habetur. Varius admodum est, purpureis guttis, sive maculis totum dorsum speciose pingentibus, carne interius rubra, quemadmodum in salmone, etiam conspicitur, ut procul dubio is piscis sit, qui Ausonio in Mosella, Salar vocatur, cum dicit:

Purpureisque Salar, stellatus tergora guttis.

Celebratur apud homines, tanquam voluptate, cibos reliquos superet. Carnem habet valde friabilem, ut in qua, nihil, neque lensoris, neque pinguedinis insit, quo fit, ut alimentum, quod ex eo sumitur, hominum etiam corporibus, saluberrimum esse censeatur. Huc, quod ad succi bonitatem attinet, aschiæ etiam, & auratae quos *Eschen* & *Rotesorellen* Germanice nuncupantur, referendi sunt. Porro Trutta Gallicum est: nam vulgo *Truite* vocant, Hispanice, *Trucha*, Germanice, een *Forel*. Verum haec tenus singulatim de piscibus. Nunc generatim enim, atque

universo, non nihil de præstantia ipsorum dicemus
SCIENDUM, igitur primo, alimentum, quod
ex piscibus provenit, quemadmodum id ipsum, lib.
3. cap. 15. de aliment. facult. Galenus attestatur
sanguinem gignere, consistentia tenuorem, [3]
quam quod ex pedestribus animalibus sumitur,
adeo ut, non affluenter nutriat, & celerius di-
scutiatur; magis tamen excrementitium est. Phleg-
matici enim, id est, frigidioris, humidiorisque
temperamenti, sunt pisces. Ob eamdem tamen
causam, quidam, ipsos concoctu difficiles esse,
ac tardi transitus censuerunt; quippe ratione fri-
giditatis; lenti etiam sunt, atque diutius, ob
id, ventriculo immorantur, & concoctioni re-
pugnant; quo fit, ut sepius corrumpantur, &
putrescendo sicut generent. Carnium itaque lau-
dabilium, alimentum hoc nomine, quam pi-
scium, salubrius est.

SECUNDO vero hoc etiam sciendum, nem
pe pelagicos, hoc est, marinos (modo cætera
bonæ notæ consentiant) in viëtus salubris ra-
tione, quam, qui, in aquis dulcibus nati sunt,
esse meliores. Alimentum enim, quod præstant

T (3) Piscium substantia tenuis est, & nimis
flaccida; ideo aliquando corrumpitur, & non so-
lum non nutrit, sed extenuat, quia ventrem solvit,
& reliqua alimenta secum trahit. Integre autem
digesta, etiam teneue alimenatum apponit. Hinc
Boerhaavius: Pisces gulæ potius, quam nutritio-
ni faciunt, & tanquam ablettamentum haberet.

minus excrementitium est, & carnium naturæ propinquius. At vero cum pelagici, (cæteris partibus) quam fluviatiles, sint carneædior s, consentaneum est, eisdem difficilis etiam concoqui, & resolvi, ac magis nutritre, sanguinemque lignere puriorem. Ægris tamen, ob concoctricis, facultatis imbecillitatem, fluviatiles accommodatores sunt,

TERTIO sciendum, ex piscibus, tam marinis, quam fluvatilibus, eligendos esse, qui carne sint, minimum mucosa, aut lenta, sed alba, suavi, subtili, friabili, odorata, quæ tarde putrefacat, & qui non degunt in paludibus, lacubusque, atque id genus locis, limosis, ac fordinibus, nec in aquis, limolas herbas, & mali succi radices habentibus. Pessimam enim habent carnem, qui in ejusmodi locis degunt. Eligendi vero non admodum juvenes, neque prægrandes, neque pinguedine multa respersi, sed, ut in suo genere, carnosí, & celerrimi cursus.

Ex marinis, præstantiores habentur, qui in mari a fluminibus longius distanti capiuntur, utique, si cæteræ laudabilium piscium notæ non absuerint. Iisdem quoque notis consentientibus, quanto spinis adnatis, ac squamis horridiores fuerint, tanto præstantiores etiam esse par est; Spinarum enim, & squamarum multitudo, substantiæ puritatem arguit. Præterea optimi sunt, ex pelagicis, qui vivunt in mari puro, ac profundiore, ventorumque procellis magis agitato, & quod fluvios multos, & magnos excipit. Quare in mari Pontico, & Balthico nutriti, iis præ-

stant, qui in mari Mortuo, sive Meridionali ca-
piuntur.

Eorum autem, qui in flaviis gignuntur, falu-
briores sunt, qui in iis gignuntur, in quibus
aqua rapide fluit, ac copiola est. Ex quibus jam
dictis, liquido constat, qui pisces, probi, malive
centeri debeant. Cetacei enim, ac bestiales, cuius-
modi porcus, & canis marinus, delphinus, & mo-
rpha potissimum habentur, cum laudabilium pi-
scium notis; nimis albedine, subtilitate, ac fria-
bilitate careant, in cibo sunt prorsus injacundi, &
ad conquoquendum difficiles, exiguumque boni
quidem alimenti, excrementi autem platinum red-
dunt, & praesertim recentes. Quare mirum non est,
si pravum succum in eorum corporibus, qui quo-
tidie illis vescuntur, congerant. Quos tamen, si
quando, meliorum non suppetente copia, edere
cogamur, magnopere cavendum, ne illico a captu-
ingrantur, sed servandi sunt per dies aliquot,
dum caro eorum mollescat, adeoque citra sub-
stantiae corruptionem tenerescat. Id quod fieri
solet, ubi leviter sale conspersi fuerint. Quo mo-
do sapidores etiam, ac multo, quam ante pra-
stantiores evadere, lib. 3. de aliment. facult. cap.
24 & 40. Galenus auctor est. Quicquid enim
mucosum, aut virosum gustu referunt, id totum
deponunt.

Ex piscibus marinis Raja, & Gornus in lau-
dabilem classe censentur; carnem enim habent,
consistentia purissimam. Deinde vero Passer, &
Solea; quorum tamen caro lentior est, minusque
tum alba, tum friabilis, & crassior, sapore etiam
atque

atque odore , minus commendabilis . Merlango tamen , sive merlano , quem *άρπυν* Græci vocant , secundus forte a raja deberetur , locus ; minore enim participat crassitie , ac lentore , quam Passer , & Solea , & substantia , utcunque triabilis est : sed si odorem , saporem , colorem , substantiae puritatem , & molitionem spectes , bonitate non nihil a Gorno , ac Raja deficere videbitur . Idem de harengo judicium est . Morhua juvenis , bonitate , prædictis satis propinquat ; sed si diligenter ad præscriptas laudabilium piscium notas exigatur ; crassior multo , atque lentior inveniatur . Salmones autem , rhombi (vulgo Galloruna turbot) scombri , vulgo maquerelli , sive macrelili , longe a reliquis bonitate deficiunt : sunt enim multo crassiores , magisque lenti , & concoctu difficiliores , neque competit , nisi vehementiore exercitio fatigatis , robustis , ac juvenibus , id que magis etiam , si quid salzedinis , ipsis commisceatur , quo lensor , crassities , & frigiditas eorum remittantur , ac cortigantur .

Ex piscibus autem aquæ dulcis , lucius , & percæ mediocres , laudatissimi sunt ; præterim , si præter dictas bonitatis notas , pinguedinis non omnino expertes fuerint . Secundum post illos locum obtinet Vendosia ; carnem tamen habet , non perinde albam , subtilem , & friabilem , saepiusque in stagnis , quam fluviis reponitur .

Illud porro summatim nosse , etiam expedit , quod pisces fluviatiles , modo cætera consentiant , tum ad bonos humores gignendos , tum etiam , ad gustus ipsius voluptatem , cæteris multo sint

præstantiores, si in aqua profunda, petrosa, aut aspera, ad Boream spectante, ac rapide fluente degant, præferim si urbis alicujus amplissimæ, latrinarum, balneariorum, culinarumque loturæ, & purgamenta, in illam non defluant, neque, & vestes, & alia ejusdem generis, in ea abluantur. Multo vero magis, si præterea, & herbarum, ac bonatum radicum copia abundet. Cancri vero tam marini, quam fluviales, sicuti lib. 3. de aliment. facult. cap. 33. a Galeno traditur, dura in totum carne constant, adeoque, & ad coquendum sunt difficiles, & firmi alimenti, ægre tamen in ventriculo corrumptuntur.

In piscibus quoque, id communiter memoria tenere oportet, quod recentes, valde nutriant, & humectent, mammas lacte repleant, semen prolificum suppeditent, adeoque venerem excitent, & biliosis corporibus sint accommodatissimi. Cæterum, abstinentiam ab iplorum esu, post quamlibet actionem fortem, ac vehementem: qui namque id temporis ingeruntur, eos, & male concoqui, (4) & dum in jecur, ac venas distribuu-

¶ [4] Sub vehementiori motu, vel actione stomachus exinanitur, & omnes sequestrationes intenduntur, unde famelici evadimus; quo fatto necesse est, digestionem citissime expediri, ut, quæ perdita sunt, illico apponantur. Neque unquam crederem, chylum eo tempore elicium, crudum esse posse, imo potius perfectissimum, nutritioni accommodatum. Ille autem, qui a prandio motu violentiori

tur, succum generare crudum, qui non facile in probum sanguinem mutetur, a ratione alienum non est. Præterea vero, cum hæc, ipsorum etiam natura sit, ut tardius pertransirent, cura non minima adhibenda est, ne in ventriculum incident debilem, aut pravis succis vitiatum: quippe qui, tum neque belle concoquantur, & faciliter fere una cum aliis in ventriculo existentibus corruptantur. Neque item, una cum carnibus, aut lacticiniis, neque summo, post alios cibos loco, si quid Avicennæ credimus, edendi sunt.

Postrimo vero, hoc etiam sciendum, quod crassioris succi pisces, intra mediocritatem saliti, recentibus sint præferendi. Verum, recenter saliti, Galeno lib. 3. de aliment. facult. cap. 24. teste, jamdiu salitis, sunt meliores. Pisces etiam laudabiles, exiguo sale conspersi, atque moderate sumpti, appetitiam, si quis eis delectatur, revocant, & roborant.

ante tempus exprimitur, crudus, & indigestus resultat. [Vid. Cap. 2. n. 10. Tom. I.]

C A P. XXXI.

DE ANGUILLA, ET NONNihil ETIAM, DE
CASEO .

VOcibus, anguillæ pravæ sunt, si
comedantur,
Qui Physicen non ignorant, hæc te-
stificantur.

Cateus, anguillæ, nimis obſunt, si co-
medantur.

Ni tu iæpe bibas, & rebibendo bibas.

Anguillam, vocibus nocere, hoc in loco tra-
ditur, idque rationibus, tum medicis, tum phi-
losophicis comprobatur. Limbus enim pilcis est,
crastique, (1) & lenti succi, obſtructiones facit,
longiusque, a memoratis paulo ante, probi pilcis

¶ (1) Non secus, ac de carne suilla dicitur est,
vel de quavis alia, in qua ad ipsa abundat, de
Anguillis queque dicitur, quæ licet sensum alli-
ciant, ægre digeruntur, & facile ranceſcunt: Hinc
evenit, ut humores glutinosos, & lentos gignant:
Corrigitur enim hoc alimenti genus per condimenta
opposita, atque acida patiſſimum, ut infra in
Textu.

indicis recedit: quod Galenus etiam in libro de cibis boni, & mali succi cap. 15. in hunc modum scribens attestatur: *Anguillæ numquam boni succi;* tametsi puro in humore verseat, nedum in eo, qui urbium sordes, & purgamenta in se recipit. Idem fere, & in libro de attenuante diæta cap. 6. confirmare videtur. *Anguillæ,* inquiens, & mollium pars maxima; tametsi carnem habent mollem, quod tamen succo lento, ac pituitolo abundant, iis, qui salubri victus ratione uti volunt, plurimum est noxia. Pari modo, de mustelis quoque, quæ vulgariter jam nomine, lampretæ dicuntur, sentiendum est. Nam & ipsæ nihilosecias, quam anguillæ, plurimum crassi succi gignunt; tametsi parvulæ lampretæ, non perinde malæ, & periculolæ sint. Minore enim, ut sensus ipse iudex est, crassitie, & lentore participant. Quo sit, ut hi pisces, licet non ingratum ori saporem offerant [quod, salva tamen eorum reverentia dictum velim, qui in eorum usu diu perseverant] adnotandum sint periculosi. Siquidem generatio eorum in aquis, serpentum generationi in terris respondeat, non sine veneni suspicione. Unde etiam M. Varroni lib. 4. de lingua Latina, nomen habent, quod anguibus adsimilentur. Atque hac certe ratione, capita, & caudæ, ac similiter interiot spina, ut, quæ venenum in se contineant, nullo modo edenda sunt. Conveniens autem erit, ob succi crassitatem, ac lentorem, ut in optimo vino immerse necentur, atque cum juseculo deinde optimarum specierum, sicuti ab Apicianæ Icholæ sectatoribus

solent, præparentur: ac primo quidem duabus ebullitionibus, in vino, & aqua præbulliant, illicisque rejectis, tandem ad perfectionem coquuntur. Vel gelu, inde in patina fiat, vel pastillatura, vel assatura, idque cum falsamento competenti: in hyeme quidem cum viridi, fortibus speciebus, & vino: in æstate vero, cum debilibus speciebus, omphacio, & aceto. Commodius tamen, ab ejusmodi pilcium esu abstinetur. Stomacho enim, & renibus sunt inimici, sed præcipuum sentiunt nocumentum ex eorum obsoniis, qui arenulas mingere (2) consueverunt, quoniam illæ, anguillari glutino, in calculos cogi, & adstringi videantur. Podagra [3] quoque laborantibus manifeste officiunt, nec illis morbis medentur, sic ut inique Natura fecisse videatur, quæ,

(2) *Novimus satis clare, dura alimenta, vel quæ in rancidum, putridum, aut in acidum abeunt, nocere iis, qui aliqua humorum discrasia laborant; similiter, & potus austeri. Vid. Cap. 7. n. 8., ubi de calculis.*

(3) *Qui hoc implacabili morbo vexantur, alimenta, quæ acrimoniam inferunt, vitare debent, quia ejus causa semper augetur; & dum exerceri non valent, neque integrum digestionem perficer possunt. Deficit insuper motus voluntarius, qui aliquando debili digestioni supplet. Nibilominus podagrī, gulæ ut plurimum semper indulgent, quam sub dirissimis cruciatibus, sanitati, & plaside quieti anteponunt.*

iam suavem, refutatis, expuendisque piscibus in-
diderit saporem. Nedici omni ex loco, omnique
tempore, & præsterim circa solstitium „ anguillas
detestantur.

Sequitur deinde caseum, atque anguillas, plu-
rimum nocere si comedantur: quod sane de iis,
quæ magna mole ngeruntur, intelligendum est.
Causæ quidem de caso, supra capite 7. De an-
guillis vero, in presenti capite habentur.

Postremo loco, loc etiam adleritur, nempe pra-
vitatem eorum, iberiore; ac frequentiore vini
potu corrigi, atque emendari: quo t minime ta-
men de vino subtli, ac penetrante, (4) neque
item de eo, quod in potus delativi vicem sub-
stituitur, intelligendum est. Tale namque, cum
cibis mali succi, bibendum non est, quemadmo-
dum 3. 1. doct. capite 8. Avicenna, sic fer-
me scribens, diligeiter admodum monuit: Neque
vero cum cibis pavi succi, nec antequam illi

[4] *Expedit, ut hujusmodi vinum, duris ali-
mentis superbibatur, ne a duriori flemacus ultra
gravetur, dum diriora alimenta digerere debet.
Præterea vinum pene trans, & subtile, ciborum so-
lutionem facilitat, & corruptioni resistit, melius
fortasse, quam quocumque aliud, sive acidum,
sive spiritus in eo prævaleat. Ideo etiam spiritu
vini saccarato utimur ad digestionem facilitandam,
in nimia repletione, quia non implet, neque ipse
digestione indiget, sed totus evolat, & caput per-
vadit.*

conficiantur, neque ab eorundem concoctione, vinum protinus bibendum est: quippe quod mali chymi cibos, in omnia statim corporis exteriora membra, quo fortasse, citra vini adminiculum minime penetrascent, non sine sanitatis dispendio secum trahat. Intelligendum igitur de vino forti, non admodum penetrante, quod saepius, atque modice, commodæ ciborum permissionis gratia sumitur. Hoc enim pravitatem eorum corrigit, concoctionem facultatem roborat, frigidosque, & phlegmaticos humores, concoquendo, benignos reddit: quo sit, ut ad casei, atque anguillarum, quæ ægre admodum conficiuntur, concoctionem, non parum proficiat.

Cæterum, neque illud silentio, hoc loco involvendum; nempe vinum, non in anguillarum modo, sed quorumlibet etiam piscium clu exhibendum: quippe frigidioris, humidiorisque temperamenti sunt omnes, adeoque difficilius, ob id ipsum, conficiuntur, tardiusque transeunt; vino igitur, saepius, ac modice sumpto, facile emendantur, atque ad σύμμετρα perducuntur. Hinc non temere haec tenus hoc usurpatum est: Ex piscibus, vivos quidem, aqua soveri, mortuos vero, vino condiri oportere.

C A P. XXXIP.

DE CIBI, POTUSQUAE IN PRANDIO, ATQUE
COENA PERMISTIONE, SIVE ALTERNA-
TIONE.

Inter prandendum, sit s^ep^e, parumque
bibendum.

Si sumas ovum, molle sit, atque no-
vum.

HIC duo traduntur præcepta.

PRIMUM, de cibi, potusque in prandio,
atque coena permisiōne, sive alternatione: (1)
In ter prandendum namque, cœnandum vē, invi-
cēm, modo edendum, modo bibendum est, ac
ne id quidem, large, & copiole, sed s^ep^e po-

¶ [1] Sive unico ciato post prandium, sive re-
petitis vicibus, inter prandium bibatur aqua, sem-
per ad alimentorum permixtionem concurrit, non
quia stomachus ipse, hoc opus perficere non valeat;
sed quia cibaria, fluidiora facta, stomachi viribus
promptius obediunt. Neque Naturæ necessitati lex
unquam imponenda est, cum unusquisque, urgente
siti, bibere possit, plus, minusve, juxta indigen-
tiam, & ciborum quantitatē.

tius, & parce. Neque enim jumenta nobis in hoc imitanda sunt, quæ tum demum bibuat, cum cibo exaturata fuerint; sed potio, subinde interponenda est, quoniam cibus, permixtione potionis, mollior redditus, per membra nutritioni deservientia, facilius pervehitur. Atque hic notandum, triplicem a Medicis constitui potum. Ac primum quidem permixtivum vocari, quod una nimirum cum cibis ingeratur. Alterum delativum, [2] quod concoctione in ventre jam confecta, & absoluta, in hepate vero inchoata, ut cibi penetrationem adjuvet, exhibatur. Tertium vero, sitis sedativum, quo in exemplanda siti, utimur. Quæ agitur, de potu, hoc loco traduntur, ea de permixtivo accipienda sunt.

¶ (2) Peracta tandem digestione; integra massa pultiformis transit in intestina. Pars subtilior, sive chylus, per vasa lactea sibi viam expedit ad Cisternam Pacqueti; ex qua, per ductum thoracicum, venam subclaviam ingreditur, & sanguini miscetur. Ut vero hoc opus, quam facile assequi possit, non abs re erit, hora sexta, vel septima a prandio, aquam bibere, ut chylus, fluidior factus, promptior, suam ineat circulationem. Quod, dummodo sitis non urgeat, negligi potest, nam omnia vasa lymphatica venosa, quæ lympham redundantem reverbunt, in cisternam pacquetianam, & duorum thoracicum abeunt, pro chyli dilutione. Omnes mesenterii glandulæ, humorem tenuissimum, ipsis vasis chyliferis affundant, pro eodem munere.

Hic enim, interponi saepius, ac permisceri cibis debet, neque ad finem prandii, vel cœnæ, sive dum sitis urgeat (salvo tamen aliorum judicio) differendus est. Imo vero, crebrius etiam, ab illis assumi debet, qui cibis, actu, vel potentia siccioribus vescuntur, quique vehementius fere, atque immoderatus exercendo, siccum panem vorant; non tamen copiose, ne concoctio impediatur. Simile enim quiddam succederet, quale aquam in lebetem ferventem, saepius large, & copiose infundentibus solet; quippe caloris vis, in coquendo hebetaretur.

Sitis autem sedativus potus, circa prandii, vel cœnæ finem, naturæ congruere magis videtur; tunc enim, ob calidi, siccique cibi æstuationem, vera sitis urget. (3) Namque verisimile non est eodem, ac brevi temporis momento, infestari

¶ [3] Dum digestio fervet, molesta sitis presentitur: eo namque tempore, alimenta, præsertim dura, solvenda sunt, & pro faciliore solutione, expedit, ut aqua affluenter admisceatur, cum illa, quæ in prandio, una cum alimentis ingerita fuit, citius, quam solida alimenta, per pylorum dissiluisset. Verum si quis, patienter hanc inopportunam sitim substinuerit, peracta digestione, non amplius ab ea molestabitur: quia alimenta jam digesta, & attenuata, tum per vires præssorias, tum per lymphæ gastrice admixtionem, ulteriori fluido non indigent. Diximus jam, aquæ potum, incoatam digestionem turbare. Vid. Cap. 27. num. I.

naturam, elurie, sitque simul, eo quod, haec irritetur a calore, illa stimuletur a frigore interno. Et que hic potus augendus, vel minuendus, prout ipsa sitis expostulat.

At delativus, prima cœctione jam peraeta, atque etiam paulo ante, quam aliud quidpiam edatur, propinandus est: præsertim cum prius ingestus cibus, consistentia fuerit crassior, neque differendus est, dum sitis oboriatur. Ventriculum enim, ad reliquum suscipiendum cibum reddit expeditiorem, ac eorum etiam, quæ in ventriculo continentur, distributionem, ad hepar, plurimum juvat. Non tamen immoderatus eo abutendum est, ut mature concoqui possit. Siquidem incoetus, ad hepar non transit. Quod verum utique erit, si in delativi locum, non substituatur aqua. In illa enim necesse non est, ut concoctio expectetur, priusquam ad hepar transmet. Rationabiliter vero in potu delativo, ced etiam in permixtivo, non aqua; sed vinum propinari debet, aut aliud quidpiam, quod vino sit αὐθελογον, veluti cervisia, μελινράτοι aut ex cerasis, vel malis, aut simili quopiam fructus genere confectæ potionis; quibus tamen omnibus, vinum est præferendum. Facile enim efficit, aliamenti in omnia membra distributionem: unde non inepte ὄχημα τῆς τροφῆς ab Hippocrate nuntiatur, ut copiose admodum supra cap. 15. & 27. ostendimus.

Sed quia, de commoda cibi, potusque permissione, satis jam diximus, illud minime omnimentum, est, quod nonnullis, ut rectum, placere

video, nempe, ut juxta crassorem, sicciorum;
& frigidorem cibum, de utroque potu, tam de-
lativo, quam permixtivo largius assuumamus, &
ut rursus circa calidorem, subtiliorem, atque
humidiorem, parcus, Et iterum, ut vinum,
subtile, valensque, cum cibo, natura, crasso, du-
ro, ac frigido, bibamus, & e diverso, ut cali-
dioribus concoctione magis parentibus cibis,
vinum debilius adjungamus. Quæ ratio, si stabit,
valentiore vino, juxta carnem utemur bubulam,
quam pullorum gallinaceorum: itemque juxta pi-
sces, quam carnes animalium terrestrium.

SECUNDUM præceptum, de ovis erat, nem-
pe, ut recentia, ac mollia ingeramus: cuius rati-
onedita est supra, capite octavo.

C A P. XXXIII.

DE PISIS.

Pisum laudandum, nunc sunipsumus,
ac reprobandum.
Est inflativum cum pellibus, atque no-
civum,
Pellibus ablatis, sunt bona pisa satis.

Inquisitione dignum videtur, quod de Pisis,
hoc loco traditur: nempe ipsa laudem mereri
quandoque, nonnunquam vero, & vituperium.

Ubi scire ante omnia convenit, ipsa, duas habere facultates, adstrictoriam nimirum, & purgatoriam: [1] quorum haec certe, in ipsorum velut carne est; illa vero in corticibus. Laudantur igitur, quæ adempto cortice manduntur: culpan-
tur, quæ non decorticata ingeruntur. Priore enim modo sumpta, ut in diætis universalibus Ilaacus idipsum confirmat, ventrem subducunt; altero vero, magis condensant, & adstringunt, pluri-
mumque flatulentí (2) spiritus pariunt, ita ut, pugna quædam, ac tormenta in intestinis exciten-
tur: purgatoria quidem facultate succum exer-
nere volente, adstrictoria vero retinente: hincque intus affligitur natura, ab utroque horum dive-
xata. Porro, si pisa, cortice spoliata mandantur,
tunc purgatoriæ actioni, maxime conferunt. Quod de pisis hic dicitur, idem de omnibus ferme le-

T (1) Non appareat, num de recentibus, num de exiccatis intelligendum sit, dummodo de illis non intelligatur, non videtur, bæc ventrem solvere posse, non secus, ac omnia legumina, quæ, licet difficilis digestionis, difficillime, aut numquam cor-
rumpuntur.

T (2) Facultas producendi aerens elasticum, non in cortice; sed in seminibus residere videtur, non secus, ac virus germinandi. Cortex vero videntium, dentibus contritus, quamdam vim stipticam ostendit, linguam, & palatum constipantem, que, sub coccione, tollitur omnino, & de toto cortice stu-
pidus sapor supereft.

guminibus, puta fabis, lentibus, phaseolis, &c si-
quæ sunt similia; præcipue tamen corticem ha-
bentibus crassorem, ut de fabis, & ciceribus ni-
gris, intelligendum est. Hac namque ratione,
legumina omnia, quemadmodum lib. 4. de viat.
ration. in morb. acut. aphorism. 59. Hippocrate
s attestatur: flatuosa sunt, & cruda, & co-
cta, & fricta, & macerata, & viridia. Cor-
tex præterea in omnibus, pejorem [3] generat
succum, quam, quæ ipsorum, velut caro est. In
pisorum genere reperiuntur quædam, alba, &
rotunda, cortice tenui, levi, ac fragili, quæ
tametsi, una cum corticibus innoxie mandi que-
ant; præstat tamen, ut decorticentur. Legumina
viridia adhuc, & nondum exacte matura, valde
tenuem habent corticem, ac minus ipsis descri-
men inest, quod ad corticem saltem, & carnem
attinet, faciliusque concoquuntur: [4] quare ea,
nonnulli, sanis corporibus, quam matura, atque

¶ [3] Hinc sequitur, pravos humores producere
non posse; resistit vero plus justo viribus digestio-
nis, neque in alimentum transit, cum re vera nil
nutrititii contineat, & tanquam furfur excernitur
Vid. Cap. 24. n. 5.

¶ (4) Legumina neque germinant, neque aerem
dant elasticum, nisi prius, ad perfectam maturita-
tem pervenerint, & exiccata fuerint. Viridia ve-
ro, & immatura, inter fructus boræos comprehendit
possunt, & vix ingesta, in humorem tenuem abeunt:
non ergo corrumpuntur, neque excrementitia sunt.

exiccate, magis convenire arbitrati sunt: quod
 tamen a veritate alienum videtur. Nam ea, ad-
 modum esse excrementitiæ substantiæ, & cor-
 ruptioni magis obnoxiae, constat: quo sit, ut a
 sanis, non usquequa citra noxam sumi queant.
 Hoc tamen negari non potest, quod matura, &
 exiccate, cum ab extimis corticibus purgata sue-
 rint, ad vietus salubris rationem, quam recen-
 tia, non decorticata, accommodiora sint, &
 e diverso, viridia, quam exiccate, cortice non
 spoliata. Porro, cum omnium leguminum sub-
 stantia inflet, concoctioni renitatur, crassique,
 & pravi succi alimentum in corpus diffundat,
 merito a vietus salubris ratione excluditur. Bro-
 dium tamen, sive junculum eorum, eo quod fla-
 tum, cum omni, & alimenti, & concoctionis
 pravitate deponat, ventrem subducat, urinam
 ciet, venarum, atque viscerum obstructiones amo-
 liatur, adeoque ad vasorum etiam, quæ colato-
 ria, vulgo vocantur, nempe hepatis, renum, &
 vesicæ, emundationem, sit efficacissimum, non
 parum commoditatis in vietus salubris ratione
 habere dignoscitur. Cujus proinde usum jejunio-
 rum tempore, quando crassis, atque obstruenti-
 bus utimur cibis, frequentiorem esse convenit.
 Multiplex porro, ac varius hominibus, legumi-
 num usus esse solet. Nonnulli enim, cum falsis
 carnibus esitant: quem modum Galenus lib. i.
 cap. 25. de aliment. facult. non probat. Nam
 hæ quoque, sanguinem crassorem, & melancho-
 licum magis generant. Quapropter, non est his,
 copiosius utendum, & maxime si cui, corpus sit,
 aut

aut melancholicum, aut crasso, vel pravo suco abundet. Pessime autem Coci, divitibus leguminis, lapa apparant: quandoquidem legumina, haudquaquam incrassantium [5] mitionem postulant, sed humidorum potius, & quæ ipsorum crassitatem incident. Quibus vero lapa commiscetur, jecoris obstructiones solent gignere, viscerisque hujus, ac lienis inflammations inauagent, nisi melle addito, meliora fiant. Per spi-

¶ [5] Absolute satis dura sunt, relate vero ad crassum, a quo condiuntur, durissima fiunt. Quapropter facillime lentores, & obstructiones parvunt, sedentariis præcipue. Melius cum limoniorum succo corriguntur, ne nimis inflent. Verum opponi patest, acidum, potius fermentationem excitare, quam impedire, unde sequeretur, leguminacum acido limoniorum, majorem flatulentiam inferre. Sciendum autem est, fermentum excitari ab acido in omnibus farinosis, etiam seminibus, licet serius; quiescentibus vero, & bene clausis, quomodolibet vero subactis, silet fermentatio. Hinc sub viribus digestionis, acidum, vices diluentis, & attenuantis gerit, partes nempe, nimis concretas separando, ut facile a ventriculo subigi possint. Jam notum est, omnia acida mitiora; secus vero de austerioris, lentos humores solvere, & ad excretionem, apes reddere, praesertim per diuresim: Vid. Tom. 6. Prelect. Boerhaav. pag. 336. §. 1223. n. 5. Acidis levibus, vegetabilibus Arantii, Citri, limonii &c.

cuum autem est, quod, & scirrosos visceris utriusque affectus, sapa exacerbat. Ut autem leguminæ, esui accommodiora fiant, magis nutriant, & crassum, pravumque succum amittant, in hunc fere modum coquenda veniunt. Sub noctem, in aquam ferventem insundantur, ac primo quidem, manibus diutule confricentur, ut a cortice separentur, deinde per totam noctem in eadem, macerando, temperentur, sequenti vero die, duabus, vel tribus ebullitionibus in eodem liquore, dum tertia, quartave aquæ portio absumentur, percoquantur. Aquam autem adhibere oportet levissimam, seu pluvialem. Nam, & hac citius coquentur, & molliora evident, & concoctione minus facessent negotii. Jus decocti, collo tandem transfundendum, & ad usus reservandum. De quo ubi, & quantum cuique libuerit, accipiendum, eumque, cinnamomo, denuo, & croco temperandum ad lendum ignem. Hoc etiam pacto, terream naturam, magna ex parte deponet. Nonnulli duas partes zinziberis, unam piperis, aliquantum etiam cymini adjiciunt, quo facilius lecedat, ad extremum aliquid acetii, vинive, & buryri admilcent, atque unica iterum ebullitione coquunt, spumam interea diligenter auferentes. Quod quidem in principio refractionis potissimum sumendum. Illud postremo minime prætereundum, quod brodium, sive juscum cicerum, & pisorum alborum, multo sit præstantius, & humanæ naturæ accommodatius, quemadmodum, & tota eorum substantia.

C A P. XXXIV.

DE LACTE TABIDORUM.

LAc φθιτησι, sanum, caprinum, post,
 que camelinum
 Ac nutritivum, plus omnibus, est asi-
 nimum,
 Plus nutritivum, vaccinum, sic et
 ovinum.
 Adsit si febris, caput & doleat, fu-
 giendum est

Hic præcepta quadam traduntur de elezioni
 lactis genere, quatenus videlicet φθιτησι, hoc
 est, tabidis, emaciatis, hec tica febre laborantibus,
 & quomodocumque consumptis, sit conducturum.
 Cibi enim, his ipsis, quod calorem nativum im-
 beccillum (1) obtineat, concoctu faciles conve-

T [1] Heclici, vel Ptibisci, dummodo ad ulti-
 mum Marasmi stadium non pervenerint, famelici
 sunt, & facile digerunt, quia fibræ in hoc mor-
 bo rigidæ, intentiori momento præstant, & humo-
 res acres, alimenta citissime consumunt. Præterea
 omnes secretiones immodecæ, præsertim sudor. vel
 perspiratio, continuo corpus esauriunt, unde consi-

nunt; hōni item, ac multi alimenti, ut corpus emaciatum instaurent: sed liquidi, & tenues, ut vias ob siccitatem contractas, facilis subeant, & penetrant: ob febris quoque refrigerent non nihil, & ob ulceris saniem, detergent, & ob solutionem continui, glutinent. Quas dotes omnes habet lac; facile enim coquitur, ac omnium, quas alimenti gratia sumimus, lac, butyro, & caseo, multum nutrit: optimum optimi est suc-
ci: serum casei, & butyri liquidum, & subfrigi-
dum [2] est, ut lib. 5. cap. 20. & lib. 10.
cap. 7, de simpl. medic. fac. Gal. terget, sapore
dulci, butyrosæ substantiæ, & acrimonia seri-
glutinat, caseo, & eodem ac butyro est emplasti.

nua alimonie necessitas. Phtysicis vero deficit per-
fecta sanguifratio ob pulmonum imbecillitatem,
qui nullo modo, idoneum sanguinem parare possunt
pro vita necessitatibus, &, ante omnia, pro nu-
tritione.

T (2) *Lactis frigiditas undenam sit repetenda?*
Ex opposita ratione, a qua vini, & cromatum
calorem recognoscimus: Vid. Cap. 10. n. 8. Tom. I.
Lac enim, nullam sensationem partibus nervosis af-
fert, verum tensas emollit, convulsas lenit: Hinc
momentum debilius, & motus remissior, attritus,
& calor parcior. Ideo lac, facile apponitur, nu-
trit, & corpus auger. Cæterum omnes lactis spe-
cies notissimæ sunt, etiam Bubalcis, & Idiotis. De
usu, & utilitate jam satis Cap. 2. n. 9., &
Cap. 7. n. 13. Tomi primi.

cum. Quapropter nonnulli, Galeno in libro de cibis boni, & mali succi, cap. 9. teste, pulmonis ulceribus affectos, potionem tantum lactis curari putant, antea scilicet, quam ea ipsa ulcera amplientur, callolaque fiant.

AC PRIMUM quidem præceptum; est de lacte caprino: quod utile esse phthisicis, Avicen. 2. Canon. cap. 442. & 14. tract. 3. cap. 6. confirmat. Neque id sane injuria; siquidem inter cætera lactis genera, moderate le habet, cum non admodum pingue, crassumque sit, ob id, medium quoque esse conletur, quod in corporibus nostris præstat.

SECUNDUM de camelino: quod illo tenuius est, serosique humoris, magis particeps: quo fit: ut minus, tum nutrit, tum emaciatis conferat. Hydropicis tamen, & quibus hepar male affectum est, non parum commoditatis ad fert, præsertim si fuerit camelii nuperrime enixa. Eo namque hepar, si quid Avicennæ credimus, reficitur, atque insburatur.

TERTIUM de asinino: Asinæ namque inter cætera brutorum genera, lac præbent, ad propositos affectus accommodatissimum; quippe cum tenuissimum sit, & minime coaguletur, & quoquaversus, oxyssine in corpus digeratur, quemadmodum elegantissime lib. 7. method. medend. cap. 6. a Galeno scribitur. Quod Avicen. quoque 14. tract. 3. cap. 6. confirmat. Non est, inquiens, lac pos muliebre, quod hepticis æque conferat, ac asinum, Hepticam enim, siquidem curabilis fuerit, ad plenum curat. Sed præ

cæteris, lac muliebre, tanquam naturæ ejusdem & humano corpori familiarissimum, ab aliis medicis, præcipueque ab Herodoto, & Euriphonte, ad tabidos astutus celebratur. Quoniam enim cæteris est subtilius, frigidius, & humidius, citius concoquitur, velocius penetrat, & melius nutrit. Sumendum autem quodvis horum, mane jejunis, horis tribus, aut quatuor ante cibum, uncias quatuor primum, quas si recte confecerit, postridie quinque, sex uncias, & sic diebus sequentibus auctum, si bene concoquat, usque ad libram unam. Quatenus enim vires augeri cernimus, eatenus nos quoque, cibis adjiciemus. Sumat autem patiens ex mammilla, aut minimum, diu extra proptia conceptacula moratum (illic enim, & sanguis, & semen promptissime corrumpitur) per se, aut cum paucō melle, vel sacchato, & sale, ne in ventriculo acefcat. A lacte hausto, non dormiat, [3] ne corrumpatur, nec corpus exerceat, motu, aut frictione, ne crudum (4) lac in corpus trahatur.

Cæterum, silentio prætereundum hoc loco non est, quod non semper, lac muliebre, aut asini-

¶ [3] Cap. I. n. 10. Tom. i. probatum est sub somno, digestionem melius perfici, quam in vigilia. De lacte autem, eadem præstat ratio; nam dormiendo digeritur, & in nutrimentum abit. Digeritur quoque, leni motu, exercitatione &c.

¶ [4] Vide que dicta sunt Cap. 2. num. II. Tom. i.

num, phthisicis prospicit: immo vero lac acidum (5) sive ebutyratum, ab ipsis in certis quibusdam casibus convenientius adsumitur, Et primo quidem, quando cum phthisi, fluxus ventris simul infestat. Deinde cum metus est, ne in ventriculo coaguletur, [6] vel ardor adest vehementis febris, aut ventriculus suapte natura biliosus existit, ut in quo, lac nullo negotio inabilem transeat. Quinetiam quando phthisi febris conjungitur putrida, & multæ in inferioribus partibus sunt obstrukciones. Lac enim, acidum

T (5) Adulta phthisi, ad extremum marasimum usque, omnes humores una in discrasiam purulentam abeunt, que a solo lacte nequit emendari: Ideo, prudenti consilio, addunt ipso lacti tantillum aceti generosi, quod maximum est antidotum contra omnem putredinem. In hoc enim morbo solvitur venter, & omnes evacuationes profusissimæ fiunt: ita omnes humores corruptiuntur, & attenuantur, ut fere excrementitii fiant, nullo modo ab arteriis majoribus, per venas socias, ad cor redituri, sed per arterias secretorias, & evanescentes libere excernendi.

T [6] Lac non coagulatur, nisi ab acido. Acidum vero, tantum distat ab hoc morbo, quantum aqua ab igne. Neque, Bilis, lac unquam cogere potest, cum sit maximum praesidium contra coagulum, ita ut prudentes Medici, illis, qui lacte, quacumque ex causa utuntur, aliquot grana Fellis taurini, aut saponis veneti deglutire præcipiunt:

cohibet, & adstringit aluum, neque facile in bilem convertitur: quippe cui butyrum, quo prompte accendi poterat, ademptum sit: eadem ratione, nec in putrida facile putreficit. Præterea cum immundus, ac sordidus est ventriculus: in ejusmodi enim ventriculo, Lac promptissime corrumpitur. Postremo vero cum phthisicus, lac integrum, & dulce abominatur; ab acido autem, sive ebutyrato, non omnino abhorret, Sed de his omnibus copiose admodum Hieronymus Cardanus libro secundo Contradicentium, Tract. 4. Contra dict. 1. & Conciliator differentia 194.

QUARTUM, de lacte vaccino: quod ut inter cætera lactis genera, crassius, ac pinguus invenitur, ita alere etiam magis putandum est. Atque hinc sane Rhazes lib. 3. cap. 15. ad Almansor. sic ferme de eo scriptum reliquit: Lac vaccinum, quorumlibet aliorum animalium lacte, crassius judicatur, atque ob id, corporis molem, & obesitatem adipisci volentibus, accommodatissimum habetur. His amplius Avicenna lib. 2. Canon. cap. 442. hoc quoque addendum putavit: Nempe, lac cuiuslibet animalis, cuius fœtus, eandem in utero moram cum homine ducat, idest, per novem menses, humano lacti, esse maxime conforme; illud vero, quod sit animalis, cuius imprægnatio, quam mulieris, diuturnior, sit, esse deterius: quo sit, ut cum vacca novem mensibus vitulum ferat, lac ejus, humano maxime conforme, atque ob id, optimum quoque habetur.

QUINTUM, de lacte ovino: hoc, quod ad

consistentiam quidem, & nutrimentum attinet; ad vaccinum, quodammodo accedit.

SEXTUM, de lacte vitando in febribus purpurae, & dolore capitis: cuius rei causæ, ad signatae sunt supra cap. 7.

C A P. XXXV.

DE BUTYRO.

LEnit, & humefat, solvit, sine febre butyrum.

Tres butyri [1] proprietates hic referuntur.

PRIMO, cum doloris sedatione lenit, & matutrat: Siquidem temperate calidum est, & natura pingue, atque oleolum, facultat ilque concoquentis, paulum habens, etiam digerendi potentiae, in mediis nimirum corporibus, secundum duritiem, & mollitiem. Bubonas igitur, & pa-

T (1) Omnes has facultates, jure merito butyro adscribuntur, praeter digestivam, quæ aliunde est repetenda. Stomaco debilioribus nauseam excitat; nec non facile rancescit, & ardorem molestissimum gignit. In duris, & siccis obstructionibus, exterius applicatum, optimum linimentum est. Imo si cicatæ succus ei admisceatur, ad instar unguenti obstructionibus summopere proficiet.

totidas juvat, gingivas extenuat, & præsertim in infantibus dentientibus, item humores in pectori, ac pulmone fixos, linctu concoquit.

SECUNDO humectat: ex meliore namque lactis essentia constat: quemadmodum ergo laeti, unde sejunctum est, humectandi vis inest, ita, & butyro inesse oportet.

TERTIO vero solvit: Largius enim sumptum, cum ob suæ substantiæ lubricitatem, tum ob communem omnium ciborum humidorum rationem, qui scilicet citra adstrictionem sunt humili, facile per ventrem subit. Sed febricitantibus, & calidioribus naturis, non æque, ut aliis convenit: ipsis enim, in flavam bilem convertitur.

Illud porro nosse hoc loco utile est, quod butyrum, ob superabundantem, & humiditatem, & pinguedinem, in alimentis, usu prælertim immoderatiore expetendum non sit; Ventriculum enim resupinat, ac subvertit, & ad vomitum incitat. Neque vero, ultimo post alios cibos loco ingerere convenit, quippe cum, humidum sit, ac lubricum, facileque subduci queat, in superficie natans corruptitur, & ob hoc ipsum, ante alios cibos sumendum est. Ita enim citius Iubducitur, & aliis cibis viam munit. Quocumque oleo magis, tum nutrit, tum cibos condit: quo fit, ut obsoniis additum, olei, atque adipis vicem, merito penset; Unice tamen hoc semper cavendum, ne usus ejus sit immoderatus, neve in ventriculo accendatur. Pinguia enim inflamata, quemadmodum in majori praxi Tract. 6:

cap. 15. rubr. 4. Joannes Michael Savonarola scriptum reliquit, in melancholia in adustam transiunt, ex qua, lepra (2) deinceps generatur. Quo fit, inquit ille, ut ob nimium Butyri ulum, multi leprosi in Germania reperiantur. Recens etiam butyrum, ut Avenzoar testatur, contra bestias; quæ virus ejaculantur, venenaque, & foris illitum, & per os assumptum, efficax est; ab aspide enim percussis, utilissime imponitur: & in pestilenti aeris constitutione, quotidie cum puri panis, tribus, aut quatuor bolis, mane a jejunis devoratum, mirifice ad sanos, ab infectione præservandos (3) confert. Plura de butyro Dio-

T [2] *Omnia adiposa, plus, minusve difficile digeruntur, uti in Cap. 7. n. 31. Tom. I. dictum est. Et qua diu retinent propriam naturam, in rancidum oleosum abeunt. Ideo tractu temporis sanguinem spissum, & humores lentoſ efficiunt, qui perspirationem impediunt, & intra vasa cutanea retenti, mora, & calore, praeter indigenam acrimoniam, acriores fūnt, vasa erodunt, & tuberculula elevate, pruritu, & ardore nimis moleſta. Usque adhuc morbus in simplici dyscrasia acri consistit, quæ spreta, in veram acrimoniam oleosam transit: Vid. Praelect. academ. Boerbaav. tom. 6. pag. 197. §. 915.*

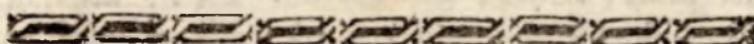
T [3] *Antidota, quæ a morbis contagiosis, vel ab ipsa peste præservant, dupliſ operantur modo: Solidas partes nempe roborando, & perspirationem insensibilem promovendo, uti sunt analiptica, &*

scorides libro secundo, cap. 62. Galenus lib. 10.
cap. 10. de simpl. med. facul. Paulus Aegineta
lib. 7. & Simeon Sethi in Syntag. & Aven-
zean tract. 1. cap. 4. lib. 3. Theyfir.

Annotatiancula.

Tamen si *Boutyros* primam necessario habeat lon-
gam, eadem tamen correpta, & media produ-
cta, Joannes Baptista Fiera quoque hoc verbu
extulit.

Lac dabit, aerii tibi, condimenta butyri.

C A P. XXXVI.

DE SERO.

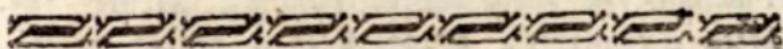
INciditque, lavat, penetrat, inundat
queque serum.

HIC agitur de facultatibus Seri, quod lactis
aquosa est substantia. Hoc (ut lib. 2. distinct.

cardiaca, ne forte pestiferum miasma, vitales vires
invadat, & opprimat. Similiter ut per viscera cuta-
nea, sanguis continuo possit repurgari. Utraque bac-
facultas omniibus adiposis denegata est, quæ soli-
dorum momentum minuunt, & perspirationem sus-
focant. Vide supra n. 2. Præstant vero adiposa
omnia contra arsenicum, dummodo propinentur sta-
tim post absumptum venenum.

i. cap. 9. de med. simpl. purgant. Mesues inquit) excalscit, atque siccatur, ordine primo completo, & usque ad secundum. Quinetiam attenuat, abluit, abstergit, & nitrofa, (1) qua refertum est facultate, alvum absque aliqua moraditate, leniter subducit. Bilem, tum flavam, tum atram, ab exustis humoribus genitam dejicit: quo sit, ut mirifice conferat maniacis, & melancholicis. Præstat item ad viscerum infarctus, & morbis iude proventibus opitulatur: nimis rum, aqua intercute laborantibus, felle suffusis, & lienosis. Datur utiliter febrentibus ex bile, & viscerum, ac vasorum obstructionibus. Competit etiamnum vitiis in cute, a bile, & perustis humoribus emergentibus. Quare lichenibus, vitiliginibus, aphtis, psoris, leprisque admodum convenit. Hæc ille. Comitialibus quoque, atque iis, qui ob potentis vini largiore potum male habent, auxilium præstat. Plura Diocorides lib. 2. cap. 60. Galenus lib. 10. de simpl. med. facul. cap. 8. Rhazes lib. 3. ad Almans. cap. 15. & Avicenna 2. Canon. cap. 442.

(1) Serum cumquam salis, sive nitri vestigium ostendit, quinodolibet spectatum, cum sit succus a vegetabilibus, recentibus ut plurimum, expressus nulla arre, nullove mestruo, sed naturæ ministerio in visceribus, & machinis pressoriis animalis, a quo elicitur, paratus. Ventrem leniter subducit, quia aces humores involvit, stimulum edat, & spasticas constrictiones solvit; unde inter-

C A P. XXXVII.

DE CASEO.

Caseus est gelidus, stipans, crassus,
quoque durus.

Caseus, et panis, sunt optima fercula
fanis.

Si non sunt fani, tunc hunc, ne jun-
gito pani.

Duo hoc loco peraguntur.

PRIMO, quatuor referuntur facultates Casei.
Quarum prima est, ipsum esse gelidum, idest
temperatura frigidum, quod intelligi debet, de
recente, ac molli, qui frigidus; (1) & humidus,

scoprotica primum locum meretur. In inflammacionibus efficax remedium resolvens; in febribus putridis, antisepticum; in obstructionibus, vasa laxat, partes coherentes dissolvit, sequestrationes promovet, sanguinem, & humores depurat. Magnum medicamentum omni aeo proficuum, & magni momenti, numquam ab uso medico recessurum.

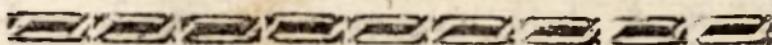
T (1) Retinet adhuc lactis naturam, aut vix
immutatam, admixto coagulo: addito vero sale,
& per dies asservatus, in aliam substantiam tran-

& non de vetere, qui calidus, & siccus est. Atque
hujus sane rei gravissimum habemus testimoniū Paulum
Aeginetam, qui lib. 7. sic ait: Caseus recens, com-
pactus, & mollis, repelloriam habet vim, leniter
perfrigerans. Quinetiam, de eo intelligi po-
test, qui conficitur ex sola lactis coagulatione,
abique ulla alterius rei commixtione. Reperitur
enim, qui ob aromaton quorumdam, ac odorata-
rum herbarum admixtionem, acrior, & calidior
evalerit, & ob id, linguam vellicet, atque ven-
triculum excalesfaciat. Talis autem, colore potis-
simum, viridis existit, qui si majore paulo mo-
le ingeratur, corpus vehementer exurit. Secunda
est, caseum stipare, hoc est, adstringere, ac co-
hibere alvum, quod maxime solet praestare ve-
tus, cui multum coaguli admixtum est. Tertia
est, ipsum esse crassum, quod est, crassos gene-
rare humores, idque nullo excepto. Omnis enim
caseus, fit ex crassiore, & terrestri magis, cuius-
libet lactis substantia, admixto coagulo, & ex-
presso inde sero. Quarta est, Caseum esse du-
rum, id est, ægre, & concoqui, & alvo disce-
dere: nimirum propter succum crassorem.

SECUNDO deinde loco, hoc etiam adseritur:
nempe caseum, parva mole cum pane sumptum,
optimum sanis hominibus esse cibum, quippe

fit, atque tandem in directa tempore ratione, ita
mutatur, ut nil prime naturae amplius retineat.
Vid. Capit. 7. num. 14. quae de eo dicta sunt.
T. I.

qui, panis [2] admistione, concoctu reddatur fa-
cilior, cum alioqui per se sumptus, admidum,
ob concoctionis tarditatem offendat. Aegrotantibus
vero, propterea quod neque ad concoctionem, ut
dictum est, neque ad movendam urinam, neque
ad ciendam alvum, neque ad tucci denique pro-
bitatem, quicquam boni conferat, omnino fu-
giendus est. Plura de hoc supra cap. 7. & 9.

CASEUS DE SE IPSO.

Pgnari Medici, me dicunt esse noci-
vum,

Et tamen ignorant, cur noeumenta fe-
ram.

Expertis reor esse ratum, quia commo-
ditate.

Languenti stomacho, caseus addit opem.
Caseus ante cibum confert, si defluat
alvus,

T (2) Inveteratus ralem acrimoniam alkalinam
inducit, ut nisi a quavis acid a substantia tempe-
retur, nullo modo digeri potest, vel saltem multo
serius. Hinc, addito pane, qui acescentia sua ejus
alkalescentiam enervat, & austeras spiculas obtun-
dit, & involvit, melius digeritur, & minus no-
cet. Vid. eod. Cap. n. 15. Tom. I.

Si

Si constipetur , terminet ille dapes .
Qui physicen non ignorant , haec testi-
flicantur

In prioribus duotus versibus προσωροποία est , Fingitur enim caseis , scipsum , adverius malignos vicinos , ac vituperatores defendere . Ignari , inquiens , Medici , hoc est , indocti , ac medicinæ rudes , dicunt me , videlicet caseum , in universum nocivum esse : quum ipi tamen ignorent causam , cur humaꝝ naturaꝝ nocere dicar . Allusum autem videtur ad illud , quod ab Hippocrate , in lib . de veteri med . art . 36 . scriptum est , in hunc modum : Atqui , inquit , mihi necessarium esse videtur , ut omnis medicus , de natura sciatur , & omni studio additatur , ut cognoscat [si modo aliquid eorum , quæ fieri debent , recte præstare velit .] Quid est homo , ad ea , quæ comeduntur , ac bibuntur comparatus , & quid cuique , ab unoquoque , contingat , ac accidet , & non simpliciter , sic existimare , quod malum edulium est Caseus : dolorem enim affert repletio ex ipso ; Sed quem dolorem , & propter quid , & cui parti intra hominem existenti , incommodum existit ; nam , & alia multa edulia , ac pocula , naturaꝝ mala sunt , & afficiunt hominem non eodem modo : & articol . 37 . libri ejusdem . Proferatur autem mihi , verbi causa , aliquid , velut Vi- num meracum multum potum , hominem aliquo modo debilem reddit , & omnes , qui viderint hoc fatentur , & recognoscunt , quod hæc est vis vini , & quod ipsum est causa , &

in quas, in homine partes, maxime possit, novimus. Talem itaque veritatem etiam de aliis, ostendere volo. Etenim caseus [quandoquidem, hunc in exemplum assumpsi] non omnes homines ledit, sed sunt qui ex ipso repleti, ne tantillum qui, dem offenduntur. Imo gracilibus etiam mirabiliter (3) conferre proditur. Sunt autem, qui difficulter summoventes ipsum, ab eo liberantur. Horum vero naturæ differunt: differuntque etiam juxta hoc, quod est in corpore, caseo contrarium, nam a caseo excitatur, & commovetur in iis, quibus ejusmodi humor multus in corpore existit, & quo magis hic potens est, eo magis verisimile est, ipsos male affligi; si vero toti humanæ naturæ malus esset, omnes utique laderet. Hæc autem, si quis novisset, non incurreret, ea neque sane pateretur. Hactenus Hippocrates.

SECUNDO deinde loco, duæ recensentur utilitates ab ingestu caseo. Quarum prima est, ipsum, debilitatem abscindere stomachi: ubi scierit tamen, quod non quilibet statim caseus, cuivis subveniat stomacho [casei] siquidem, in certis quibusdam cibis, omnes ex æquo nocent: stomacho nimirum rarae texturæ, ac illi quoque,

¶ [3] Qui sunt frigidi, & humidi temperamenti, acido spontaneo quandoque laborantes, alimenta dura, & sicca, austera, atque alkalescentia, facile ferunt, quæ nimiam humiditatem absorbent, & acida opposita, talem acrimoniam reprimunt, & enervant.

qui ex longa ægritudine, adhuc debilis se colligit [sed recens, mollis, ac pauci lentoris particeps, quemadmodum lib. 3. ad Almans. cap. 15. Rhazes testatur, calido, atque sicco stomacho apprime confert; exustionem enim, caliditatem, & siccitatem ejus, frigiditatis, ac humiditatis ratione, reprimit, & emendat. Contra vero eidem, veter admodum, & acris, cuique multum coaguli injectum est, manifeste officit. Stomacho autem, cuius pelliculis, multa infarta sunt phlegmata, plurimum confert caseus, qui inventeravit, & ob id, quam prius, acrior, atque abundantior evasit; phlegmata enim acrimonia sua, incidit, abstergit, & infra subducit. Rursus vero, recens, ac mollis, huic maxime nocet.

SECUNDA et, caleum, priori loco exhibendum iis, quibus venter, majorem in modum, solvitur; posteriori vero, quibus idem, ob imbecillitatem non respondet. In universum namque adstringentia, si prius ante alium cibum, aut edantur, aut bibantur, alvum comprimunt. Quibus autem, ob imbecillitatem, venter non respondet, ii, molliendi virtute prædita, nempe olera, aut pisces, aut, id genus aliqd presumunt; deinde adstringentia (quorum in numero, caseus etiam reponitur) quæ, dum ipsum firmant, ac roborant, deorsum in ventriculi fundum, ubi concoctionis officina est, propellunt, atque excretionem tandem incitant; (4) Id quod

¶ (4) *Quod non admitti potest. Excretiones*

ex veræ medicinæ peritis, neminem latere arbitror. Vide Galenum libro 2. de aliment. facult. cap. 22. ubi rationem tradit, cur rhetori cūdam, adstringentibus, post alios cibos laxantes, sumptis, venter fuerit solutus. Hujuscē rei meminit etiam Paulus lib. 1. cap. 181. De acido caseo ita scribit Actius lib. 1. cap. 101. Recens caseus, qui ex acido lacte fit, & ob id οξυχακτιον appellatur, omnium optimus censendus est. Nam, & in cibo jucundissimus est, & stomacho innoxius, præ omnibus aliis caseis, existit, minus ægre concoquitur, & minus ægre transit, neque vero valde crassi succi est, quo crimine, in communi, omnes casei sunt infames. His addit Rhazes, acidum caseum, exigua mole, ultimo post alios cibos loco ingestum, roborare os ventriculi, atque auferre etiam ανορεξιαν, ac nauleam, quæ ex dulcibus, & pinguibus cibis proveniant.

potius, a cibis laxantibus, veluti ab oleribus, quam a caseo roborante, & deorūm pellente, sunt repetendæ. Constat enim, alimenta vix absunta, illico inter se misceri, & in unam massam confundi. Vid. Cap. VII. n. 2. T. I.

C A P. XXXVIII.

DE MODO EDENDI ET BIBENDI.

Inter prandendum sit s^epe, parumque bibendum.

Ut minus aegrotes, non inter fercula potes.

Præcipitur in primis hoc loco, ut inter prandendum, cœnandumve, in vicem, modo edatur, modo bibatur (1): id est, inter edendum s^epius quidem, sed parum bibatur; neque potus, quemadmodum supra quoque capite 32. dictum est, eo usque differatur, dum venter cibo expletus videatur. Deinde vero, ut eo tempore, quod inter prandium, ac cœnam intercedit, potus quoad fieri potest, evitetur: & maxime, si ingestus cibus, in ventriculo nondum concoctus fuerit, nisi magna cogente necessitate. Interrumpitur enim, & impeditur primo, sumpti cibi concoctio, ita ut cum incoctum, e ventriculo descendere contingat, appetentia cibi in cœna sumendi dejicitur, corpus gravatur, & ad disposi-

T [1] De hac re, Cap. 32. n. 1. pauca, que sufficient, dicta sunt.

tionem, in qua homo, neque sanus, neque æget dici queat, sive qualis ea est, quæ febrim præcedere solet, adducitur.

Ut vites pœnam, de potibus incipe cœnam.

Cœnam a potu inchoandam esse, hic adseritur. Sunt qui, hunc in modum exponant: Si vis vitare pœnam, id est infirmitatem, in principio cœnæ bibas, prius quam comedas. Sed inepta prorsus, ac invalida est hæc expositio. Secundum Medicos enim, cœnam, a cibo, quam a potu auspicari, conducibilis est. Neque Angli ipsi, quibus præsens liber dicatus est, ejusmodi morem, consuetudinemve servant. Quacunque enim diei hora bibere voluerint, bolum fare, sive frustulum panis, præsumunt. Quare, quod dicitur, sic intelligendum potius videtur: Incipe cœnam a potu, id est, a cibo liquido; & concoctu facili: Et hoc est, quod ait Hippocrates in aphorismis lib. 2. aphor. II. Facilius est impleri (2) potu, quam cibo. Atque

(2) Divinus Senex aliter sensit, quam hic est interpetratum. Nimirum nutritionem, facilius per alimenta fluida, quam per firma fieri posse. Talia sunt juscula, lac primo loco, atque proinde omnia ea, quæ ad fluidi naturam magis accedunt. Vid. Cap. 7. n. 13., ubi de lacte, & Cap. 2. n. 24. de Jusculis. Tom. I.

ejus quidem rei, hæc assignari potest ratio. Quia si cibus liquidus, & concoctu facilis, postremo sumeretur loco, concoctionem ejus, multo citius, quam crassi, ac duri, qui prius ingestus fuerit, perfici contingeret; Somnus enim, qui cœnam subsequitur, mirum in modum concoctionem adjuvat, Hancque ob causam, liquidus cibus, cum ob crassum illum, nondum ex toto concoctum, ad exitum pervenire nequeat, nimis adureretur, aut certe, si exierit, crassum illum; sed incoctum, adhuc secum traheret, periculumque ita ei, qui comedenter, non vulgare, compararet. De recto ciborum ordine, nonnihil etiam supra cap. 6. diximus. Porro, de quæstione hac, Utrum a potu, cœna inchoanda sit, lege Conciliatorem different. 18.

Post pisces nux sit, post carnes caseus adfit.

Unica nux prodest, nocet altera: ter tia mors est.

Singula post ova, pocula sume nova.

Tria hoc loco peraguntur: primum namque versus duo præcepta complectitur. Quorum PRIMUM, quidem est, ut post elum pilcium, nuces in calei locum substituantur. Quod tribus ferme modis probari solet. Ac primo quidem, propterea quod nuces collectionem [3] phlegmatis,

T (3) *Pisces, ob fluiditatem substantia, & pro-*

quod ex frequenti piscium esu generatur, caliditate, ac siccitate sua discutiant, & dispergant: Atque hinc sage est, quod in Vere, quando nimis, quadragenario jejuno corpora macerantur, summo statim post alios cibos loco, nuces exhibeantur. Deinde ea etiam quod pisces frigidioris fere, humidiorisque sint temperaturæ, adeoque, difficilius ob idipsum concoquuntur, tardius subducantur, & promptissime in ventriculo corruptantur, ac putrescant. Nuces vero, cum evidenter excalfaciant, atque desiccent, eorum coctionem adjuvent, pravitatem corrigant, & ad mediocre temperamentum perducant. Tertio vero, ob eam quoque causam, quod pisces interdum veneni (4) nonnihil in se contineant; nuces au-

priam indolem, facile putrescunt; vel saltem lentorem abeunt. Nuces vero, propter oleum, quod continent, subtile satis, & penetrans, talem diluunt lentorem. Sed melius fortasse bac avertitur lentescentia, præ condimenta acida, quæ non solum putredini resistunt, & piscium substantiam firmorem faciunt, atque duriores, ut melius viribus pressoriis stomaci resistere, & facile digeri possint, sed etiam digestionem promovent. Vid. Cap. 6. n. 8. Tom. I., ubi de acrimonie acidae signis, & effectionibus: quod neque per oleosa, neque per calorem, & siccitatem, assequi potest, nisi potius putredini favarent.

¶ [4] Nemo bucusque a piscium esu, sibi mortem comparavit, neque unquam aliquod damnum,

tem, ut copiose admodum ostendimus supra cap*i*
13. venenis adverfentur.

SECUNDUM, ut post carnium esum, non
nuces, sed caseus (5) exhibeatur. Caseus enim
præstat, ut cibus ad fundum ventriculi, ubi con-
coctionis opus potissimum viget, promptius de-
scendat. Quod de eo sane caseo, maxime intel-
ligendum est, qui medium locum inter recen-
tem, ac veterem sortitus sit.

IN SECUNDO deinde versu, de triplici agi-
tur nuce: quarum una, quidem prodesse, altera
nocere, tertia vero mortem inferre dicitur. Per
primam autem, eam nonnulli intelligunt, quæ ob
odoris præstantiam Moschata [6] vulgo appella-
tur: hæc siccitat, & excalscit, ordine secundo
completo. Adstringit, oris suavitatem commen-

nisi ab enormi illorum repletione: quod a reliquis
alimentis evenire potest, veluti ab erroribus in
victu.

¶ (5) Vis submittendi cibos, non in caseo, sed
in ipso ventriculo, ob vim muscularē, residet.
Vid. Cap. 7. n. 2. Tom. I. Potius caseus austerus
digestionem promovet. Cap. supracit. n. 15. Re-
cens vero, prout ascens, carnis putrescentiam
impedire potest, sed hic, de recenti non loquitur.

¶ (5) Inter aromata, non abs re locari potest
ob insignes virtutes, quas possidet, in Textu, infra
adsignatas, ideo sepissime in medicinæ usum cedit,
quoties vires digestionis languent cum nausea, &
stomaci frigiditate.

dat , & fætentis animæ virus, commanso aboleat.
 Lentigines in facie emendat , visum acuit , [7] ventriculum , & jecur roborat , lienem absolumit , urinam ciet , fluentem alvum fistit , flatus discutit , & frigidis uteri affectibus mirifice prodest . Per alteram accipiunt , vel nucem avellanam , quæ λεπτονάρυον , η μάρυον ποντίκον Græcis appellatur , vel eam , quæ in communis est ulu , & κάρυον βαχτιλικόν Græce ; Latine verò , juglans dicitur . Harum illam quidem nocere , (8) ob id

¶ (7) Non videtur ejus virtutem in sanguinem pervenire posse , neque sanguinem ipsum ab impuritatibus defæcare , ut maculas faciei deleret , & oculos acueret . Hoc enim pharmacum , prout aromatum naturam præferens , acrimoniam sanguini conciliaret in immodico usu . Præterea neque in eo facultas eminet , qua possit aliquam evacuationem promovere , perspirationis nempe , sudoris , urinæ , quorum beneficio sanguis despumatur .

¶ [8] Quoties venenis aduersentur . Vid . supra in Testu n . 4 . & Cap . 13 . Tom . I . Sequitur , ut mirabili virtute præstent , quod licet adfirmare non audeo , neque umquam damna , quæ exponuntur , adferre posse , crediderim . De recentibus autem hoc sentio : Quod succus inde elicitus , emulsionibus a seminibus frigidis paratis , atque ab ipsis amygdalis , sit omnino similis , aut saltem specie diversus . Quid enim obstat , ut ab iisdem , emulsiones quoque parentur , non secus , ac ab amygdalis ? Num amygdalis sunt deteriores ? Omnibus enim notum est ,

tradiderunt, quod ægre concoquatur, cibis in ventriculo supernatet, vomitus excitet, fatus generet, & largius esitata, caput tentet; hanc vero, quod pari modo concoctu difficultis, stomacho inutilis, biliosa, & tussientibus (9) inimica sit, capitique dolorem inferat. Ob hancque

& Pictores, satis clare norunt, oleum a nucibus elicitum, tenuitate, & levitate, omnibus reliquis, esse anteponendum, ita ut, colores, qui ab eo solvuntur, plus quam ab aliis, distendi posse, & nitidiores evadere. Dum autem recentes sunt, & humore turgent, oleum latitat solutum, neque quomodolibet pressæ, aliud præbent, præter lac vegetans, quod sic dici meretur. Quamprimum exlicantur, cogitur oleum antea solutum, & à dīgitis pressæ, oleum dimitunt abundantius.

¶ [9] Omnes utique, neque amygdalis exceptis, dum deglutiuntur parvula fragmenta, mox circat laryngem relinquent, quæ, adveniente aeris inspiratione, hæc enim, deglutitionem, continuo sequitur, in asperam arteriam illabuntur, & diram excitant tussim, cum suffocationis metu. Hinc etiam caput gravatur, dolet, & rubent oculi, ab impedito sanguinis refluxu per jugulares venas in cavam, quæ in dexterum cordis ventriculum, nequit libere exonerari, quia arteria pulmonalis, quæ ab eodem ventriculo egreditur, & in pulmonem abit, suum sanguinem, nequit per eum transmitter dum stimulus viget, unde sequitur neque cor evacuari posse, ut sanguinem venosum recipiat.

ipsam sane causam, nuces etiam dici a nocendo; Grammatici autem quidam οὐχιός, quod χαρηβαρίαν, id est, capitis gravedinem faciant, nominari tradunt. Per tertiam vero occasione nonnulli, nucem interpretantur Balistæ, quod nimis repentinam inferat mortem, Verum alii, nucem intelligunt Methellam: quippe quæ venenum sit οὐχιωτικὸν idest, torporem inducens. Quarto enim refrigerat excessu, ita ut drachmarum duarum pondere esitata, statim interimat; minore vero mensura, temulentiam faciat. Et hos quidem effectus praestat, etiam in canibus, quibus necandis aptissima habetur. Lege Rhazeni lib. 3. cap. 30. ad Al. Serapionem de simp. medic. cap. 365. & Avicenn. 2. Canon. cap. 508. Porro, ut grati etiam discipuli vicibus fungar, Georgii Sturtiadæ, medici eruditione, & experientia clarissimi, meique olim in re medica præceptoris obtervandissimi, de tribus hisce nucibus opinionem, huic quoque loco inferam. Igitur, per nucem hic, aliud nihil, quam Juglandem intelligendum adserebat: per unicam quidem, paucas numero, quæ citra denarium confisterent, per alteram, quæ paulo largiore copia ingererentur: per tertiam vero, quæ immoderatissime sumerentur.

SECUNDUM hanc igitur interpretationem, unica nux, prodesse dicenda est, vel quod nuces lethalibus adversentur venenis: vel quod viridium, ac recentium nuclei decorticati, & ante alias cibos sumpti, ventrem leniter subducant: torrefacti vero aliquantulum, atque a reliquo cibo com-

manducati, ciborum in corporis distributionem adjuvent. Altera nocere: quod nimirum concoctu sint difficiles, ac caput, immoderatiore usu, tentent. Tertia vero, mortem inferre, quod praeter iam dicta incommoda δυτεντερία etiam ad istum, ingesta, modum generet: quæ nisi præcipiti, & compendiaria auxilio cohibeatur, mortem brevi inferat.

TERTIO demum versiculo præcipitur, ut post ovi cuiusque, recentis, atque mollis esum, haustulus, & præcipue vini, sumatur. Ejusque rei duplex fere adsignatur ratio. Ac prior quidem, quod ovum recens, ac molle, succi sit optimi, & concoctu facilis, parvaque mole, ut supra capite 6. ostendimus, plurimo, corpus reficiat alimento, idque vitello suo potissimum: vinum autem, cum natura eo delectetur maxime, præstat, ut a membris avidius attrahatur, (10) celestiusque ita permeet. Posterior vero, quod ovum tardius descendat per gulam (quæ Græcis proprio nomine οἰστωφάγη, ab οἴω fero, & φάγυς, cibus, quod cibum, & potum in ventriculum transvehat, Arabibus Meri nuncupatur) vinum autem, descensum ejus adjuvet.

[10] *Per aquam potius, quam per vinum, alimenta, jam digesta, in sanguinem transfire Cap. 27. n. 2. jam est demonstratum. Laudatur vero post ovorum esum, vini potio, ad corruptionem impediendam, uti alibi.*

C A P. XXXIX.

DE PYRIS.

ADde pyro potum, nux est medicina veneno.

Fert pyra nostra pyrus, sine vino sunt pyra virus.

Si pyra sunt virus, sit maledicta pyrus.

Dum coquis, antidotum pyra sunt: sed cruda venenum.

Cruda gravant stomachum; relevant sed cocta gravatum,

Post pyra da potum, post potum vade cacatum.

Hic docetur in primis, ut super pyrorum esse vinum (1) bibatur, idque tum vetus, tum odoratum. Atque ejus quidem ratio, redditia est supra cap. 7. Pyra enim, sanguinem seroso replent succo, inflationesque, ac colicos cruciatus suscitant.

[1] Post Pyra, non solum, sed post omnes fructus boreos, melius aqua bibitur, quam vinum. Vid. Cap. 7. n. 5. Tom. I.

Vinum ergo, cum calciat, tenuet, flatus discutiat, & serolam redundantiam consumat, super ipsis convenientissime bibitur. Deinde nucem, veneno, medicinam esse traditur: de quo copiose supra cap. 13. Secundo, ac tertio versu dicitur, pyra abique vino commansa, esse virus, hoc est, nocere humanae naturae: cuius ratio jam redditum est, ne quis interim simpliciter, ut de illis, quae excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant, aut propria qualitate, sive forma [ut vocant] occulta, venena esse noscuntur, ita de pyris quoque suspicetur: Sic enim commansa, perniciem subinde, vel noxam aliquam inferent, ac proinde arbor ea ferens, merito destabilis esset, adeoque ob idipsum excindenda, atque in ignem conjicienda. Quarto versu innuitur, pyra recentia, & cruda, esse venenum (2), id est, nocere humanae naturae: Nam extra hoc, quod sanguinem, seroso, atque ebulliente, replent succo, inflationes, & colicos cruciatus excitant, phlegmata etiam, ac scabiem [3]

(2) Omnes fructus, propter humorem blandum, & refrigerantem, in aliquibus morbis, a salino spontaneo, vel alkali, notabiliter proficiunt: Sunt ergo antidotum contra hos venenatos humores, quos corrigunt, & temperant. Vid. Cap. supracit. n. 8. dictione Calculum. Et n. 12.

(3) Phlegmaticis, atque frigidis temperamentis, nedum, horum fructum usus excedat. Vid. Cap. supracit. n. 5. De scabie autem, aliter sentiunt Auctores, quod non a sanguine, aut a qua-

generant. Cocta vero contra, αντιδοτον, id est
remedium praestant, perinde atque illa, paulo
ante praestare diximus, quae cum vino mande-
rentur. Atque haec sane, ultimo post alios cibos
loco, sumenda potissimum sunt: ita namque ex-
crementorum subductionem adjuvant. Quinto ver-
su docetur, crudorum pyrorum elum, gravem
esse stomacho. Ipsum enim, non a concoctionis
tantum opere distractabit, sed flatibus etiam disten-
dit. Cocta vero, e contrario gravatum stomachum
levant, & reficiunt, inque suum prishium vi-
gorem restituunt. Ultimo tandem verlu, hoc
imprimis praecipitur, ut vinum super pyrorum
elu bibatur: cuius quidem ratio, jam redditia est.
Deinde, ut a pomorum elu alvus subducatur:

Quam rem Galenus lib. secund. capit. 21.

vis alia interna causa producatur; verum ab ex-
teriori contactu, quo factum est, ut non per me-
dicamenta interna, bunores purificantia, sed per
unctiones exterius admotas, possit curari. Tescem
habemus Helmontium, qui chyrotbecas Puelle sca-
biose induens, scabiem sibi adscivit imprudens,
& cum, quamplurimis specificis usus esset, non
convaluit, nisi a quodam Empirico, ni fallor, sua-
sus, ut externis unctionibus hunc morbum confli-
garet. Hinc errant illi, qui non illico post eruptio-
nem, scabiem sanare volunt, crecentes per eam,
sanguinis impuritatem depurari posse; sed potius
purum fanguinem inficiunt: unde postquam altas
egerit radices, difficulter nimis evellitur, cum ægo-
rantium odio, & pruriens acerbitate.

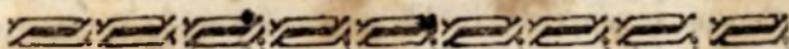
de alimentorum facultate sic scribens confirmat poma acida, cum succum crassum in Ventre in-
venerint, ipsum incident, ac deorsum subducunt,
ob idque dejectionis humectant. Quod si ventrem
gurum invenient, ipsum magis sicutunt [4]. Porro
succus dulcis, cum sine acrimoniam, & crassitie,
hoc est, solus plane fuerit, celerius, quantum in
ipso est, distribuitur. Quod si acrimoniam, aut
crassitatem habuerit, citius subducitur: Eadem ha-
bet Oribasius lib. 4. Synopseos ad Eustachium
Filiū cap. 69., & Avicenna 2. Canon. capite

[4] *¶ Omnia acida ventrem a corruptione so-
lutum, propter victimum animalem, mirabiliter ad-
strincent, quia corruptelam corrigunt, & eodem
quoque tempore, fibrarum debilitati succurrunt. Num,
de pomis acidis, hoc ipsius possit verificari, incer-
tum. Verum quia in iis, non ita acidum eminet,
ut utramque indicationem absolvat; sequitur ut
ventrem tantummodo humectent, & lubricent. Vid.
Cap. 7. n. 2. Tom. I. Resistunt vero cibis, ne
forte putrefiant; putrefactos vero, difficile corri-
gunt. Hoc vero, acidis austerioris datum est. Hinc
quoque liqueat, hujusmodi fructus, jejuno stomacho
ingestos, potius ventrem solvere, quam sistere:
Cum aliis vero alimentis commisti, non idem effe-
ctum pariunt, vel longe minorem, quia vis ecco-
protica, cum in humiditate consistat, perit statim
ac, a firmioribus alimentis absorbetur, vel debilior
est. Experimur enim summo mane, ab escum esu,
superaddita aquae potionе, ventrem leniter solvi.*

Tom. II.

K

569. Quin etiam hæc adsignari potest ratio, nem-
pe, quod poma flatum in ventriculo excitent;
fatus vero per anum deinde facile emittatur.

C A P. XL.

DE CERASIS.

SI cerasum comedas, tibi confert
grandia dona.
Expurgat stomachum, nucleus lapidem
tibi tollit:
Hinc melior toto corpore sanguis inest.

Tria, ex cerasorum esu, commoda, hoc loco
recensentur. Ac PRIMUM quidem, quod sto-
machum expurgant: idque de illis potissimum
intelligendum, quæ una cum nucleis (1) manduntur.

¶ [1] Omnes fructus, & cerasæ præcipue, abs-
que magno stomachi labore, digeruntur, Vid. Cap.
7. n. 2. Tom. I. Facilius vero, si cum nucleis in-
gerantur, qui sub pressoriis stomachi viribus, ad
se invicem allidentes, tamquam in durum obicem,
reliqua alimenta intermedia melius conterunt. Ob-
servatum est aliquando, nucleos in intestino recto
magna quantitate retineri, & in glomerem recol-

Ad eum namque modum (ut nonnullis placet)
ingesta abstergent, & emuodant. SECUNDUM
quod nuclei eorum, cum inde expressus succus,
sive lac, (2) sumitur, peculiari quadam proprietate,
lapidem non in renibus tantum, sed in vesica
quoque frangant, & expellant. TERTIUM ve-
ro, quod quæ ipsorum, velut caro est, optimum

ligi, fæces autem, fluidiores tantummodo effluxisse,
donec omni humiditate destitutos, exitum ex se
moliri non potuisse nisi cum magno patientis mo-
limine, & clismatum emollientium injectione, ac-
cedentibus torminibus, doloribus, & vertigine.

T (2) Potius ille, qui a seminibus frigidis, per
aquam exprimitur, uti emulsiones, quæ astuationes
in febribus ardentibus, aliisque, temperare solent,
& urinam blande movere, quæ in turgentia, &
majori oscillatione vasorum majorum, nequit sepa-
rari, quia, quo hæc vasa turgent, & fortius mi-
cant, eo, vasa lateralia angustata quiescunt, unde
laticem, & reliquos excrementios humores, neque
recipere, neque excermere possunt. Ob eisdem ra-
tionem, in renum affectionibus, in calculis retentis,
in arenulis, aliisque huiusmodi, emulsiones satis
præstant, quia una cum urina, quam liberius pro-
vocant, hæc omnia removent, & expellunt. Ce-
terum, nulla lithobryptica vis eis tribuitur. Suc-
cus vero a cerasorum nucleis expressus, ob ingra-
tam amaritatem, hoc idem nullo modo efficit. Me-
lius econtra, ab ipsis cerasis obtineri potest. Vid.
Cap. 7. n. 8. Tom. I.

generet sanguinem, corroboret, & impinguer [3]. Et hoc certe experientia testatur, & demonstrat ratio. Siquidem in passeribus, qui cerasis plurimum delectantur, eo ipso tempore, quo haec matura sunt, jecuscula, non paulo majora, quam alias reperiuntur. Unde hepar frequentiore cerasorum usu, augeri [4], ac rhaborari certo colligitur. Sed hic notandum, quod duplia sint cerasa, crassa nimirum, & parva: ac crassa rursus duplia, nempe dulcia, & pontica, sive acerba. Dulcia omnia, & parva, insalubriora sunt, facile corruptiuntur, & lumbricos in corpore generant. Crassa pontica quoque, duplia inveniuntur. Quædam enim pediculo constant longiore, baccæ

¶ (3) *Apud omnes Medicos inconcussum est, tunc corpus emaciari, quando in sanguine & humoribus quæcumque acrimonia viget, que nutritioni iunctimane opponitur. Similiter hanc acrimoniæ fructuum usu, aliorumque vegetabilium, profigari, unde redit iterum nutritio. Vid. Cap. 7. n. 8. Tom. I.*

(¶) [4] Augetur tantummodo in obstructionibus, non vero in optima valetudine, qua cum in bona humorum diathesi reponatur, neguit haberi in hepatis affectione. Hoc enim viscus eo minus repertur, quo salus præstantior est. Solummodo extenuatur in febre hectica, in qua raro, aut numquam obstructions inveniuntur. Sufficit tandem, ut hepar nutriatur ita, ut functionibus suis prospicere possit. Vid. cap. 4. n. 3. T. I.

etiamnum cæteris crassiore, gustu acerbo, & admodum acido, colore perpetuo rufescente, nec unquam in atrum vergente. Italis Verle dicuntur. Hæc tenera adeo, & fragilia sunt, ut risi sub arbore sua comedantur, facile gestatu colliduntur, & marcescant: Quare non nisi recentia, atque in principio tantum mensæ sumenda sunt. Abstergendi stomachi, & ciendæ appetentiæ vi, prædicta sunt. Alia denique crassa, nigra, & maxime omnium pontica sunt: quæ in compluribus Italiz locis, Maræsche vulgo nuncupantur, a sapore sic dicta, quod non injucundi amaroris tantillam resipiant. Ea summo, post alios cibos, loco edenda sunt, ita ut, os ventriculi ponticitate sua claudant (5): quo clauso concoctio, & melius, & citius peragitur. Galenus, habita cerasorum omnis generis mentione lib. 7. simp. medic. cap. 19. scribit in hunc modum: Cerasus

¶ (5) Tunc ora stomaci clauduntur, cardia nempe & Pylorus, quando a contentis cibis usque distrahitur. Hoc enim viscus, præter alias fibrarum ordines, fibris longitudinalibus constat ab uno ad alterum os extensis, ordine parallelo utraque amplectentibus, & cludentibus simul. Haec in stomaci repetitione contrahi nequeunt, ideoque ora ipsa fortiter constringunt; que non, nisi peracta digestione, & alimenta fluidiora facta, aperiuntur. Vid. Praelect. Boerhaav. T. I. §. 81. pag. 150.: adducentes „ Haec simul agunt omnes, & longitudinali ventri uti minuant Haec

arbor, fructus fert, non paris adstrictionis in omnibus particulatim plantis participes. Nam, & in harum, siuti etiam malorum granatorum, & malorum, quibuldam austera qualitas, in quibuldam vero dulcis, in nonnullis autem acida exuperat. Quinetiam ipsorum dulcium ea, quæ nondum cocta sunt, ac matura, quædam admodum sunt acerba, quædam similiter moris acida. Sed in moris immaturis, acida qualitas, acerbam exuperat, in cerasis, non semper. Ergo quæ dulciora sunt, magis quæ in intestinis sunt, subducunt, sed minus grata stomacho sunt. Contra austera. Quæcumque vero acida sunt, ea pituitosis excrementosisque quam stomachis sunt apta. Siquidem austericis, magis desiccant, & nonnihil etiam incident. Porro ipsius arboris gummi communem omnibus viscosis, & mordacitatis expertibus medicaminibus facultatem obtinet, quæ & ad arterias exasperatas accommoda est. Proprie autem, si quidem, quod quidam subscriptibunt, verum est, calculis vexatos adjuvat. Nam sic illi tenuium partium inesset facultas quædam. **Hæc** ille. Plura Dioscorides lib. I. cap. 126. Plinius lib. 15. cap. 25. & Simeon Sethi in Syntagmate.

„ fibrae omnes incipiunt agere, quando ventriculu
„ modice plenus est, neque prius agunt. Contra-
„ buntur eo potentius, quo ventriculus valide
„ distenditur; Hinc summe repletus, non evacuatur
„ sed cum mirifico cruciatu distensus perstat ad
„ mortem usque, vel ad paralysin &c.

C A P. XLI.

DE PRUNIS.

FRIGIDA sunt, laxant, multum prouident tibi pruna.

Duæ prunorum facultates hic referuntur. Ac prior quidem, quod corpus mediocriter refrigerent. [1] Dulcia enim [quemadmodum lib. 2.

(1) Hæc virtus, plus minusve, omnibus inest fructibus, & vegetabilibus, ob partium simplicitatem, humoremque, nullo artis ministerio, nullaque oppositorum miscela, sed a simplici vegetatione acquisitum. Mirandum autem est, cur Pyrorum usum acriter Vetusti Auctores damnaverint, Prunorum vero altius extollerint? Nihilominus ramen Pyra, quæcumque sint, omnibus prunis sunt anteponenda: Nam hæc nimio glutine constant, & viscositate: unde in aliquibus, stomacho debilioribus, cardialgiam, vel saltem letizguorem inducunt, & ut plurimum, indigesta, vel vix mutata, egeruntur; Dum Pyra facile digeruntur, & integre in tenuem succum abeunt, humoribus temperandis, diluendisque, aptissimum;

de medicaminibus simpl. purgant. cap. 19. a Me-
sue scribitur] calido frigido sunt temperata, aut
paulo frigidiora; humida ordine 2. p̄t̄x in dul-
cacia, frigida principio secundi. Omnia tamen
refrigerant. Quare Lusitani, qui calidam inco-
lunt regionem, carnium suarum cocturæ, pruna
plerumque immiscent, & potissimum Damasce-
na. Posterior vero, quod alvum moveant: (2)
Et hoc Galenus quidem lib. 2. de aliment. fa-
cult. cap. 31. ita scribens confirmat: Corpori,
inquit, ex hoc fructu minimum alimenti acce-
dit: utilis tamen est iis, quibus propositum est,
ventrem mediocriter humectare, ac refrigerare;
Ipsum enim, cum humiditatis, tum lensoris
sui gratia subducit. Quod certe, de maturis in-
telligendum: cruda enim, quemadmodum Avi-
cenna testatur, non parum adstringentis [3] præ-

¶ [2] Aeria minus, plus dulcia, mediocriter
quæ utraque qualitate præstant: Ideo in usum
Medicum usurpantur, præsertim Damascena, ex
quibus Diapranum Antiquiores parare solebant,
quod inter eccoprotica locabatur, quatenus absque
turba, vel eretismo, alvum subducebat. Adhuc
ad huc qui hæc eadem exiccata, & aqua calide
emollita, ante prandium, vel summo mane in-
gerunt, in alvi silentio, in nimia stipticitate, uti
in hypocondria, in qua aetiviora nullo modo conve-
nire possunt.

¶ (3) Quod de omnibus fructibus immaturis
dicendum. Vid. Cap. 7. n. 4. Tom. I.

seferunt. Et quanquam posterior hæc prundrunt facultas, non secus, atque prior etiam, Damascenis fere attribuatur, Armenis tamen potius abscribenda erat, ut quæ Avicenna, & Mesue testibus, præter cætera, magis alterent, largiusque solvant. Usui vero maxime sunt matura: immatura minus. Optima autem inter ipsa, & humanæ natuæ convenientissima, sunt oblongæ, cærne, cùm dura, tum exigua, sicutitate nonnulla participantia, cortice exteriori tendi, sapore non profus dulcia, sed usq; id est, dulcedida, qualia Damascena cum primis habentur. Hæc enim mediocriter humectant, ac refrigerant. Multa porro, & varia prunorum genera repe- riuntur, Non omnium tamen usus approbatur: Et ex ipsis, agrestia quedam parva, dura, acerbaque, & cibo injucunda, Galeno αγριωνιμηλα, vulgo pruneola, sive prunula nominantur, Germanice, Sleen. Horum fructus, inquit Galenus libro 7. de simp. medic. facult. cap. 35. evidenter adstrictorius est, ventremque fissit. Quo fit, ut aquam, nonnulli ventri fissendo, accommodatissimam inde eliciant. Cæterum pruna; quæ ventris subducendi gratia sumuntur, in aqua frigida prius, quam ingerantur, aliquandiu praemaceranda sunt. Ita namque præparata, magis tum humectant, tum refrigerant, adeoque ad adpe-tentiam, quæ collapsa fuerit, excitandam, & ad flavam præterea bilem, quæ in ventre habetur, detergendam, ac subducendam accommodatoria fiunt: Quare biliosis etiam, non solum febribus, sed aliis quoque morbis, salubria reddituntur. Pruna recentia, atque humida siccis valentius

quidem alterant, sed excrementitium magis, & pejoris succi, corpori præbent alimentum: Sicca vero, non solum ad nutritionem accommodatoria sunt, verum magis etiam cortoborant. Quod de prunis hoc loco diximus, idem de cerasis quoque aliquo modo intelligi potest: sed horum humiditas, quam illorum, subtilior, ac minus lenita est: quo sit, ut minus etiam alant. De prunis Dioscorides lib. 1. cap. 134. Galenus, & Mesues, loci paulo ante citatis, & Avicenna lib. 2. Canon. cap. 539.

C A P. XLII.

DE PERSICIS, RACEMIS, ET PASSULIS.

Persica cum musto, vobis datur ordine justo sumere, sic est mos nucibus sociando racemos. Passula non spleni, tussi valet, est bona reni.

Duo præcepta cum primis hoc loco traduntur. Ac primum quidem, ut mustum cum persicis bibatur, aut sane, persica simul cum musto

exhibeantur. Mustum namque calfacit (1) admodum, ebullitionemque in corpore efficit sed persica ebullitionem hanc atque calfactionem frigiditate sua cohibent, & moderantur. Contra vero persicis, cum vehementius refrigerent, merito adhibetur mustum, quippe quod frigiditatem eorum, ne ventriculo noxam inferant, calore suo facile mitiget, ac temperet. De persicis supra cap. 7.

SECUNDUM vero, ut uvarum racemi cum nucibus edantur: quod de aridis potissimum, & antiquis nucibus intelligendum est: Virides etenim, ac humidæ, per se salubres censentur. Antiquæ vero, & aridæ excellenter siccant, adeoque, ob oleosam suam qualitatem prompte in corporibus accenduntur. (2) Jure igitur, uvarum

¶ [1] Calefacere non est absoluta vini proprietas, sed spirituum, qui in vino continentur. Vid. cap. 10. num. 7. T. I. Spiritibus diffatis, vel pblemma supereft, & stomachum gravat, vel nau- seam movet, aut acescit, & refrigerat, mustum autem omni spiritu caret, ideo non inebriat neque calefacit. Vid. cap. 12. n. 4. Tom. I.

¶ [2] Sed magna humidi quantitas in humano corpore prevalet, quæ tali accensioni resistere potest, quæ si non sufficeret, potus aquæ longe, quam uva efficacior effet. Neque nuces, etiam exiccatæ, corpus exiccant: imo potius propter oleum, quod magna quantitate continent humectant & fibras duras emulcent.

rademi eum ipsis mandendi veniunt, ut qui exicationi atque inflammationi humiditate sua resistant. De nucibus copiose supra cap. 13.

TERTIO deinde versu traditur, passulas, sive uvas passas, lieni officere. Ipsum enim, communis ratione dulcium omnium, obstruunt, [3] atque laedunt. Hinc Galenus in libro de attenuante diaeta cap. 9. in eum modum scriptum reliquit: Uvae passae, si non sint adstringentes; lieni quidem, & hepatis tumentibus, non conducunt: thoraci [4] tamen ac pulmonis affectis.

¶ [3] Omnes quoque fructus exiccati vasa opulent, & obstruunt, quoties cum viatu humido, & tenui, vel potu aquoso, eorum tenacitas non diluatur. Vid. cap. 9. num. 21. T. I. Passula enim, ficus &c. in glutinosum spontaneum facile abeunt, ob quamdam viscositatem, quam concipiunt statim ac humiditas perit, que partium cohaesionei opponebatur. Ideo qui hepatis, aut lienis affectionibus laborant, aliisque obstructionibus, illas vitare debent. Secus vero de recentibus, quorum usus valde salutaris in bisce morbis, atque in aliis a scorbuto ortis. vid. cap. 7. n. 8. T. I.

¶ (4) Apud nonnullos decoctiones ex Passulis, & Ficubus parate in usum medicum mirabiliter cedunt, praesertim in Pectoris catarris, ob quamdam vim malacticam, que expectorationem prontivat, quibus alia meliora expectorantia substitui possunt; majoris fortasse efficacie, stomacho minus molesta.

bus conducunt. Renibus etiam conferunt, eos enim lavant, & abstergent, urinamque cident. Renes namque multa ad ipsos derivata humiditate, mundantur. Sed de his quodque supra capite 9.

C A P. XLIII.

DE FICUBUS

Scropha, tumor, glandes, ficus cataplasmate cedunt:
Iunge papaver ei, confracta foris trahit ossa.

Hic, duæ, ficuum, cataplasmatis modo impositarum facultates referuntur: Ac prior quidem, quod cum aqua, sive alio quopiam convenienti liquore decoctæ, humidæque impositæ, scrophulas, glandes, atque tumores discutiant. (1)

¶ (1) Verificatur solummodo de simplicibus tumoribus, qui suppurationem promittunt, quibus cataplasmata ex ficibus, & Passulis in aqua coctis imponuntur, ut quam citissime pus conficiatur. Hæc enim agunt dupli modo, fibras tensas; ac rigidas relaxando, ut imminuta resistentia contra humorum impulsu[m], id quod suppurrandum est,

Per scrophulas vero, quemadmodum dictissime a Lano Cornario in cap. 8. lib. I. Macri scribitur, Latinis non recepto adeo vocabulo, stru[m]æ intelliguntur. Videtur autem ex Græca vocce factum esse. Sicut enim Græci χοιράδες appellant, quas nos, strumas dicimus, sic vistum fuit huic, qui primus Scrophas appellavit eos glandularum circa collum, ac guttur tumores, Græca vocis etymo exprimere: χοιράδες enim ἀπό τῶν χοιρῶν appellantæ sunt, hoc est, a porcis, ac suibus: Vel quod, Avicenn. 3. 4. tract. 2 cap. 9. teste, ob edacitatem, haud raro circa hoc animal reperiantur, vel quod earum figura, porcis plurimum adsimileatur. Per Glandes, accipiendus hoc loco abscessus, ut Guidoni Cauliaco placet, utsunque mollis, unicus, mobilis, & separatus a partibus circumiacentibus, in emarginatiis, plerumque nascens. Vulgo Hagedrusen,

facile adfluat; necnon ut, emollitis nervis, & vasis, minor sit doloris sensus; similiter humores acres, & nimis subtilem demulcendo, & obtundendo, ut suppuratio promptior sequatur. Reliquum incassum adhibentur in Glandularum vitio, quæ vel in scyrrum abeunt, & nullimode pus conficiunt ob humoris frigiditatem; vel in cancrum, quo casu, disruptæ ichorem acrem, & erodentem fundunt, nullimode sanabiles, nisi per medicamenta interna, antequam altas egerint radices, fuerint curatae.

talis enim a glandis forma, quam præferre vi-
detur, nomenclaturam accepit. Lege Joann. Ta-
ganitium lib. 1. institut. chirurg. cap. 13. Porro
per tumores, quælibet inflationes, & quavis cor-
poris parte exortæ, intelligi possunt. His enim
omnibus curandis, ac maturandis, ficus in aqua,
cum momento aceti, ut penetrationem earum
adjuvet, decoquendæ sunt, donec mollescant.
mox liquore per colum transfuso, ficus ipsæ in
mortario contundendæ, ac cum eodem rursus ca-
taplasma informandum. Cataplasma autem pro-
prie mædicamentum vocatur, quam e plantis vi-
ridibus contusis, vel iisdem ad mollitudinem us-
que in aqua decoctis componitur, idque innui-
tur etiam vulgato versiculo:

*Tunc cataplasma facis, cum succum ponis, &
herbam.*

Posterior vero facultas: quod cum papavere
impositæ ficus, fracta extrahant ossa (2). Quo sane
loco erraticum illud papaver intelligendum est,
quod in arvis passim nascitur, flore rufo, & ca-

¶ [2] Ossium fragmenta, quæ cum osse ipso
nequeunt iterum concrescere, vel omnino separata
sunt, & ab vulnere facile tolluntur; vel adbuc
cum una extremitate adnexa sunt, & cum bu-
jusmodi cataplasmatisbus ex se numquam secedunt,
quod ut adsequatur, pulvere Eusebii Chirurgi
utuntur, vel spiritu vini recte alkoolizati cum
cariofilis, quæ neque sufficerent, nisi manum di-
ligenter adbiberent.

pite pollicaris unguis magnitudine . Pueri in Scholis ἔγγραφοι, id est, atramentum librarium ex contritis florū foliis conficere solent . Germanice , Käpper oft Koren roosen Dioscorides lib. i. cap. 145. de foliis ejus, privatim testimonium præbet, quod cum ficubus, cataplasmatis modo imposita, ad extrahendum ossa fracta conducant . Sed ab scribami ipsius verba Αρχαγούσι έτε οἱ ὄλυμποι καὶ οἱ στύνηκας Θάγηπις φίλοι id est, grossi cum syvestribus papaveris foliis ossa extrahunt,

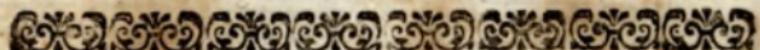
Vermiculos veneremque facit; sed cui libet obilitat.

Duo hic traduntur effectus ficuum . PRIMO, namque ex largiore iplarem usu, pediculorum multitudo provenit: Quod de iis potissimum intelligendum est, quæ, ut refert Galen. lib. 2. de aliment. facult. cap. 8., & post hunc Avic. 2. canon. cap. 283. matura profus, ac sicce sunt: quandoquidem sanguinem non admodum bonum, sudoremque [3] multum gignunt, deinde

T [3] Hæc proprietas viridibus inest ob virtutem diluendi, dissociandi que concretos humores. Siccæ autem, quia quadam visciditate pollut, perspirationem, & sudorem impediunt. Vid. cap. 42. n. 3. Hinc cacochymiam corporibus conciliant, que Pediculorum productioni favet: in illis precipue, qui Indusum plus quam par est deferunt vero

vero ad ventrem irritant. Excrementitiae enim sunt, & inflationes pariunt, quibus virga erigitur, & venereæ roborantur virgæ. Plura supra cap. 9.

Omnis enim, qui munditiae prospiciunt, Indusium non solum sepiissime mutant; sed etiam reliqua vestimenta, quæ longo tempore delata, ita vapore perspirabili imbibuntur, ut ingratum odorem concipiant, ad hæc animalcula excludenda satis apta. Senes ut plurimum, quia parum perspirant, intra cutem, nimiam impuritatem retinet, unde molesto pruritu vexantur, & hisce animalculis excludendis suppétias præbent.

C A P. XLIV.

DE MESPILIS.

MUltiplicant mictum, ventrem dant
Mespila strictum.

Mespila dura placent; sed mollia sunt;
meliora.

Duæ mespilorum utilitates, hoc loco recentur: Una quidem, quod mictum, sive urinam.

TOM. II.

L

pari multiplicent, atque augeant. [1] Quod certe, non primo, & per se, ac propria sui ratione efficient, sed ex accidenti. Fæces enim, comprimento indurant, quo sit, ut ventris humor ad vesicam distribuantur. Quinetiam, ratio adsignari potest, similis illi, quæ est apud Hippocratem sect. 4. Aph. 83. Mictio noctu multa contingens, modicam alvi egestionem significat. Quoniam, inquit Philothæus, multa, & magis confusa distributio facta est in jecinore, & alio derivata est materia, ideo multæ urinæ fluxerunt, parum autem stercoris: & e converto, si multa stercoris dejectio fiat, pauca erit urinarum excretio, eadem de causa: nam parva distributio facta est, & ideo etiam parum urinæ, multa au-

¶ [1] Humana Natura, tali comparata est modo, ut in statu sano, consueta excrementsa, diu, sine noxa, retinere non possit. unde una excretione suppressa, alias sibi, sapienti consilio, appetire solet. Fæces autem exiccatae, & diu retentæ, nisi egerantur quamcitus, timendum, ne pejora mala adferant. Hoc ergo arcanum Naturæ opus, cuius ope, alicui suppressæ evacuationi supplet, generaliter accipi nequit, sed hoc modo tantum, videlicet, suppressa perspiratione, augetur urina & econtra. Diarrhœa superveniente, sudor, urina, perspiratio minuitur, quia licet per anum humores excerni possint, non sequitur inde, per urinam, per sudorem, fæces aequæ fæciliiter posse dimitti.

tem per stercus dejectio, quoniam in ventriculo
maneat humidum. Altera vero, quod ventrem
detineant: idque præstant maxime, qualitatis
ratione, quæ inest ipsis, acerba admodum, &
styptica. Ex quo infertur hoc loco, mespila du-
ra placere, quippe quæ, ob affractionem, alve-
fluenti, in cibo accommodatissime exhibeantur;
sed mollia esse meliora: ut quæ magis nutriant,
& album minus sistant. Illud porro neminem
latere debet, omnibus hujuscemodi, parce vescen-
dum esse, non autem affluenter, ut pyris, per-
fisis, ficubus, uvis, & similibus. Nullo enim
ipsorum, ut alimento, sed ut medicamento po-
tius indigemus. Quod satis quidem colligitur ex
saporis acerbitate, & duritie substantiæ, ut quæ
præterquamquod sero in arbore, maturitatem
consequantur, minus etiam, quam ut edi queant,
mollescant. Atque hac lane de causa, priusquam
edantur, reponi solent, donec emollientur. Sic
enim quamplurimum ex acerbitate, & styptici-
tate amittunt, & in cibo suaviora sunt.

C A P. XLV.

DE MUSTO.

Provocat urinam mustum, cito solvit, & inflat.

Tres hic enumerantur commoditates musti.

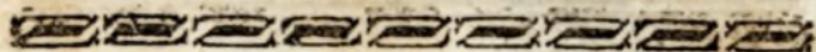
PRIMO enim urinam provocat. Siquidem sagibus ejus, nitrosum quippiam inest, ac tergendi facultas, atque eam ob rem, ubi in vesicam descenderit, ipsam mordicans [i] ad urinæ pro-

• **[i]** Mustum nequit urinam movere: hac enim facultas tartaro tantum conceditur, quod non scedit a musto, nisi peracta fermentatione, quando mustum in parissimum vinum abit. Præterea tartarum, ideo urinam provocat, quia humores concretos resolvit, & attenuat ita, ut per tubulos urinarios, satis exilissimos, transire possint, quod, a musto mordicante non obtinetur. Vid. cap. 26. num. 1. Insuper si mustum in vesicam urinariam pervenerit, illamque mordicaverit, acerrimos dolores, dyuresim, & stranguriam efficeret, non vero urinam promoveret; quia vesica, urine conservandæ tantum, dicata est, non vero ut illam a sanguine secernere, quod renibus, ope arteriarum emulcentium datum est. Vid. Cap. 12. num. 4. Tom. I.

fusōnem impellit. Qui ramē versuſ non de quolibet musto, ſed de eo ſolum intelligenduſ eſt, quod ſæces habet mordicanteſ. Ejusmodi porro, ex Rhenenib⁹ non pauca reperiā: Muſtum enim, cui ſæces iſunt crassæ non mordicanteſ, quemadmodum ſupra cap. 26. oſtendimus, meatus obſepit, atque obſtruīt urinarioſ, ita ut urina potius ſupprimatur.

Deinde ventrem ſolvit: Vifcera enim, nitroſa, & falla ſæciſ ſuæ qualitate, abſtergens, ad dejectionem incitat.

TERTIO vero inflat, quod quidem, propter eam contingit, quam in corpore excitat, ebullitionem: Inde enim flatus proveniunt. Sed de hiſ omnibus ſatis ſupra cap. 26.

C A P. XLVI.

DE CERVISIA, ET ACETO.

CRASSOS humores nutrit cervisia, vires

Præstat, & augmentat carnem, generatque cruorem.

Provocat urinam, ventrem quoque molilit, & inflat:

Frigidat, & modicum; Sed plus desiccat acerum.

Frigidat, emaciaturque melancholiā dat,
sperma minorat,
Siccus infestat nervos, & pinguia sic-
cat.

Duo hoc in loco peraguntur. Primo enim
breviter, octo cervisiæ proprietates percurruntur.
Quarum prima quidem est, quod crassos (1) hu-
mores in humano corpore generet: idque maxi-
me, si vino comparetur. Porro juxta materiæ va-
rietalē, unde conficitur; aliam in se, atque
aliam recipit, vel incrassandi, vel extenuandi
humores, rationem. Siquidem, ex crassiore sub-
stantia, crassiores; ex tenuiore vero, tenuiores
humores procreari par est. Secunda, quod robur

[1] Dummodo ex Hordeo, aut Avena confi-
ciatur, potius humores diluit, & temperat, quam
lentorem gignit, non secus, ac frigidæ decoctiones,
quæ ex iisdem parantur, in usu medico frequentissi-
mæ, ad astum, & calorem compescendum, &
spissitudinem inflammatoriam resolvendam, addito
præsertim syrupo de succo violarum, & acido li-
moniorum. Cerevisia autem, quatenus a fermenta-
tione resultans, ingratum refert saporem, & quam-
dam acrimoniam, non omnino acidam, eo magis
illa, quæ ex frumento paratur, in quo acidum;
& alkali comprehenditur. Vid. Cap. 9. num. 1:
Tom. I.

addat. (2) **Tertia**, quod carnem augeat.

QUARTA, quod bonum gignat sanguinem. Quæ quidem tres proprietates, potissimum intellegendæ sunt, de cervisia multæ substantiæ, non nimis recenti, neque nimis inveterata; ex optimis granis, rite, & perfecte cocta: qualis Erphordiensis cum primis existit. Ea enim multum habet substantiæ, boni est succi; uberrimum corporibus exhibet alimentum, & vires auget.

QUINTA, quod urinam provocet [3] quæ proprietas, claris maxime convenit cervilis, quibus plurimum incoctum est lupuli: qualis est Embecensis. Ea namque ob lupuli copiam, celerimè penetrat, & urinam provocat.

SEXTA, quod ventrem moliat. Ejusmodi, inter triticeas, Hamburgensis existit. Grati saporis est, multum substantiæ habet, copiosum, & boni succi alimentum præbet, sanguinem bonum generat, & in solvenda alvo, per se, aut cum butyro Fryscio, primum locum vendicat. Minus tamen convenit illis, quibus caput, non admo-

¶ (2) In alkali spontaneo, aciditate sua, vasis, & humoribus cibacionem conciliat, circulationem promovet satis torpidam, propter sanguinis globulos, jam resolutos, & solidorum momentum debilius. Utrum vero carnem augeat; & bonum gignat sanguinem, merito dubitari potest. Vid. quæ de vino dicta sunt.

¶ [3] Hec proprietas omnibus acidis, plus, minusve communis est. Vid. Cap. 8. n. 16. Tom. I.

dum firmum est, quippe qui ex ea, facile inebrientur. (4)

SEPTIMA, quod flatibus ventrem distentat: idque maxime præstat Cervisia cruda, hoc est, male, & imperfecte cocta, quæ certe, præterquam quod, ære concoquitor, inflationes etiam, & obstrunctiones gignit, urinamque remoratur; impinguat tamen admodum. In hanc classem Cotyra Hollandiæ referenda est.

OCTAVA, quod paululum infrigidet: Ejusmodi cententur cum primis, cerevisiæ Hollandiæ, Brabantiaæ, Hannoniæ, Flandriæ, & quibus plectri homines, vulgo utuntur. Ex namque omnes, vino collatae, refrigerandi facultatem habere vindentur. Ubi sciendum, cervisiæ confici posse ex avena, hordeo, & tritico: sed juxta materiæ rationem, diversa ei inducitur temperatura, sive qualitas. Quæ namque ex hordeo fiunt, frigidiores evadunt. Hordeum enim refrigerat, siccaturque in primo abscessu. Quæ, ex hordeo simul, atque avena, minus alunt, nec inflant, neque obstruunt admodum. Quæ vero ex tritico, calidiores existunt, magisque, tum obstruunt, tum nutriunt. Crassiores cervisiæ, tenuioribus, tardius concoquuntur, atque in corpus universum distribuuntur, magis tamen nutriunt. Tenuiores vero contra, cito alterantur, in partes corporis celeriter rapiuntur, movent urinam, & parum

¶ (4) *Liquores, qui spiritu volatili carent, non inebriant, sicuti de musto pariter verificatur.*

alunt'. Mediocres omnia faciunt mediocriter? Pessima habenda est cerevisia, quæ conficitur ex rebus inebriantibus, nimis ex lolio, vel chamaepuce. Ea enim adeo efficitur valida, & halituosa, ut parum absit, quin bibentes paulo immoderatius, ad insaniam redigantur, maximum capitis dolorem generat, & nervos laedit. De cervisia plura supra cap. 17. & 18. Est præterea eruditissimum Joannis Placotomi de natura, & viribus cervisiarum opusculum in omnium manibus, unde facile suppleri queant, quæ hic desiderantur.

SECUNDO deinde loco, quinque aceti facultates enumerantur. Ac prima quidem, quod exiccat. Secunda quod refrigeret. De temperatura, vel maxima est inter autores controversia, aliis frigidum, aliis contra, calidum adstruentibus. In hoc tamen præcipui consentiunt, quod vim habeat refrigerandi magis, quam calcidi. Exiccat tertio gradu, estque valde tenuium partium, crassos, & glutinosos humores attenuat, atque incidit, humorumque putrefactioni, vel maxime resistit. Eamque ob rem, Medici peste grassante, cum in cibo, tum in potu, aceti usum mirifice commendant. Hinc sane 3. 1. doct. 5. Avicenn. inter alia, sic ferme de eo scribit. Aceto præterea, pestis tempore uti, in cibo, atque potu, nocimenti ipsius securitatem præstat. Tertia, quod emaciaret, hoc est, macrum reddat: Vehementer enim attenuat, incidit, ac desiccat, (5)

¶ [5] *Acetum, & acida omnia, non semper*

& excellentius, si, ut 3. i. doct. 4. capite s.
Avicenn. tradit, jejuno usurpetur stomacho. Af-
fidus tamen, atque immoderatior ejus usus, plu-
rima omnino adfert incommoda. Visum namque
debilitat, pectus, ac pulmonem offendit, & tusses
commovet. Hepati (6) quoque inimicum est:

*humano corpori inimica, Medicæ Facultatis igna-
ti, vel saltēm hujus Arcani, obstupescunt, viden-
tes, Acetum nunc nocere, nunc vero juvare. Vir-
ginibus cloroticis, languores, lypotimiam, vomicūm,
& nauseam excitat: Bilioſis vero, & alkalina
acrimonia laborantibus, appetitum acuit, vires
erigit, carnes, & nutritionem addit, corrigitque
sanguinem. In primis, Bilis inertia, talia parit
symptomata, excitanda igitur per medicamenta op-
posita; In secundis, Bilis, virtute sua nimis exce-
dit, acidis ergo est corrigenda. Vid. Prælect. aca-
dem. Boerbaav. tom. I. pag. 177. (Aetio ven-
triculi in ingesta) Prodest vero appetitui aci-
dum; quatenus destruit salem alcalinum, qui ap-
petitum prosternit. Si vero Bilis inertia, faciat,
ut appetitus ciborum langueat; tunc vero no-
cent acida, & prosunt alkalina &c. Ex vario
hominum temperamento, vel morborum natura, fa-
ctum est, acida non semper proficere, & aliquan-
do exiccare.*

¶ (6) *Bilis effrena ab acidis corrigitur, ne-
forte in corruptionem abeat, ab eorum abusu, ita
enervatur, ut tandem omni virtute destituta, sub-
munere fungi nequeat; unde obſtructiones in ipſo*

Siquidem, ut Tract. 3. ad Soltanum Babyloniam, Rabbi Moles auctor est, ipsum rodit, sanguinemque ejus dealbat. Stomachus præterea, juncturis, & nervosis omnibus, mali nonnihil, immoderatiore usu, ingenerat, articularesque dolores, tremores, & paraly' in excitat. Proinde, qui frigido sunt, & sicco temperamento, quique invalidum pectus, pulmonem, hepar, stomachum, & nervos habent, ab aceto abstineant, aut modice saltem, eō utantur. QUARTA, quod generet, melancholiā. Frigiditate enim sua, & siccitate, ipsum hepar refrigerat, & exiccat, atque ad generandam fæcēm melancholicā, (7) opportunum reddit, quæ deinceps facile in veram melancho'liam vertitur. QUINTA, quod Veneris adpetentiam rescindat, & semen imminuat. Nimium etiam attenuat, incidit, exiccat, & refrigerat. Cibariorum tamen adpetentiam suscitat. Harum facultatum libro tertio ad Almanlorem cap. 17. Rhazes etiam meminit: Accutum, inquiens, frigidum est, & siccum, maciem efficit, virtutem destruit; [8] sperma minuit,

Hepate, in pulmonibus, aliisque visceribus. Vide Cap. II. n. 6. Tom. I.

¶ (7) Bilem, scilicet inertem. Eodem Cap. mox supracitat:

¶ (8) Semen nequit haberi perfectum, nisi post satis longam circulationem, quæ lentissimo perficitur motu, & per exilissima vasa, sub quo, ejus partes attenuantur, & ultimam perfectionem con-

bilemque corroborat nigram; flavam vero demotum
litur, sanguinemque debilitat, & cibos, quibus
admisceretur, attenuat, atque incidit.

ULTIMO tandem versu tria comprehenduntur. Ac primum quidem, quod macris [9] noceat. Cum enim acetum excellenter attenuet, incidat, atque desiccat; ex necessitate etiam, maciem auget. Quippe similibus, ut Galenus lib. 2. cap. 10. de sanit. tuend. testatur, quemlibet excessum, augescere par est; contrariis vero remitti, aut minui.

SECUNDUM, quod noceat nervis; Exangues enim sunt: & cum tenue sit, valde eos penetrat. Plura de hoc supra cap. 17. in acida cervisia.

TERTIUM, quod immodice pinguia corpora emaciens: atque ejus quidem ratio, jam redditum est. De aceto plura Dioscorides lib. 5. cap. 17. Galenus lib. 1. de simpl. medic. facult. cap. 19. & deinceps & lib. 8. eiusdem operis cap. 22. & Simeon Sethi in Syntag.

sequuntur. Lenta vero cacochimia, enata ab acido spontaneo, variae obstructions adoruntur ab humoris lento immeabili, & ipsa vasa spermatica eodem glutine infarciuntur; unde bonum semen data quantitate parare non valent: Deducitur ergo, temperamento calidiores, & bilioſores plurimum semen producere, & ad libidinem faciliter concitari, quam phlegmaticos, & frigidos. Similiter qui loca calidiora degunt.

¶ [9] Frigidis, non vero bilioſis.

C A P. XLVII.

DE RAPIS.

Rapa juvat stomachum, novit pro-
ducere ventum,
Provocat urinam, præstatque in dente
ruinam.

Si mole cocta datur, tibi tertio sic ge-
neratur.

Hic tria **cumprimit** raporum recensentur com-
moda. Ac primum quidem quod stomachum ju-
vent. Secundum, quod flatus gigant. Tertium,
quod urinam provocent, (1) Quæ sane omnia de

(1) *Hæc Vegetabilium species non acido, sed alkali satis præstat; qua de re humores lentoſ concretos incidit, & exitura promovet urinæ, sudoris, aliarumque excretionum, non secus ac clearia, Rapbanus &c. que omnia in acido spontaneo, in lenta cacoctimia, Hydrope, & obſtructiōnibus proficere videntur. In morbis Pectoris Juleb raparum apud vulgum in usu est, ad anacatarsin promovendam. Nutriunt pariter Rapæ, vel quia revera partibus nutrientibus constant, vel quia leutores auferunt nutritioni inimicos, vel attenuant*

iis intelligi debent, quæ belle, & præcipue cum pinguibus carnibus percoquuntur. Ea enim jucundiora, &c gratiora stomacho fiunt, tatis tum nutriunt, tum impinguant, sed humentem, ac fluxam carnem creant, flatus, & genitale semen generant, Veneremque stimulant, urinam provocant, fauces leniunt, atque thoracem, ac visum præterea, ut Avenzoar, & Averrhoes testantur, peculiari quadam proprietate roborant. Fertur etiam, quod fibræ illorum, sive caudæ, alvum fortiter moveant. Atque hinc sane vulgariter excogitati sunt versiculi.

*Radix rapa bona est, comedenti dat tria dona,
Vixum clarificat, ventrem mollit, bene bombit.*

SECUNDO deinde loco duo corundem refertuntur incommoda. Nam, & dentes lœdunt, & torsiones, sive tormina in ventre suscitant. Atque his quidem malis, cruda maxime obnoxia sunt. Primum enim non ægre modo dentibus franguntur, verumetiam minus justo in ventriculo conficiuntur: quo fit, ut, & ipsa corrumpantur, [2] & fœridos præterea halitus dentibus suggerant acciditque dupli ita nomine dentes offendit,

pro nutritionis comoditate. Boves, qui mensis spazio rapis vescuntur, pingues evadunt, & carnes dant gratias gustui, & tenerissimas.

¶ [2] Præsertim adulto vere, nam tempore bycmali eorum alkali nimus prævalet, a frigore repressum. Nibilominus earum abusus, biliosis possimum, & calidis, scorbutum alcalinum gignit,

comanducatione nimirum, & halitu. Deinde vero ad istum modum liberalius ingesta, concipiuntur sunt difficiliora, ac flatulenta magis, stomachochoque noxia. Nonnumquam autem, & ventrem mordicant. Quorum posterius, etiam vulgato nobis indicatur versiculo.

Ventum saepe rapis, si tu vis vivere rapis,

Crebrior raporum usus crassum (3) humorem generat, & obstruktiones jecoris parit. Ventrem nec sustinunt, nec movent. Inter radices tamen omnes, quæ quidem edendo sunt, rapa corporis nutritioni, vel maxime convenient, idque ex la-

unde dentium erosiones, & gingivarum, ructus, zorrhina, fæces solutæ, & spiritus fætidus sequuntur.

¶ [3] Fluit per vasa sanguis speditiori motu, usquedum ejus globuli revera globuli sunt, quam plurimum in minores dividuntur, serosi evadunt, figuram spheroideam representantes, remittiuntur motus. Globuli in unico punto se tangunt, & vix a potentia moti, facile circumveunt, unde sanguinis fluiditas, prompta circulatio. Si quæcumque causa accesserit, que hanc globolorum figuram læserit, tunc augetur reciprocus eorum contactus, minuitur motus, & lento adoritur, in quo character scorbuti alcalini repositus est, qui abusum ciborum animalium aliorumque, in quibus alkali sensibiliter prævalet, necessario sequitur, cuius ope sanguis, & humores omnes, in putridum liquamen abeunt.

poris jucunditate facile deprehenditur. Ea enim eduliorum omnium natura est, ut amara, & quod linguam contrahunt, minus: dulcia vero magis alant. Rapa autem cum aliis radicibus, dulcior sint, minusque linguam contrahant, majus etiam aliis praestare alimentum, magisque vietus salubris rationi convenire, consentaneum est. Sanguinem tamen crassiores, & melancholicum generant, cum minus justo in ventriculo, ob coctoria facultatis imbecillitatem, conficiuntur. Coctionem autem diuturniore postulant, eaque sunt laudatissima, quae, primæ ebullitionis aqua segregata, & abiecta, bis percoquuntur. Cruda, ob prædictas paulo ante causas, nullo modo edenda sunt. Cymæ raptorum decoctæ manduntur, & urinam cident. Rapum muria conditum, vel cum aceto, & sale sumptum, minus quidem alimenti sufficit, sed multo magis appetitiam recreat. Hujus semen tritum, & magna copia haustum, Venerem suscitat. Fertur, quod si quis hoc ipsum semen, cum calamintha, & Lemnia terra commixtum sumat, eo die neque veneno, neque morsu venenati animalis lœdi. Appensum, inguinum morbis peculiari quadam proprietate medetur. Plura Dioscorides lib. 2. cap. 101. Plinius lib. 18. cap. 13. Galen. lib. 2. de alim. facult. cap. 62. & lib. 6. de simp. medicam. facult. cap. 98. & Simeon Sethi in Syntagma.

C A P. XLVIII.

DE ANIMALIUM VISCRIBUS.

EGeritur tarde cor , concoquitur , quoque dure .

Sic quoque ventriculus ; tamen exterio-
ra probantur .

Reddit lingua , bonum nutrimentum
medicinæ .

Concoctu facilis pulmo est , cito labi-
tur ipse .

Est melius cerebrum gallinæ , quam re-
liquorum .

Agitur hoc loco de natura , & facultate visce-
rum , quæ homines , cibi causa ex animalibus se-
cant . Recensentur autem numero quinque . Quo-
rum PRIMUM quidem est , (i) Cor tarde , tum

[i] **C**or durissima constat substantia , quam
ita dedit natura , ut ad continuum , & sitis va-
lidum motum , a vita principio , usque ad mor-
tem exercendum , facile sufficeret . Jam non da-
tur casus , in quo Cor quiescere possit , absque gravi
syncope , que nimis protracta , mortem affert . Li-

concoqui, tum per intestina descendere. Caro enim ejus dura est, cui, ut ægre concoquatur, & tardissime descendat, natura comparatum est: testis Gal. lib. 3. de aliment. facult. cap. 11. Cor, inquiens, substantia quidem sua, caro est fibrosa, ac dura, ideoque ad coquendum est difficile, & tarde permeat. Huc jecur quoque referendum videtur. Nam ut ibidem testatur Galenus, omnium animalium jecur, crassi est succi, ac ad concoquendum difficile, tardeque permeat. Renes itidem, pravi admodum sunt succi, & concoctu difficiles. Galenus ibidem cap. 5. SECUNDUM est, stomachum quoque ægre concoqui, & lente transire. Est enim membrum cartilaginosum (2) ac nerveum, neque facile in bonum sanguinem mutari potest. Cartilaginea enim, dura sunt, nerveæ vero animalium particulæ, succum absolute pituitosum gignunt. Oribasio lib. 4. Synop. ad Eustachium filium cap. 7. teste, Galenus lib.

cet autem tarde digeratur, servatur tamen a corruptela etiam si in stomacho plus, quam reliquæ carnes retineatur. Sapor ejus nimis satius est, etiam propter adipis carentiam.

[2] Præter quinque tunicas, quæ stomachum componunt, membranosa scilicet, musculosa, nerveam, cellulosa, villosam, cartilaginibus prorsus caret, que si adessent, reliquæ motu peristaltico essent destitutæ, & de digestione nullum esset. Earum substantia satis firma est, alioquin proprio munere fungi non potuissent.

3. de aliment. facult. cap. 12. in hunc fere modum de eo scriptum reliquit: Durior carnibus est stomachus, ob id etiam, si rite conficiatur succum tamen gignet, non plane sanguineum, neque inculpatum, sed frigidorem, ac crudiorem. Proinde multum temporis requirit, priusquam satis confici, & in probum languinem mutari queat. In extremis tamen partibus, nempe in fundo, & orificio, facilius conficitur, ut in quibus, pinguior sit, & carnium naturæ propinquior. TERTIUM est, [3] Linguam boni esse alimenti, idque maxime, Avicenna libro secundo Canon. cap. 145. teste, circa radicem. Illic enim suavissima est, facile concoquitur, & probum corpori alimentum præstat: quum fungosa aliquin, laxave sit, & respectu solidioris carnis, patrum, alimenti habeat. Inter omnes tamen, porcellinæ, potissimæ sunt, ut quæ, ablata circumcingente pellicula, a structoribus, ac prægustatoriis Principum, carni æquiparentur aprugnæ. Boni illæ, ob exuperantem humiditatem, parum in vi-

(3) Quæ cum Corde quamdam servat analogiam, Nam sicuti continuo, & perenni motu dicavit natura, ita lingua, loquela, masticationi, deglutitioni, expunctioni inservire debet, & extra somni tempus, in quo quiescit, semper plus minusve, moveri debet. Insuper licet grato sapore careat, optimum alimentum corpori suppeditat, quia non secus, ac Cor, ob duriusculam substantiam, difficile corrumpitur.

Etus salubris ratione commendantur. Quamobrem ipsis usuri, obsonatricis artis periti, caryophylla inserere solent, priusquam assentur: sic enim illarum humiditas & temperatur, edendoque accommodatores fiunt. QUARTUM est, pulmonem facile, & concoqui, [4] & per intestina descendere: mollis enim admodum est, & rarus. Paulus libro primo, cap. 85. hæc sic tradit. Pulmo facilius quidein, utpote fungosus, concoquitur; sed leviorem cibum præbet, pituitæ generandæ efficax. Agninus vero pulmo, licet pro alimento minus conveniat, medicamenti tamen vim possidet. Impositus enim, ut auctor est Dioscorides lib. 2. cap. 34. & Galenus lib. 11. de simpl. medic. facult. capit. 8. attritus a calceamentis, contractos, ab inflammatione tuetur, & sanat. [5] Idem tradit Avicenn. 2. Canon. cap.

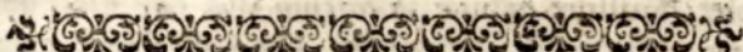
T [4] Ob quamdam flacciditatem, viribus pressoriis ventriculi cedit, & tarde digeritur, etiam quia tota ejus substantia, vasa sunt, aerea nempe arteriosa, & venosa; bronchialia, & pulmonalia, praeter tetram cellulosam, quæ licet musculosa tunica careant, compage satis firma constant; quæ de re corruptioni minus est obnoxius, etiam quia musculi mesocondrii parum humoris continent, vasa vero multa, quod probatur a minima gravitate, quam sub magna, continet mole.

T [5] Nemo est qui hoc fabulosum medicamentum experiri velit, satis conscius fallacis successus, & inutilitatis.

568. QUINTUM est, gallinæ cerebrum omnium esse præstantissimum. Ubi sciendum in primis, cerebrum esse pituitosum, crassi, vitiosique succi. Lente transit, concoctioni adversatur, stomachum laedit, & nauseam excitat: ideo recte vulgo, ad corrigendam frigiditatem, & humiditatem, cum sale, & pulvere zingiberis, aut piperis condiri solet. Suillum naturæ inimicum est: (6) Ovillus vero, vitulioum, leporinum, cuniculinumve, cum sale, ac calidis speciebus, mandi conceditur. Inter omnia tamen, cerebrum gallinæ facile primam laudem obtinet. Abunde enim nutrit, genitali semini adjicit, & cerebri substantiam auget, unde, & his, qui tardiori, leviorique ingenio, ac mente sunt, prodeesse dicitur Dioscoridi lib. 2. cap. 43. sanguinem a cerebri membrana profluentem sistit. Quod Avicenna. lib. 2. Canon.

(6) Cerebri substantia in omnibus animalibus, que hominum usui dicata sunt, eadem semper est, aut si unum cerebrum ab alio differat, haec differentia nos prorsus latet, cum nemo Anatomicorum, quamcumque adhibuerit diligentiam, cerebri vasorum seorsim spectare potuit, & omnes injectiones frustra tentatæ fuerunt. Admirabilis Ruischii cera, innumera humani Corporis arcana detexit, cerebri fabricam nullo modo penetrare potuit. Ceterum quocumque cerebrum efficacius nutrit, quam reliqua caro; atque fere totum, aut rix saltē immutatum, in cerebri substantiam abiit. circa reliqua Vid. cap. q. n. 11. Tom. I.

cap. 128. & 296, ad fluxum sanguinis narium
transluit, nempe qui membranæ cerebri vitio,
contractus sit: Cerebrum, inquit, gallinæ, pro-
hibet fluxum sanguinis narium, accidentem ex
velaminibus cerebri. Plura de hoc supra cap. 9.

C A P. XLIX.

DE SEMINE FOENICULI.

Semen fœniculi pellit spiracula culi.

Hoc in loco traditur, semen fœniculi, quod *μαρούσιον* Græce dicitur, flatus dissipare, atque ex-
pellere, idque maxime ratione caliditatis. Nam, ut libro 7. de simpl. medic. facult. cap. 97. Galenus memoriæ prodidit, tam valenter excalefacit,
ut ex tertio ordine excalefacentium censi pro-
mereatur: desiccatur vero non æque, sed ipsum
quispiam hoc primi esse ordinis posuerit: pe-
rinde lac procreat: quod, si admodum desiccaret,
non sane efficeret. Suffusis, eadem ratione auxilia-
tur, urinas mensesque ciet. Ex esu præterea se-
minis fœniculi, manant, & alia quædam commo-
da. In febribus enim, nauseam, & stomachi fer-
vorem, ex aqua frigida potum, sedat, stomachum
purgat, oculorum aciem reficit, & cum vino de-
coctum, virulentorum vermium iætus sanat. Con-

tritæ radices, & cum melle illitæ, morsibus canum medentur: Quæ quidem omnia a nonnullis, memoriaræ gratia, hinc versibus inclusa sunt.

Bis duo dat marathrum, febres fugat, utque venenum,

Et purgat stomachum, lumen, quoque reddit acutum.

Transcripta autem ea sunt, partim ex Dioscoride lib. 3. cap. 71. partim vero ex Avicenn. lib. 2. Canon. cap. 281. Quo sane loco, inter alia refert Avicenna, etiam Democritum existimat, serpentes, & vermes venenatos, recentis fœniculi semine pastos, lenestam exuere, oculorumque aciem succo ejus reficere. Veris initio, ubi latebris reliquit, in apricum prodiderint. Unde intellectum est, hominum quoque caliginem præcipue eo relevari. Plura hac de re Nicander sub exordium Theriacon, Plin. lib. 8. cap. 27. & lib. 19. cap. 91. & lib. 30. cap. 23. Macer lib. 1. cap. 16. & Melues cap. 1. de ægritudinibus oculorum. Attamen, cum concoctioni aliquantulum renitatur, & exiguum, pravique suci [i] alimentum corporibus exhibeat, non ut

¶ [i] Repugnat omnibus fœniculi virtutibus, quæ revera in dubium revocari non possunt. Spiritus, ut dicam, fere votatilis in illis latet, & seminibus potissimum, qui lentos solvit humores,

alimento, sed ut medicamento potius, fœniculo utendum est. Proinde aliis interim cibis, ipsum, vice condimenti, & ut eorum praviratem corrigit, adhibemus. Quemadmodum enim petroselinum, nonnunquam cum lactucis, ut earum humidas, & frigiditas contemperetur, sic etiam cum cucurbitis interdum, aut rapis, ut pravitas eorum minuatur, fœniculum decoquere simul, & mandere confuevimus.

C A P. L.

D E A N I S O .

Mendat visum, stomachum conformat Anisum.

Copia dulcoris aniso sit melioris.

Duæ referuntur utilitates anisi (1).

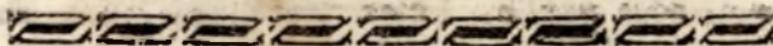
circulationem excitat; Fibras torpidas ventriculi pruritat ita, ut contentum aerem excutiat. Visum recreat hebetem, quia impuritates humorum per adactam perspirationem expellit. Graviores vero oculorum morbos ab organica mutatione, vel alio humorum visio enatos, nullo modo abijcere valet. Si vero omnes bas utilitates adfert, quomodo pravi succi alimentum corporibus exhibet.

[1] A Feniculo nil differt: Merito igitur sales facultates ei tribuuntur.

PRIMO namque visum emendat, & maximis quidem foris impositum. Atque hinc sane apud Plinium lib. 20. cap. 17. naturalis hist. Epiphoris oculorum, e vino radicem ejus tuſam, ab Iolla imponi ſolitam legimus. Ipsum cum croco pari modo, & vino, & pertritum cum polenta, ad magnas fluxiones, extrahendaque, si quæ in oculos inciderint.

Secundo deinde loco, ſtomachum roborare dicitur, quod profecto de ſemine ejus potissimum intelligendum eſt. Illud namque, ut lib. 6. de ſimpl. med. facul. cap. 44. Galenus adſerit, maxime utile eſt, acre, & ſubamarum, ut prope ad urentium accedat caliditatem. Eſt autem, & in ſiccando, tertii ordinis, ſicut, & in calefaciendo. Stomachum igitur calefacit, & qui in ipso ſunt, humores crassos, ac frigidos, lentosque attenuat, incidit, liquidosque, & expullioni accommodos reddit. Inflationes quoque, quæ ab iisdem proficiuntur, diſcutit. Atque hinc adeo fit, ut ſtomachus tum repurgetur, tum exicitur, & onere, quo gravatus fuit, deposito, roboretur. Quinetiam viſui, eadem ratione conſerre existimandum eſt, quippe cui, nihil æque noceat, atque ſtomachi impuritas. Hinc enim impuri, fœtidi, & turbulenti fumi, ad oculos ſublati, noxiam spiritibus viſivis invehunt. Melius ad hoc ſemper recers, anifum, plenum, non furfurofum, dulcedine, & odore præſans. Præter has utilitates, & aliæ quamplurimæ a Diſcoride lib. 3. cap. 55. a Plinio loco paulo ante citato, a Serapione c. 242. & ab Avic. lib. 2. Canon. cap. 1. recen-

sentur. Oris enim halitum jucundiores facit; doloris lævamentum præstet, urinam ciet, discendi vim habet, aquam, quæ subiit cutem dissipat, potum, sicut ex salsis humoribus contra. Etiam extinguit, animalium venenis adversatur, valet ad inflationes. Alvuni, & alba fœminarum profluvia, tostum fistit, lac ad mammas elicit, Venerem stimulat. Dypnæas a pituita profectas, tostum purgat, cum melle sumptum melius. Vestitis, & antiquis ex frigore hepaticis affectibus prodest. Iecoris, lienis, renum, uteri ac reliquorum etiam viscerum obstrunctiones tollit. Viæ enim ab humoribus crassis, frigidis, ac lentis præclusas, & obseosas aperit. Atque ob id, febribus quoque opitulatur antiquis. Dolores capitis lævat, suffitum naribus: cum rosaceo tritum, instillatumque, fractis auribus medetur.

C A P. LI.

DE SPODIO.

SI crux emanat, Spodium sumptum cito sanat.

Spodium, fanguinis profluvia hic sistere traditur: quod, de Spadio, ab Arabibus nobis descripto, potissimum intelligendum venit. Hoc, ut ex Avicenn. 2. Canon. cap. 617. colligitur, non est, nisi radices cannarum, arundinumve adustæ.

Quare cum eo, quod Græci αντισποδιων appellant, convenire videtur. Officinæ, Platearii nixæ testimonio, pro spadio, tam Græcorum, quam Arabum, ossibus ultiſ utuntur, quæ elephantis esse putant, quum verisimilius sit, bovis, vel alterius esse animantis ossa. Quocirca cum verum, & Græcorum Spodium, (1) quod Tutiæ vocatæ species est, habeatur, ex Officinis prorsus hæc combusta ossa proscribantur, ejusque in Græcorum compositionibus cannarum Indiæ spadio, aut si illud haberi non possit, radicibus cannarum nostrarum adustis, utendum erit. Græcorum spodium solum admovetur: Arabum vero etiam, su-

[1] Colligitur ex supradictis in Testu, Spodium esse remedium adstringens, & vulnerarium, efficax ad ventrem solutum, ut in dissenteria, lienteria, & Diarrhoeas fistendum, & ad Hæmorrhagiam per narēs, per os, vel per uterum coendam. Sub ejus nomine omnes cineres comprehenduntur; speciatim vero illæ, quæ a metallis ultiſ resultant. Insuper omnes radices combustæ, uti in Testu, præsertim cannarum Indiæ. Tandem in Officinis Farmaceuticis omnia calcinata, sive fossilia, sive animalia, sive vegetabilia sint. Verum in usum medicum, alia validiora vulneraria efficacius veniunt; quam antedicta, quæ re vera, ob satis notam inefficaciam, recesserunt. Num vero præter facultatem adstringentem, omnibus infra enunciatis preſtes virtutibus, numquam satiis dubitandum est.

mitur, & devoratur. Hoc ipsum itaque, sanguinem undecumque etiam manantem, hic sifere traditur, & maxime quidem, quod frigidum sit, & siccum, valdeque adstringat: aut certe, quod sumptum, sive admotum, peculiari quadam proprietate, hepar, intemperie, vel naturali, vel quo-
 quomodo adventitia, validius moderetur, ac robo-
 ret. Hoc autem viscere [quod principium, ac
 fons sanguificationis est] roborato, sanguis ab
 eodem melius etiam retinetur. Pulvis igitur ejus
 cum stillatiis liquoribus rosarum, & plantagi-
 nis in nares injectus αἴμοντα πάχεια earundem cu-
 rat; Idem cum succo plantaginis contra αἴμοντα
 πάχεια, & dysenteriam efficaciter sumitut. Quin
 & aliæ quamplurimæ, ab auctoribus spedio attri-
 buuntur dotes. Siquidem cor quoque, proprietate
 quadam corroborat, & spiritus claros, ac solidos
 efficit: quapropter exhilarat etiam, atque lœtificat.
 Potum, aut appositum calidæ, cardiacæ, & con-
 tractæ ab effusione flavæ bilis, ad os ventriculi,
 syncope, calidoque cordis tremori auxiliatur:
 adjuvante scilicet talem ipsius actionem, facultate
 adstrictoria, & maxime quidem in temperaturis
 calidis. In frigidis vero, cum croco temperatum
 eadem præstat. Febris confert acutis, sitem se-
 dat, & immodico colerico alvi profluvio, atque
 vomitui subvenit. Pustulis quoque, quæ in ore,
 & lingua erumpunt, prodest. Fervorem, furorem
 que flavæ bilis compescit, ventriculum roboret,
 ardori ejus, atque imbecillitati proficit, flavæque
 ad ipsum bilis, inhibet effusionem. Contra me-
 lancholiæ ex sollicitudine, timorem de præte-

ritis, terrorem de futuris, & ad quaslibet animi perturbationes efficax est. Utiliter calidis oculorum abscessibus illinitur. Plura Rhazes lib. 3. ad Almans. cap. 36. Avicenn. loco citato, & tract. 2. de viribus cordis, cap. 3. Averrhoes lib. 5. collect. cap. 56. Serapion cap. 132. & Leonhartus Fuchsius lib. 1. cap. 17. de compositione medicam. Porro autem quemadmodum spodium, peculiari hepatis roborandi facultate praeditum est, ita & aliæ nonnullæ medicinæ, alijs singularibus quibusdam membris roborandis accommodatae sunt, veluti mæcis cordi, moschus cerebri, glycyrrhiza pulmoni, capparis lieni, & galanga stomacho, id quod vulgatis etiam hisce versiculis comprobatur:

Gaudet hepar spadio, mace cor, cerebrum quoque moscho,

Pulmo liquiritia, splen capparis, stomachusque galanga.

Adnotatiuncula.

Hepar priorem syllabam longam habet. Et enim Græcum ἡταρ, quare contra naturam hic brevis posita est,

C A P. LII.

SALE.

Vas condimenti, præponi debet e-denti.

Sal virus refugat, recte, insipidumque saporat.

Non sapit esca probe, quæ datur absque sale.

Urunt res falsæ visum, feme[n]que minorant.

Et generant scabiem, pruritum, sive rigorem.

Tria hoc in loco peraguntur. In primis enim generale traditur præceptum, nemini hactenus, humaniori saltē, atque civiliori non observatum: nempe ut vas condimenti, hoc est salinum, primum in mensa apponatur: idque adeo vulgatum ubique est, ut hisce etiam versiculis decantetur.

*Sal primo ponī debet, primoque reponi,
Non bens mensa tibi ponitur absque sale.*

Duo deinde salis recententur commoda: Ac primum quidem, quod venenis resistat. [i] Cu-

T (i) *Venena acria ergdentia, uti Arsenicum, sublimatum, & alia his similia, ab acidis, & salibus intentiora fiunt, & mortiferam vim adauagent; oleo dulci, Butiro, & similibus enervantur. Vid. cap. 35. n. 3. Ex vero, que a vegetabilibus elicuntur, vel a morsu animalium rabidorum proveniunt, neque salibus cedunt.. Imo, quia sales, contacti suo, fibras tendunt, & irritant, major, contra venenum opponitur resistentia.*

ius duplex adsignari potest ratio: Vel quod sal vim habeat vehementer siccām, & adstringentem; atque ob id, quicquid in corporibus humidū est, id omne depalcat, reliquum, adstrictione leniter contrahat, ejusque rei testis est Galen. lib. 11. de simpl. medic. facul. cap. 50. sic inquiens. Nam sal, quicquid in corporibus humidū (2)

unde sequitur, ejus vim intentiorems fieri. Nam venenum numquam venenum esset, nisi per vitæ vim, contra ipsam, in actum duderetur.

(2) Humores corporis nostri venena non sunt, qui, si essent, occiderent continuo, etiamsi sal magna copia introducatur. Constat econtra, quod humores, (urina, & Bile exceptis), omnes blandi sunt, & fere nullius saporis, qui venenis potius adversantur, quam eorum vices gerant. Homo humida temperie donatus, si grana decem sublimati ingeret, minus torquerbitur, quam qui siccām, & biliosam temperiem sortitus esset; atque multo minus, si aquam larga copia bibisset.

Hydropicis, necnon illis, qui nimio humore abundant, sal largius conceditur, non quia revera quod superfluum est, possit exicare, quoties, neque urinam, neque ventrem solvit: saltēa longe minor sequitur noxa, dummodo a superfluo sale sitis molesta non urgeat: quo casu Ægri, cum nequeant ab aqua abstinēti, ita liberius bibunt, ut merbi cause majorem fomitem addant, præsertim si humor, vasis jam disruptis, in telam cellulosam effluxerit; quod facile cognoscitur ab inestinguibili

inest, id quodammodo absunt, & quod reliquum est substantiae solidae, adstrictione contrahit, ac proinde etiam conditura sua, carnes servat, & a putredine suet: Vel quod sal non solum humores e corpore ducendos, liquet, incidat, tenuet, purget, & exiccat: sed poros etiam, per quos veneni vis, in interiora corporis irruere sollet, denset, ac constringat, adeoque penetratorem ejus intercipiat, & excludat. Secundum vero, quad cibos condit, id est, sapidiores reddat: Nulla siquidem cibaria, citra salis commissiōnem sapere, quotidiano discimus experimento. Tertio demum loco, salis, sive persalorum ediliorum, quatuor enumerantur documenta. Quorum primum quidem est, quod usu praeferim immoderatiore urant, hoc est, corruptant, aut hebetem certe, ac debiliorem reddant visum. Ac hujus itidem duplex adsignari potest ratio: vel quod oculi, ut supra cap. 2. ex Aristotele ostendimus sint de natura aquae: res vero persalae, humidam ipsorum substantiam exiccent, & consumant,

siti, oris ariditate, aqua parca, densa, plus iusto colorata. Disruptis enim arteriis lymphaticis, humor tenuis, in celam cellulofam abit, necnon omnis aqua, que magna copia bibitur, vix vasa sanguifera ingressa, a crassiore sanguine recedit, quia cum eo, nullo modo misceri potest, & in cellulofam abit, neque per venas in sanguinem redit.

ad eos

adeoque hæbetudinem, ob id, visui adferant. (3) Vel quod a cibariis persalsis in ventriculo existentibus, mordaces admodum, atque acres resolvantur fumi, qui ad oculos sublati, ipsos acrimonia sua rodant, ac rubefaciant. Atque hinc sane, eos, qui salem excoquunt, rubros fere oculos habere conspicimus. Secundum, quod Veneris adpetentiam compescant. (4) Nam cum omnes, corporis

(3) *Sal*, qui excessu quantitatis cum cibis ingeritur, sub omnibus viribus pressoriis Corporis humani, & sub diuturna circulatione, humorumque miscela, semper idem persistit. Cum enim nullomodo in aliam substantiam utiliem, aut saltem innoxiam, mutari possit, urinæ commixtus, de corpore egeritur: Verum cum sanguine, & reliquis humoribus commixtus, reliquis, qui ab excretione supereft, nullum infert damnum: quam primum vasa exilissima ingreditur, præsertim cutanea, in illis ob illorum angustiam, & lentam circulationem, propter maximam a Corde distantiam, sistitur, & partes ejus, quæ prius seorsim cum humoribus fluebant, concrescunt simul, vasa obstruunt, erodunt, & in squammulas supra cutim eminent. Ejus noxa in cute, & unguibus primum adparet, & quandoque in Capite, aliisque partibus, ubi pili vegetant, quos continuo desiruit, tandem, excessu suo, etiam oculos, aliasque humidiiores partes obsidet, quas antea, major humoris quantitas, defenderat.

[4] Ob intensiorem stimulam, quem in ner-

Tom. II.

N

esiecent, & consumant humores, sperma quoque necessario exhauriunt, ac minunt. Tertium, quod scabiem [5] generent. Acrem enim, ac mordacem procreant succum, sanguinemque adurunt, atque hinc profecto, scabies incidere consuevit, Quartum, quod pruritum etiam excitent: mordacia enim, ac prurituosa generant excrementa. Horum nocumentorum Rhazes etiam meminit lib. 3. ad Almans. cap. 17. Sal, inquit, sanguinem eorum, qui multam ex ipso sumunt quantitatem, adurit: visum quoque debitum, atque sperma minuit: pruritum generat, & scabiem. Ad hæc, serpiginem nonnumquam, & impetiginem, morpheamque, ac lepram progignit iis, quorum corpora ad patiendum sunt parata. Quin urinarios etiam meatus, usu praesertim immoderato, ac frequentiore excoriat. Modice tamen salsa, profligato fastidio, adpetentiam revocant. Ferunt præterea, quod si sal cum aceto, & succo rutæ permixtus, pedum plantis diligenter infrice-

vis excitat, ad libidinem provocat. Vid. cap. 21.
num 2.

¶ (5) Hec lues, non ab interna causa provenit, sanguinem infarciente, neque ipsa sanguinem inficit, sed ab externo contactu, per calorem, & insensibilem perspirationem, communicatur. Hinc errant illi, qui non illico scabiem sanari posse arbitrantur, credentes ab immatura curatione, sanguinem a morbi causa non depurari, & pejora adferre incomoda.

tur, non noxam tantum, ex vini crapula contra-
Etiam curet, sed iis etiam, qui cibos aversantur
Graeci ἀποστής appellant; aviditatem (6) resti-
tuat. Plura de Sale Diocorides lib. 5. cap. 90.
Galenus lib. 9. cap. 30. & lib. 11. cap. 50. de
simpl. medic. facil. Simeon Sethi in Syntag.
Avicenn. 2. Canon. cap. 714. & Mesues lib. 2.
lect. 2. cap. 16. de medic. simpl. purgantibus.

C A P. LIII.

DE SAPORIBUS, AC EORUM QUALITATIBUS.

Hic fervore vigent tres, salsus, ama-
rus, acutus
Alget acerosus, sic stipans, ponticus,
atque
Unctus, & insipidus, dulcis dant tem-
peramentum.

Hic agitur de saporibus, sive qualitatibus gu-
statoriis: Ubi sciendum in primis, Saporem acci-
pi, pro omni eo, quod gustu dijudicatur. Species

(6) *Aceto, & Rutæ potius effectus bic
tribuendus, quam salū, si unquam sequeretur; sed
videtur consensus bic fide dignus, qui inter pe-
des, & Ventriculum ab Antiquis admittebatur.*

autem ejus, aliter ab aliis numerari solent. Genus lib. 1. de simpl. medic. facil. cap. 38. non facile numero comprehensibiles esse tradit, a Theophrasto lib. 6. de causis plantarum cap. 1. & 5., ejus octo recensentur differentiae, exempli gratia; dulcis, pinguis, austerus, acerbus acris, salsus, (1) amarus, & acidus. Quibus nonum

¶ [1] Sal constat partibus admodum acutis penetrantibus, quæ ad instar cuneorum in humano corpore operantur, atque eo fortius, quo validius fibræ, a quavis potentia urgentur. Hæc potentia in ipsa vasorum vi peristaltica viget, sanguine quoque a tergo premente, cuius ope bæ partes, una cum humoribus, in vasa sensim minor, semper urgentur: humores vero facile in venas transeunt, quia fluiditate, & tenuitate, salis particulas, longe superant; illæ vero, huic potentie resistunt, a qua præsumuntur, contra eadem vasa, quibus continentur, que tali modo pressa, dolent, convelluntur ad dilacerationem usque, cum acerimo pruritus, & caloris sensu. Vid. Boerhaau. pag. 196. §. 914. signa acrimoniæ muriaticæ... erosio lenta, pruritus, ruborem inducens &c. Ex his enim infertur, salem in temperamentis athleticis, seccis, biliosis, miris damnum adferre, quam in obesis, & Pœlegmaticis, quia in illis vasorum momentum, intensius est, & fortius aculeos salis contra vasa urget, quam in his, & in minori humorum quantitate solus, facile in tensas fibras infligit.

quoque nonnulli adiicientum putarunt, nempe insipidum, quem $\alpha\tau\omega\lambda\sigma$ Græci vocant, quod extra omnem sit insignem, tum caliditatem, tum frigiditatem, medium, quoad fieri queat, constitutionem obtinens, qualiter præbet sensum aqua, plane omnis qualitatis vacua. Ex his, tres calefacere hoc loco traduntur, nimirum salsus, amarus, & acris. Sed in his non parva est majoris, minorisque ratio. Si quidem Acre, ut Avicenna 2. Canon. Tract. 1. cap. 4. confirmat, est calidius, hinc amarum, deinde salsum, quam acre, majorem vim habet resolvendi, incidendi, abstergendi, quam amarum: Salsum vero, est velut amarum, frigida aliqua humiditate retusum, hebetatumque. Secundo deinde loco, tres ex saporibus, statuuntur frigidi. Acidus videlicet, austerus, & acerbus. Ex quibus; acerbus tamen frigidior existit, mox austerus, (2) deinde acidus. Quod sane perspicuum evadit in omnibus fructibus, qui dulcescant. Principio enim sese prodit acerbitas vehementis infrigidationis: processu deinde temporis, cum per solarem calorem, aliquo modo ad concoctionem ducti fuerint, austeritas in eis sentitur, qua sensim deposita, aciditatem acquirunt, sicut $\delta\mu\phi\chi\kappa\epsilon$ hinc dulcedinem tandem adsciscunt. Acidum vero, quamvis acerbo minus sit frigi-

¶ [2] Non semper frigidus, solummodo vera in acidis verificatur. In salsis autem, in alkalinis, in aromatibus, aliisque, calidus nimis. Vide mon supra, signa acrimoniæ mutiaticæ &c.

dum; tamen ob subtilitatem, & penetrationem suam, eo, in pluribus, majoris est infringidationis. Acerbum autem, & austерum in sapore sunt propinqua, sed hoc nihil linguae, præter extimam ejus superficiem contrahit; illud vero, non modo extimam superficiem; verum etiam interiora ejus contrahit, atque exasperat. Postremo vero tres dicuntur temperati, id est, mediæ qualitatis, ita ut, corpus, neque refrigerent excellenter, neque calefaciant: nempe dulcis, pinguis, & insipidus. Dulce enim, licet calidum sit; in ipso tamen non adparet excellentia caliditatis, ut lib. 3. ad Almans. cap. 1. Rhazæ visum est. Porro, suæ, ac propriæ, cuique savori adsignantur facultates.

Dulcia enim concoquunt, emolliunt, rarefaciunt, laxant, plurimumque corporibus exhibent alimenti, & impinguant. [3] Cum enim naturæ sanguinis nostri, & carnis proxime congruant, lingua avide excipit, ac voluptate, dilutioneque afficitur, eis fruens non laeditur, non exulceratur ab eis, nec refugit ea, ut amara, seu acria. Ac sane quicquid nutrit, ex genere dulcium esse oportet. Nam dulcia ungunt, impletant, & restituunt erosas particulas. Sed interdum excellenter dulcia nocent: quia cum sint valde calida, &

¶ [3] Alibi probatum est, præsertim ubi de vino sermo contigit, omnia austera nutrire non posse; dulcia vero, sive potius, que fatuo sapore; vel leni prædicta sunt, facile in substantiam humani corporis abire..

aerea, cito in igneam naturam transeunt, ut mel, & saccharum, (4) celerrime vertuntur in rubram bilem. Quare avidius usi saccharo, saepe periculose inflammantur. Ad haec, dulces cibi intemperantius eduntur, humorisque copiam generant, quam sequuntur interdum, vel putrefactiones, vel obstrukiones, & abscessus hepatis, atque lienis: & maxime quidem, cum haec viscera ad patientem accommodata fuerint. Stomachum quoque relaxant [5] admodum, & alvum cident; Pectori tamen conferunt, & pulmoni, genitaleque semen augent.

¶ [4] Excluduntur omnia, quae nimiam sensationem in gustu excitant, ut in lingua, palato, labiis &c. quibus saccarum impositum, salivationem uberrimam promovet. Vid. cap. II. num. I. Tom. I. Non ergo lenit, sed irritat. Dulcia enim: nutritioni inservientia sunt omnia, que nullum dant saporem, vel tantum innoxium, ut lac, jusculte tenuia, orz recentia, & alia, quae a quavis acri monia longius distant.

¶ (5) Omnia dulcis, dummodo non aceſcant, stomaci tensas fibras relaxant, & adpetentiam minuunt. Quapropter etiam excretionem promovent, eccoprotica, quae ut plurimum dulcia sunt. Acida vero facta, stomaci ardorem nimis moleſtum excitant, & omnes humores, digestioni dicatos turbant, in illis præcipue, qui acido adſciuntur; resistunt tamen corruptioni.

Amara meatus perpurgant, [6] abstergent extenuant, humorum crassitatem incident, & linguam mordent, suntque in natura terrestri crassa, in qua excedunt calor, & siccitas, ut in Bile, Nitro, Marrubio, Absynthio, immodico usu, sanguinem cito adurant, & corruptunt, bilemque augent rubram.

Acerba, [7] Græcis στρυφύχ appellata, recentiores pontica, a pungendo vocant, quo verbo medici quoque libenter utuntur, linguam contrahunt, & intorsum pellunt, ideoque constipandi, densandi, & adstringendi vim habent. Suntque in natura terrestri, crassa, frigida, & secca. Ideo enim acerbus sapor, dicitur esse tardior, quam acidus,

¶ (6) Non omnia, sed tantum Rbabarbarum, Aloe, Colocyntidis, atque omnia reliqua, quæ lenti-
ter tantum ventrem solvunt, & in viscerum ob-
structionibus convenient, ab humorum lentore
productis. Cortex vero peruvianus, Cascherilla,
radix Gentianæ, Absynthium, & alia nonnulla,
stomatica virtute potius, quam solutiva donantur.

¶ [7] Minus pungendo, quam constipando ope-
rari solent, uti omnes fructus, ante perfectam ma-
turationem, in quibus etiam, quidam aciditatis
sensus percipitur. Acerbum enim compositum ex
acido, & amaro dici meretur. Qui fructus, acer-
bos comedunt, linguam torpidam, & tumidam
in ore sentiunt; & Buccæ ipsæ inter masticandum
infra dentes molares truduntur, tanta est earum
intumescentia.

quia acidus est in natura tenuiore, & minus terrestri. Acerba sunt, fructus glandium, pyra sylvestria, & in genere, immatura poma, mala cydonia, ac magis immatura. Nam postquam maturerunt, fit mixtus sapor, ex acerbo, & dulci, sicut nucum, ex acerbo, & pingui. Sunt σπυρώναι, & fructus, qui vulgo Ribes dicuntur, Germanice, Aclbesikens. Item castaneæ, corna, & poma Cynosbati, vulgo Hainboten.

Austera, Græcis αὐστηρά medicis etiam nostri temporis στυπτικά a verbo Græco στύφω, dicta, contrahunt, constringunt, dentant, incrassant, & infrigidant. Sunt enim in natura terrestri, crassa, frigida, & sicca, sed plus habent caloris, & humiditatis, quam habent aerba. Frequentiore in cibis, ac immoderatione usu, humores abunde extenuant, (8) inanificantque, eoque sanguinem

¶ [8] *Omnia acerba, acida, amara, & si alia sunt his similia, nullo modo in nutrimentum converti possunt, ob pertinaciam saporis, quam continent, nullomodo per facultates naturales; aut vita'es corporis humani, corrigendam, uti de Vino &c. Vid. cap. 8. n. 14. T. I. Præterea hæc eadem in intestinis primum pariunt effectum; virute nempe stiptica adstringenti, & vasa lactea, que in eorum cavitate hiant, chyli resorptioni destinata abstringunt, & claudunt, ita ut, ipso chylo transitus impediatur. Jam ex anathome constat, hæc vasa a peculiaribus sphinterulis muniri, ne forte collapsa, rudiores particulas, alias*

gignunt melancholicum, & corpus reddunt gracię.
Je. Ventriculum tamen, quemadmodum Galenus
idipsum in lib. de cibis boni, & mali succi cap.
17. attestatur, corroborant. Omnia, inquit, quæ
austera sunt, laxum stomachum, ac ventrem fir-
mant, ac tum præcipue, cum calida intemperie
affecti sunt. Hac enim de causa, atque etiam ad
alvi fluxiones fistendas, austoris utimur vinis.
Juvant enim ventriculū nativa siccitate, & ali-
quantulum adstringunt. Pinguia sive oleosa, quæ
Græcis λιπαρά, & vulgo unctuosa nominantur,
dulcibus vicina sunt, aqueæ, [9] & aereæ sub-

que imparitates admittere possint, cum sanitatis
detrimento. Quamprimum enim hæc spbinterula,
ab acerbis, amaris, aliisque similibus, attingun-
tur, continuo clauduntur, tantummodo aperienda,
pro chyli, aliorumque similium transmissione. Si
vero hic rudis contactus, has nervosas partes con-
tinuo lacefferet, vasorum lacteorum sequeretur ob-
structio, quia ea vasa, quæ ab aliquo fluido non
permeantur, impervia evadunt. Hujus funestissimi
morbi, Virgines clorotice exemplum præbent, que
a morbo voluptate alleditæ, acerbos fructus de-
vorant, & in dirissimas obstructiones vasorum
lacteorum incident, at quo tandem in Hydropem,
vel in Tabem.

[9] Aqua ignem extinguit; Adeps, &
Oleum alunt, atque flamman excipiunt. Aqua
insuper, in longa ebullitione, omnis evolat, nullum
sui vestigium relinquens; Adeps & oleum fer-

stantiae, leniunt, emolliunt, lubricant, laxant; concoquunt, maturant, & humectant, sine manifesta tamen calefactione. (10) Hæc si sint medocria, optime nutriunt: Sed immodece pinguis supernatant, abominabilia sunt, & nauseabunda, ventriculum relupinant, concoctionem impediunt, flatus, & obstructiones generant. Ad hæc, cibi quoque, antequam edendo, naturæ satisfactum sit, satietatem adferunt. Quod Galeni testimonio confirmatur, qui lib. 3. de alim. facil. cap. 29. ita scriptum reliquit: Pinguia, & lenta cibaria, statim ut sumpta fuerint, celeriter implent, & appetitiam evertunt. Præterea, quod majus est, compluribus deinceps diebus, ipsorum esum non sustinemus. Febricitantibus, ac iis etiam, quibus stomachus, atque hepatis, calidiora sunt, non æque, ut aliis, conserunt; ipsis enim facile ascenduntur, & in flavam bilem transeunt. Reliquis vero, phlegmatis generant copiam, somnolentiam pariunt, rationalemque mentis partem, reddunt habetorem. Carnium tamen, atque olerum cocturæ, non mediocre tribuunt condimentum.

vent, usquedum aqua, quæ semper in eis reperiuntur, evanescat, postea quiescit absque exsiccatione. Vid. quæ dicta sunt cap. 7. n. 31. Tom. I.

[10] Tumoribus, qui suppurationem minantur, exterius admota, perspirationem impediunt, quia poros obturant. Augetur ergo obstaculum sanguini a repellente, unde nifus quoque augetur, & ex hoc, calor intensior, qui suppurationem parit.

Acria, Græcis ὄρεμες, & vulgo acuta, non solum mordent, ac rodunt [11] linguam, sed etiam penetrant, urunt, vulcerant, aperiunt, flatus dissipant, tenuant, incident, separant, resolvunt; e longinquo attrahunt. Suntque in natura tenui, in qua excedunt caliditas, & siccitas: & superant calorem res amaras: Unde calorem augment, & corpus velociter inflammant, ac sanguinem adurunt, ipsumque in bilem, prius rubram, deinde in nigram convertunt, siccant etiam, emaciantque, ac sitim faciunt. Acria autem sunt ut piper, zingiber, allium, cæpa, calx, & granum Gnidium, quod Kellershafz Germanice vocamus.

Salsa, (12) Græcis ολυμψα, incident, tergent, tenuant, liquant, mordent, condiendo servant, & a putredine vindicant, conturbant, subvertunt ventriculum, & ad vomitum impellunt, descant, citra apertam, aut caliditatem, aut frigiditatem, sitim excitant, exasperant, radendo expurgant, & aperiunt. Plura supra cap. 52.

Acida, Græcis ὄξες, vulgo acetola, mordendo constringunt, & refrigerant, penetrant, incident, extenuant, dividunt, tergunt, farctu liberant, perpurgant citra excalafactionem. Sunt.

T (11) De aromatibus jam satis cap. 22. n. 3.

T (12) Eorum usus moderatus necessarius est: adpetentiam conciliat, & a corruptione præservat: Abusus vero nimis nocet. Vid. cap. 21. n. 2., & cap. 52. n. 2.

que in natura, tenui, frigida, & sicca, in qua dominatur frigiditas. Nam quæ sunt tantum acida, sunt præcipue frigida, ut *oxalis*, quæ vulgo acetosa, & Germanice *Sauvemper* nominatur, quia hæc, pure hunc saporem habet. Est, & species mali punici vere acida. Alia quædam sunt mixtæ qualitatis, ut *acerium*, quod est subacre; quia etsi frigidum est; tamen retinet obscurum calorem, ex vini corruptione: inde sit subacre; sed tamen dominatur frigiditas. Cum enim exhalant [13] aereæ partes, & reliquæ manent terreæ, diluta aquosa tenui parte, fit *Acetum*, sua natura, frigidum. Atida, sanguinis, atque rubræ bilis fervorem compescunt, &, ut lib. 4. Synop. ad *Eustachium filium* cap. 29. Oribasius attestatur, cum in ventriculo succum crassum inveniunt, eundem incindendo, aluum subducunt, (14)

¶ [13] Solummodo quando cum alkalicis miscetur, sive absorbentibus, effervescentiam excitat, & contentum aerem dimitit: bac autem peracta, evanescit aciditas, & de aceto fatuus supereft apor.

¶ (14) In febribus putridis, cum atvi fluxu, & fæcibus solutis, a bilis corruptione exortis, omnia acida larga manu præscribi solent, ad fusionem impediendam, satis periculosa. Hec enim cohaesione inter humorum partes, & solidorum elementa conciliant, vasorumque vim augent, unde promptior circulatio, & urina, sudor, perspiratio copiosior. Neque repugnat, acida, solidas

& ob eam causam fæces liqui faciunt. At si purum ventriculum inveniant, eum magis suppri-
munt. Corpus infrigidant, ac desiccant, conco-
ctoriam hepatis facultatem debilitant. Nervis
etiam, ac nervosis omnibus nocent. Adpetentiam
tamen carent: quia humores vitiosos in crificio
collectos, dividunt, & pellunt, & mordicatione
non urente, irritant ventriculum. Ex insipidis,
quædam magis nutriunt, nempe, quæ proprius
ad æqualitatem accedunt, quædam vero medio-
eriter calefaciunt, aut refrigerant: Et hæc sane, si
multa etiam humiditate prædita fuerint, hume-
stantium; sin vero siccitas in eis exuperet, exci-
cantium ordini adscribenda veniunt. De his om-
nibus plura Galen. in libris de simplici medicina.
facult. prælertim lib. 5. cap. 25. Paulus lib. 7.
c. 1. Aetius lib. 1. cap. 1. Rhazes lib. 3. ad
Almanf. cap. 1. Serapion sermon. 2. de temper.
simplici. Avicenna lib. 2. Canon. tract. 1. cap. 3.
Mesues lib. 1. Theoremate 1. & Philip. Melan-
th. in lib. de Anima.

partes roborare; fluida vero incidere, & adtenuare, quia sub intensiori visorum momento, humores, qui excernendi sunt, facile excernuntur; & qui meliori conformatio[n]e indigent, melius confor-
mantur. Insuper sanguinis globuli, sub acidorum usu, majorem acquirunt densitatem, perfectioremque figuram, ad circulandum aptiorem, & dum ma-
jori feruntur motu, in lentes humores impingunt,
qui morbi causan constituunt, ad usq[ue] lateralia
pellunt, ut per emissaria excerni possit.

C A P. LIV.

DE VIPPA.

Bis duo Vippa facit, mundat dentes, dat acutum Vipsum: quod minus est implet, minuit, quod abundat.

Hic: quatuor recensentur commoda Vippæ: primo, dentes mundat. Panis enim vino imbussus, diutius circa dentes moratur, (i) atque eam b causam, facilis etiam fæculentam materiam, psis obhærentem, abstergit, ac consumit, quam

T (i) Non ultra datum tempus masticationis, dummodo ex libitu non retineatur, quod fortasse plus damni, quam utilitatis inferret, quia omnia fragmента alimentorum, infra dentium interstitia, plus quam par est, detinata, calore, quiete, & salivæ admixtione in aliam abeunt naturam, & ingratum odorem faciunt, cum gingivarum detimento. Unusquisque enim post prandium, accuratius dentes mundare a ciborum reliquiis fludeat, illosque confricare vino, aut saltem aqua pura diluere, ne quid infra eos remaneat. Circa reliqua, vide, quæ de vino dicta sunt.

vinum per se sumptum. Deinde visum acuit Malos enim fumes, qui e ventriculo cerebrum petunt, suaque permissione spiritus visivos obsecrant, reprimit. adeoque materias pravas, stomacho inharentes, concoquit, incidit, & deorsum pellit. Tertio, cruda concoquit: quia os ventriculi, leni quadam adstrictione claudens, concoctariam facultatem roberat, plurimumque alimenti corporibus exhibet. Quarto vero, vitiosorum humorum multitudinem minuit. Eos enim concoquit, incidit, exiccat, & deorsum expellit: idque maxime, si panis assatus prius, aut super prunis exiccatus fuerit. Quin, eodem etiam modo superflue concocta ad συμετρίαν revocat. Porro Vippa, Germanice dicitur, een Winsoppe, Gallice, une Soupe, au vin. De ea Hermolaus Barbarus cap. 65. lib. 5. corollarii in Dioscoridem ita scribit: Erat veteribus jentaculum, buccella ex vino, quod genus, Barbari, a vino, & pane, vippam vocant. De quo Atheneus lib. I. Deipnosophist. ὡς sic ait: πωΐονοι οὐβρῶν, ημέσις ἀπράττοντον καλέμεν δίχ το εν ακτο βρέχειν καὶ προσιετέαι τριαντ, idest matutinum edulum, sive jentaculum, quod nos ἀπράττοντον vocamus, propriea quod panis buccellæ mero tingerantur. Lege de eodem Plutarch. in Symp.

C A P . LV.

DE DIAETA.

QMnibus adsuetam , jubeo servare
diætam
Quod sic esse probo ; ni sit mutare ne-
cessè.

Hippocrates testis , quoniam sequitur
mala pœtis.

Fortior hæc metà est medicinæ , certa
diæta.

Quam si non cures , fatue regis , & nia-
le curas .

Quum primus , præcipuusque , non solum mor-
bi cuiusvis curandi ; sed sanitatis etiam tuendæ
scopus , ut in libro , qui de facile parabilibus in-
scribitur , cap. 48. & in præfigio , experientia-
confirmato cap. 5. & in lib. de attenuante vi-
ctus ratione cap. I. Galenus adserit , in exacta
victus ratione consistat : operæ pretium fuit , de
ea etiam hic , aliquid præscribi . Præcipitur ergo
in primis , ut servetur consueta (i) diæta . Per

T (i) Aliquibus alimentis affusecimus duplice
TOM. II. O

quam sane, administratio sex rerum, non naturalium, modo intelligenda venit. Et ratio quidem est, quod transgressio a consuetudine, noceat nocturno magno. Consuetudo enim, est altera natura: quia, ut lib. I. cap. II. Rheticorum

quidem modo, vel quia temperamento consentanea sunt, uti pastacea, & subacida biliosis, carnes, & his similia Phlegmaticis, & qui acido affliguntur, vel quia in teneriori etate, a majoribus, ea, quae non sine ratione horremus, edere cogimur Nibilominus quedam alimenta, ita ab incognita causa aliquibus nocent, ut sine gravi incommodo ferri non possint. Vidi Mulierem atleticam, quae omnia durissima alimenta facile ferebat, gravi cardialgia turqueri, quoties ova, tum simplicia, tum ferculis soiata, vix gustaret. De medicamentis, idem quoque verificatur. Nam nonnulli, ab uso Rhubarbari, dira Colica afficiuntur, cum torminibus, & inanibus excernendi conatribus. Alii, ab aliis purgantibus, etiam male se habent, vel nutram evacuationem obtinent. Ideo prudens Medicus, scire debet ab ipsis ægrotis, quo Pharmaco usi sunt, & quod facile ferant. Boerhaav. Tom. 6. de Method. medend. pag. 267. §. 1086. num. II. Natura consuetis gaudet, ægre fert insolita, quæque. Verum qui perfecta gaudent sanitatem, canere debent prudenti consilio, ne eidem vitæ tenori se assuescant, dummodo liberi sint, & sui juris; nam vix adulta etate, ab eo nullo modo recedere possunt, vel saltem cum gravi discrimine.

ad Theodecten, & lib. 7. cap. 10. Ethicorum, & cap. 2. de memoria, & reminiscencia, ab Aristotele scribitur, consuetudo est eorum, quæ ut sæpe, sive ut plurimum sunt: Natura eorum quæ, ut semper. Sæpe autem, & semper, sunt sibi invicem propinqua. Quod est ergo diu adsuetum, in naturam fere tranlivit: quemadmodum igitur naturam custodire opportet, ita, & consuetudinem, si laudabilis fuerit. Et quemadmodum consueta cibi, & potus administratio, eadem ratione, & aliarum rerum non naturalium observanda est. Unde si quis consuetus, multum laborare, velit hanc consuetudinem immutare, otioque indulgere, minusve laborare, vel aliud laboris genus adsumere, idque alio, & tempore, & modo, ille procul dubio multum ex hoc, debilitabitur. Idem intelligendum de cibo, ac potu, somno, & vigilia, repletione, & inanitione, & animæ accidentibus. In quibus omnibus, consuetudinem observare decet, & maxime quidem, si sit laudabilis, vel ab hac non multum declinet, sive medium etiam locum, inter bonam, ac malam obtineat: respectu nimirum illius, ad quod fieri debet permutatio. Porro, quanta sit vis consuetudinis, vel inde colligas, quod debiles, & senes, consuetos labores facilius ferant, quam fortes, atque juvenes inconsuetos: quod profecto seest. 2. aphor. 49. Hippocrates etiam hisce verbis confirmat: Qui consueti solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles, & senes, non consuetis, fortibus, atque juvenibus, facilius ferunt. Quod dicit, inquit Philotheus, tale est: Sunt

duo, hic quidem senex; ille autem in consisten-
ti ætate, ambo incipiunt fodero, & huic quidem
seni contingit recte fodere, illi autem, qui est
in consistenti ætate, non recte; seni quidem,
ob consuetudinem, recte, quamvis sit imbecillus;
juveni autem, non recte, cum non adsuetus sit.
In universum enim oportet cognoscere, fortiores,
aliis, fieri partes, quæ exercentur, & hac de-
cauta, solitos labores facilius sustinere. Ex hoc
autem particulari exemplo, licet nobis, & de
omnibus ratiocinari. Deinde vero, malam pe-
stem, hoc est, maximum periculum ex repenti-
na consuetæ diætæ permutatione sequi, confir-
matur auctoritate magni Hippocratis: nempe ex
lib. de vict. rat. in morb. acut. aphorism. 15.
ad 19 ubi sic inquit. Atqui facile est hoc ad-
discere, quod simplex victus, cibi, ac potus, ipse
sibi ipsi semper similis, securior omnino est ad
sanitatem, quam si quis repente ad alium me-
liorem, magnam mutationem faciat. Nam, &
his, qui bis in die cibum sumunt, & his qui
semel, repentinae mutationes, noxas, ac ægritu-
dines inducunt. Et eos sane, qui prandere non
assuerti sunt, si pransi fuerint, statim infirmos fa-
cit hoc, & toto corpore graves, & debiles, &
pigros, &c. Aelianus quoque ab initio lib. 5.
de varia historia, Tachi cuiusdam exemplo, ad-
modum diferte nobis significavit, quam pericu-
losa sit repentina diæta permutatio. Tachus Ae-
gyptius, inquiens, donec ulus est vernaculo vi-
tu, & frugaliter vixit, omnium hominum fuit
laetissimus, Postquam vero ad Persas venit, &

in illorum luxum delapsus est, cum non posset ferre insolentiam ciborum, vitam in dysenteria transegit, & luxuriam cum morte commutavit. Quanquam autem non sanis tantum, sed ægris quoque adsueta vietas ratio diligenter observanda præcipiatur; haud tamen raro incidit ejus permutandæ necessitas: quando nimis illaudabilis existit, ita ut, nisi permuteatur, perniciose inde consequantur ægritudines. Talis autem eorum est, qui prandium, aut cœnam pravis [2] terminare solent alimentis. Ejusmodi igitur consuetudinem necessarium est corrigi, ac permutari; non quidem subito; sed paulatim, & ordinate. Omnis enim subita permutatio vehementer nocet, maxime si a consueto, ad inconsuetum transitus fiat: Hinc est, quod in libro de natura hominis, Aphor. 19. ita scriptum reliquerit Hipp.: Detrahendi sunt cibi, ac potus, quibus uti confueverunt, idque paulatim facere oportet:

T [2] Ex adverso licet quedam alimenta ab aliquibus ferantur absque noxa, cum revera noxia sint, ob longam consuetudinem; expedit tamen, ut ab eis paulatim se abstineant: quia quamprimum ætas atoleverit, deficit naturæ robur, & ea invadunt mala, quæ sub valida Natura siluerunt. Qui vino, nimis indulgent, aromatibus, salsis, aliisque, non illico sub eorum abusu, in acidum spontaneum, vel in aliam discrasiam, incident. Sed lapsu temporis, & fortasse, quando in se reversi, abstinere incipiunt.

nam si quis cito diætam permutet; periculum
 est etiam, a permutatione, aliquid in corpore no-
 vatum iri. Quinetiam laudabilem vietus ratio-
 nem, interdum mutari necesse est, quo [si quan-
 do necessitas inciderit,] natura non offendatur,
 • insolentia, novitateque, neque renuat, neque re-
 cuset. Nam qui, omni diætæ sese adsuefacit, mi-
 nus læditur, cum ad inconsueta transire cogitur.
 Eadem, in aliis quoque rebus non naturalibus
 ratio est. Quod Hippocratis etiam testimo-
 nio confirmatur, qui leet. 2. aphor. 50. ita scrip-
 tum reliquit. Quæ ex longo tempore consueta
 sunt, et si deteriora sunt, insuetis minus mole-
 stare solent. Oportet igitur ad insueta permutari.
 In cuius quidem sententiæ explicatione Philo-
 theus inter cætera sic inquit: Cum enim quod-
 que ipsorum factum sit peculiare, minus lædit,
 quamvis ex sua natura molestum sit, si nondum
 in consuetudinem venerit. Verbi causa, solitus
 est aliquis manna comedere, hic, si ad bonum cibum
 sumendum convertitur, læditur, cum adsuetus non
 sit: adsuetus est aliquis aquæ potionis, si præter con-
 suetudinem bibat vinum, offenditur, quoniam
 consuetudo contemnitur. Oportet igitur ad insueta
 permutari, ut, si necesse sit, ea, quæ offerun-
 tur, ferre possimus. Utentem enim copiolo nu-
 trimento, oportet etiam, parum cibi quandoque
 assumere, ut, si contingat, ferat etiam illius
 usum. Hinc est, quod Cornelius Celsus lib. 1.
 cap. 3. in hunc etiam modum scripsierit. Nimis
 otiosa vita, utilis non est, quia potest incidere
 laboris necessitas. Neque etiam ex nimio labore

subitum otium; neque ex nimio otio subitus labo^r, sine gravi noxa est. Huc igitur respiciens Hyppocrates rectissime consulit, consuetudinem esse mutandam: Proinde non temere a Plutarco in libro de tuenda bona valetudine, in hunc modum scribitur, Exacta illa, & vehementer ad unguem, ut dici solet; observata vitæ ratio, simul, & corpus formidolosum reddit, ac periculis obnoxium, & animi frangit vigorem. Quocirca cavere quisque debet, quemadmodum lib. 4. cap. 10. ad Almans. prudentissime Rhazes monuit, ne alicujus rei sibi consuetudinem faciat, quam deinceps ipsum observare necesse sit, Exempli gratia: Si quis uno cibo consuetus sit uti, vel aliquo potu, vel omnino ab eis abstineat, vel dormire, vel moveri, vel egerere, Venerive indulgere consuescat: & ab aliquo istorum impetuose irriteretur, maximum incurret nocumentum, si ab eis abstinuerit. Quapropter quisque corpus suum debet, ita præparare, ut caloris, & frigoris patiens esse possit, & ad motiones, & cibaria sibi necessaria aptum reddatur, & ut somni, & vigiliarum horas, atque mansiones, & domos, sine læsione permuteat. Fortassis enim, ex necessitate, id ipsum quandoque facere cogetur: Poterit autem commode, si consuetudinem non observet ad unguem, sed interdum ad insueta transeat. Porro quo tempore, quovad modo, consuetudo mutanda sit, copiose admodum docent, Galenus lib. 5. cap. 8. & lib. 6. cap. 3. de Sanitat. tuend. & lib. 8. cap. 9. method. medend. Conciliator differentias

98. & Hieronymus Cardanus lib. I. tract. 6.
 Contradictione 2. Tertio demum loco traditur,
 fortiorum, ac potiorum medendi metam esse, cer-
 tam dictam: Quam sane si medicus curare no-
 luerit, ac aliam quamdam, eamque non satis
 commodam administraverit, stulte ægrum regere,
 ac male curare merito dicetur. Sciendum est au-
 tem, apud Galenum hæc alimentorum genera in-
 veniri, copiosum, medium, tenui. Copiosum
 est sanorum cibus, qui non solum vires conser-
 vat, sed etiam auget. Medium ad sanos etiam
 spectat. Nam vires quidem conservat, non ta-
 men auget. Tenui id est, quod vires quidem com-
 minuit; eatenus tamen, ut non exolvantur. Hoc
 ab auctoribus, in multas partes divisum est, nem-
 pe, in tenui simpliciter, in tenui exquisite, in
 tenuissimum citra adjectionem, & in tenuissimum
 in extremo. Tenui simpliciter, per pauca, aut
 ea, quæ parum nutriunt, edulia fit, cuiusmodi
 est ptilanæ succus, mulsa, & sorbitio ex alica.
 Tenui exquisite, ubi ptilanæ succus exigua su-
 ceditur quantitare. Tenuissimum citra adjectionem,
 per mulsum aquam, sive melicratum fit solum. Te-
 nuiissimum vero in extremo, per solam inediam ad
 iudicationem usque progreditur. Copiosum autem,
 vel est, ubi tota ptilana sumitur, vel copiosius, ubi
 pisces, ova, & jus carnium; vel copiosissimum,
 ubi caro; Medium autem horum est, ut panis
 lotus, vel placenta. Sani homines, non solum
 conservandi; sed augendi etiam sunt, propterea
 alimentum copiosum illis competit. Qui vero
 ægritudine longa laborant, vires augere non de-

bent, sed bene conservare: aliter usque ad finem non sufficerent, propterea hi, medio victu cibandi sunt, qui etiam sanis convenit, in quibus vires augere non cupimus, sed illas solum conservare animo est, quas etiam, in longo morbo totis viribus servare studemus. Cum vero ægritudo brevi terminatura est, si quarto die finire debeat, aliquid dare non est opus, juxta illud Hippoc. sect. 1. aphor. 6. Extremis morbis extrema exquisita remedia optima sunt. Imo si vires sufficerent, & in septimo terminatura esset, nihil penitus dandum esset, nisi post illum terminum. Hac de re plura, & cognitu non indigna reperies apud Hippocratem sect. 1. aphor. 4. 5. & 6. & ibidem apud Galenum, & Philotheum in comment.

C A P. LVI.

DE ADMINISTRATIONE DIAETÆ.

Quale, quid, & quando, quantum,
quoties, ubi, recta
Debent hæc medico in victus rations
notari,
Ne male, conveniens, ingrediatur iter.

Sex circumstantias, medico, in prescribenda vi-

Etus ratione considerandas esse, hoc in loco tradiatur. Prima, quale, hoc est, cuius qualitatis cibus exhibens sit: quia in calida ægritudine: cibus frigidus, in frigida, calidus, in humida, siccus, in secca vero humidus convenit. (1) Corpus tamen, quod secundum naturam est, similem semper vietum postulat: quemadmodum, quod præter naturam est, contrarium. Siquidem, quod naturaliter se habet, custodiare, quod præter naturam est, tollere oportet. Sed de hoc plura Galenus, cum alibi saepe, tum maxime, in arte medicinali cap. 86. & lib. 1. cap. 10. de Sanitate tuend. & lib. 8. cap. 9. method. medend. Secunda, quid, id est, cuius substantiæ: Athletis enim, ac rusticis, iisque, qui quamlibet actio nem, fortem, ac vehementem obeunt, cibus ex-

¶ (1) Sub calida ægritudine comprebendi videntur omnes morbi acuti, tum inflammatorii, tum corruptorii, in quibus alimenta non conveniunt, vel tantum ea, quæ morbo adversantur, uti sunt fructus horæi, serum lactis, lac ipsum, limonatum &c. In frigida vero omnes morbi chronicæ, qui vel humidi sunt, vel sicei. Humidi, obstrunctiones a cacochimia phlegmatica, Zeucopblegmatia, & variae Hydropis species, in quibus etus siccus, calido vero admixto proficere solet. Succi vero, omnes obstrunctiones siccæ, a fibrarum frigiditate ortis, cachexia, Febris hectica, Pbthys, marasmus senilis, & morbosus, qui virtute humido, quandoque etiam subcalido, curandi sunt.

hibendus est crassus, ac durus: quia facultatem co*n*siderioram possident fortis: neque vero tenuis substantiae cibus, velut est caro pullorum, caponum, vitulorum, agnorum, h*oc*dorum, & similium, ipsis competit: quippe quae, in ipsis, vel aduertetur, vel, quam par est, citius conficeretur, itaut, saepius ob id, cibari cogerentur. Non temere igitur inquit Glossa delectabilis in lege de Servis urbanis, in principio ff. de leg. 3. Rustici non debent uti pane albo, vel pullis, aut aliis delicatis cibariis; sed pane grosso, caseo, c*ap*pis, & fabis. Porro nobilibus, atque otio deditis hominibus, tenuis substantiae cibus magis congruit; quippe qui, virtutem concoctricem habeant debilorem, quam ut crassos cibos, cuiusmodi sunt salsa suum, atque bovum carnes, & pisces, sole, aut vento, aut fumo indurati, superare queant. Pari modo, & in a*gritudinibus* acutis, tenuiore utendum est dieta, quam in chronicis, idest longis, sicuti quartanis. [2] Tertia, quando, idest quo po-

¶ [2] Inter chronicas febres, vel etiam inter morbos chronicos, Quartanae primum merentur locum, cum omnium longissime sint, & curatu nimis difficiles: Hinc eruitur, earum causam, in nivio lento, fortasse propter Bilis inefficaciam enato, repositam esse, que ut discutiatur, necesse est bujusmodi lentorem, diluere, dissociare, expellere de corpore, & alium, juxta mechanicas Naturae leges, reproducere. Hoc autem opus, per Medicamenta pharmaceutica difficile consequi potest; sed per te-

tissimum diei tempore, cibus adsumi debeat: in
fanis enim, consuetudo maxime observanda est.

nueus diœtam, quæ morbi cause, directe opponitur, cum omnia, quæ antiquaria dicuntur, uti Cortex peruvianus, Absynthium, Gentiana, aliaque hujusmodi in causam internam tantum, sive contra humores in visceribus contentos, non vero contra causam proximam, quæ in toto corpore, omnibus que ejus humoribus, neque sanguine excepto, reposita est, operari possunt, quæ aliquando, hoc tantum operantur modo, omnes nempe machinas pressorias roborando, quæ talem lentorem in motum concitare possunt, & foras expellere; atque in bonum sanguinem, & bonos humores reproducere. Similiter, dum per medicamenta, hæc absolvitar indicatio, expedit, ut alimenta tenuia in usu sint, ne forte destruatur, quod moliri nolumus. Verum quandoque prudentiores Medici, sævientibus

- *Quartanæ symptomatibus, Cortice peruviano utuntur, saltem ad inducias impetrandas, ut æger aliquantulum reficiatur. Et re vera, sub ipso Cortice, per aliquot dies, febris causa delitescit, item reditura, quamprimum accesserit occasio. Non credo, hucusque Medicum fuisse, qui bisce medicamentis, Quartanam integre curatam vidisse, gloriarri possit; cum Cortex ipse, plus in febribus puridis, biliosis, corruptoriis, ab humorum fusione ortis, quam in lentis, & chronicis præstare videatur. In Viro biliosæ temperiei, sub strictissima lactis dieta, gradatim Quartanam cessasse vidiimus.*

Unde hominibus mane surgentibus, & bis tan-
tum in die cibum sumentibus; æstate quidem pran-
dendum est hora decima, vel paulo ante, ne quo
differendum donec propinquet meridiæ, ut qui
maximum æstum importare soleat: Cœnandum
hora sexta, vel paulo post. Hyeme vero, iisdem,
eb somni prolixitatem, prandendum est, hora
undecima, vel duodecima. Cœnandum hora sep-
tima, vel paulo post; sed ita tamen, ne quid
præter consuetudinem fiat. Quinetiam in ægris
cibandis, temporis habenda est ratio, præsertim
in febricitantibus. Siquidem in ipsis paroxysmis,
vel non multo ante futuram accessionem, a cibis
abstinendum est: quod nimis naturam, quæ
circa morbi materiam tum occupata est, cibus
oblatus distrahat, atque adeo humores, morbum
efficientes adaugeat. Neque immediate post paro-
xysmum cibus dandus est, quippe quem, fa-
cultas, a febris intemperie dejecta, nondum su-
perare queat. Quapropter, tamdiu ante sequen-
tis accessionis intium exhibendus est, ut prius
quam ea appropinquat, decenter in ventriculo
coquatur, & ad inferiores partes descendat. Idque
in illis potissimum, ita observandum, quibus
virtus, adhuc satis valida existit. Iis vero, qui-
bus vires profertuntur, dandus est cibus quo-
cunque tempore, etiam in vigore. Cujus rei te-
sis est Galenus, qui lib. 1. aphor. comment. 9.
ita scribit. Aliquando in ipso etiam morbi vi-
gore, ubi Symptoma aliquod intervenerit, robur na-
ture dissolvens, nutritio cogimur. Quod idem co-
piosius etiam monstrat lib. 10. cap. 3. & 5.

method, medend. Hæc omnia de paroxysmo Stephanus Atheniensis in primum lib. Galeni ad Glaucom. comment. 39. multo clarius in hunc modum exponit. Sciendum sane est, naturam egere semper alimento, quod basim, ac sedem illius, quod digestum est, ipsi repleat. Sed hoc ipsum alimentum, præcipue dandum est, quando ipsum concoquere, ac conficere potest. Concoquit autem, quando pura, ac integra est, nec a febris caliditate vexatur. Quare in intervallo dandum id est. Si enim in accessione demus, facultas, quæ a febris intemperie dejecta est, ipsum superare non potest. Alimentum autem, non concoctum, materia fit febris. Et hoc est, quod Hippocrates scit. i. aphor. 11. ait. In accessionibus subtrahere oportet; nam addere, nœcum est. Dandum igitur est alimentum in intervallis. Sed hæc dici possunt in intermittentibus. In continuis vero quid utique quis faceret? neque enim in his invenire licet remissum, ac quietum tempus, quoniam febris continenter affligit. Tamen in his etiam cernitur, μειοτυπεξία id est febris diminutio, (3) quæ intervallum imitatur: tuncque ali-

T [3] *In Febribus continuis raro, aut numquam tempus supereft, in quo nutririri possit æger absque noxa; quod neque in periodicis faciendum est, in principio præsertim, quando caufa interna non adhuc educta est, & febris non intermisserit. Hoc saltē verificatur in nostra Regione, plus, minusve in omnibus temperamentis, & omni vi- tæ genere.*

mentum dandū est, non quando exacerbantur. Hęc illae. Plura, & ad præsentem speculationem maxime facientia babentur apud Brudum Lusit. lib. 2. cap. 9. de victu febricitantium. Quarta, quantum, idest quantitas sumendi cibi. Quæ profectio in æstate, ut supra cap. 19. diximus, minuenda est: quod tum, ob immodicas resolutiones, calor innatus debilior existat: Hyeme vero augenda, propterea quod, concoctoria facultas, id temporis, ob frigus ambiens, roboretur. Quinta, quoties, in die videlicet cibus exhibendus sit. Est enim æstate, quam hyeme, autunno, aut vere, sæpius exhibendus, sed minori quantitate. Pari modo, facultate concoctoria debili existente, laxe; sed parva quantitate dandus est. Eadem vero robusta existente, dandus est, quidem quantitate magna; sed rarius. Sexta, ubi, id est, quo in loco: cibus enim per æstatem quidem, locis, sive arte, sive Natura frigidis; per hyemem vera tempe- ratis, sumendus est.

C A P. LVII. DE CAULE.

U^S cauli solvit, cuius substantia strin-
git,
Utraque quando datur, venter laxare
paratur.

Hic agitur de caulis: per quos, nihil jam

aliud intelligendum, quam vulgare illud oles,
quod Blaucolem appellamus, Gal. des Ghouz,
Hisp. Verca, κράμβη Græcis, Latinis vero bras-
sica dicta: atque hoc, vel ex Martiale discere
licet, qui xeniorum libro, eos caules per nitra-
tam aquam, virides conservari ait:

*Ne tibi patientes moveant fastidia caules,
Nitrata, viridis, brassica fiat aqua.*

Recensentur autem hoc loco tres ipsorum fa-
cultates: Quarum prima quidem est, decoctum
eorum, & maxime primæ ebullitionis, ventris
solvendi vim obtinere: In soliis namque, &
exterioribus partibus, nitrofa quedam, & abster-
soria inest qualitas, quam sane, cum debiliter
admodum inhæreat, modica elixatio, in aquam
facile deponit, eique, potentiam adjicit purgato-
riam. Atque hinc adeo fit, ut jus primæ deco-
ctionis, alvum excellentius, quam secundæ dei-
ciat. Nitrofa [i] enim illa, & abstersoria qua-

¶ [i] Omnes herbae, Omnesque Plantæ duplēm
sales præbent: Unus dicitur essentialis, & ab
expresso succo in loco frigido asservato assurgit, &
ad vasis latera accrescit, in quo succus concine-
tur, eosdem exprimit characteres, & sapores, ac
plantæ, & herbae ipsæ. Alter fixus alcalinus,
qui a lixivio, quod a cineribus resultat, elicetur;
& nil amplius continet, quod sit ipsis herbis ana-
logum; Cum omnes sales, hoc modo eliciti, ejus-
dem sint naturæ, eo magis quando Plantæ ayer-
litas,

litas, exquisite per primam segregatur, atque in aquam deponitur. Secunda est, corpus ipsum, sive substantiam, communi siccantium ratione

et, & crebriori igne, in cinerem abeunt, quia spiritus, quem, rectorem Chemici appellant, totus evolat, & omnes proprietates simul evanescunt, unde inertissima terra superest, que salem dat semper unius naturæ, alkalimum nempe vocatum, qui ab acido adfuso, spumam, & fermentationem excitat. Verum quoties plantæ, vel herboe suffocato igne comburuntur, in cineribus aliquam partem spiritus rectoris relinquunt, qui salem dat peculiarem, characteres adbuc continentem illius Plantæ, a qua tractus fuit. Nequit ergo a Brassicis nitrum elici; quod, cum sit acidum, atque satis austерum, nihil commune habet cum sale alkalino, qui a dictis herbis per incinerationem resultat; atque multo minus cum essentiali convenire videtur. Neque revera in illis, nitrum contineri potest, quod si adesset, Brassicas omnino a corruptione servaret, & in acidum potius, quam in alkali abirent. Jam omnibus constat, quod crambes facile putreficit, ideo in jusculis carnium decoda, acidum temperat, atque ventrem relaxat, & solvit. His ivergo positis, nequit verificari, crambem, in aqua decoctam, ventrem sistere, dum ejus decoctiones solvunt, quia ab ipsa vim solutivam extraxerunt, & dum ipsa per ebullitionem etiam repetitam in mucillaginem conversa est, potentius ventrem solvit, ac ejus decoctum.

ventrem sistere magis: quam ad dejiciendum in citare: quia purgatoria potentia, per decoctionem auferitur, & relinquitur substantia terrea sicca quæ sumpta, ventrem adstringit, idque multo magis, si non bis dumtaxat, sed ter, aut quater aquam effuderis. Nam quanto exquisitius in aquam succum suum deposuerit, tanto, & illi quidem majorem purgandi vim adjicit, & reliquam sui substantiam, quæ velut oleris ipsius caro est, restringentem efficit. Eadem est ratio in beta, atque adeo in omnibus ferme, in quibus sapor, aut acris, aut nitrosus, aut salsus inest. Quippe, & lenticula ipsa, tametsi satis magnam adstringendi potentiam gustu resert; tamen ejusmodi quid sortita est. Nam, & hujus decoctum, ventris solvendi vim obtinet. Verum hic succus etiam, si degustes, perspicuam misturam repræsentat, tanquam si nitroso, austерum quid commisceas. Sed, & conchularum maris, cæterorumque fere ostreorum succus, plane, tum salsus est, tum ventrem solvendi, [2] vim obtinet: quamvis eorum caro

T [2] Solvitur venter, dummodo revera solvatur, ab aqua marina (cujus solutiva vis, satis nota est), quæ in omnibus conchis continetur, & quidem magna copia; Ipse vero, quia duruscula substantia constant, difficile corrumpuntur, licet serius, quam reliqui Pisces, digerantur; unde sequitur, neque Ventrem solvere posse, neque pariter sistere. Sed eorum teste exsiccatæ, & in subtilissimum pulvorem contritæ, fluxum ventris cobi-

ventrem reprimat. Tertia est, utrumque, nempe decoctum, atque substantiam, simul ventris subductionem efficere: cum enim vires suas, ita retineant, abstergere etiam, & intestina ad expulsionem irritare, consentaneum est. Lege hac de re plura apud Galenum lib. 3. de simplici med. facult. cap. 14. & lib. 1. cap. 3. & 25. & lib. 2. cap. 44. de aliment. facult. proditum quoque est, Brassicam naturali quadam facultate, vino adversari, & curare temulentiam: Unde querit Aristoteles 3. Sec. probl. 17. Quid est cur brassica fedet crapulam? Nonnulli respondent, hoc evenire solitum, quod ex esu ejus, fumi eleventur admodum crassi, (3) qui, cum vini vapores incrassent, ad cerebrum ascendere etiam prohibent. Aristoteles tamen, aliam adsignat causam; nempe quod, quicquid humores vinosos undique, & omni ex corporis parte, ad se in alvum trahit, (4) & corpus refrigerat, tollat crapulam.

bere passunt, ob virtutem absorbentem, quam cum omnibus testaceis communem habent.

¶ [3] Repugnat, quia, si fumi, qui a Brassica producuntur, crassi sunt, non possunt elevari; neque altenus in Brassica spiritus volatiles detinuti fuerunt, et si in ea, alkali tantum emineat, unde ex se in putridum abit.

¶ (4) Vini spiritus, qui tantum insbriare valet, cerebrum petit, ex quo per medicamenta purgantia, etiam validiora, nequit revocari. Neque Brassica, ita fortiter purgat, ut vini vapores ad

Brassica autem est hujusmodi. Ergo brassica curat crapulam, Minor probatur, quia per succum ejus, humores, qui vinosi, crudique tenentur, e toto corpore detrahuntur. Ista vero, substantia frigida, styptica, ac terrea, (5) supra in ventriculo remanens, corpus refrigerat, quo sit, ut tenues humores ad vesicam labantur. Cum igitur humor utrinque educatur, corpusque refrigeretur, recte per consequens a crapula liberatur. Evenit ad hæc, ut cum, humores deorsum se trahunt, atque excernunt, flatum etiam secum deducant qui, si per vinum liceat, in caput se efferent gravitatem creat, & crapulam: sin autem, deorsum se vertit, corpusque ob causam prædictam refrigeratum est, dolor crapulæ omnis tollitur.

viscera attrahere possit, cum vix tantum stipticatem auferat, nam etiamsi corrumpatur, & ventrem enormiter solvat, hunc mirabilem effectum numquam parit. Per medicamenta purgantia humores superflui, qui in variis corporis partibus stagnant, ut in capite quandoque, & vertiginem insaniam, & alia similia pathemata faciunt, a viscera adfluunt, & per inferiora egeruntur cum morbi levamine.

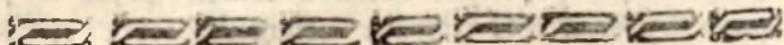
[5] In hoc casu ob maiorem gravitatem relate ad humores deorsum descenderet, & ventriculi fundum peteret, dummodo ventriculus, tanquam vas iners se haberet; sed quia satis valida vi motrice præstat, omnia miscet alimenta, & in unum confundit.

Quin, & ipsa brassicæ folia, quemadmodum lib.
2. de compos. medic. local. cap. 1. Galenus at-
testatur, calida macerata, capitique circumposita,
ac obligata, naturaliter ebrietati resistunt. (6)
Porro brassica, quæ edendo est, calefacit [7], &
siccat primo ablcessu. Pravum, & melancholi-
cum succum procreat. Aestiva tamen pejor est,
quam hyberna. Oculorum aciem hebetat, unde
Græcis etiam *ὑραψίη* diæta censetur, quasi *ὑράψι-*
οὐν, quod pupilas oculorum quas illi *ὑράψει*
vocant, obtundat, hebetetque. Somnum per con-
traria insomnia, interturbat. Stomachum male
habet, parumque nutrit: at si cum pingui car-
ne coquatur, plurimum noxæ, atque vitii amittit.
Urinam, ac menses ciet, & lumbrices interficit.
Succus ejus, cum melle sumptus magnis-
ce defectiones vocis juvat: & si vulneribus im-

¶ (6) *Nunc vero vini vapores ad se trahit;*
ad viscera nempe ab omnibus corporis partibus,
nunc capiti circumposita, eosdem vapores repellit;
vel alia est causa, quæ ebrietatem tollit, vel
quod probabile est, hac facultate caret.

¶ (7) *Omnia quæ in putridum abeunt, calorem*
potius, & sitim inducunt, quam frigus. Brassicæ
ergo frigidæ non sunt, uti paulo ante asseritur.
Vid. Tom. 6. *Præ'ect. Boerhaav. Academ. pag.*
194. §. 912. *in adnotat. (alkalinæ)* Quo ma-
gis humores nostri vergunt in oleum volatile
rancidum, & salem alkalinum, eo ardentiores,
febres fieri necesse est.

ponatur , ea glutinat , dolosa , malignaque ulcera , & induratas inflammations sanat . Plura Dioico-rides lib. 2. cap. 108. Plinius lib. 20. cap. 9. Galenus locis supra citatis . Simeon Sethi in Syncrystmate ; Rhazes lib. 3. cap. 18. ad Almanl. & Avicenna 2. Canon. cap. 142.

C A P . LVIII.

DE MALVA.

Dixerunt malvani veteres , quod molliat alvum .
Hujus radices , rasæ , solvunt tibi fæces .
Vulvam moverunt , & fluxum sæpe derunt .

Hic agitur de facultatibus malvæ : Et primo quidem versu , qui ex lib. 2. cap. 36. Aemilii Macri , huc adscitus est , veteribus Latinis , Malvam ab emollienda alvo , sic dictam esse , traditur . Cujus sane rei , testis etiam M. Varro , qui malvam quasi molvam , quod alvum molliat , dictam esse contendit : quippe quæ clysteribus infusa , vel in cibo accepta , ventrem facile moveat . Quinetiam Græcis μαλαχη , ab emollienda alvo , nomen traxit : Siquidem ipsis μαλαχη mollire significat . Antiqui enim ea , in

acetariis cum lactuca, ad subducendam alvum utebantur. Unde Martialis libro 10. Epigrammaton.

*Exoneraturas ventrem, mibi villica malvas
Attulit, & varias, quas babet hortus, opes.
Et alibi:*

Utere lactucis, & mollibus, utere malvis.

Cæterum hoc olus, facile subducitur, non modo propter humiditatem, verum etiam, propter genuinam viscositatem, & potissimum, quando quis, cum oleo, & garo, copiosam ipsam sumperferit. Atque ob id, inter quatuor etiam emollientia, quorum decocto, in clysteribus, ad indu-ratarum fæcum eductionem passim utimur, pri-mum locum sibi vendicavit. Porro duplex malva est: Una quidem floribus sanguineis, altera ve-ro candidis, & in hac, quam illa major emolliendi vis inest.

SECUNDO deinde versu innuitur, radices malvae, rasas, fæcibus educendis, esse accommo-das: & maxime quidem si inde, perinde atque e radicibus mercurialis, βαλανοι, idest, glandes, sive suppositoria fiant.

TERTIO demum versu, Malvam menses cie-re (1) dicitur, quod, & ipsum sane, ob manife-

¶ [1] Inter centum Mulieres, quibus menses defecerint, vix unam reperies, quæ a lenta ca-cochimia, hunc defectum non recognoscat. Quapropter omnia calybeata, discutientia, & deobstruen-tia, convenient, frictions, exercitium, stomatiza,

Nam humectandi facultatem, ac genuinum len-torem præstat. In sessione namque, uterum emol-lit, itaut, venæ ejus, ab acri sanguine, prom-ptius fundantur. Quinetiam menses provocare, certo se experimento didicisse, Platearius adserit. Folia malvæ trita, cum foliis salicis, omnibus emplastris commodiora sunt. Nam, & inflam-mari non sinunt, & sanguinem sistunt, & recens vulnus cicatrice includunt. (2) Sed, & luxatis, ac contusis medentur. Phalangiorum quoque, & re-ptilium plagas, curant folia ejusdem, si cæpas, &

carminativa, & alia similia, quæ remissum, va-sorum momentum concitare possunt, cuius ope, circulatio promptior fit, & sequestrationes omnes, faciliores sequuntur, sub ipso intensiori momento, om-nes humores melius parantur, & lentores evane-scunt, unde periodica excretio reddit iterum. Neque repugnat, hanc aliquando, licet raro, a nimia vasorum rigiditate, & defectu partis fluidioris, ab humorum acrimonia, aliisque similibus, defec-tisse: & tunc decoctiones Malvæ, herbarum emol-lientiarum, serum lactis, & omnia humectantia conuenire videntur.

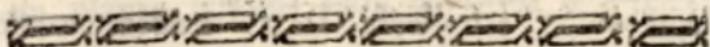
¶ [2] Nemo adhuc in ea, virtutem vulnera-riam recognovit, neque stipticam, quæ essent pro-rsus contrariae antedictis. Tumoribus acerrimè do-lentibus, vix calentes admotoe, cruciatus sedant, fibras tensas emolliunt, relaxant, & suppurationem facilitant, quod per earum decoctiones etiam effequi potest.

potrum triveris, eisque miscueris, ac imposueris. Si quis vero, sylvestris malvae succo, cum oleo illinatur, a vespis, & apibus non pungetur: sed, & qui punctus jam est, succo operi sentit, & folia malvae contusa, & imposita, similiter percussum ab illis sanant. Similiter autem curat malva illita, lichenas, (3) & occulta febrinorum vicia. Succus vero ejus auribus instillatus, dolorem aurium sedat. Cum melle acceptus, thoracem, pulmonemque juvat, & raucam vocem lenit, hepaticos sanat, & comitiali morbo apprehensos resipiscere facit. Eodem modo. & nephriticis, & ischiatricis auxiliatur. At vero decoctum ipsius potatum, difficultatem emittendi urinam emendat, lapides [4] conterit, somnum

¶ [3] Impitigines nempe, & scorbutum muriatum, per malvarum decoctiones, per plurimos dies, ore sumptas, curantur facilissime, vel saltem minuuntur. Vid. Tom. I. Praelect. academ. Boerhaav. pag. 196. §. 914. adnot. [sitis] Juvant acida leniter saponacea, blanda &c.

¶ (4) Tantummodo juvat in urinæ ardore, & difficultate a Gonorrhœa producto, aliaque simili acrimonia; In Isuria vero, & Vesicæ Paralyse, majorem debilitatem infert; neque lapides, & calculos conterit, quod validioribus lithobrypticis fortasse, datum est. Verum quia partes tensas relaxat, renes, ureteres, uretram, & urinam affluentius promovet, calculos, hic in locis detentos, tantummodo foras pellit.

conciliat , facilemque partum præstat . Prodest etiam erosionibus vesicæ , & intestinorum , vulvæ , sedisque , clystere infusum . Malva illita , inflammations lenit , eaque , quæ indurata sunt , emollit . Plura Dioscorides lib . 2. capite 106 . Pinius libro 20. cap . 21. Galenus libro 7. de simpl . medic . faciuit . cap . 95 & lib . 1. de ali . ment . facult . cap . 42 . Constantinus Cæsar libro 21. de agricultura cap . 11. & Simeon Sethi in Syntagmate .

C A P . LIX.

DE MENTHA .

Mentitur mentha , si sit depellere lenta .

Ventrism lumbricos , stomachi , vermesque nocivos .

Mentham , eo nomine non esse dignandam , nisi alvi etiam lumbricos , & stomachi vermes encandi , atque expellendi facultatem obtineat , hoc loco adseritur : Amarum enim quiddam in se habet , & acerbum , & amaro quidem , non secus , atque absinthium , lumbricos interficit : acerbitate vero , si cum oxyerato bibatur , recentes sanguinis refectiones reprimit . Exhibendum autem decoctum ejus , velut absinthii quoque , &

non substantia. Est enim, ut si quæ alia herba, tenuium partium, gustu acri, & facultate calida, ex tertio nimirum ordine excalefacientium, & secundo siccantium. Quare medicamento potius, quam alimento ipsa utimur. Hepar enim frigidum, & ventriculum, juvat, corroborat & stomachum, & concoctionem facit, sedat quoque singultum, & vomitum phlegmaticum, [1] atque sanguineum. Prodest quoque, ad cordis morsus, & appetitionem suscitat. Medicamente item ad Venetum excitat, id quod omnibus accidit, quæ humiditatem semicestam, & flatuosam continent. Aperitque jecinoris, ac splenis obstrunctiones. Verum hac vesci ad satietatem non oportet, quoniam sanguinem extenuat, & serosum facit, & ipsum in flavam bilem permutat: dein efficit,

¶ (1) Qui acido, vel glutinoso spontaneo laborant, varias stomachi agritudines patientur, languores nempe, cardialgiam, nauseam, vomitum, aliaque. Ita enim talis acrimonia crescit, ut talia adferat patiemata, per vomitum tantummodo sedanda, ab ipsa Natura excitatum, fortiter lacerissa. Haec eadem acrimonia, ab alia prorsus opposita corrigitur, ab alkalina scilicet, quæ in Mentha satis prævalet, & vernies necat, digestioni succurrit, appetitiam excitat, quam gluten nervos pervadens, destruxit. Ejus vero abusus, præsertim biliosis, & calidis siccis, acrimoniā alkalinanam parit, & sanguinis, atque bilis orasim destruit, ac mutat.

ut sanguis, qui maxime, est tenuium partium; discutiatur, & crassus, ac melancholicus relinquitur: atque idcirco oportet, biliolos ab ea abstinere. Contrita cum sale, & morsui rabiosi canis imposita, medicamentum sit salubre. Arida vero, trita, & post cibum sumpta, ad concoctionem facit, & lienosos [2] juvat. Cum vino pota, difficulter patienti succurrerit. Ferunt etiam, quod mansa, lippienti imposta, fiat remedium: quodque ejus decoctum absorptum, confessim sanguinem e faucibus ejientes sanet. Coire lac, densarique in caseum, non patitur, si folia potionibus lactis immergantur. (3) In summa, stomacho utilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet: Hujus semen, ventrem purgat, & pulmonem laedit. Plura Dioscorides lib. 3. cap. 34. Plinius lib. 20. cap. 14. Galenus lib. 6. de simpl. medic. facult. cap. 136. Simeon Sethi in Syntag. & Avicenna 2. Canon. cap. 459.

¶ (2) Eadem, lenta, & acida acrimonia, varias obstrunctiones producit, in Liene praesertim, quia ejus humor, omni Biliis sapore caret, & ad Bilem diluendam, atque nimiam asperitatem temperandam inservit.

¶ (3) Lac ab omnibus acidis, plus, minusque, densatur. Ab alkali vero nullo modo cogi potest: imo fluidius, quam antea persistit. Hinc si succus Menthæ, vel quodvis alkool, uti sapo venetus emisceatur, nunquam in coagulum abiret, & omnium acidorum efficiaciam deludet.

C A P. LX.

DE SALVIA.

Ur moriatur homo , cui salvia cres-
 cit in horto :
 Contra vim mortis , non est medica-
 men in hortis .
 Salvia confortat nervos , manuumque
 tremorem
 Tollit , & ejus ope , febris acuta fugit .
 Salvia , castoriumque , lavendula , primu-
 la veris .
 Nasturtium , Athanas , hæc sanat para-
 lytica membra .
 Salvia salvatrix , naturæ conciliatrix .

Per magnam esse utilitatem Salvie , hoc loco
 traditur : Ac primo quidem versu , per modum du-
 bii quæritur , qui fiat , ut homo moriatur , cui sal-
 via crescit in horto ? ad quod ita respondetur
 secundo versu . Quamquam medicina in hortis re-
 periatur , quæ corporis putrefactioni resistat , hu-
 miditatemque custodiat naturalem , ne citius quam
 par est dissipetur ; nulla tamen invenitur , quæ
 moriendi necessitatē e medio tollat . Et hoc
 est , quod Avicenna 3. i. cap. singulari ait : Ars

quidem sanitatis tuendæ, nos a morte securum non facit, neque corpus, a foris incidentibus no-
cumentis munit, neque unumquodque corpus ad ultimam vitæ longitudinem, quæ est secundum hominem, absolute, perducit. Sed de duabus re-
bus securitatem præbet: Putrefactionem enim penitus excludit, & humiditatem defendit natura.
Iam, ne justo citius resolvatur.

SECUNDO loco tres referuntur salviæ effe-
ctus: ac primo quidem, quod nervos (1) robo-
ret: Siquidem manifeste calefacit, & leniter ad-
stringit: humorum igitur copiam, qua nervi im-
pediti relaxabantur, exsiccat, (2) refrigeratique
recalefecit. Deinde, quod manuum tremorem tol-
lat: Nam quicquid nervos roborat, ac calefacit,
tremorem etiam tollit. Tremor enim, ex nervo-
rum imbecillitate, & frigiditate potissimum ac-
cidit. Atque hanc sane ob causam, senes non-
nulli, & anus decrepitæ, cibis, ac potibus suis,
folia salviæ imponere solent. Tertio, quod acu-

¶ [1] Vid. quæ in cap. 20. num. 1. de sal-
via dicta sunt.

¶ (2) Roboratis nervis, omnium vasorum mo-
mentum augetur, unde humores adtenuantur, cele-
rius circumaguntur, & facilius per propria emis-
saria expelluntur, qui expellendi sunt, & ad-
fluentius per cutim: quapropter Cacochimicæ sero-
nulla datur occasio. Stomacus quoque suo muneri
supplet ex integro, ne forte indigestio sequatur.

am removeat febrem: [3] cuius hanc adsignaveris causam, nempe quod humores exsiccat, adeoque putrefactionem, quam acuta febris, magna ex parte comitatur, impedit. Porro salvia, temperamento est evidenter excalefaciente, & exsiccante, atque eam ob rem, per se, in viectus salubris ratione non temere usurpanda. Attamen cum nervos excellenter roboret, dupliciter ea homines in sanitatis tutela, uti consueverunt. Aut enim inde parant εβραικτικ id est, intinctus, quemadmodum ostendimus supra cap. 22. aduentiam ita revocantes ei, cui ventriculus crudis, inconcoctis, ac pravis humoribus refertus fuerit. Aut vinum, ex ea etiam conficiunt. Salviam ipsum appellatum, quod in mensa principio potissimum expedit. Hoc, cum sibi qualitatem quamdam, a salvia, calidam simul, ac adstringentem, aromaticamque, & exsiccantem adsciscat, tremulis, paralyticis, & epilepticis mire conferre putandum est: praesertim si post

[3] Putridam nempe, quando humores fussionem minantur, & solidae partes resolvuntur. Absynthium, Centaureum, Cametrium, & alia amaricantia, apud Antiquos prestant erant in bujusmodi febribus, quibus, hac nostra tempestate, Cortex peruvianus, nullo praestantior est. In febribus inflammatoriis, rheumaticis, aliisque, omnia roborantia vitanda sunt, quia majorem fibras solidis rigiditatem conciliant, & humores renationes efficiunt.

purgationem, epoto medicamento modice sumatur. Quin, & ventriculum, cerebrum, nervos, ac reliquas quoque corporis partes per humiditate laxas, exsiccat, ac roborat, idque per hyemem maxime. Valet contra renum, vesicæ, & laterum dolores, (4) rejections sanguinis, tussim, rupta, & vulla. Difficili urinæ auxiliatur, & suppressos menses proritat, sed immoderatus, quocirca gravidis, non nisi cum timore exhibendum est, quippe quod partus facile eneget, & abortus faciat. Vaporosum est admodum facileque caput ferit, & cito inebriat: quare caput debile habentibus, quibusque plurimum molestiæ catarrhus exhibit, ab ipso, in roborando ventriculo cavendum est: ne, dum unâ parti auxilium querunt, reliquas offendant. Imo vero nec alias immoderatus eo utendum est, neque ad depellendam sitim, neque ad deferendum permiscendumve cibum: quippe quod, universum ita cibum, ad extremam promptissime calidatem, ac siccitatem perduceret. Primum enim per se calidum, & siccum est vinum, deinde vero, & salvia sat strenue excalefacit, desiccatque, & tenuum est partium: quare, quod inde fit vinum, ad immodicam, haud dubie, caliditatem, ac siccitatem inclinabit, atque ob id,

¶ (4) *A calculis, arenulis, sanguinis ac rimonia, per medicamenta tonica, & amaricantia, non solum curari non possunt, sed etiam intensiores fœrviunt.*

sani-

sanitatis tutelæ minus conveniet: ut quod ingestum cibum, permutare, atque ante perfectam ejus concoctionem e ventriculo, ac hepate, ad cerebrum facile, & nervos deferre, obstructionemque, omnis putredinis matrem, in humano corpore excitare valeat.(5) Plura de hoc Magninus cap. 21. part. 3. regiminis sanitatis, & Joann. Michael Savonarola, in majori tract. tract. 2. cap. 4. rubric. 15. Duplex porro salvia, passim in hortis spectatur: Una magnis, latis, & alperis foliis, quæ Germanis groote oft breede Savie dicitur: Altera vero foliis minoribus, contractioribus, & levioribus, quam iidem Cleyn oſe edet Savie vocant. Græci, quod ipsa herba retorrida semper, & exsiccata appareat, communi utramque appellatione nuncuparunt ελέλισφυος, quod quam in tabem, vel siderationem redacta videatur.

TERTIO loco sex enumerantur medicamenta

(5) Experiencia, & rationi repugnat. Nam Vinum salviatum, in viscerum obstructionibus, in lenta cacochimia, atque etiam in aliis fere morbis ab ea enatis, optimum est medicamentum, quia omnibus macchinis pressoriis mujerem vim conciliat, unde humores perfectiores generantur, atque ante omnia, digestiōnem facilitas, non vero alimenta adhuc indigesta ad cerebrum, & ad nervos convebit, quod esset bonae digestiōni prorsus contrarium. Potius capitis gravedinem, Cephalæam, aliaque pathemata, ab obstructione capiti illatas, mirabiliter levat.

Tom. II.

Q

Simplicia τάραχανται curandæ accommodatissima
nempe salvia, Castorium, Lavendula, Primula
veris, Nasturtium, & Athanasia. Hæc namque
omnia, proprietate quadam, membra paralytica
curant, ac sanant. De Salvia quidem ex modo
dictis, satis constat, quippe quæ, genuina calidi-
tate, & siccitatem sua, pituitosum humorem, quo
nervi obstructi resolvebantur, facile consumat,
adenque nervis ipsis robur addat: Castorium, ca-
lefacit, siccaturque cum extenuandi viribus eximiis,
quibus præter alias actiones, etiam nervorum, qui
ex copia humorum male habent, affectibus, nem-
pe tremori, stupori, convulsioni, & paralysi, (6)
congruit, & refrigeratos facile recalescit, & ex-
trinsecus applicatum, & potui datum, idque ita,
ut nullam aliam offendat particulam, etiam si
mediocriter febris affligat, quemadmodum in ve-
ternis, & cataphoris, sed & mensibus retentis
prosit, & secundas expellit. Juvat etiam, si quis
suffitum ejus, in prunis impositi, inspiratione hau-
riat, maxime affectus, in pulmone, aut capite
consistentes. Frigidæ quoque surditati, & auri-
bus, ob crassos, flatulentosque spiritus dolentibus,
præclare opitulatur, ad lentis magnitudinem cum

(6) Inter medicamenta cephalica magni qui-
dem momenti, efficax satis ad promovendum spiri-
tuum adfluxum ad partes torpidas, & ad ner-
vorum robur excitandam. In senibus vero, ob-
fibrarum occallescentiam, & ariditatem, non nisi
parce nimis est exhibentur.

oleo nardino infusum. Oleum (7) præterea ea-storei non minus contra frigidos nervorum, & juncturarum affectus omnes valet, quam castoreum ipsum: præsertim si post materiae evacuacionem applicetur: residuum enim consumit, nervos roborat, paralysi, convulsioni, ac tetano medetur, & acerrimos rigores, & frigora febriugni, si spina dorsi eo liniatur, sedat. Porro Castoreum, testiculus est animalis ancipitis virtutum, quod κάσωρ a Græcis, a Latinis Fiber, a Germanis vero een Beven, Gallis, une Bievre appellatur. De quo Dioscorides lib. 3. cap. 21. Plinius lib. 8. cap. 30. & lib. 32. cap. 3. Galenus lib. 11. cap. 11. de simpl. medic. facult. Aetius lib. 2. cap. 177. Paulus lib. 7. & Avicenna 2. Can. cap. 125. Lavendula excalens facit, & exsiccat ordine secundo completo, vel tertio inchoante, viribus a nardo Celtica, non longe recedentibus. Confert omnibus cerebri ægritudinibus, a frigido provenientibus, convulsis, resolutisque auxiliatur: ventriculum roborat, & jecur ab infarctu liberat: quin, & obstructos lienes juvat: uterum calefacit, & menses, & secundas educit. Primula veris, calida est, & sicca, nervos

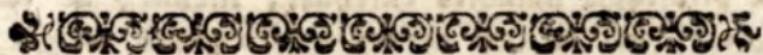
(7) A solo Castoreo elicituvi, non vero ab oleo comuni paratum per longam infusionem dicti Castorei, in surditate ab humida fluxione, membranam Timbani, ejusque cordam debilitante, meatui auditorio admotum, tamquam incantamentum operari solet.

zobo rat, convulsioni, tremori, apoplexiæ, pira-
lysi, cæterisque nervorum, atque articulorum vi-
tiis frigidis, & humidis auxiliatur: atque inde
arthritica etiam a nonnullis, & herba paralysis
appellatur. Primula veris autem dicitur, quod
scilicet, vero inchoante mox erumpat, Germani-
ce, *Sluetelbloemen* Gallice *Bauillon*. Hispanice
Gordolobo. Per nasturtium (8) Sisymbrium aqua-
ticum hic intelligitur, quod riguis gaudet, &
in fontium rivulis discurrentibus, comite Sio na-
scitur, foliis primo exortu rotundis; cum vero
adoleverint, erucæ modo dissectis: odore, ac
sapore, sativo nasturtio proximis, atque ob id
χαρδχυμινη a nonnullis, idest, nasturtium nomi-
natur, Germanice *Korffe*. Gallice *Cresson alenois*.
Hispanice *Mastuerco*. Ea herba cum sicca est,
tertii est ordinis excalafacientium, & desiccan-
tium: cum humida, & viridis, secundi: crassos,

[8] Fortasse nervis inimicum; nam ejus
abusus, discrasiam alkalinam parit, quæ statim
qc adoleverit, resolutionem membrorun, & Para-
lysim facit. In acido spontaneo, & pathematibus
ab eo enatis, mirabiliter præstat, ob alkali satis
penetrans, & austерum, quod in eo deprehendi-
tur. Hinc dummodo Paralysis a colluvie lenta
serosa, nervos infarciente producatur, per ea,
quæ huic discrasia opposita sunt, facile curatur.
Cæterum Nasturtium, aliæque hujus naturæ her-
bæ, neque nervis adversæ sunt immediate, neque
eorum debilitati subveniunt.

& pituitos humores extenuat, incidit, & resolvit: qua ratione nervos a phlegmate purget, paralyticique causam aufert. Atque hinc sane præcipiunt medici, ut in quadragenaria illa Ecclesiæ abstinentia, propter phlegmaticos cibos, qui per id tempus mandi solent, nasturtia quoque subinde exhibeantur: Athanasia, tanacetum etiam vocatur, & Germanice *Byvoet*. Gall. *Armoise*: Hisp. *Artemisia*, quod filicis fere effigie in aquarum ripis nascatur, vel alio nomine *Wormcruyt*, quod lumbricos e ventre pellat, sive foris imposita, sive intro in corpus aslumpta. Ea, parthenii species quædam existit, purgandique phlegmatis facultate prædicta est, nervos caliditate sua exsiccat, lumbricos, & materiam, unde illi generantur, ex ventre pellit. Plurimum igitur Galli, primis, sanctum post Pascha, diebus, athanasia cum ovis frixa, ad phlegmatis per jejunium quadragenarium, ex eis pisces collecti eductionem utuntur, ne scilicet inde, lumbrici in corporibus aptis, ac præparatis generentur. Recentiores etiam utuntur ad ventriculi, & alvi flatus discutendos: item ad frangendos renuni calculos, & ad ciendam urinam. Ultimo tandem versu traditur, Salviam sic dici, quod ad multa sit salutaris, præcipue ad secunditatem.

C A P. LXI.

DE RUTA.

Nobilis est ruta, quia lumina reddit acuta.

Auxilio rutæ, vir lippe, videbis acute.

Cruda comesta recens, oculos caligine purgat.

Ruta, viris minuit Venerem, mulieribus addit.

Ruta facit castum, dat lumen, Et ingredit astum.

Cocta, & ruta facit, de pulicibus loca, tuta.

Quatuor hic recensentur facultates rutæ: Ac prima quidem, quod acutam reddat videndi aciem; [1] commanducata enim, ut testis est Dioscorides lib. 3. cap. 44. & post eum Avicenna 2. Can. cap. 578. mire opitulatur oculi.

[1] Propter virtutem, qua nervos roborat, lentores discutit. Vide, qua de ea dicta sunt cap. 13. num. 7. T. I.

Iis, qui hebetudinem sentere. Præstat idem, & succus ejus, cum succo sœniculi, & melle inunctus. De hoc, non nihil quoque supra cap. 13. & infra cap. 79.

Secunda, quod coeundi desiderium in viris minuat; augeat vero in mulieribus. Nam cum ex tertio sit ordine excalafacentium, & siccantium, flatus strenue discutit, aboletque, & sic semen virile, quod tenue admodum, & aereum est, resiccat, ac prorius, ne esse quidem permittit. Ex quo sane, Veneris appetitum in viris cohabet: (2) sed in mulieribus semen aquosum, & frigidum, calefacit, incidit, & extenuat, quare eas ad coitum magis incitat [3].

¶ [2] Eodem numero probatum est, Rutam, sicut omnia medicamenta tonica, nervos roborare, & lentam circulacionem promovere; sequitur ergo, ut muscularum vires intendantur, & humorum sequestrationes, quæ ambæ facultates, immediate, ad venereum tintiginem excitandam concurrunt; non vero ad semen exsiccandum, quod neque tenue, & aereum est, cum potius inter reliquos humores tarditate, & lentore præstet. Vid. Tom. 3. part. 1. prælect. Academ. Boerhaav. pag. 155. Dictio-
ne Delata ... Videtur naturam, hæc omnia, ita fabrefacere, ut frigus faciat, & lentissimum motum in sanguine genitali, ut nil in corpore, teste, frigidius sit.

¶ (3) Mulieres semper carent. In coitu, humorem tantum emittunt, nullius fere usus, vel satiæ ad voluptatem.

Tertia, quod astutiam, sive calliditatem, idest, apprehensionem, & medii alicujus, in subtili causa, facilem inventionem, usurpantibus conciliat. Calefactione enim, ac resiccatione extenuantur, & accidunt spiritus, fovet, & illustratur ingenium (4).

Quarta, quod decoctum ipsius, si domus ea respurgatur, pulices depellat; eos enim, ut uno ore medici testantur, acrimonia sua necat, & gravi odore fugat. Pamphilus apud Constantimum Cæfarem lib. 13. cap. 15. de agricultura, longe plura, adversus pulicu[m] molestias, remedia enumerat. Scrobem, inquit, facito, & rhododaphnas contusas in ipsum mittito, istaque omnes concurrent. Absynthium, & cucumeris sylvestris radix, aqua marina, rigata, ac resperla, pulices necat. Disperdit autem ipsos punitus, Melanthium, aqua maceratum, ac respersum. Aut conyzæ coctæ decoctum irroratum. Dilperdit eosdem similiter, semen sinapis, & rhododaphnes,

[4] Omnia que alkali volatili præstant, spirituum productionem, motum, influxum promovent; nam humores lento[s], & torpides discipiunt, attenuant, qui liberis functionibus obstant. Lenta Cacocbimia laborantes, & leucophlegmatia hebetes evadunt, inertes, somnolenti. Novi Virum in omni fere literatura egregium, qui post varios errores in virtus regimine: in serosam discrasiam incidit, omni alacritate, & ingenii acumine destitutus.

ambo servefacta, & in domo respersa. Calcens
vivam cribrato, & postquam locum verreris, in-
spergito, indeque necabuntur. Idem continget,
ex amurca, pavimentis assidue irroratis. Cymis
num item sylvestre tritum, ac aqua mixtum, &
seminis cucumeris sylvestris dragmæ decem tri-
tae, & in aquam demissæ, indeque domo resper-
sa, pulices crepare faciunt. Item chamelææ
radix, & populi nigræ folia tusa, & aqua ma-
cerata, & tribulus, ex aqua, cocta, pulices etiam
muria acris respersa, & aqua marina, enecant.
Quod si in media domo quis, pelvim deponat,
& circulum machæra, penitus, ferrea circumscri-
bat, & reliquam domum, præterquam locum
circumscripsum, cremore staphisagriæ, aut lauri
foliorum tusorum conspergat, aut etiam muria, aut
aqua marina cocta, omnes pulices in pelvim con-
gregabit. Fictile quoque vas defossum, itaut
labra, æqualia pavimento habeat, & adipe taurino
illitum, omnes pulices in sece congregabit, etiam
eos, qui adhuc in paleis delitescunt. Sub lecto,
parvulum scrobem flacito, & in ipsum sanguineum
caprinum mittiito, congregabit eo pulices
& ex aliis vestibus ad se illiciet, ac vocabit.
Cæterum ex amphimallis, & densissimis tapeti-
bus, in quibus pluriimi pulices delitescunt, exi-
mi, ac evocari possint, si sic in urna, aut dolio
ipse sanguis caprinus deponatur. Haec tenus ille
Avicenna 6. 4. Tract. 3. cap. 11. de effugatio-
ne pulicum, hoc amplius addit: Quando inquit.
domus colocynthidos infusione aspergitur, saliunt
pulices, & fugiunt, & similiter ex decocto rug-

bi. Referunt quidam, quod si lignum adipe eri-
nacci oblinatur, eo pulices statim omnes con-
current. Fugantur quoque suffitu sulfuris. Est
etiamnum herba quædam, vulgaris notitiae, Ara-
bice dicta Chichuanu, id est, herba pulicum,
quæ in civitate Chairi, pulverizata, in lecto cir-
ca dormientes ponitur, & ex odore illius ine-
briantur, stupidique fiunt pulices, & non læ-
dunt. Porro nihil æque disperdit pulices, ac gra-
veolentia, velut ruta, mentha, mentastrum, &
Iupulus, præcipue tamen firmus, & urina equi [5]
Enecat & pulices seminis rapi decoctum inspertum.

Quin, & taurini cornus suffitu, pulices fugari
perhibentur. Fama est, inquit Dioscorides lib.
4. cap. 60. si psyllium virens, domum importe-
tur, non sñere in ea pulices gigni. Postremo
vero, nihil tam accommodum est comprehenden-
dis pulicibus, quam lecto imposita recens, &
candidissima lanugo zylina, quam Germanice
Boon vuolle oft cottoen. Gallice *Du coton*, Hi-
spanice *Algodo* vocamus, in ea namque congre-

(5) Nullibi tam facile generantur bæc mo-
lestissima animalcula, quam in stabulis, aliisque
locis, in quibus excrementsa collecta putrescent,
aut ubicumque abitantes angustissimas domos degunt.
Omnes enim ex vulgo mulierum experientia didi-
cerunt, munditiem domorum, & Vestium tantum-
modo eorum productionem impedire, vel minuere sal-
tem, dum omnia antidota frustra adhibentur.

gati facillime capiuntur. Plura Rhazes lib. 3.
cap. 8. ad Almansorem.

C A P. LXII.

DE CÆPIIS.

DE cæpis Medici, non consentire
videntur.

Felitis non esse bonas, ait ipse Ga-
lenus;

Phlegmaticis ves^c, multum putat esse
salubres.

Non modicum sanas, Asclepius adserit
illas,

Præsertim stomacho, pulchrumque crea-
re colorem.

Contritis cæpis, loca denudata capillis.

Sæpe fricans, capitis poteris reparare
decorum.

Agitur hoc in loco de Cæpis. Ac primo qui-
dem dicitur, medicis de natura earum, nondum
satis constare. Nam ipsorum quidam, phlegmati-
cis, ex usu esse tradunt; quidam vero minime.
Galenus lib. 2. de alim. facul. cap. 71. chole-
ricis, admodum nocere; phlegmaticis vero pro-
deesse, iis attestatur verbis: Abstinendum ab affi-

dato usū omnium acrīum, ceu cēparū, porri,
& allii, & potissimum, cum is, qui ipsis vesci-
tur, natura fuerit biliosus. [1] Solis enim,
qui vel succus pituitosum, vel crudum, &
crassum, ac lentum acervarint, cibi ejusmodi
sunt accommodati. Siquidem cēpæ ut 2. Ca-
none, capite 122. Avicennæ placet, in tertio
calefaciunt abscessū; sed Galenus lib. 7. de sim-
pl. medic. facul. capite 58. quartum exalcha-
centium ordinem ipsis adsignat. Quo fit ut ca-
lidis, quales cholericī cum primis existunt, vehe-
menter officiant. Rhazæ vero lib. 3. ad Alman-
cap. 18. superfluos humores, & phlegma in sto-
macho generant. Quod de illis maxime intelli-
gendum, quæ crudæ mandunter. Earum namque
essentia, crassarum est partium, & mali succi

T (1) *In Bilis excessu, vel acrimonia, sicut
omnia acida proficiunt, ita aromatica, & acris
notabiliter nocent, quia Bilem ipsam acriorem
reddunt. Cēpæ enim, & Allia, satis acria sunt
& quoad effectum, cum aromatibus convenient
quæ liquores attenuant, excretiones cident. & ner-
vis omnibus intensiore stimulum adferunt. Hin-
quo motus liquorum citior est, & vasorum mo-
mentum crebrius, eo præstat acrimonia. Ideo pi-
zuitosis, & phlegmaticis convenient, uti in Te-
stu. Audiri Virum Biliose temperiei integra no-
ste vigilasse, quoties in cœna cēpam comedenter,
assatam vero, vel sub prunis coctam, felicitate
substulisse.*

Porro pro fellitis, quemadmodum Cornarius nosser in cap. 7. lib. 1. Macri diserte admodum monuit, bilioſos hoc loco accipere oportet, id est, τες χολωδεις, ſicut per phlegmaticos, pituitosos; deinde vero cępas phlegmaticis multum prodeſſe traditur. Corpus enim calefaciunt, humoresque crassos, ac glutinosos in iplo coacervatos concoquunt, attenuant, incident, & detergunt. Quin eadem etiam ratione, ſtomacho, frigidis, crassis, ac glutinosis humoribus gravato, utiles ſunt, & ad validum colorem, veluti teſtis eſt apud Pliniū lib. 20. cap. 5. Asclepiades, proficiunt. Neque enim fieri potest, ut vividus, ac floridus ſit faciei color, ubi ventriculus, crudo, pituitoſo, ac pravo ſucco refertus fuerit. Tertio de-
mum loco adſeritur, iontritarum cęparum ſucco pilos, ſive crines, locis glabris, ac denudatis reſtitui, fi eo ſepiuſ peſtricentur. & maxime quidem, ſi ex densatis, intactisque meatibus, & ma-
teriaſ ſub cute detentæ corruptela, glabrities (2)

¶ [2] Qui nimia calore donantur, licet capillis abundant, attamen vix ad annum trigesimum pervaeniunt, quam calvi ſiunt, canitie vero praecedente. Ita enim uberrimme eorum caput perspirat, ut ipsas capillorum radices, evellat, ac diſſipet aſtuans per-ſpiratio; nam pars nutritia, integra evolat, & nutriendis capillis uſurpatur. In cepis enim, & alliis quædam cauſtica viſ deprebenditur, qua cu- ti admota, poſt paucas boras, bullam, ad instar veficantium, excitant. Hinc non videtur capillo-rum productionem promovere poſſe, quoties cuſem

evene^rit. Cæpz enim, caliditate sua meatus ape-
ciunt, materiamque pravam sub cute detentam,
non solum digerunt, ac resolvunt; sed meliorem
etiam, in lacum ejus substituunt. Quapropter alo-
peciæ, succo earum convenientissime perflicantur.
Celerius enim, ut **Dioscorides** lib. 2. cap. 137
Galenus loco paulo ante citato, & **Alexander**
Trallianus lib. 1. cap. 2. testantur, quam **Al-
cyonium**, pilos evocat. Unde infertur tandem
capitis decorem, quem **Q. Serenus** capitis hon-
orem vocat, eo reparari. Capitis porro decocti,
pilli sunt: **Cepz** præterea semen genitale gi-
gnunt, & Venerem stimulant, urinam crient
adpetentiam, ante alias cibos sumptz, excitant
sed largiore cibo, capitis dolores faciunt, sitim
movent, fastidium pariunt, ruborem faciei indu-
cunt, salivam multam generant, & rationem
ut aliqui ferunt, lædunt. Succus illarum cum
melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis
nubeculis, & in incipientibus suffusionibus au-
xiliatur. Quinetiam canis mersibus, idem cum
aceto, ruta, & melle illitus consert, quare hi
• quoque duo versus, a quibusdam hic additi sunt:

Appositas perhibent, morbus curare caninos,

Si tritæ cum melle prius fuerint, & aceto.

Plura de his supra cap. 13. diximus, cum de
alliis ageremus.

*ipsam, in qua capillorum radices aluntur, causti-
cant, & erodunt. —*

C A P. LXIII.

DE SINAPI.

Est modicum granum, siccum, caseum
lidiunique Sinapi,
Dat lachrymas, purgatque caput, tol-
litque venenum.

Duo hoc in loco potissimum eguntur: Primo
namque perpusillum illud granum quod σίναπη
aut ριζή Græci, Latini vero sinapi vocant, ad
caletaciendum, desiccanumque efficax esse tradi-
tur, (1) & hoc quidem Galeno lib. 7. cap. 5.

(1) Propter alkali spontaneum, quod in ea
vigeret, duos mirabiles parit effectus: Acidum non-
pe destruit, & viscositatem disperdit. Ex eo enim
vinum paratur contra Leucophlegmatiam, p-
stantissimum remedium, ad concretos solvendos,
humores, atque inde perspirationem, sudorem,
urinam, aliasque sensibiles evacuationes promoven-
das. In Quartana praesertim inveterata, & in
ipsa Tertiana, pariter proficit; In capitis ad-
fectionibus propter earadem cacockimiam, non quia
caput a pituita immediate purgare possit; sed quia
obstructa vasa aperit, & morbose materia exitum

De Simplici medic. facultate teste, in quarto gradu. Deinde vero tres eidem adsignantur facultates.

PRIMA, quod lachrymas eliciat: excellenti enim caliditate sua, humiditates, quae in cerebro sunt, attenuat, incidit, liquefacit, & dissolvit, illis itaque fluentibus, simul etiam lachrymæ profluunt.

SECUNDA, quod caput purget: communducatum enim, pituitas capitis, per os dicit, & purgat. Quinetiam tritum, naribusque admotum, sternutamenta ciet, quibus meatuum obstrunctiones tolluntur, & cerebri vitia expelluntur: eaque ratione comitalibus, & apoplecticis mirifice succurrit.

TERTIA, quod venenum tollat; suffituus namque, ac incensum, serpentes fugat, ad eorundem quoque, & scorpionum ictus, cum aceto tritum, magna utilitate illinitur, fungorumque venenum discutit. Ad hæc, lienis etiam affectibus, ex humiditate, & flatu procreatibus, confert. Item quartanis morbis, qui ex adusta pituita contracti sunt præterea, & podagrī, a pituita factis. Officium vero visui, & calido capiti, ac jecori. Concoctionem, & distributionem ciborum crassiarum

gradatim molitur, ex quo caput quoque levatur. In acido spontaneo, quod a tali discrastia numquam sejungitur, convenire videtur, quia digestioni dicatos, a fero abundante enervatos, acuit, & vivificat.

partium adjuvat. Minuit, quæ in ventriculo sunt humiditates. Illitum lepris, eas in melius mutat. Linguas etiam, humiditate gravatas, siccatur. Si cum melle sumatur, tusses gesolvit. Cum carnis vero illitum, ischiadicis, & lienosis utile est: trahit enim, quæ intus sunt ad corporis superficiem. Plura Dioscorides lib. 2. cap. 140. Plinius lib. 30. cap. 22. & Simeon Sethi^o in Syntagmate.

C A P. LXIV. DE VIOLA PURPUREA.

Crapula discutitur, capitis dolor,
atque gravedo:
Purpuream violam, dicunt curare ca-
ducos.

Hic tres referuntur effectus nigræ, purpureæque
violæ: Primus, quod crapulam, sive ebrietatem
dispellat ac sedet: Cujus sane rei, duæ adferri so-
lent rationes. Una quidem, quod temperatum,
suavem, & cerebrum confortantem, spiret odo-
rem: cerebrum vero roboratum, ac validum, ebris-
tas non tam facile, quam imbecillum, tentet.
Altera, quod cerebrum refrigeret, [i] & fumis

[i] Syrupus Violarum in aqua frigida ope-
Tom. II. . . R

galidis recipiendis ineptum reddat, adeoque vini
vaporem infringat, & sic ebrietatem dissolvat.
Secundus quod κεφαλαιγια, idest, capitis dolo-
rem discutiat, & hoc quidem si a causa calida,
nempe a flava bile, ortum habuerit: hanc enim
purgat, & ab ea calorem extinguit. Horum ef-
fectuum meminit Plinius lib. 21. cap. 19. ubi
de violæ viribus differit his verbis: Violæ pur-
pureæ, crapulam, & gravedines capitis, impositis
coronis, olfactuve discutiunt. Meminit etiam Si-
meon Sethi in Syntag. Violæ, inquietis, dolores
capitis, qui sunt a flava bile, sopiunt potæ, &
odoratæ. Tertius, quod cures caducos, idest, comi-
tiali morbo correptos, a symptomate, accidenti
ac casu. Hoc habetur apud Diolscoridem lib. 4.
cap. 105. Ceterum is, non simpliciter hoc de
purpurea viola tradit, sed de parte ea, quæ in
flore, purpurea existit, vel purpuralcit. Sic enim
scribit: τραχι δε τὸ πορφυρίου, τὸς χύδης μεθ' ὑδάτος,
τοῦ δέ, σωκρατικοῖς θεραπείαιν, καὶ ἐπιληψίας, ταῖς επι-

tus, sanguinis, nlmis æstuantem motum sedat, &
calorem temperat, a motu, labore insolito, inslo-
latione, vel alia simili causa enatum: non repu-
gnat, eadem symptomata, licet ab intentiori cau-
sa facta, tollere posse, vel saltem immittuere:
Hoc verum est, & ipse vidi Juvenem a Vini
potione æstuantem, cardialgia, & vertigine adse-
dum, frigidi limonati largiori potu, pristinæ bi-
laritati, & quieti restitutum, fere momento tem-
poris.

παῦσις. Id est, dicunt id, quod in flore purpureum est, cum aqua potum, anginis, & comitialibus puerorum morbis auxiliari. Videtur itaque accipendum esse de altero flore, qui in medio violæ instar capillamentorum inest. Sunt enim quidam flores, dicit Theophrastus lib. 1. cap. 21. de historia plantarum, δαρδεῖς, idest, duplicitis floribus, qui alterum florem in medio habent, velut rosa, & lily, & viola nigra. Lege doctissimas Jani Cornarii annotationes in caput vigesimum nonum, libri primi Macri. Quinetiam, Plinius loco jam citato, id ipsum sic tradidit: Id quod purpureum est ex iis, comitialibus medetur, maxime pueris, in aqua potum. Eiusque rei, hæc adsignari potest ratio, quod cerebrum violæ fragrantia roboret, itaut, a pravis nocturnis minimum lœdatur; & sic in epilepsiam non facile incidat. De violis plura Galenus lib. 6. capite 150. de simpl. medic. facult. Rhazes lib. 3. ad Almans. cap. 21. Avicenna 2. Canon. cap. 726. & Melues lib. 2. Section. 1. cap. 11. de simpl. purg.

C A P. LXV.

DE URTICA.

A Egris dat somnum, vomituni quoque tollit, & usum.
Illi semen, coliciis cum melle medetur,

Et tussim veterem curat, si s^æpe bibatur.
Frigus pulmonis pellit, ventrisque tu-
morem.

Omnibus, & morbis, ea subvenit arti-
culorum.

Hic septem recensentur facultates Urticæ.

AC PRIMA quidem quod somnum ægrotan-
tibus accersat: Crassos (1) namque, & pituito-
los humores, quibus natura gravata somno de-
stituebatur, extenuat, incidit, & privatim ex-
purgat.

¶ [1] Omnes functiones Corporis humani, tunc
secundura naturam procedunt, quando humores, bona
gaudent diabesi, & solidæ partes, neque rigidita-
te, neque flacciditate peccant. Statimac, lenta
cacockimia se prodit, Corpus ponderosius fit, & om-
nes motus torpant, caput gravatur, & morbosus
Somnus invadit, cui, Apoplexia non raro succedit:
Quales Hydropici, vel etiam Leucophlegmatici,
somnolenti fiunt; neque tamen perfecte dormiunt,
dum gravi Ostropœa laborant. Spiritus enim
difficilis, & anbelosus, somnum avertit. Saltem
inviti, continuo, nutant capite. Humores acres, fi-
bras, & vasa irritando, somnum avertunt: Hinc
Urticæ, dummodo continuo usu, hanc discrasiam
emendare valeant, somnum adferunt; atque, quia
humectante virtute pollent, etiam nervos tensos
emolliunt, qui placide quieti obstant.

SECUNDA, quod vomitum, simulque usum ejus tollat. Lentam enim, & frigidam materiam, qua stomachum imbuente, nausaea, ac vomitus plurimum suboriri solent, incidit, exsiccat, & dissolvit (2).

TERTIA, quoc colicis medeatur doloribus: nam extra hoc, quid crassum, pituitosumque hu-

[2) *Validissima remedia attenuantia, vomitum ab humore lento, & glutinoso, stomachi tunicas adherente, enatum, nunquam, aut raro sanare potuerunt, immo & aliquando repetita vomitoria, etiam activeriora, frustra tentata fuerunt. Hinc clare liquet, quam fallax, & inutilis sit spes, quæ urticæ bis casibus committitur; parcendum pariter illis, qui arts ignari, aliquorum morborum, qui ab organicæ mutatione, vel ab humorum inveterata discrasia, originem ducunt, per medicamenta inutilia, & nullius fere efficacia, curationem aggrediuntur. Quam arduum, & difficile sit, humorum discrasiam emendare, ejus causam detegere, morbum curare, convenientibus auxiliis, absque naturæ noxa, vix norunt, qui integrum vitæ decursum in medica praxi consumunt. Soli Agyrtæ, & vulgares homines, hæc nullius momenti remedia extollunt, & per ea salutem credulæ pollicentur; sed ut propriæ utilitati prospicerent. Inter omnes virtutes, quas credulus Vulgus Urticæ tribuit, vix una tantum verificatur, veluti, vulneraria, & adstringens, que non sensu per expectationi respondit.*

morem incidit, & extenuat, crassos quoque, & flatulentos spiritus, qui exitum non habentes, colicos excitant craciatus, discutit, & expellit.

QUARTA. quod veterem curet tussim; Crassos enim, viscososque humores e pectori, pulmo-neque educit: qua ratione, orthopnœæ quoque, & lateris doloribus prodest, & maxime quidem semen ejus cum melle delinctum, quemadmodum 2. Canon. cap. 725. in eum prope modum scribens Avicenna attestatur. Quando cum ptisana, sive aqua hordei, decocta bibitur, vitia pectoris extrahit, & folia ejus, cum aqua hordei decocta, thoracem a lentis, crassisque humoribus expurgant, sed semen cum melle delinctum ad omnia efficacius est.

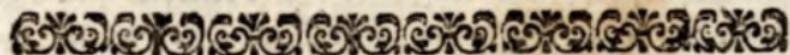
QUINTA, quod frigora pulmonis pellat: humores namque frigidos, ac pituosos caliditate sua incidens simul, & extenuans ex pectori, pulmoneque, educit.

SEXTA, quod ventris tumorem discutiat, atque sedet. Crassos enim, ac flatulentos spiritus, quibus venter distentus in tumorem attollebatur, dissipat, atque resolvit.

SEPTIMA, quod omnibus articulorum doloribus, arthriditi nimirum, ischiadi, & podagræ subveniat: præcipue quidem, si provenerint a lenta, crassa, ac frigida materia: eam enim urtica, calefacit, incidit, & extenuat. Ad hæc, urtica, flatuolum etiam quiddam obtinet, quo, & Venerem extimulat, & maxime, ubi cum pafso, aut musto, semen ejus bibitur. Eodem modo potum, & vulvæ ora patet facit, utinam ciet, re-

numque doloribus medetur . Ventrem modice subducit , ipsa duntaxat abstersione , ac veluti titillatione , non purgatione crudum , ac pituitosum humorem educens . Dicit , fæminis præterea mentes , foliorum urticæ decoctum , addita exigua myrra , (3) potum . Cavendum tamen ne linguam cesophagumque lædat , nimium enim exurit , quod commode quidem fieri poterit , si post sumptuonem ejus , parum olei rosacei absorbeatur . Est autem urtica cum semine sua , calida in principio tertii ; secca vero in secund , licet semen , quam herba ipsa , paulo minore siccitate participet . Plura Diocor . lib . 4 . cap . 79 . Plinius lib . 11 . cap . 13 . Gal . lib . 6 . de simpl . medic . facil . cap . 13 . Paulus lib . 7 . Rhazes lib . 3 . ad Almans . cap . 28 . & Avicenna loco citato .

¶ (3) Cur Myrræ hæc virtus menagogæ non est imputanda , qua inter medicamenta aperientia satis prestat . Neque hæc unica tantum facultas in ea viget : nam linguenti stomacho , mirifice subvenit , digestionem . & appetentiam excitat , bu- mores attenuat , & solidas partes roborat , corru- tionem impedit : Ideo mulieribus cloroticis satis putili .

C A P. LXVI.

DE HYSSOPO.

HYssopus, purgans herba est, & pecto-
re phlegma,
Ad pulmonis opus, cum melle coquenda
jugata.

Vultibus, eximum fertur, præstare co-
lorem.

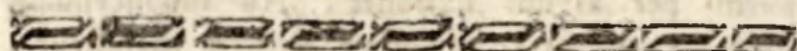
Hic agitur de hyssopi viribus: Quod quidem desiccat, & excalefacit ordine tertio; sed, & tenuium est partium. Pituitam manifesto experimen-
to expurgat, facitque ad pituitos, tum cerebri, tum nervorum affectus, quod non modo mundet, sed roboret quoque. Quin, & pectoris,
& pulmonem detergit, præsertim senibus, quo-
rum, pectora, lenta, crassaque pituita reserta sunt:
quo sit, ut decoctum, cum ficis, aqua, melle,
& ruta, potumque peripneumonicis, diuturnæ
tussi, suspriosis, a capite in subjectas partes di-
stillationibus, & orthopnoicis auxilietur. (1) Asca-

[1] De Hyssopo equidem plura dicuntur,
quam de effectu verificantur. In Catarrbo, &
Tussi ab humore lento, & tenaci convenire vi-

rides, reliquosque interneorum vermes, pari modo sumptum, enecat. Idem facit, si cum melle delingatur; nitri tamen addito momento. Decoctum, ex aceto mulso epotum & crassum humorē per alvum extrahit. Ad subducendam alvum, cum fici viridibus detritis manditur, vehementiusque, addita iri, nasturtio, aut irione, dejicit. Mesues exhibet, cum jure, aut manna mistum, vel cum melle, aut uvis passis purgatis, vel scilla coctum. Cutis in corpore, colore floridum efficit. Lieni, & aquæ intercutem, cum fico, nitroque, emplastri modo imponebitur. Inflammationibus quoque, ex vino, illinitur. Cum fervente aqua impositum, fugillata difscutit. In anginis cum ficuum decocto, optime gargarizatur. Decoctum cum aceto, dentium dolorem, collutione sedat. Hyssopi usus, inflationes auricularum, præsertim vaporis suffici discutit. Cibi adpetentiam invitat, visum acuit, menses, & urinam ciet, & febrium horrores excutit. Vinum decoctionis ejus, uterum a super-

detur, quia viscositatem solvit, & expectoracionem facilitat, quod ab aliis expectorantibus, vulgo etiam notis, melius obtinetur. Similiter quia lentos, & concretos humores attenuat, non repugnat, vasa oppleta & obstructa aliquando aperi se posse; dummodo obstructio isthac, partes organicas non læserit, aut alias non egerit radices, quo casu, etiam valentiora deobstruentia incassum adbibentur.

fluitatibus purgat, & abstergit. Plura Diſcorides lib. 3. cap. 27. Avicenna 2. Canon. cap. 365. & Mesues lib. 2. ſect. 1. cap. 18. de me- dic. ſimpl. purgantibus.

C A P. LXVII.

DE CHAEREFOLIO.

Appositum, cancris, tritum cum melie, medetur.

Cum vino potum, lateris fedare dolorem

Sæpe fo'et, tritani si ne&tis desuper herbam,

Sæpe folet vomitum, ventremque tenere solutum.

- Enumerantur hoc in loco tres facultates chærefolii. PRIMA, quæ tritum, & cum melle appositum, cancrum curet. [1] Eſt autem Can-

T (1) Si quis ſcyrri naturam ſpectare voluerit, cauſam, durationem, & progressum, ab eoz hæpico medicamine sanari poſſe, numquam ſuadebitur. Humor latus, crassus ſimil, & acris, ad circulandum ineptus, ad partes glandulosas ad-pulſus, ad Gula[m] namp[er], axillas, ad Inguina,

er tumor durus, melancholicus, inæqualis, rotundus, venosus, id est, venas habens in circuitu turgidas, & exaltatas, livescens, sive fuscus, & colore magis, quam inflammatione, nigricans? calidus; sed non adeo, ut inflammations, subito accrescens, ægres maxime fatigans, & perpetuo fere dolore affligens, Græce οὐρηίος, & οὐρηίου dicitur. Hanc autem appellationem huic morbo indiderunt, tam Græci; quam Latini, a cancro aquatico animali, quoniam circa hunc, implentur, & intenduntur veræ, cancerorum pedibus, a glomere illo corporis descendantibus, persimiles. Nonnulli vero, inde sic nuncuparunt, quod difficillime, ab his partibus, quæ obsede-

atque ad alia bujusmodi loca; ut ad bepar, lienem, mesenterium, uterum, vel ubi vasa ad instar glandularum, uti in Mammis mulierum, sunt convoluta, statim efficit vix sensibilem, gradatim, absque doloris sensu, adolescentem, ex quo Tumor effugit, mox scaber, durus inæqualis. Humor hic vasa distractens, cum iisdem concrescens, donec disruptis omnibus, cancer evadit numquam sanabilis, continuo, icthorem erodentem fundens, qui aliquando vasa majora erodendo, sanguinem, ad mortem usque, effundit. Ideo, dum omnia valentiora resolventia spernit; imo aliquando ab eorum usu magis, magisque rerudescit, inflammatum, disrumpitur: repugnat aliter curari posse per topica, omni fere virtute destituta.

tit, evellatur; quemadmodum cancer, aquaticum animal. Hic enim, loco, quem semel apprehenderit, pertinaciter haeret. Adde, quod hic tumor, cancri animalis colorem representat, nempe subnigrum. Plura de hoc Pautus lib. 4. cap. 26 & Joannes Tagaultius lib. I. cap. 15. chirurgi instit.

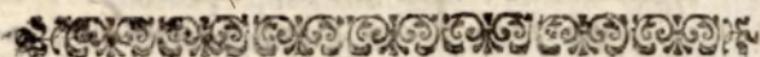
SECUNDA, quod cum vino potum, lateris dolorem sedet. Formina quoque ventris mitigat. [2] Crassas enim inflationes, unde dolores isti proveniunt, discutit. Præterea stomachi, atque aliorum etiam viscerum flatus dissipat, obstructionsque tollit: ad quæ quidem omnia, vinum quoque, per se sumptum, singulare est.

TERTIA, quod vomitus, alvique profluvii fistat. Calefaciendi enim, & exsiccandi vi, materiam eorum discutit, atque consumit, & maxime quidem, si a frigido, & pituitoso succo orientur. Urinam, & menses ciet, lateris, renum, ac vesicæ dolores tollit cum melicrato exhibitum. Porro chærefolium, de quo hoc loco agitur, nulla alia herba est, quam quæ vulgo nostrati Kervel, corrupta, ut appareat, ex chærefolio vocé, appellatur Gallice autem Carfueil. Cate-

[2] *Hæc aliquando ab indigestione, & cruditate proveniunt; Ideo non repugnat, solummodo per Vinum stomaci momentum intendi, & facile curari; neque revera frustra chærefolio effectus bic tribuitur, in quo etiam discutiendi, & aequandi facultas viget.*

rum medicamenta, quæ hic de chærofolio præduntur, neque apud ullum alium authorem Graecum reperiuntur, sed ex Plinio illo recentiore, qui longe post Galeni tempora extitit omnia transcripta sunt. Nam is, hæc verba de ipso tradit: Chærophillon canceratis medetur, lateris dolores, ex vino mitigat. Quidam illud oleum incoctum ἀχότοις ad solvendam frigoris injuriam, miscuerunt. Ex aqua malta pituitam resolvit. Ex aceto, lumbricos, & tineas perimit, urinam cier, menstrua pellit. Tritum cum cera, & axungia vetere, parotidas discutit. Lege doctissimi viri Jani Cornarii annotationes in cap. 22. lib. I. Maeri. Ad hæc succus, sive stillatius chærefolii liquor, potus cum carbonibus tiliæ, & lapide, ex cancrorum capitibus exempto, sanguinem ob calum, percussionem, vel contusionem in grumos concretum, certo experimento dissolvit, & reaum calculos frangit (3).

¶ [3] Litontbryptica quævis maxime efficacie, hunc difficultem effectum nunquam, vel raro saltem assequuntur, non quia revera sua virtute destituantur, sed quia, lapidem in Vesica contentura, vel calculos in renibus, non, nisi post longissimum iter, & sub viribus pressoriis variarurs machinarum, in corpore existentium, mutata, & aliorum humorum miscela, pervadunt. De Chæroflio eadem prævalet ratio: Verum quia sensibiliter alkali præstat, humores solvit, & diuresim cier; & non repugnat, arenulas quoque, & calculos excutere posse, uti omnia diuretica.

C A P. LXVIII.

DE ENULA CAMPANA.

ENula campana reddit p̄æcordia sa-
na.

Cum succo rutæ, succus, si sumitur ejus,
Affirmant ruptis, quod profit, potio talis.

Hic duæ referuntur facultates herbæ, quam
ελένιον Græci vocant, Latini Helenium, &
Ioulam, Barbari Enulam, Officinæ Enulam cam-
panam, & Germanice, Alant wortel, Gallice,
de L'aulee, Hispanice, Ala.

PRIMA, quod curet, ac roboret p̄æcordia:
quo nomine, jam exta in homine intelligenda
veniunt, nempe os ventriculi, membra, spiritus,
& quæcunque cordi propinquiora sunt. Et hoc
sane radice potissimum efficit. Ea enim calida,
& sicca, atque odorata est, cum excrementitia hu-
miditate, quapropter in eclegmatis, cum melle tem-
perata, crassos, ac lentos humores, pectori, pulmo-
nique infractos educit, tussi, ortopœæque pro-
dest. [i] Omnis iræ, dolorique oblivionem in-

[i] Ob vim roborandi, in hisce affectionibus
optimum est remedium; laxas nempe fibras, &

ducit, cor exhilarat ac roboret. Ex ea vinum etiam conficitur, quod ~~VENTRICUTUS~~ Græcis dicitur. Hoc contra Stomachi, & pectoris vitia, & cordis ex humiditate, & frigiditate imbecillitatem efficax est, excrements in venis, sanguini permista, per menses, ac urinas expellit. SE-CUNDA, quod succus ejus cum rutæ succo permistus herniosis, hoc est, ruptis, quibus intestina in scrotum devolvuntur, admodum opituletur, & maxime quidem si hernia ex flatuum multitudine evenerit. [2] Eos enim rutæ, atque

vasa tendit, quæ dum fortius in contentos humores agunt, circulationem, & omnes excretiones intendunt. Hinc expectorationem, urinam, & forfasse perspirationem promovet. Verum in hac virtute, non ita antecellit, ut valentioribus expectorantibus, apud Medicos nostrates, jam notis, sit prorsus anteponenda. Ex eæ in tempestate saluberrimæ Ipecacoancæ radicis, & Poligolæ virginianæ adhuc deliebat virtus, nunc jam satis nota, in morbis pectoris, tum acutis, tum chronicis, ad anacatarsin concitandam, & viscositatem humoris incidentam, aptissima, continuis experimentis, comprobata.

¶ (2) Non quia intestina in scrotum prolapsa, in propriam sedem reponere valeat, quod absque Chirurgi satis experti diligentí operatione, nullo modo assequi potest; sed quia flatus expellit, herniosis infestissimos, qui dolores, tortura, vomitus, aliaque pathemata adferre valent, cum inflammationis metu, ut in passione iliaca videre est.

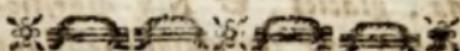
helenii succus discutit. Radix præterea, helenii stomacho pravis succis referto, utilis est in passo condita, obstructionesque jecoris, atque lienis tollit. Trita, potaque, ad cruentas excretiones singularis est, & serpentium morsibus medetur. Ruptis, ac convulsis omnibus confert. Folia ejus, ex vino cocta, utiliter illinuntur frigidis, ac diuturnis partium affectibus, ejusmodi sunt nonnullæ coxarum passiones quas ἡχίδαις vocant, & exiguae, assiduæque articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ, ac luxationes. Plura Diocorides lib. 1. cap. 27. Galen. lib. 6. cap. 114 de simpl. med. facul. & Avicenna 2. Canon cap. 249.

INDEX RERUM

Q U A E

In hoc secundo Tono continentur; P. Pagina m
N. Notam demonstrat.

A

P. N.

A	<i>Bsynthium stomacho auxiliatur</i>	31
	<i>Aceti proprietates quinque</i>	169
	<i>De ejus temperatura, variae opiniones</i>	ib.
	<i>De ejus usu in Peste</i>	ib.
	<i>Immoderatus ejus usus, varia adferre incomoda</i>	ib.
	<i>Quibus utilis, quibusque noxius</i>	184 ad 186
	<i>Acida, ventrem a corruptione solutum adstringunt</i>	145
	<i>Albica Piscis, & ejus proprietates</i>	91
	<i>Alimentum ab Avibus sumptum, bonum</i>	67
	<i>Alimentum ex Piscibus quale</i>	94
	<i>Amarellus Avis aquatica, Anati similis</i>	83
	<i>Anguillæ descriptio, eaque voci inimica</i>	100
	<i>Quare</i>	
	<i>Earum usus nocet</i>	102
	<i>Quomodo coqui debeat</i>	101
	<i>Calculosis, & podagrericis noxia</i>	102 2 & 3
	<i>Quare</i>	ib.

Tom. II.

S

	P.	N.
<i>Quomodo corrigenda</i>	103	4
<i>Anisi proprietates</i>	248	
<i>Antidota contra pestem, quomodo operantur</i>	123	3
<i>Aqua cum cibo sumenda non est</i>	59	
<i>Neque post pastum longius bibenda</i>	58	
<i>Aqua Marina per se epota, vel cum Vin- o mixta, contra Nauseam Marinam remedium.</i>	28	
 <i>Quare,</i>		1
<i>Aqua frigida, glacies, & Nix digestio- nem expediunt, & corruptioni resistunt</i>	7	
<i>Aqua temperate frigida, quandoque adpe- tentiam amissam revocat.</i>	66	
<i>Attractio in fluidis circulentibus nulla</i>	12	2
B		
<i>Bibendum in principio cœna, ita in- telligentum, ut cœna, a cibo liqui- do, & concoctu facili incipiatur</i>	134	
<i>Quid sentiat Hippocrates</i>		2
<i>Breffica temulentiam sanat</i>	227	
<i>Butyri proprietates tres</i>	121 ad 122	
<i>Ejus damna ab usu immadico</i>	122 ad 123	
C		
<i>Cæpe quibus convenient</i>	251	
<i>Confer rationes</i>		1
<i>Cæpe capillos generant</i>	253	
<i>Nequit verificari</i>		1
<i>Capo, sive capus, inter Aves optimus</i>	70	
<i>Caro porcina cum vino melior, ovilla si- ne vino deterior</i>	51	
<i>Carpio Piscis, idem ac Raja; ejus de- scriptio, & facultates</i>	92	

<i>Caseus pluvium nocet</i>	103
<i>Casei facultates quatuor</i>	126
<i>Diu affervatus, & sale conditus nil pristinæ naturæ retinet</i>	†
<i>Casei ingestii utilitatis</i>	130 ad 13 ^r
<i>Quando exhibendus, dum venter est solutus</i>	ib.
<i>Caseus recens, melior ex Aerio</i>	132
<i>Post carnes edendus</i>	137
<i>Castorei virtutes</i>	242
<i>Caulus decoctus, ventrem adstringit, jus solvit</i>	224 ad 226
<i>Confer rationes.</i>	†
<i>Cerasorum laus, & commoda</i>	146
<i>Eorum virtus, & species</i>	148
<i>Cerasa quo tempore edenda</i>	149
<i>Cerebrum Gallinarum, omnium præstan- tissimum</i>	181
<i>Cujuscumque animalis semper idem, & bene digeritur</i>	• 6
<i>Cerevisiae proprietates q ad 11, 166 ad 168</i>	
<i>Ejus usus</i>	11
<i>Minus quam vinum inebriat; longior tamen ejus ebrietas</i>	12
<i>Columba, biliosam babes carnem, quando- que febrim gigrit</i>	75
<i>Ejus Pulli, propter adipem, facile ran- cescunt</i>	7
<i>Variae, circa coturnicis carnem, opiniones</i>	76
<i>Cardialgiæ, vomitum, diarrhoeam, ex- cisat, non vero morbum comitialem</i>	

<i>Sub coturnicis nomine, alia avis, co-</i>	
<i>turnici similis continetur, Leucophaeon</i>	
<i>spetz</i>	9
<i>Cordis substantia dura, ægre concoquitur</i>	178
<i>Conularum succus ventrem solvit</i>	226
<i>Quare</i>	2
<i>Crapula quando sedatur</i>	227
<i>Uide adnotat.</i>	3 ♂ 4
<i>Chærefolium contra venenum.</i>	266
<i>Non sufficit.</i>	1
<i>Urinam promovet.</i>	3

D

D Ecociones ex passulis, & sicubus,	
in pectoris catharro optimæ	156
<i>Democriti historia, ex Laertio, qui per</i>	
<i>tres dies solo panis calidi olfactu</i>	
<i>vitam produxit</i>	43

E

E Brictas solvitur a Brassicis capiti	
impositis	229
<i>Ebrius, jejunus numquam censendus est</i>	67
<i>Edendum plus byeme, quam cæteris tem-</i>	
<i>poribus</i>	23
<i>Qua ratione</i>	7
<i>Enulæ varia nomina, & virtutes.</i>	270

F

F Acultas producendi aerem elasticum	
in leguminibus, non in cortice, re-	
posita est	110 2
<i>Ægre germinant, & non dant aerem</i>	
<i>elasticum, nisi matura</i>	111 4

<i>Feniculi proprietates</i>	182	ad 184
<i>Ficus elixa, & cataplaasmatis modo im-</i>		
<i>positæ, tumores glandulosos curant</i>	157	
<i>De tumöribus simplicibus tantum ve-</i>		
<i>rificatur</i>		
<i>Ficubus, si papaver admisceatur, medica-</i>		
<i>men fiet, ad fracta ossa extrabenda</i>	159	
<i>Nequit fieri</i>		
<i>Ficus, si large manducata fuerint, pedicu-</i>		
<i>los gignunt</i>	160	
<i>Quæ & quare</i>		3
<i>Frigus in debilibus, debilitas calorem</i>		
<i>innatum</i>	25	
<i>Auget in robustis, & corpulentis</i>	24	
<i>Frigellus Avis, variae ejus species, &</i>		
<i>nomina</i>	82	
<i>Fructus, quare dedit natura, estate, &</i>		
<i>autumno</i>	20	6
<i>Fructus omnes exiccati, vasæ oppalent</i>	156	3
	G	
<i>Galbio Pisces marinus, vulgo Raja,</i>		
<i>ejus descriptio, & facultates</i>	92	
<i>Gallinæ caro, omnium optima inter Aves;</i>		
<i>præcipue nigra</i>	68	
<i>Galli annosissimi, alkali præstant, & eo-</i>		
<i>tum carne venter solvitur. Hidropi-</i>		
<i>cis medicamentum</i>		
<i>Gallorum caro, gallinæ inferior</i>		
<i>Juscum eorum, optima leprosis medi-</i>		
<i>cina</i>	68	
<i>Testes eorum, qui nondum cejerunt vi-</i>		

P.	N
res in morbis deperditas mirifice augent]	
Veterum caro, nitrosa, & salsa, cibo]	68
inepta]	
Gornus Piscis marinus ; ejus descriptio	91
Gummi cerasorum, ad arterias exasperatas prodest	150

H

H Astulus sumendus, & præcipue vini post cujuscumque dvi recentis, & mollis esu	141
Quare vinum	
Hectici famelici sunt, & facile digerunt	115
Hepar quando augerur, quando minuitur	148
Hippocratis sententia, de iis, quæ medi- cis necessario cognoscenda veniunt	129
Ilyeme, cibis bumectantibus, & refrige- rantibus utendum ; vere autem, me- di temperamento .	26
Hyssopus, quem pariat effectum.	204

J umenta imitanda non sunt, que tunc bibunt, cum saturata fuerint	106
---	-----

L

L ac quale physicis accommodatius	115
Lactis frigiditas, undenam sit re- petenda	116
Lac muliebre, & asininum non semper Physicis prodest	119
Lac a solo acido coagulatur	
Lac vitandum in febribus putridis, & dolore capitis	121

<i>Lac, ex cerasorum nucleis elicatum, calcu-</i>	
<i>lum frangere dicitur</i>	147
<i>Num possit verificari</i>	2
<i>Lotio manuum visus aciem acuit</i>	39
<i>Qua ratione</i>	2
<i>Lucius Piscis, aquarum Tyrannus</i>	88
<i>Lusitani, quia calidam Regionem incolunt,</i>	.
<i>cum carnibus, pruna, praesertim dama-</i>	
<i>scena incoquunt</i>	152

M

<i>M Alve proprietas</i>	231
<i>Num menses provocare mulieri-</i>	.
<i>bus.</i>	1
<i>Ejus decoctiones contra sal sedinem.</i>	233
<i>Mentha facultates.</i>	235
<i>Merula optimi succi, sed juvencula, ♂</i>	
<i>pinguis mandenda est.</i>	79
<i>Mespilorum proprietates.</i>	161
<i>Mustum solvit ventrem.</i>	54
<i>Qua ratione.</i>	2
<i>Nocet Hepati, ♂ splenem ledit.</i>	55
<i>Calculos generat.</i>	56

N

<i>N Asturtii vires, ♂ usus.</i>	244
<i>Nuces, post Pisces mandenda, ♂ quare.</i>	135
<i>Nuces, quare excitent tussim.</i>	139
<i>Nucum triplex genus.</i>	137
<i>Nux moschata, quare inter aromata</i>	5
<i>Ejus virtus.</i>	138
<i>Nux latinis a nocendo dicta, græcis χρ-</i>	.
<i>ρυζ quod capitis gravedinem faciat.</i>	140

O

- O**leum a nucibus elicium, tenuitate & levitate omnibus anteponendum. 139
Opinio de nuqibus, Georgii Sturtiade. 140
Ortygometra dat carnem optimi succi. 79

Coturnicum rex appellatur.**C**aro ejus sanissima, debilioribus consentanea.**O**tis, sive Gallina sylvestris, alii aquaticam Gallinam vocant, quecunque sit, boni succi. 83

P

Panis calidus nimis, in flat, & visceria obstruit. 41**Q**uare.

Tarde digeritur, solo olfactu nutrit. 42

Qua ratione.

Vetustate induratus, pro alimento non convenit; & quinque optimi panis conditiones. 44 ad 49

Phasianus omnium Avium Celeberrima. 78**P**assula lieni officiunt. 156**Q**uare,

Novent hepaticis, & lienosis.

Renes ab eis mundantur. 157

Plagitia Piscis Marinus, eius descriptio. 91**A**latinis Passer vocatur. 92**P**erdix probum succum gignit. Sed per diem adservata, & suspensa. 80**P**ernistio cibi, & potus, quomodo facienda. 105

<i>Perca Piscis optimi alimenti, Lucit am-</i>	
<i>cissima.</i>	89
<i>Persica cum musto mandenda.</i>	155
<i>Pisces marini, fluviatilibus meliores.</i>	94
<i>Piscium bonitatis nota.</i>	87 ad 88
<i>Facile corrumpuntur</i>	
<i>Qui Iquamulis reguntur, ceteris pra-</i>	
<i>stant, qui vero iis carent, sangu-</i>	
<i>ne abundant, & ventrem solvunt.</i>	2
<i>Quales ex marinis, & fluviatilibus</i>	
<i>eligendi.</i>	95 ad 99
<i>Pisorum due facultates, &c cur excitent</i>	
<i>tormina.</i>	110
<i>Brodii eorum facultates.</i>	112
<i>Pisorum variae species.</i>	111
<i>Non possunt producere pravos humores.</i>	3
<i>Cocchio eorum cum sapa, pessima.</i>	112
<i>Quomodo coquenda.</i>	114
<i>Potus vitandus eq tempore, quod inter</i>	
<i>prandium, & cenam intercedit.</i>	133
<i>Potus trisplex a medicis distinguitur.</i>	106
<i>Prunorum Facultates.</i>	151
<i>Variae ipsorum species.</i>	153
<i>Pyra recentis, &c cruda nocent.</i>	143
<i>Antidotum in morbis, a salino sponta-</i>	
<i>& alkali enatis.</i>	2
<i>Q</i>	
<i>Qua bora post prandium bibendum.</i>	106
<i>Quiscula Avis, & eius nomina</i>	
<i>varia.</i>	76
<i>Mata, que ab eius esu proveniunt.</i>	8

	R	
R emedia ad pravum potum corrigendū .	26	
Repletio panis, omnium pessima.	49	,
Qua ratione.		
Rutha contra venenum.	27	
In hominibus, veneris stimulum sedat, in mulieribus excitat.	247	
	S	
S alis proprietates duc.	190	
Venena acris a sale intensiora.		1
Sal nocet visui.	193	
Quare.		3
Veneris adpetentiam compescit.	ib.	
Contrarium evincitur.		4
Scabiem generat.	194	
Non verificatur.		5
Salsamentorum genera varia.	32	
Salvia condimentum in assatione anserum & Porcellorum.	ib.	
Salvia proprietates; remedium ad nervos, & cerebrum roborandum	26	3
Saxatilis Piscis, & quod alimentum praestet.	90	
Saporis nomine, quid veniat.	195	
Octo ejus differentiae.	196 ad 206	
Scabies, post eruptionem, illico curanda.	144	2
Scrophulae, idem, ac strumæ.	158	
Seminis preparatio.	171	3
Seri proprietates.	125	
Serum, neque nitrum dat, neque saltem.		4

<i>Sinapi virtutes.</i>	259
<i>Sterna succi laudabilis.</i>	73
<i>Sturnorum caro, num boni, num mali sit succi, opiniones variae.</i>	72
<i>Apud nos nullius existimationis.</i>	5
<i>Spodii facultates.</i>	186
<i>Varia ejus genera.</i>	187 ad 189
<i>Remedium adstringens.</i>	255

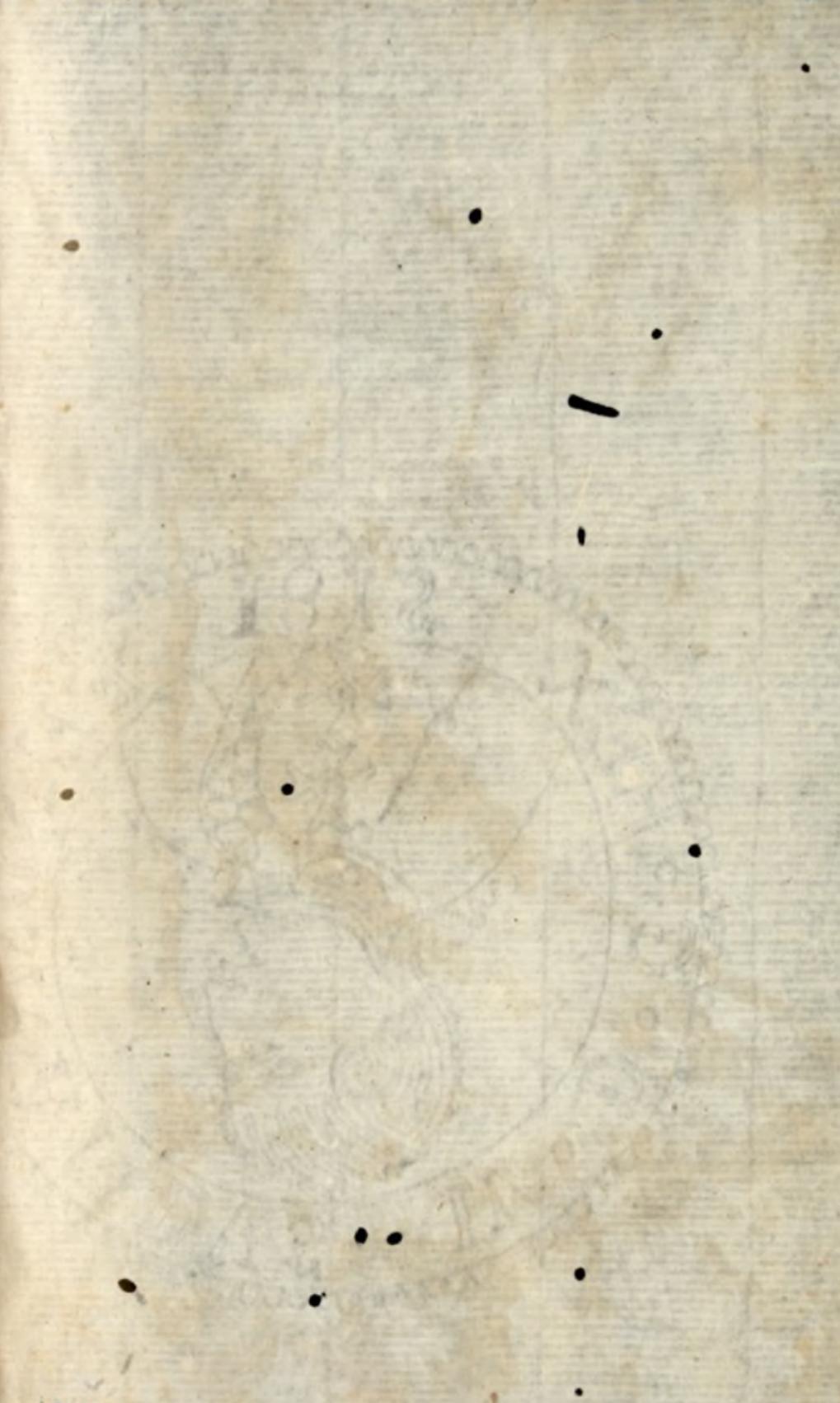
T

<i>Tincæ piscis aquæ dulcis, ejus descrip-</i>	
<i>ptio, ac in cibo proprietates.</i>	91
<i>Tremulus avis, qualis sit, & ubi versi-</i>	
<i>setur.</i>	84
<i>Trutæ piscis flaviatilis descriptio, & pro-</i>	
<i>prietates.</i>	93
<i>Turturis caro, quando, & quomodo man-</i>	
<i>denda; idem de Columbis, & Per-</i>	
<i>dicibus.</i>	71

V

<i>Venenum contra Pulices.</i>	249
<i>Non verificatur.</i>	§
<i>Venter animalium, ægre concoquitur, &</i>	
<i>lente transire.</i>	168
<i>Vinum commodius, quam aqua, cum cibo</i>	
<i>bibitur.</i>	62
<i>Vinum optimum, optimos humores gignit.</i>	3
<i>Non potest per se, sed concurrit ali-</i>	
<i>quando.</i>	1
<i>Nigrum, corpus pigrum reddit.</i>	2
<i>Qualitates ejus pro bona valetudine</i>	
<i>necessariae.</i>	3 ad 3

<i>In Autumne bibendum paulo liberius;</i>	
non tamen immodice.	21
<i>Bibendum post Pyra.</i>	142
<i>Quomodo concurreat ad bonam nutritio-</i>	
<i>nem.</i>	2 I
<i>Vinum salviatum, eiusque effectus, &</i>	
<i>damna.</i>	239 ad 241
<i>Vini musti effectus.</i>	3
<i>Vinum vetus, inter medicamenta adnume-</i>	
<i>randum.</i>	ib.
<i>Eo, uti ad gulam indignum.</i>	4
<i>Semper post Pices bibendum.</i>	104
<i>Vippæ commoda duo, & quid eius no-</i>	
<i>mine veniat.</i>	207
<i>Potius detrimenta sequuntur, si diutius</i>	
<i>in ore detineatur.</i>	I
<i>Victus ratio, que, singulis anni tempo-</i>	
<i>ribus conveniat.</i>	15 ad 26
<i>Victus ratio non est immutanda.</i>	209 ad 217
<i>Qua de causa.</i>	I
<i>Quid Medico considerandum veniat in</i>	
<i>prescribenda victus ratione.</i>	217 ad 223
<i>Vomitus, in maxima fame, ante cibi sum-</i>	
<i>ptionem a Medicis prescribitur.</i>	13
<i>Quare</i>	I
<i>Urnae impedimentum a musto.</i>	53
<i>Qua de causa</i>	I
<i>Uvarum racemi, cum nucibus aridiis</i>	
<i>mandendi sunt.</i>	155
<i>Violæ nigre, & purpureæ virtutes.</i>	257
<i>Contra sanguinis aestum.</i>	I
<i>Urticæ mirabiles facultates septem.</i>	260
<i>Obstat experientia.</i>	I

222
in conuenientem liberdam per le litteras;
non faciem immodeo.

Dilectionis p[ro]p[ter]e Syria.
Quoniam con[tra] nos ad barbarem invaserunt.

Festus, filius domini, aliquis regalis, ex
litteris.

Vix negoti effectus
victus, inter resistentiam p[ro]p[ter]e
paratus.

Ego, ut et quoniam indignus
sum p[er] p[re]fata Piscis nascitur
Vippe, dicitur duo, ut quid non te
spatio breviter.

Quod, docimenter, regnatur illi sicut
te, ut actinotus.

Uultus tuus, que angelus magis habet
clementiam.

Quod, uero non est clementia, regnatur illi
ut in nobis.

Quod, regnatur illi sicut in nobis
protectione, ut clementia.

Tunc regnatur illi sicut in nobis
p[ro]tectione, ut clementia.

Quod, regnatur illi sicut in nobis
ut in nobis.

Quoniam regnatur illi sicut in nobis
ut in nobis.

Quod, regnatur illi sicut in nobis
Clementia regnatur illi sicut in nobis.

Quod, regnatur illi sicut in nobis
Clementia regnatur illi sicut in nobis.